

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут журналістики

Журналістика

**Науковий збірник
(заснований у 1976 р.)**

Випуск 13 (38)

2014

Свідоцтво про державну реєстрацію видано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.
Серія КВ № 5744 від 10 січня 2002 р.

Усі права застережені.

Посилаання на матеріали цього видання під час їх цитування обов'язкові.

Голова редколегії

Володимир Різун, д-р філол. наук

Головний редактор

Наталія Сидоренко, д-р філол. наук

Редакційна колегія:

Валерій Іванов, д-р філол. наук,

Олесь Гоян, д-р філол. наук,

Іван Крупський, д-р іст. наук,

Володимир Сергійчук, д-р іст. наук,

Олександр Мелещенко, д-р філол. наук,

Микита Василенко, д-р філол. наук,

Леся Городенко, д-р наук із соц. комунік.,

Анастасія Волобуєва, канд. наук із соц. комунік. (відповідальний секретар)

Рекомендовано до друку:

вченою радою Інституту журналістики

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Протокол № 6 від 25 січня 2014 р.

Постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 26 січня 2011 р.

№ 1-05/1 збірник включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук із соціальних комунікацій

(постанова президії ВАК України від 12 березня 2014 р. № 3-05/1).

Журналістика : науковий збірник / за ред. Н. Сидоренко. – К. : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2014. – Вип. 13 (38). – 244 с.

Електронну версію наукового фахового видання передано до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на депозитарне зберігання та для представлення на порталі наукової періодики України.

Див.: <http://www.nbuv.gov.ua> (**Наукова періодика України**).

© Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2014

ЗМІСТ

До джерел

Різун Володимир . Дорогі друзі! Шановні колеги!	6
Сидоренко Наталія . Портрет кафедри	8
Волобуєва Анастасія . Історія кафедри – мовою документів	11

Грані

Гримич Галина . Працюю і будеш знаменитим	34
Михайлин Ігор . Королева журналістикознавства – історія журналістики	37
Сніцарчук Лідія . Об'єднані дослідницьким пошуком	41
Бойко Алла . Дружній колектив однодумців	46
Кравченко Світлана . Зобов'язала історія: творці історіографії української журналістики	49
Желіховська Наталія . Наукова діяльність кафедри історії журналістики	54
Шестакова Елеонора . Ювілейна рефлексія щодо морального принципу науки	63
Семенко Світлана . Хранителі традицій	68
Привалова Світлана . Кілька чуттєвих штрихів	69
Яблоновська Наталія . Напрямок дослідження – етнічна преса	71
Хітрова Тетяна . Місцева преса як фактор формування української «історичної пам'яті»	75
Пода Олена . Гендерні студії у національній журналістиці: доробок кафедри історії журналістики	79
Герасимчук Надія, Михайлюта Ольга . Літературна місія викладачів кафедри історії журналістики	82

Покляцька Катерина. Практичний журналістський досвід – крок у майбутнє	89
Кобинець Алла. Журналістика: місія здійснена	99
Школьна Олена, Покляцька Катерина. Контент наукових здобутків (збірники «Журналістика» та «Образ»)	103

Постаті

Колісник Юрій. Матвій Шестопап – активний борець за національну гідність	113
Забіяка Іван. Чи варто оглядатися назад? (Дещо про О. Бабишкіна з сьогоднішніх позицій)	117
Шебеліст Сергій. Анатолій Погрібний – людина дужого чину ..	122
Сухомозський Микола. Рятівний штрафбат (невідомі сторінки з життя українського велета Анатолія Погрібного)	135
Галата Анастасія. Столітній ювілей	141
Боярська Любов. «Бо ще роблю, бо ще живу, бо ще борюсь. Ще, ще і ще...»: Василь Васильович Яременко	146
Мамалига Анастасія. Мандрівка століть – печать її духу	170
Жеребіло Ірина. Обличчя кафедри: кілька коротких інтерв'ю	172

Спогади

Ярмиш Юрій. Бурхливі 50-ті рр.	214
--	-----

Студентська хроніка

Симоненко Дарія. Ужинок шести десятиліть	228
Морозова Даніела. Тут працюють митці	230
Зублевська Діана. 60-річна історія	231

Привітання

Нова історія	232
--------------------	-----

Повага до історії спонукає жити майбутнім	233
У річищі традицій	234
Науковий ритм не спиняти!	235
Нарощувати потужність	236
Життя триває!	237
І знаковість, і легендарність	238
Літераторам	239
Глибинними шляхами історії до вершин професійності	240
Шановна Натале Миколаївно!	242
Натхненно-творчо	243

Володимир Різун,
директор Ін-ту журналістики
д-р філол. наук, проф. (Київ)

ДОРОГІ ДРУЗИ! ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Щиро вітаю дружний, творчий колектив кафедри історії журналістики з 60-річним ювілеєм!

Це справжнє свято як для Інституту журналістики, так і всього Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Створена восени 1953 р., кафедра історії журналістики з перших кроків стала незаперечним лідером факультету журналістики ушлявленого навчального закладу.

Великою мірою це стало можливим тому, що на кафедрі історії журналістики згуртувалися непересічні, талановиті, енергійні викладачі з багатою на події особистою творчою біографією. Частина з них брала участь у Другій світовій війні, пережила не одну тисячу важких фронтних хвилин, а тому добре знала ціну здобутому миру. Ми завжди пам'ятатимемо професора В. Рубана – першого завідувача кафедри історії журналістики, та його колег В. Прожогіна, М. Шестоपालа, П. Федченка, інших викладачів, які досліджували та творили основи теорії та історії журналістики. За 60 років на кафедрі працювало чимало видатних учених і науковців. І ми пишаємося всіма, хто залишив по собі яскраві, незабутні враження.

Ваша кафедра є загальноосвітньою. Вона і сьогодні один із найкращих підрозділів Інституту журналістики. З 2003 р. її очолює надзвичайно шанована в науковому світі людина, професор, доктор філологічних наук Наталя Миколаївна Сидоренко. Тут зараз працюють два професори, шість доцентів, три асистенти, з яких один член Національної спілки письменників України, три члени Національної спілки журналістів України. Все це – яскраве свідчення Вашого наукового та творчого потенціалу, Ваших дослідницьких можливостей.

Вам є чим пишатися! Проте є й до чого прагнути. Час ставить перед Вашим дружним колективом нові цілі та завдання. Історія вітчизняної та світової журналістики сьогодні – це не тільки розвиток преси. Це історія нових жанрових контамінацій. Крім того, функціонування журналістики в системі нових медійних форм і технологій дозволяє говорити про історію медіа загалом.

© Різун В., 2014

Це новий, сучасний шлях нашої цікавої та дуже непростой професії. Впевнений, Ваша команда успішно впорається з новими складними завданнями, швидко інтегрується у підготовку фахівців різних навчальних програм як бакалаврських, так і магістерських напрямів.

Бажаю Вам, шановні колеги, успіху та творчої наснаги!

Наталія Сидоренко,
д. філол. н., проф. (Київ)

ПОРТРЕТ КАФЕДРИ

Портрет кафедри хотілося б змалювати кількома документальними штрихами.

Нам усім, гуртом, на сучасній кафедрі історії журналістики – трохи більше, ніж 550 (років). Наш середній вік – 46. А якщо приєднати до нас аспірантів і докторанта, то й поготів – наш середній вік лише 38!

Але як не згадати в момент підрахунків, що колишній викладачці кафедри Вірі Василівні Шутенко 30 вересня 2013 р. виповнилося 99 літ! А професорові Василеві Васильовичу Яременку вже 83-й рік. Доцент Віталій Федорович Святовець влітку 2013 р. відсвяткував 80. Галина Михайлівна Гримич, завідувачка кафедри 1992–1998 рр., 1 листопада 2013 р. відзначила своє 75-ліття. Тож на їхньому тлі Віталій Андрійович Довгич та Володимир Миколайович Коваль – ще юні, хоча й досвідчені орли!

Ми намагалися зібрати сьогодні тих, хто хоч якимсь чином – професійним, науковим, безпосереднім, був причетний до нашого кафедрального кола. Ті, які працювали на кафедрі – зокрема вже названі високодостойні наші гості. П'ять років із нами був Іван Петрович Мегела, нині завідувач кафедри зарубіжної літератури Інституту філології. Намагалися розшукати нашу методистку Зінаїду Ілліну Гончарук, але не вдалося. Наскільки нам відомо, доцент, колишня викладачка російської літератури Ірина Григорівна Панченко десь в Америці.

За 60-літній шлях розвитку кафедри багатьох уже немає з нами – науково-педагогічні кадри 50–70-х рр. ХХ ст., на жаль, уже відійшли в історію.

Із нас усіх, хто працює на нинішній кафедрі історії журналістики, лише Ніна Філімонівна Остапенко – реальний свідок творення кафедри. Їй виповнилося два роки, коли організовувався повноцінний факультет журналістики в стінах Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.

Докторанти й аспіранти, які гуртувалися навколо професорів і доцентів кафедри: Сергій Квіт, Наталія Яблонівська, Микита Василенко, Елеонора Шестакова, Олег Богуславський, Ігор Павлюк,

© Сидоренко Н., 2014

Світлана Кравченко, Юрій Колісник... Наші вихованці, так би мовити «наукові діти» й похресники, тепер по всій Україні: Запоріжжя, Луцьк, Суми, Полтава, Ужгород, Донецьк, Львів, Черкаси, Чернігів, Сімферополь і Миколаїв... Серед них ректори, директори, завідувачі кафедр, редактори обласних газет, журналісти офіційних видань, члени Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України, доценти й асистенти, письменники міжнародного визнання, навіть запрошені дослідники в університетах Європи... Тепер уже нива соціальних комунікацій засівається ними...

Ще одна рисочка в науково-виховній діяльності нашої кафедри. Останніми роками ефективність аспірантури у нас досить висока: так сталося, що нині серед викладачів немає жодного незахищеного асистента! Наша методистка Оля – теж здобувач. Тож дбаємо про те, де б прилаштувати наших молодих науковців. Здебільшого вони опиняються на кафедрі періодичної преси в Тетяни Олегівни Приступенко. Чому саме там?

Відповідь схована за лаштунками історії. Саме восени 1953 р. зі створення факультету журналістики виникла потреба в перерозподілі викладацьких кадрів. Єдина на той час «журналістська» кафедра в структурі філологічного факультету – теорії і практики радянської преси була переділена, частину викладачів буквально «перевели» у новостворений підрозділ – кафедру історії журналістики. Наказом в. о. ректора КДУ (доц. Кошика А. К.) за № 1325 від 13 жовтня 1953 р. було здійснено такі основні кроки: § 1 зарахувати на посаду завідувача кафедри історії журналістики доц. Рубана В. А. з 1 жовтня 1953 р. з окладом 2800 карбованців щомісячно, звільнивши його від обов'язків доцента кафедри теорії і практики радянської преси; § 2 призначити на посаду заступника декана факультету журналістики Суярка Л. О. (відповідно § 8 його також переведено на зазначену вище кафедру на посаду старшого викладача), § 7 доцента Прожогіна перевести на кафедру історії журналістики на посаду доцента на 0,5 ставки, § 9 старшого викладача Федченка П. М. перевести на таку ж посаду на кафедру історії журналістики, § 10 зарахувати на посаду викладача кафедри історії журналістики Шестопала М. М. з 1 жовтня 1953 р. Іншим наказом на посаду лаборанта кафедри зараховано Богущького Мойсея Кириловича з місячним випробувальним терміном.

Отже, дві кафедри – теорії і практики радянської преси та історії журналістики розпочали 1953 р. підготовку журналістських кадрів на факультеті журналістики. З цим новим поколінням прийшли навчатися Борис Олійник, Степан Колесник, Юрій Ярмиш,

Раїса Слободянюк, Микола Шудря, Роберт Третьяков, Вадим Крищенко, Василь Захарченко, Олекса Мусієнко, Лідія Коваленко. Вперше в наборі тих, хто сів за студентську лаву, було 140 майбутніх працівників гострого пера¹. Серед них – чотири лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Тож є на кого рівнятися. Є пройдені відстані й нові задуми.

Хочеться, щоб кафедра розвивалася...

Анастасія Волобуєва,

к. н. із соц. комунік., доц. (Київ)

ІСТОРІЯ КАФЕДРИ – МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

Різнi імена однієї кафедри

Кафедра історії журналістики, що функціонує в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, сьогодні має за плечима понад 60 років досвіду та власної історії. Ще з перших років існування вона набула слави як кафедра своєрідного викладацького складу. Стала осередком педагогічної майстерності. Про це свідчать спогади випускників-журналістів, яким пощастило першими відвідувати цікаві лекційні заняття з різних історіографічних журналістських дисциплін, а також характеристики з особових справ тогочасних викладачів кафедри.

Проте весь свій тернистий шлях кафедра історії журналістики пройшла, не знаючи точної дати власного народження. Варто наголосити, що до створення факультету журналістики, на філологічному факультеті існувало відділення журналістики, що налічувало дві кафедри: теорії і практики радянської преси та журналістики.

Що ж стосується факультету журналістики, то його днем народження слід вважати 1 вересня 1953 р., оскільки саме про це йдеться в наказі ректора Київського державного університету (№ 1062 від 4 вересня 1953 р.) під назвою «Про організацію факультету журналістики».

Восени цього ж року на факультеті журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка було сформовано кафедру історії журналістики, яка почала працювати паралельно з кафедрою теорії і практики радянської преси. Підтвердженням цього є наказ № 1310 від 8 жовтня 1953 р., підписаний в. о. ректора, доцентом Кошиком А. К., в якому йдеться саме про розширення штатного розкладу та перерозподіл навантаження на факультеті журналістики з 1 вересня 1953 р. (До речі, саме в цьому документі вперше згадується кафедра історії журналістики.) У результаті: частина викладачів кафедри теорії і практики радянської преси влилася до складу нового підрозділу.

У 60-х рр. кафедра історії журналістики вперше змінює свою назву. У 1959–1960 рр. замість кафедри історії журналістики вона © Волобуєва А., 2014

¹ Журналісти з Київського університету. Спогади. Світлина. Імена. – Фастів : Поліфаст, 2008. – С. 47–48.

починає називатися кафедрою теорії і практики радянської преси. А за кілька років, у 1965 р., знову змінює ім'я. Діяльність кафедри теорії і практики радянської преси тепер продовжує кафедра теорії і практики партійно-радянської преси. Але й ця назва протрималася недовго. У 1972 р. кафедру перейменовано на кафедру історії літератури та журналістики. Про це свідчить наказ № 522 за 1 грудня 1972 р., де кафедра згадується під цим ім'ям.

Саме така назва проіснувала до 2006 р., поки кафедрі не повернули її стару назву – історії журналістики.

Насправді, кафедра лише офіційно мала назву «історії журналістики». У розмовах між собою викладачі називали її кафедрою «історії української та російської журналістики». Підтвердженням цього є не лише перекази тогочасних студентів-журналістів, а й офіційні документи.

Наприклад, В. Прожогін, пишучи заяву на ім'я ректора університету з проханням допустити його до конкурсу на посаду доцента кафедри історії журналістики, називає її саме кафедрою історії російської та української журналістики.

Можливо, така назва кафедри спровокована основним науковим навантаженням, спрямованим на розробку та вдосконалення саме дисциплін, що стосуються історії російської та української журналістики, пріоритетним ставленням до викладачів, котрі їх читають та досліджують.

Перші викладачі кафедри

Таким чином на кафедру історії журналістики у вересні–жовтні 1953 р. були зараховані: завідувач – кандидат філологічних наук, доцент Володимир Андрійович Рубан, кандидат філологічних наук, доцент Василь Єліозарович Прожогін, старший викладач Олексій Олексійович Суярко, старший викладач Павло Максимович Федченко та викладач Матвій Михайлович Шестопал.

За словами дослідника О. Мелещенка, це була команда ретельно підібраних педагогів, які зарекомендували себе не лише як блискучі лектори, а й мали великий досвід практичної роботи та нахили до наукової діяльності. Окрім того, він зазначає, що основною особливістю 50–60-х рр. було те, що викладачів бракувало, а роботи було надто багато. Тому практично всі тодішні вчителі майбутніх журналістів розробляли нові дисципліни в річищі наукових напрямів обох кафедр.

Взагалі, гортаючи сторінки особових справ згаданого вище викладацького складу, перечитуючи їх характеристики та рекомендації, списки наукових та журналістських праць, в уяві постають не просто талановиті доценти та професори, а справжні осередки напо-

легливої та копіткої праці, які щохвилини готові відкривати незвідані шляхи журналістської науки.

Вони вимогливі, але дуже привітні. Жодної хвилини на своїх лекційних чи практичних заняттях не дозволяли своїм студентам нудьгувати, не забороняли їм думати. Навпаки, вимагали «Запускати їжака під череп!». (Саме цим висловом свого часу прославився Василь Прожогін.)

Якщо ж говорити про теоретичну базу, яку у своїх виступах мали б використовувати викладачі, то її практично не було. Подібна ситуація на науковій журналістській ниві ще більше ускладнювала педагогам завдання. Вони мали попіклуватися і про збирання інформації, джерелами якої в далекі 50-ті рр. могли бути лишень новини, вирізки з газет, власні міркування та гіпотези, і про проведення лекції. Звісно, допомагали й архіви, де викладачам доводилось цілими вечорами відшукувати якісь нові факти, що могли б стати у пригоді майбутнім знавцям журналістської справи.

Про те, як складно доводилось першим викладачам факультету журналістики збирати інформацію для лекційних занять, практично не маючи за плечима теоретичної бази, детально описує дослідниця Т. Трачук: «Дехто з тих перших педагогів журналістської освіти і науки згадує і про те, що нерідко вони були на одну ніч мудрішими за своїх студентів, тобто іноді у ніч напередодні лекції вибирували з різних підручників, довідників, газет і журналів скупку, часто суперечливу і не достовірну інформацію, щоб нею поділитися зі студентами. Виручала загальна історична, філологічна підготовка, якщо йшлося про викладання історії журналістики, у пригоді був і певний практичний досвід, коли мова йшла про викладання журналістської методики і практики, виручали також бібліотеки, державні і приватні, спецфонди, до яких треба було вибивати доступ, мати контакти зі знаючими людьми і, звичайно, ентузіазм.

Такими ерудитами-ентузіастами старшого покоління на кафедрі історії журналістики були В. Прожогін, М. Шестопал» [8, 76].

Тогочасним викладачам було складно не лише через брак інформації, й через те, що їм доводилось обіймати по кілька посад одночасно, відбувати у різні відрядження з метою популяризації журналістських знань, брати активну участь у житті партії.

Тому практично всі вони були в різні роки секретарями чи головами партійного бюро кафедри історії журналістики, членами Вищої партійної школи, брали активну участь у роботі кафедри щодо різних важливих питань, зокрема, вдосконалення навчальних дисциплін, поліпшення загальних умов навчального процесу.

Про перших викладачів факультету журналістики тогочасні студенти згадують лише з повагою та усмішкою на обличчі. Кажуть, що всі були різні. Кожен, безперечно, талант, але своєрідний. Хтось схоплював усе миттєво, покладаючись лише на величезний потенціал пам'яті, хтось однозначно з вивченням предмета долав минулі прорахунки в навчанні, комусь доводилося боротися з лінощами та недбалістю. Навчання об'єднувало. Дух здорової конкуренції переважав над заздрістю. Сильний студент не хизувався успіхами, не відмовляв у допомозі своєму товаришеві.

Сама журналістика тих років базувалася на ідеологічному тлі, а студенти мужніли як професіонали. І тим можна завдячувати викладачам – справжнім зубрам журналістики, які сповідували інтелектуальну, а не суто інформаційну журналістику. Кожен викладач знаходив свої методи досягнення результатів, що в сукупності й формувало кожного студента, збагачувало творчим досвідом.

Володимир Рубан, професор-енциклопедист, неперевершений знавець історії вітчизняної журналістики, умів подати події минувшини зримо, ніби ти сам є їх учасник.

Взагалі, на факультеті журналістики читали лекції провідні викладачі – гуманітарії університету, які намагалися не просто передати учням якусь сукупність знань, а прагнули навчити мислити й творити.

«Ключі» до джерелознавства ще на першому курсі їм давав відомий дослідник історії української літератури і журналістики П. Федченко.

Історію, теорію і практику журналістики читали популярні серед студентів викладачі В. Рубан, Л. Суярко, В. Прожогін та ін.

Багато викладачів факультету були провідними фахівцями з певного предмета як в Україні, так і за її межами, визнаними авторитетами у відповідних сферах науки та знань. Це й не дивно, бо Київський університет завжди мав сильний професорсько-викладацький склад, цінував свою репутацію.

Ось, наприклад, В. Рубану – першому завідувачеві кафедри історії журналістики довелось накопичувати досвід не лише в Радянській Україні, а й у Лейпцизькому університеті на факультеті журналістики, куди він відбув у відрядження в 1954 р. Повернувся ж лектор у 1959 р. і привіз дві урядові нагороди за читання лекцій.

І одразу після повернення в стіни рідного факультету комісія затверджує його деканом з вересня того ж року (цій посаді В. Рубан присвятить шість років свого життя). До 1966 р. Володимир Андрійович займав і посаду завідувача кафедри.

За цей час він розробив чимало дисциплін: «Марксистсько-ленінське вчення про пресу», «Теорія і практика радянської преси», «Історія українсько-російської радянської преси» та ін., заклав підвалини історії української журналістики ХХ ст., провів дослідження виникнення та розвитку українсько-радянської та партійно-радянської преси, написав чимало наукових праць та зробив вагомий внесок у подальшу розробку наукових проблем теорії журналістики.

Не можна не згадати і про Павла Федченка – першопрохідця журналістсько-викладацької науки, автора наукових перлин та знахідок для сучасних студентів-журналістів «Матеріалів з історії української журналістики. Перша половина ХІХ ст.» (1959. – Вип. І) та книжки «Преса та її попередники: історія зародження і основні закономірності її розвитку» (1969). Цьому славетному науковцю свого часу довелося бути і викладачем кафедри історії журналістики, і її завідувачем. Завідувачем кафедри історії журналістики Павло Максимович був у 1966–1969 рр.

За час свого викладання на факультеті журналістики він зарекомендував себе як сумлінний та копіткий працівник. Спектр його дослідницьких праць з журналістики сягав і Азії, і Африки, і Америки. Закінчив роботу на кафедрі історії літератури і журналістики у 1985 р., присвятивши своє подальше життя викладанню літератури в Академічному інституті.

Третім завідувачем кафедри історії журналістики став доктор філологічних наук, професор Олег Бабишкін (1970), який займав дану посаду протягом досить короткого проміжку часу. Вже у квітні 1970 р. Бабишкін покинув посаду завідувача кафедри за власним бажанням, залишившись при цьому професором кафедри.

Олексій Суярко теж мав безпосередню можливість одним із перших навчати молодь журналістики, працюючи викладачем кафедри та її завідувачем (1970–1972), а також заступником декана факультету журналістики. За роки співпраці з факультетом журналістики він проявив досить високий рівень професіоналізму та журналістську майстерність. Він вивчав питання зародження й діяльності преси в Україні в період боротьби за створення марксистської партії в Росії і виникнення більшовизму і присвятив цьому кілька праць: «Осяяні «Искрой». Друкована пропаганда і агітація іскрівських організацій на Україні» (1967) та «Сяйво ленінської «Искры» над Україною» (1970).

Про всесоюзний авторитет О. Суярка свідчать ті факти, що не один рік поспіль він виконував обов'язки члена комісії з інформації

Комітету ЮНЕСКО при Раді Міністрів УРСР, члена республіканського правління Агентства преси «Новости».

Крім того, п'ять років поспіль він обирався головою бюро міжнародної секції обласного відділення Співки журналістів України, тричі – секретарем партбюро факультету журналістики.

Восени 1953 р. у кабінет кафедри історії журналістики ступив і Матвій Шестопап – новоспечений кандидат філологічних наук. Спочатку працював викладачем, старшим викладачем, а потім – доцентом кафедри.

У 1953 р. був обраний секретарем партійного бюро на факультеті журналістики, у 1955–1957 рр. – декан факультету журналістики. Проте не пощастило М. Шестопапу з рішенням вченої ради факультету журналістики – у 1965 р. його звільнено від викладання в Київському державному університеті. Причиною цього стали його пропагандистсько-шевченківські погляди, непокора радянським настановам, опір тогочасній системі.

Саме така протестантська поведінка М. Шестопапа призвела до падіння його літературного потенціалу. За наказом «згори» талановитого публіциста було виключено із викладацького складу Київського державного університету, а також дано вказівку – не брати товариша Шестопапа нікуди на роботу. Така пастка нереалізованості, підготовлена владою, поступово почала забирати у раніше життєрадісного та енергійного журналіста всі сили та надії. Через брак будь-якої можливості заробляти гроші він став жебраком тогочасної політичної системи. Проте героєм та прообразом мужності й непокори він постає перед нами вже на сторінках сучасної історії.

У 2008 р. в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка видано збірник матеріалів, пов'язаних із життям та творчістю М. Шестопапа. Приурочено книжку до 90-ліття від дня народження цього талановитого українського письменника, журналіста, науковця, патріота.

У 1968–1972 рр. на кафедрі також працювали В. Яременко, О. Бабишкін, Г. Варганов, І. Велігура, О. Мушкудіані, В. Шутенко, А. Погрібний, Р. Слободянюк та ін.

Крім усіх вищезгаданих викладачів, одним із перших працював також Павло Афанасійович Іванов – викладач із 47-річним стажем. У наказах ректора про склад кафедр на навчальні роки прізвище цього викладача зафіксоване в 1955–1957 рр. Це свідчить про те, що він працював на кафедрі історії журналістики старшим викладачем, але в особовій справі жодної згадки про його співпрацю з

факультетом журналістики не зафіксовано. Можливо, ця інформація містилася саме на тих сторінках, які видалені зі справи. Відомо лише те, що П. Іванов читав лекції з польської мови, латині, римської і грецької літератури студентам відділення класичної філології Київського державного університету. Нам лише доводиться припускати думки, що цей викладач читав іноземну мову та певні періоди зарубіжної літератури і студентам-журналістам.

Загалом, усі викладачі кафедри історії журналістики є сумлінними і талановитими журналістами-практиками. На їх рахунок десятки наукових та публіцистичних статей, монографій. Більшість є членами Співки журналістів СРСР.

З описаних фактів видно, що прокласти дорогу в науково-практичну журналістику їм було зовсім нелегко. Проте зі спогадів перших студентів факультету журналістики помітно, що цей викладацький колектив був справжнім осередком своєрідності та імпровізації.

Студенти згадують переповнені лекційні зали й тишу. Тишу від захоплення, від цікавості, що доводить високий педагогічний професіоналізм та повну віддачу улюбленій журналістській викладацькій науці.

Говорячи про склад кафедри перших двох десятиліть з моменту її заснування, не можна не згадати і людей, що виконували всю організаційно-канцелярську роботу кафедри історії журналістики.

Першого жовтня 1953 р. старшим лаборантом було призначено Мойсея Кириловича Богуцького. Проте вже в січні 1954 р. з нього було знято всю матеріальну відповідальність по кабінету кафедри історії журналістики.

Натомість відповідальність було перекладено на старшого лаборанта кафедри теорії і практики радянської преси Т. Єришову.

Факультет журналістики КДУ та кафедра історії журналістики зокрема, дали Україні багато державних та громадських діячів, прозаїків, драматургів, поетів, головних редакторів та науковців із кандидатськими та докторськими ступенями та вченими званнями доцентів та професорів. Серед її випускників талановиті особистості, науковці, літератори, письменники та відомі на всю країну люди: Василь Симоненко, Борис Олійник, В'ячеслав Чорновіл – ось лише деякі із колишніх студентів, які своїм талантом прославили не лише своє ім'я, а й кафедру історії журналістики та університет.

Професорсько-викладацький склад кафедри

Протягом усіх років існування кафедри професорсько-викладацький склад постійно змінювався та поповнювався новими людьми.

Нерідко почесну посаду викладачів посідали молоді люди, аспіранти, для яких досвід викладання ставав першим у їхньому житті. До таких осіб належав аспірант третього року навчання Микола Миколайович Бурмака, який був зарахований на посаду в. о. доцента кафедри історії журналістики із можливістю викладання з 1 жовтня 1965 р.

Кандидати на посаду викладачів та старших викладачів кафедри обиралися за конкурсом та за таємним голосуванням. Про це свідчать архівні матеріали 1971–1972 рр. про зарахування на посаду старшого викладача кафедри Анатолія Григоровича Погрібного за конкурсом і таємним голосуванням та на посаду викладача Тамари Володимирівни Щербатюк, як таку, що пройшла за конкурсом. До речі, таємне голосування, яке вирішувало долю майбутнього викладача кафедри і затверджувало обраного за конкурсом, проводилося радою факультету журналістики.

Але все ж таки кафедра потребувала досвідчених, із багаторічним стажем викладачів, які могли передати свій досвід, знання та напрацювання студентам кафедри.

Саме тому багато викладачів перейшли на кафедру історії журналістики з інших кафедр шляхом переводу або ж передання ставки доцента, професора, і т.д. Наприклад, професора кафедри журналістської майстерності і редагування Олександра Кіндратовича Бабишкіна у 1968 р. було переведено на цю ж посаду на кафедру історії журналістики.

У 1970 р. ставка в. о. доцента кафедри радянської журналістики була передана на кафедру історії журналістики і з цього часу була призначена Р. Слободянюк.

Таким чином на кафедру історії журналістики потрапили В. Рубан, Р. Слободянюк, О. Бабишкін, Т. Щербатюк та В. Прожогін.

До речі, передача ставки з однієї кафедри на іншу була доволі частим явищем у ці роки. Ставку професора, доцента передавали на іншу кафедру та затверджували на цій посаді одного із її членів. Про це свідчать документи 70-х рр., де підтверджується передача ставки професора й ставки доцента з кафедри радянської журналістики на кафедру історії журналістики та з кафедри історії журналістики на кафедру теорії і практики радянської преси.

Варто зазначити також те, що, згідно з архівними матеріалами, у 70-ті рр. більшість нових викладачів кафедри історії журналістики практично не мали стажу в навчальних закладах (крім Миколи Бурмаки зі стажем роботи два роки за станом на 1967 р. та, звичайно, Павла Федченка, стаж якого на даний період часу налічував понад 10 років).

Робота на кафедрі історії журналістики стала безцінним досвідом та невичерпним джерелом знань для багатьох молодих спеціалістів, доцентів, викладачів та професорів кафедри.

За 1964–1972 рр. функціонування кафедри у її штаті побували:

Таблиця 1.

Рік	Посада	Прізвище, ім'я та по батькові
1964	Завідувач кафедри	В. А. Рубан
	Доцент	М. М. Шестопад
1965	Завідувач кафедри	В. А. Рубан
	Доцент	М. М. Бурмака
	Старший викладач	І. М. Тетерук
1966	Завідувач кафедри	П. М. Федченко
	Доценти	В. Є. Прожогін
		О. О. Суярко
		М. М. Бурмака
1967	Завідувач кафедри	П. М. Федченко
	Доценти	В. Є. Прожогін
		О. О. Суярко
		І. М. Велігура
	Старший викладач	М. В. Костенко
Викладач	М. М. Бурмака	
	Старший лаборант	М. Т. Соболевська
1968	Завідувач кафедри	П. М. Федченко
	Професор	О. К. Бабишкін
	Викладач	Л. Г. Малишевська
	Викладачі-погодинники	С. Л. Бухтяк
		П. А. Бакулін-Кошечко
		І. М. Велігура
		Г. І. Вартанов
		К. А. Войтех
		В. Ю. Власов
		О. В. Гутянська
Асистент	Л. Г. Малишевська	
1969	Завідувач кафедри	П. М. Федченко
	Доцент	В. Є. Прожогін
	Старший викладач	В. В. Яременко
	Викладачі-погодинники	С. Л. Бухтяк
		П. А. Бакулін-Кошечко
		І. М. Велігура
		Г. І. Вартанов

		К. А. Войтех
		В. Ю. Власов
		О. В. Гутянська
		П. М. Федченко
	Методист	Т. О. Сандулевська
	Старший лаборант	М. Г. Галєєва
	Лаборант	В. С. Осипов
	Технік	Г. С. Філін
	Завідувачі кафедри	О. К. Бабишкін
1970		О. О. Суярко
	Доцент	Р. Д. Слободянюк
	Старші викладачі	М. М. Бурмака
		В. В. Яременко
	Викладачі-погодинники	І. М. Велігура
Л. Г. Малишевська		
1971	Завідувач кафедри	О. О. Суярко
	Старший викладач	М. М. Бурмака
	Викладач	Т. В. Щербатюк
	Викладачі-погодинники	Г. І. Вартанов
		І. В. Валько
		А. З. Москаленко
	Асистент	О. Т. Барішполець
Лаборант	В. С. Осипов	
1972	Завідувач кафедри	О. О. Суярко
	Професор	В. А. Рубан
	Старші викладачі	А. Г. Погрібний
		Р. Д. Слободянюк
	Викладачі-погодинники	Г. І. Вартанов
		І. В. Валько
		А. З. Москаленко
Г. С. Домницька		
	О. Н. Мушкудіані	

Варто також наголосити на зарплатні професорсько-викладацького складу – заслужена винагорода, яку викладачі отримували за безцінний багаж знань шляхом копіткої праці та безсонних ночей. Вона призначалася відповідно до вченого звання, вченого ступеня та стажу роботи у вишах.

Завідувачі, доценти та професори кафедри на відміну від викладачів отримували більшу зарплатню плату. Для прикладу, оклад завідувача кафедри П. М. Федченка, за станом на 1967 р. становив 384 крб. на місяць, доцентів В. Є. Прожогіна та О. О. Суярка – 320 крб., старшого викладача кафедри М. В. Костенка – 120 крб., викладача кафедри М. М. Бурмаки – 105 крб. на місяць.

Якщо викладач або старший викладач кафедри здобував учений ступінь кандидата наук (що траплялося доволі часто), його оклад відповідно збільшувався. Скажімо, зарплатня в. о. професора, завідувача кафедри історії журналістики, кандидата філологічних наук Павла Федченка в 1966–1967 рр. становила 384 крб. на місяць, у 1968 р. (у час, коли Федченко працював завідувачем кафедри на півставки), у зв'язку з затвердженням вченому звання професора, Павлу Максимовичу був визначений оклад 210 крб. на місяць.

Заробітна плата кандидата наук, доцента Олексія Суярка в 1966–1967 рр. становила 320 крб. на місяць, а з присудженням ученого звання професора в 1971 р. змінився й оклад. Його сума тепер була 500 крб. на місяць.

Отже, у зв'язку зі здобуттям ступеня чи вченого звання, керівництво університету збільшувало й зарплатню викладача, доцента чи професора. Крім того, оклад професорсько-викладацького складу збільшувався відповідно до стажу роботи в навчальних закладах.

Так, у 1965 р. аспірант Микола Бурмака був прийнятий на кафедру історії журналістики на посаду в. о. доцента з окладом 105 крб. на місяць. Посівши посаду викладача, він протягом кількох років отримував дану зарплатню. У 1970 р., у зв'язку з присудженням ученого ступеня кандидата історичних наук, його оклад становив вже 250 крб. на місяць. Уже за рік він збільшився ще на 30 карбованців, відповідно до стажу роботи за фахом понад п'ять років.

Так само і Василь Яременко, старший викладач кафедри історії журналістики, отримав надбавку до зарплатні у 1969 р. – у зв'язку з присудженням вченого ступеня кандидата філологічних наук, та в 1970 р. – відповідно до стажу роботи за фахом понад п'ять років.

Виконуючому обов'язки завідувача кафедри призначалася надбавка до зарплатні, що становила 20 % від основного окладу.

Викладачі-погодинники отримували зарплатню відповідно до педнавантаження, тобто за певну кількість лекцій, семінарів та керівництво науковими роботами.

Таблиця штату кафедри історії журналістики та розміру зарплатної плати професорсько-викладацького складу, відповідно до вченого звання, вченого ступеня та стажу роботи у вишах протягом 1964–1972 рр.:

Таблиця 1.

Роки перебування на посаді	Посада	Прізвище, ім'я та по батькові	Вчене звання	Вчений ступінь	Стаж роботи у вишах	Практичні заняття, лекції, рецензування дипломних робіт тощо	Оклад крб./міс.
1965	Доцент в. о.	М. М. Бурмака		канд. іст. наук			105
	Ст. викладач	І. М. Терурук		канд. іст. наук			250
1966	Зав. каф. проф. в. о.	П. М. Федченко	доцент	канд. філол. наук	понад 10 р.		384
	Доцент	В. Є. Прожогін	доцент	канд. філол. наук			320
	Доцент	О. О. Сурярко	доцент	канд. іст. наук			320
	Викл.-погод.	І. М. Велігура	доцент	канд. іст. наук			2,50 крб./год.
1967	Зав. каф. проф. в. о.	П. М. Федченко	доцент	канд. філол. наук	понад 10 р.		384
	Доцент	В. Є. Прожогін	доцент	канд. філол. наук			320
		О. О. Сурярко	доцент	канд. іст. наук			320
	Ст. викладач	М. В. Костенко					120
	Викладач	М. М. Бурмака			2 р.		105
	Ст. лаборант	М. Т. Соболєвська					92,50
1968	Зав. каф. проф.	П. М. Федченко		канд. філол. наук	понад 10 р.		210
	Викл.-ставка	Л. Г. Малишевська					52,50

Роки перебування на посаді	Посада	Прізвище, ім'я та по батькові	Вчене звання	Вчений ступінь	Стаж роботи у вишах	Практичні заняття, лекції, рецензування дипломних робіт тощо	Оклад крб./міс.	
1968–1969	Асистент	Л. Г. Малишевська					52,50	
	Викл.-погод.	С. Л. Бухтяк				практ. заняття з курсу «Журналістська майстерність»	1 крб./год.	
						керув. диплом. роботами	2 крб./год.	
	Викл.-погод.	П. А. Бакулін-Кочечко				1 р.	лекції з курсу «Теорія парт.-радян. преси»	1,50 крб./год.
							практ. заняття, консультації, заліки	1 крб./год.
							керівн. диплом. роб.	2 крб./год.
							лекції з курсу «Іст. партійної радянської преси»	2,50 крб./год.
	Викл.-погод.	І. М. Велігура	доцент	канд. іст. наук			керівн. диплом. роб.	1,20 крб./год.
							практ. заняття, консультації, екзамен., курс. роб.	1,20 крб./год.
							лекції з курсу «Іст. укр. журн.»	2,50 крб./год.
Викл.-ставка	Г. І. Варганов		канд. іст. наук			керівн. диплом. роб.	1,20 крб./год.	
						заліки, контр. роб.	1,20 крб./год.	

		К. А. Войтех				лекції з курсу «Музичне мовлення»	2 крб./год.	
						практичні заняття, консультації	1 крб./год.	
		В. Ю. Власов			1 р.	практичні заняття, консультації	1 крб./год.	
		О. В. Гутянська				лекції з курсу «Техніка оформлення і випуску газети»	2 крб./год.	
						керівн. диплом. роб.	2 крб./год.	
		Доц., в. о. проф. В. Є. Прожогін	доцент	канд. філол. наук			320	
1969	Ст. викладач	В. В. Яременко		канд. філол. наук			250	
	Викл.-погод.	П. М. Федченко	проф. 0.5 ставки	д-р філол. наук	понад 10 р.	лекції	3 крб./год.	
						керівн. диплом. роб.		
						керівн. аспірантами		
							практ. заняття	1,50 крб./год.
	Методист	Т. О. Сандулевська						95
	Ст. лаборант	М. Г. Галєєва						96
Лаборант	В. С. Осипов						74	
Технік	Г. С. Філін						75	

1970	Ст. викладач	М. М. Бурмака		канд. іст. наук			250
		В. В. Яременко		канд. філол. наук	понад 5 р.		280
	Викл.-погод.	І. М. Велігура		канд. іст. наук		лекції	2,50 крб./год.
	Зав. каф.	О. О. Сурярко	професор	д-р іст. наук			500
	Ст. викладач	М. М. Бурмака		канд. іст. наук	понад 5 р.		280
1971	Викладач	Т. В. Щербатюк					105
	Асистент	О. Т. Барішполець					105
	Викл.-погод.	Г. І. Вартанов	доцент	канд. іст. наук		керівн. диплом. роб.	2,50 крб./год.
		І. В. Валько		канд. філол. наук		керівн. диплом. роб.	2 крб./год.
1971–1972						реценз. диплом. роб.	
		А. З. Москаленко				лекції	2 крб./год.
						керівн. диплом. роб.	
						реценз. диплом. роб.	
1972	Професор	О. О. Сурярко		д-р іст. наук			450
	Професор	В. А. Рубан		д-р філол. наук			450
	Ст. викладач	Р. Д. Слободянюк		канд. іст. наук	понад 5 р.		280
	Викл.-погод.	Г. С. Домницька		канд. філол. наук		лекції,	2 крб./год.
						практ. заняття	1 крб./год.

		О. Н. Мушкудіані		канд. філол. наук	лекції	2
					консультації	1
					заліки	крб./год.
					екзамени	

Навчальні дисципліни та спецкурси кафедри історії журналістики

Слід зазначити, що кафедра історії журналістики завжди відзначалася особливим умінням подавати навчальний матеріал. Проте цікавість у студентів має викликати не лише манера подання інформації, а й її зміст. Тому талановиті лектори намагалися сформувати навчальну програму так, щоб вона була максимально корисною для майбутніх «володарів слова». Беручи за основу загальне спрямування кафедри – історію журналістики та все, що стосувалося літератури – вони затверджували предмети. Були й загально-нормативні курси, і спеціальні. Зазначимо, що переважна більшість лекційних курсів та практичних занять була заснована на базі власних досліджень, адже тогочасна викладацька діяльність йшла пліч-о-пліч з науковою.

За час свого керівництва кафедрою В. Рубан розробив такі дисципліни: «Історія російської журналістики», «Історія української радянської преси». Він уперше розробив курс лекцій і видав нариси історії партійно-радянської преси України. Можна з упевненістю зазначити, що саме він заклав підвалини історії української журналістики ХХ ст. та зробив чималий внесок у подальшу розробку наукових проблем теорії журналістики.

Викладач О. Суярко теж читав студентам денної, вечірньої та заочної форм навчання курс «Історії партійно-радянської преси», а також спецкурс «В. І. Ленін – журналіст». Враховуючи ж те, що О. Суярко закінчив ще й факультет міжнародних відносин Київського державного університету (там також закінчив і аспірантуру), він висунув ідею про створення курсу «Історії міжнародних відносин». Дану ініціативу на засіданні факультету прийняли позитивно і дозволили Олексію Олексійовичу працювати в цьому напрямі. Згодом список дисциплін, що читаються на кафедрі історії журналістики, поповнився і предметом, пов'язаним з міжнародними відносинами.

М. Шестопал студентам читав курс «Історії зарубіжної комуністичної і робітничої преси», який розробив самостійно.

П. Федченко прищеплював знання студентам із дисципліни «Історія української журналістики», а також читав спецкурси «Публі-

цистична майстерність Лесі Українки» та «Пропаганда наукового соціалізму в українській прогресивній журналістиці».

Він – автор книжки «Введення в журналістику, джерелознавство та бібліографія», за матеріалами якої читав студентам ще один спецкурс, співзвучний з назвою цього підручника. Сьогодні на кафедрі історії журналістики теж існує подібна дисципліна, проте з видозміненою назвою «Основи наукових досліджень».

В. Прожогін читав курси «Історії російської журналістики», «Теорії літератури» та «Окремих періодів російської літератури». Крім того, він читав такі спецкурси, як «Публіцистична майстерність М. Г. Чернишевського», «М. Горький – публіцист», «О. С. Пушкін – публіцист».

Ось, наприклад, у 1955 р. студенти 3 та 4 курсів у період літньої сесії складала такі дисципліни, які читалися викладачами кафедри історії журналістики:

Іспити, 3 курс:

Історія російської журналістики;
Історія російської літературної мови;
Зарубіжна література.

Заліки, 3 курс:

Історія української літературної мови;
Історія української літератури;
Спецкурс «Нарис в газеті»;
Іноземна мова.

Іспити, 4 курс:

Історія російської літератури;
Історія партійно-радянської преси.

Заліки, 4 курс:

Історія української журналістики;
Історія міжнародних відносин;
Іноземна мова.

На жаль, на сьогодні залишилося більше відомостей про науковий доробок професорсько-викладацького складу, ніж про дисципліни та спецкурси, які викладали на кафедрі в 60–70-х рр. Але ці праці стали основою багатьох нормативних дисциплін, які викладачі розробили за час перебування в штаті кафедри і які справді є безцінними як для студентів тих років, так і для сьогоднішнього покоління майбутніх випускників інституту.

За період 1964–1972 рр. на кафедрі історії журналістики викладали такі дисципліни та спецкурси:

– Теорія і практика радянської журналістики;

- Журналістська майстерність і редагування;
- Історія журналістики;
- Журналістська майстерність;
- Теорія і практика партійно-радянської преси;
- Історія партійно-радянської преси;
- Історія української журналістики;
- Музичне мовлення;
- Техніка оформлення і випуску газети;
- Історія російської журналістики;
- Історія російської літератури XIX сторіччя;
- Історія російської публіцистики;
- Публіцистична майстерність М. Г. Чернишевського;
- М. Горький – публіцист;
- О. С. Пушкін – публіцист;
- Марксистсько-ленінське вчення про пресу;
- Історія української партійно-радянської преси;
- Преса та її попередники: історія зародження і основні закономірності розвитку;
- Історія зарубіжної комуністичної та робітничої преси.

З вищеперелічених дисциплін чітко видно, якого спрямування була в перші десятиліття кафедра історії журналістики: поєднання журналістики та літератури.

Наукова співпраця кафедри

З перших днів свого існування кафедра історії журналістики почала активну діяльність у науковому напрямі. За 1953–1972 рр. з-під пера викладачів кафедри вийшли сотні наукових статей, значна кількість рецензій на брошури та монографії інших дослідників.

За ініціативи та під керівництвом В. Прожогіна при кафедрі історії журналістики було засновано науковий гурток, основним завданням якого були дослідження історії журналістики. Крім того, він керував семінарами викладачів у сітці партійної освіти України.

Окремо слід наголосити на науковій активності П. Федченка. Крім того, що він є автором 100 наукових та публіцистичних статей, йому свого часу довелося написати 20 статей до Української Радянської Енциклопедії, неодноразово бути відповідальним редактором наукових збірників та монографій, що виходили друком у видавництві «Знання».

Сім книг за 8 років. Саме такий науковий здобуток М. Шестопада. І це, як констатує дослідник О. Мелещенко, «заслужена винагорода за сумлінну працю»: «Під уолл-стріхою: збірник фейлето-

нів», «Ми – інтернаціоналісти» (1952), «Святий телепень» (1955), «Сучасна американська преса: монографія» (1959), «Бандицтво сучасного ревізіонізму», «Українська радянська народна творчість про дружбу народів СРСР» (1954), «Голос великого народу: монографія про пресу ПНР» (1960).

Варто зазначити, що М. Шестопад, будучи викладачем та деканом факультету журналістики, встиг написати понад 70 наукових та критичних статей, памфлетів та нарисів, а також 5 рецензій на збірники різної тематики.

Про наукову роботу О. Суярка дослідниця Т. Трачук зазначає: «Радянські дослідники дотримувались думки, що досліджувати партійно-радянську періодику України потрібно від часів підготовки і виникнення українських робітничих періодичних видань (80–90-ті рр. XIX ст.). Одним із перших почав розробляти О. Суярко. Його брошура «Досвітні вогні. Зародження робітничої преси на Україні» поклала початок у дослідженні цієї теми» [8, 116].

Загалом О. Суярко – автор 19 окремих книжок, 59 статей та нарисів, 10 рецензій та 5 статей, надрукованих у зарубіжних виданнях. Видав дві науково-популярні брошури про Анголу та Бразилію.

Одними ж із найважливіших праць В. Рубана можна назвати такі: «Становлення української радянської преси (1921–1925)», «50 років української радянської преси» та «Свобода друку та шляхи її здійснення», «Журналістика як важлива галузь громадсько-політичної діяльності», «Ленінські традиції партійно-радянської преси».

Специфіка його викладання теж була пов'язана з науковістю, оскільки він постійно залучав студентів до дослідництва, ставлячи перед своїми учнями завдання науково-дослідного характеру, що потім виливалися в цікаві наукові реферативні доповіді. Його лекції проводилися у невимушених умовах. Незважаючи на похилий вік, Володимир Андрійович любив повеселитись зі студентами. Читаючи лекції з нормативного курсу «Марксистсько-ленінське вчення про пресу» в 1978–1979 навчальному році, він часто дозволяв собі жартувати і, не чекаючи реакції студентів, починав заразливо сміятися. Залишатися байдужим при цьому було просто неможливо.

Одним словом, тогочасна викладацька еліта всіляко намагалася прищепити молоді любов до пошуковості (такої важливої для журналіста риси), розвивала бажання прокладати тернистий науковий шлях.

Важливим є і той факт, що практично всі викладачі кафедри брали активну участь у різних наукових семінарах, які проходили в Україні та за її межами.

Наприклад, О. Суярко свого часу брав участь у міжнародних наукових конференціях, виступаючи при цьому в Братиславському (Чехія) та Варшавському (Польща) університетах.

П. Федченку в 1962 р. пощастило відвідати Прагу (Чехія), оскільки за наказом Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР йому було надано трьохтижнє відрядження до іншої країни з метою налагодження навчальної співпраці.

А В. Прожогін за ініціативи Правління Всесоюзного об'єднання «Знання» був у відрядженні в Литовській та Білоруській Республіках. Метою його подорожей було читання лекцій стосовно питань методики партійної пропаганди. Виправдавши позитивні сподівання партії, після успішного відрядження був нагороджений спеціальною подорожжю до Фінляндії.

І, звісно, не можна не згадати міжнародний викладацький досвід В. Рубана, якому свого часу довелося, як уже згадувалось, відбути в трирічному відрядженні в Німеччині, читаючи лекції з журналістики в Лейпцизькому університеті.

Одним словом, перші викладачі кафедри історії журналістики мали величезний практичний досвід у питаннях науковості: написанні статей, виступах на конференціях та семінарах. Така активна наукова робота лише йшла на користь кафедрі, її авторитету та відомості серед журналістських та громадських кіл не лише України, а й всього світу.

Викладачі кафедри – керівники виробничої практики

Як відомо, радянська журналістська освіта відрізняється від сучасної в першу чергу тим, що колись студенти зобов'язані були проходити виробничу практику в тих засобах масової інформації, куди їх направляв факультет.

Сьогодні ж подібне правило не діє. Журналісти-практиканти наділені правом вибору місця виробничого навчання. Одні вважають це перевагою сучасної журналістської освіти, інші – вадою. Зрештою, у кожному навчальному плані є своє раціональне зерно. Тому бути однотайним у цім питанні – дуже складно.

Незмінним у «виробничій практиці» журналістів і сьогодні залишилося те, що у кожного студента має бути свій керівник практики. А це, слід наголосити, для викладача – дуже велика відповідальність. Особливо, якщо йдеться про журналістику 50–60-х рр. Викладач має знати, чи привітно прийняли його вихованця в іншому, не знайомому місті, чи посильну роботу він виконує, чи його навчають, чи нормальне в нього помешкання та ін. Тому до вибору керівників виробничої практики на факультеті журналістики

завжди ставилися з особливою ретельністю та відповідальністю. Можливо, саме тому цю нелегку роботу доручали майже всім викладачам кафедри історії журналістики. Цей факт ще раз підкреслює авторитет як кафедри, так і викладацького складу.

Ось, наприклад, у 1955 р. керівником виробничої практики студентів 3 і 4 курсів факультету журналістики призначили кандидата філологічних наук П. Федченка. Його підопічні були направлені на практику в редакції обласних газет таких міст, як Ужгород, Дрогобич, Львів, Рівне, Луцьк, Станіслав та Тернопіль.

Кандидат історичних наук О. Суярко відповідав за тих, хто поїхав на практику до Полтави, Харкова, Сімферополя, Запоріжжя, Дніпропетровська, Черкас та залишився у Києві; кандидат філологічних наук М. Шестопал відповідав за студентів, відряджених до Сум та Чернігова.

Кафедра історії журналістики – осередок викладацької своєрідності та творчого ентузіазму

Твердження про те, що кафедра історії журналістики на сьогодні посідає одне з провідних місць з-посеред кафедр Інституту журналістики, практично ні в кого не викликає сумнівів. Напевне, якби в перших викладачів факультету журналістики запитали про авторитет кафедри історії журналістики, кожен, і на мить не засумнівавшись, відповів би, що дана кафедра – справжнє ядро факультету, його родзинка.

Близькучі лектори старанно поєднували викладання та наукову діяльність, прививали любов до книги, до творчості. Вчили студентів думати, думати, і ще раз – думати!

Кафедра славилася і в Україні, і за її межами. Наукова діяльність викладачів, участь у наукових конференціях та семінарах лише поліпшувала рівень співпраці кафедри (та, зрештою, і всього факультету) з різними навчальними закладами.

Читання лекцій студентам громадського університету Вищої партійної школи, з одного боку, додавало практичних навичок викладачам, а з іншого – поваги до всієї кафедри.

Активна участь викладачів-журналістів у громадському житті підвищувала їх авторитет, а відповідно, – і кафедри.

Як свідчать рекомендації викладачів, що містяться в їхніх особових справах, – це була талановита, вправна команда лідерів, котрі плекали кафедру історії журналістики, докладаючи всіх зусиль. Адже хороший старт на довгій дистанції відіграє дуже важливу роль. Напевне, не знайдуться зараз люди, які зможуть розкритикувати роботу тогочасної кафедри, бо вона існувала за своїми, власно-

руч створеними, законами. Деякі з них існують і сьогодні. Наприклад, хист викладачів до науковості, або ж імпровізована форма проведення семінарських занять, чи навіть величезний патріотичний дух та любов до літератури.

Зрештою, бажання доносити знання до інших людей – це подарунок долі, а прагнення вдосконалити науку – це означає відкрити для всіх охочих світ чогось нового, невідомого, але важливого.

Безперечно, кафедра історії журналістики, взявши гарний старт у вересні–жовтні 1953 р., бо саме протягом цього періоду вона нарешті стала повноцінно сформованою, впевнено крокує по стежинах знань і до сьогодні. Загартувавшись у 50–60-ті рр. ХХ ст. не легкою науковою справою, тепер вона активний учасник більшості вітчизняних, а також міжнародних наукових семінарів та конференцій.

Напевне, В. Рубан, В. Прожогін, О. Суярко, П. Федченко, М. Шестопап, О. Бабишкін, Г. Вартанов, І. Велігура, В. Яременко, В. Шутенко, Р. Слободянюк, А. Погрібний та ін. пишались б зараз улюбленою кафедрою, якій свого часу довелося пережити чимало реформацій, як і ми пишаємось їх внеском у розвиток однієї з перших та найважливіших кафедр – кафедри історії журналістики.

1. *Наказ виконуючого обов'язки ректора Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка Кошика А. К. «Про організацію факультету журналістики, особливості штатного розкладу професорсько-викладацького та лаборантського складу».* – № 1310 від 8 жовтня 1953 р.

2. *Наукові читання. Присвячено 90-літтю від дня народження М. М. Шестопапа. 7 листопада 2007 р. / за ред. В. В. Різуна ; упоряд. І. М. Забіяка.* – К. : Інститут журналістики, 2008. – Вип. 13. – 272 с.

3. *Особова справа Прожогіна В. Є.* – Центральний архів КНУ ім. Т. Шевченка.

4. *Особова справа Рубана В. А.* – Центральний архів КНУ ім. Т. Шевченка.

5. *Особова справа Суярка О. О.* – Центральний архів КНУ ім. Т. Шевченка.

6. *Особова справа Федченка П. М.* – Центральний архів КНУ ім. Т. Шевченка.

7. *Особова справа Шестопапа М. М.* – Центральний архів КНУ ім. Т. Шевченка.

8. *Різун В. В. Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства : моногр. / Різун В. В., Трачук Т. А. ; Київ. нац. ун-т. ім. Тараса Шевченка.* – К., 2005.

9. *Українська журналістика в контексті світової : зб. наук. праць зі спеціальності «Журналістика» / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; Інститут журналістики.* – К., 2007. – Вип. 1 (6).

10. *Уроки журналістики і життя: Книга роздумів, спостережень, спогадів випускників одного курсу / за заг. ред. М. Сороки.* – К. : Київська правда, 2002.

Галина Гримич,
к. філол. н., доц. (Київ)

ПРАЦЮЙ І БУДЕШ ЗНАМЕНИТИМ

Велика магія криється в слові «повернення». Десь я читала, що грецькою мовою «повернення» означає «страждання». Це так. Пригадаймо почуття Гомерового Одиссея, який після 20 років подорожей оглядає свій рідний острів. Повернення – апофеоз пізнання, зустрічі. Це видно на такому простому прикладі. Повертаючись з далекої мандрівки чи навіть з грядки, забачивши на Бориспільській трасі неонові вогні й висвітлене «КИЇВ», відчуваєш, як усередині щемко залоскотало. От і сьогодні залоскотало у багатьох з нас, хто давно пішов з цього Дому.

Повернення у минуле... Про нього нагадують ювілейні дати. Як і ця. 60 років кафедрі історії журналістики. Уся її діяльність пов'язана з тенденціями у суспільстві і вищій школі зокрема. Загальновідомо, що кафедра у виші — це основна навчально-наукова ланка, тут здійснюється навчальна та наукова робота з однієї чи кількох спеціальностей. Що таке ланка? Це конкретні люди, вчені, педагоги, що формували гуманітарну сферу. Кожен з них вартий окремого ювілею.

Отже, будемо говорити про людей. Захоплюватись, як то кажуть, тими добрими старими часами не маю наміру. І не тому, що молоді скажуть: «У совка – ностальгія!». Але в ті часи на кафедрі працювали люди, дорогі не лише моему серцю, а й журналістській науці. Багатьох уже немає.

80-ті рр. ХХ ст. Завідувач кафедри історії літератури і журналістики А. Г. Погрібний (1983–1992). Він зумів зібрати однодумців і професіоналів. Професори О. К. Бабишкін, В. В. Яременко, доценти М. Д. Хмелюк, Ю. С. Бурляй, В. А. Довгич, О. А. Кузьменко, І. Г. Панченко. Пізніше її прикрасили молоді колеги – доцент Н. Ф. Остапенко та Н. М. Сидоренко (нині – професор, завідувач кафедри історії журналістики).

І хоча факультет вважався ідеологічним, а часи були складні, хай вибачать мене історики й політологи, але філологію тоді сприймали як джерело інтелектуального і фахового розвитку студента-журналіста.

Клопотами професорів А. Г. Погрібного, О. К. Бабишкіна, В. В. Яременка історія літератури і журналістики шанувалася і в навчальних програмах і в студентських аудиторіях.

© Гримич Г., 2014

Особливо інтенсивно провадилися науково-дослідна та науково-методична робота у вікопомні часи початку розбудови омріяної державної незалежності. Це час оновлення колишніх і формування новітніх засад розвитку гуманітарних наук, оскільки і викладач, і студент дістали можливість орієнтуватися на широкі здобутки як національної, так і світової журналістики, культури загалом. Відповідно на кафедрі були оновлені практично всі лекційні курси, розроблено тематику нових спецкурсів, спецсеминарів, зокрема, «Самвидав 60-х», «Проблеми сучасного літературно-мистецького життя», «Повернення у минуле – журналісти-дисиденти».

Змінилась атмосфера обговорення відкритих лекцій. Як взірєць лекторської майстерності, запам'яталися на все життя лекції професорів В. В. Яременка, А. Г. Погрібного, доцентів М. Д. Хмелюка і В. А. Довгича, яких аудиторія проводжала бурхливими оплесками. Це вражало.

З ініціативи А. Г. Погрібного колектив кафедри зумів узаконити (узгодивши з годинами навантаження) таку форму роботи, як самостійна праця студента-журналіста під контролем викладача. Студенти стали більше читати, зросла пошана до книги, цього найціннішого витвору людського розуму. Нам тоді і не снилося, що можливе і таке – одна з кафедр Інституту називається «кафедра електронних видань і медіадизайну». Прогрес – плин часу коригує і навчальні плани, і лекційні курси, і людську свідомість.

Як сказала відома поетеса на ювілеї своєї колеги: «Була б я погана поетеса, якби не похвалила і себе».

У 1992–1998 рр. я завідувала кафедрою історії літератури і журналістики. При вирішенні кадрових питань, у навчальній і науково-дослідній роботі, при обговоренні лекційних курсів, програм, рекомендацій наукових досліджень до захисту ми керувалися тими засадами і критеріями, які сповідували члени кафедри, члени науково-методичної ради, і, звичайно, традиціями професора А. Г. Погрібного, оскільки він був розумним адміністратором (про це свідчать результати його недовгої праці на посаді заступника міністра освіти), а головне – невтомним дослідником і популяризатором української літературної класики, рідної мови, блискучим лектором.

Нормативні курси – «Російська література» та «Історія російської журналістики» у 90-х рр. були скорочені. Тому потрібно було зберегти, як нині кажуть, робочі місця. Навантаження, яке здійснював філологічний факультет («Зарубіжна література») кафедра виконувала самостійно. Це було непросто. У 90-х рр. корекція торкнулася і основних напрямів наукових досліджень як кафедри,

так і факультету загалом, який набув статусу Інституту журналістики.

Мені було комфортно і надійно зі своїми колегами, я назву їх поіменно. Професори А. Г. Погрібний, М. М. Веркалець, Н. М. Сидоренко, доценти В. Ф. Святовець, Н. Ф. Остапенко, Т. В. Старченко, викладачі В. М. Коваль, С. М. Квіт (нині професор, ректор Києво-Могилянської академії). Я пишаюся тим, що саме на цей час на кафедрі обговорені та рекомендовані до захисту наукові дослідження справжніх вчених і талановитих журналістів: М. М. Веркальця, С. М. Квіта, О. В. Чекмишева, О. Д. Шкільної. А Н. М. Сидоренко – взагалі дитя кафедри.

Нині кафедра історії журналістики (це логічне перейменування) – потужна сучасна наукова група професіоналів, що здійснює навчальну, науково-дослідну роботу з кількох суміжних спеціальностей, готує фахівців, які сьогодні, завтра і завжди формуватимуть національний інформаційний простір.

Це все робиться під керівництвом професора Н. М. Сидоренко. Я була б погана колега, якби не сказала кілька слів про неї. Уявіть собі, з Наталі Миколаївни був зрілий науковець ще тоді, коли вона навчалася в аспірантурі. Вона доволі швидко просувалася по вченій лінії. Чому? Скромна і працьовита, завжди мала відвагу дотримуватися своєї думки. Професор Н. М. Сидоренко – організатор, дослідник у царині української (і не тільки) журналістики, широко пошанована і відома як учений за межами України. Її люблять колеги, а ще більше – студенти. Хочеш бути такою? «Працюй і будеш знаменитим» – часто говорив нам професор О. К. Бабишкін.

Ігор Михайлин,

д. філол. н., проф. (Харків)

КОРОЛЕВА ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВА – ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

Створення історії національної журналістики – то почесна місія гуманітарної інтелігенції кожного народу. Бо саме завдяки журналістиці відбувається самопізнання й самоусвідомлення нації, формулюються її запити на державне життя, формується громадянське суспільство, щонайважливішою частиною якого вона, журналістика, є. За умов тих нескінченних переслідувань українського слова, які відбувалися в Росії, українська журналістика була для свого народу одночасно школою й університетом, вона була трибуною, з якої національно свідомо інтелігенція вела за собою народ, розмовляла з читацьким загалом, невтомно пояснюючи їм їхні громадянські та національні права. Досліджувати історію журналістики – відповідально й почесно.

В Україні серед ВАКівських спеціальностей є «Теорія та історія журналістики». Її наявність дозволяє припустити, що бодай половина з журналістичних досліджень у нас належить до історії журналістики. Але насправді це не так. Дослідження історії журналістики – то складне, важке й пов'язане з багатьма перешкодами завдання. Передусім, утруднений доступ до джерел. По-друге, дослідник потрапляє в середовище матеріалу, величезного за обсягами й розмаїттям – тематичним, жанровим, стилістичним. По-третє, крім цього матеріалу, ще слід гарно знати епоху, її політичне й культурне життя. Історія журналістики – для енциклопедично освічених інтелектуалів, для людей з потужною здатністю чинити опір матеріалу, узагальнювати його, знаходити для висвітлення явищ вершинні репрезентації. Далеко не кожен науковець, насамперед молодий, готовий змагатися з такими обставинами. Зате, якщо тут лишаяються, то – найкращі.

За нормальних умов така велика європейська держава, як Україна, мала б потурбуватися, щоб у складі Національної академії наук функціонував Інститут журналістики з широкою програмою історико-журналістських досліджень, виданням «Бібліотеки укра-

© Михайлин І., 2014

їнської публіцистики» та багатотомних академічних видань провідних українських публіцистів. Але ми цього не маємо. Натомість лише дві структури в українському науковому (й навчальному) просторі спрямовані на вивчення історії української журналістики – це Інститут «Науково-дослідний центр періодики» у складі Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника та кафедра історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ця кафедра нині відзначає свій ювілей.

За час свого розвитку вона пройшла той шлях, який пройшла історія журналістики до усамостійнення. Не секрет, що первісно історія журналістики сприймалася як складова частина історії літератури, й кафедра тоді називалася «Історії літератури і журналістики», де журналістика була певним доважком до головної справи, головного продукту. Немає сумнівів, історія літератури – важливий предмет для майбутнього журналіста. Але він аж ніяк не підмінює вкрай потрібних йому знань з історії журналістики.

Іноді історію журналістики намагаються подати як історію професії, історію фаху.

– Так-так, – говорять у таких випадках, – історію своєї професії необхідно знати...

Немає нічого шкідливішого за такий підхід. Історія журналістики – це не історія фаху, хоча про це в ній також ідеться. Але таким порівнянням вона принижується до якогось іншого фаху – кухаря, перукаря, двірника. Насправді ж історія журналістики – це всесвіт національної духовної діяльності, це історія національної цивілізації. Тому кожна нація, яка сама себе шанує, повинна мати історію своєї журналістики – якомога повнішу й докладнішу.

Новий статус кафедри, визначений спрямованістю її на викладання й дослідження історії журналістики, співвіднесений з тим часом, коли кафедру очолила професор Наталя Миколаївна Сидоренко. Вона завоювала це право, подавши у своєму унікальному докторському дослідженні історію таборової преси українців, які опинилися в різних країнах Європи, у вигляді інтернованих частин, полонених або емігрантів. Вона відкрила цілий материк невідомої досі співвітчизникам української духовної культури, розглянула й проаналізувала понад п'ятсот періодичних видань, подала в додатках праці найбільш видатних публіцистів.

Відтоді, ставши доктором наук, Наталя Миколаївна не спочивала на лаврах, а продовжувала вести активне наукове життя, ставши беззаперечним лідером невеликого, але потужного колективу. Чого

варті тематичні томи «Наукових записок Інституту журналістики», присвячені 100-літтю від часу появи національних українських видань на Наддніпрянщині, проведення Міжнародної наукової конференції «Національна періодика початку ХХ століття: розвиток і реалізація української ідеї державотворення» та знову ж – організація відповідного тому «Наукових записок». До цієї ж рубрики слід віднести підтримку конференцій в інших університетах України (у Полтаві, Харкові), які тільки вони тим чи іншим чином стосуються журналістики.

Наталя Миколаївна добре розуміє, що поважним науковим студіям має передувати велика емпірична, збиральницька робота, складання бібліографічних довідників, які повинні репрезентувати надбання української преси. Їй близька позиція Мирослава Романюка, який зазначав свого часу: «Сьогодні Україна чи не єдина держава в світі, яка не має національної бібліографії друкованого слова. Її складовою мав би стати і репертуар української преси, якого з огляду на історичні обставини дотепер не змоглося підготувати».

Наталя Миколаївна була ініціатором та активним автором таких бібліографічних наукових праць, як «Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії (1838–1917 рр.) : список» (1995), «Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1838–1917 рр.) : список» (1996), «Періодичні видання Подільської губернії (1838–1917 рр.) : покажчик» (1999).

На тривалий час розтягнулося створення аналогічної праці про київську пресу. Зате присвячена їй праця – це чотиритомне дослідження, в якому три томи становлять бібліографічні покажчики, а в четвертому вміщено дослідження «Формування преси Києва (1835–1918)». Ця видатна праця вийшла у світ у 2011 р.

Завдання керівника – сформувати навколо себе дієздатний колектив однодумців. Найближчим помічником Наталі Миколаївни є доцент Олена Дмитрівна Школьна – найвидатніший спеціаліст з історії журналістики Катеринослава та Катеринославської губернії. У своєму кандидатському дослідженні вона, власне, створила ту матрицю, якою потім користувалися всі дослідники регіональної журналістики.

У дослідженні київської преси надійним помічником Наталі Миколаївни стала Анастасія Волобуєва, історії рекламно-довідкової преси на території Східної України ХІХ – початку ХХ ст. – Вікторія Георгієвська. Андрій Борець написав глибоке дослідження про публіцистику Петра Стебницького.

Розуміючи потребу нагромаджувати навчальний та науковий матеріал з історії журналістики та неможливість появи таких ви-

дань у паперовому варіанті, колектив пішов шляхом створення електронної хрестоматії з історії журналістики. Кожний студент, який захищає магістерську чи дипломну роботу на кафедрі історії журналістики, подає для розміщення на сайті кафедри разом з роботою й першоджерела, які він вивчав. Цей простий винахід дозволив зібрати величезний матеріал, яким уже користуються наступники тих студентів, що робили перші кроки в справі вивчення певних видань чи персоналій з історії журналістики. А отже, можна говорити про цілу київську школу вивчення історії української журналістики, створену кафедрою історії журналістики.

Після віднесення спеціальності «Теорія та історія журналістики» до напрямку «Соціальні комунікації» кафедра не покінчила остаточно з навчальними дисциплінами з історії літератури, а трансформувала їх у курси з історії стилів. Провідну роль у їх викладанні відіграють Тамара Володимирівна Старченко, Ніна Филімонівна Остапенко, Любов Василівна Боярська.

Кафедра історії журналістики видає два наукові періодичні журнали: «Образ» і «Журналістика» – завжди наповнені глибокими дослідженнями й цікавими матеріалами. Лише той, хто сам займався видавничою та редакторською діяльністю, може зрозуміти, якої великої інтелектуальної праці потребує підготовка цих видань.

Буваючи в Києві на різноманітних засіданнях, завжди планую свій час так, щоб завітати на кафедру історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тут не тільки я, а й усі дослідники історії журналістики почувають себе як удома. На кафедрі гостинна атмосфера – завжди, незалежно від погоди на вулиці й політичних вітрів у громадському житті. Можна довідатися про наукові новини, обмінятися думками, отримати нові публікації, домовитися про якісь спільні проекти. Тут наш штаб. У ньому завжди зустрінеш ще й аспірантів (або докторантів) із Полтави, Запоріжжя, Вінниці, Сум та інших міст України. Заходять із занять і виходять на чергові лекції викладачів, але хто б не був присутній на кафедрі, тут завжди гостю запропонують чай і печиво, а з якоїсь нагоди (а їх завжди вистачає) і щось ще смаченьке. За годину-дві гостювання переговорити з багатьма і повертаєшся додому з натхненням зробити ще більше для вивчення історії української журналістики.

Лідія Сніцарчук,
директор НДІ пресознавства,
заступник ген. директора з наук. роботи
ЛННБ України імені В. Стефаника (Львів)

ОБ'ЄДНАНІ ДОСЛІДНИЦЬКИМ ПОШУКОМ

Упродовж 20 років функціонування у Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаника Науково-дослідного інституту пресознавства налагоджено добрі зв'язки й діяльну співпрацю із багатьма науковими й науково-педагогічними інституціями України та закордоння. Важливим науковим партнером НДІ пресознавства у вирішенні дослідницьких програм є Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (директор В. Різун), зокрема співробітники кафедри соціальних комунікацій (завідувач В. Різун), кафедри періодичної преси (завідувач Т. Приступенко), кафедри видавничої справи та редагування (завідувач В. Теремко).

Однак найбільш діяльна співпраця науковців НДІ пресознавства провадиться із колективом кафедри історії журналістики Інституту журналістики, яка була заснована ще 1953 р. Не наголошуватимемо на здобутках працівників кафедри від початку її створення – переконані, вони надзвичайно цінні й у науковому, і в дослідницькому, і в навчальному вимірах. Розпочнемо від часу, коли наші інституції заходилися налагоджувати науково-дослідницькі взаємини. Об'єднує ці два поважні, дозволимо собі використати це означення, колективи однодумців спільний об'єкт дослідження – українська преса минулого, а саме: вивчення українського інформаційного простору XIX–XX ст., укладання історико-бібліографічних покажчиків українських періодичних видань, які виходили в Україні та світі, і, головню, створення національної бібліографії української преси зазначених століть. Адже, як відомо, донині ще не маємо консолідованої інформації за цією проблемою, наукове розв'язання якої формуватиме нові історико-пресознавчі знання, українські потрібні для розвитку науки про соціальні комунікації загалом.

Наша спільна діяльність розпочалася ще 1993 р., коли на першій Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Українська

періодика: історія та сучасність» було представлено доповідь Наталі Сидоренко «Національні проблеми в українській пресі Росії (1905–1914 рр.)», а також опубліковано її у першому – інавгураційному – виданні Науково-дослідного центру періодики (саме таку назву дістав Інститут при заснуванні, змінивши її на сучасну в грудні 2010 р.), яким стали однойменні за назвою наукової конференції «Тези доповідей і повідомлень першої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 9–10 грудня 1993 р.».

Започаткувавши й закріпивши таким чином науковий комунікативний процес, Наталя Миколаївна залучила до співпраці й інших учасників кафедральної спільноти. Тож на наших наступних науково-теоретичних форумах – а їх нині проведено одинадцять – було оприлюднено понад 40 доповідей Н. Сидоренко, Н. Остапенко, Т. Старченко, О. Школьної, В. Михайлюти. Зацікавлені історичним медіаминулим, учасники цих наукових зборів дізнавалися про «Синкретизм культурних, національних та суспільно-політичних поглядів на сторінках журналу «Рідний край» (1905–1916 рр.)» (В. Михайлюта), про «Обстоювання української ідеї у літературних часописах на чужині» (Н. Остапенко), про «Київську театральну періодику початку ХХ ст.» (Т. Старченко), про «Радіопресу України (20–30-ті рр. ХХ ст.)» (О. Школьна), про «Соціальні ідеали газети «Киевский телеграф» (1874–1875 рр.)» (А. Волобуєва) та про інші насичені багатоаспектною інформацією сторінки українського медіарозвою.

Активність наших київських колег підтверджена кількома публікаціями, зафіксованими в «Збірнику праць Науково-дослідного центру періодики», який від 2011 р. виходить під назвою «Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства». Чимало різноманітних публікацій співробітників кафедри та її вихованців відтворює складну історичну картину розвитку української журналістики загалом, висвітлює специфіку обговорюваних тем і проблем, окреслює важливий медіадосвід редакторів, видавців, журналістів – учасників процесу українського пресотворення. Для конкретизації зазначимо, зокрема, таку проблематику: «Українська преса на Американському континенті (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)», «Голос українців у таборах для військовополонених старшин (Ганновер – Мюнхен (Німеччина) – Йозефштадт (Чехія) – Кассіно (Італія), 1917–1920 рр.)» (обидві публікації Н. Сидоренко), «Становлення і розвиток преси Волинської губернії» (Н. Сидоренко та Н. Сараян), «Проблеми політичного та економічного розвитку України в публікаціях Петра Стебницького на сторінках часопису «Книгарь» (1918–

1920 рр.)» (А. Борець), «Проблема суржику в контексті мовної толерантності журналіста» (О. Сухомлин). У межах нашого тексту не маємо можливості назвати всі публікації працівників кафедри, рівно ж, як і здобувачів та аспірантів, які значною мірою наближають українських пресознавців до створення загальної історії української журналістики. Очевидно, що укладання покажчика вичерпно зафіксованих наукових праць кафедри історії журналістики не потребує, на нашу думку, довгих роздумів і обговорень.

Дослідницькі набутки столичних «кафедралів» представлено не лише в серіальних випусках «Збірника праць...» та одинадцяти випусках доповідей наукового форуму «Українська періодика: історія та сучасність». Зазначимо також комплекс біобібліографічних досліджень, присвячених розкриттю життєвого й творчого шляху особистостей, які стояли біля джерел української друкованої журналістики, були її «деміургами» в наступні періоди розвитку. Матеріали до енциклопедичного словника «Українська журналістика в іменах» (вийшло 20 випусків) містять вагомий здобуток дослідницької реконструкції понад 310 біографій видавців, редакторів, журналістів, публіцистів. До слова, першою із працівників кафедри в цьому серіальному виданні дебютувала наша колега Олена Школьна, представивши у другому випуску (1994) біобібліографію Олександра Єгорова, Івана Манжури, Якова Новицького. Зазначимо також ще такий публікаторський феномен: 101 біограма, уміщена у дев'ятому випуску (2002) «Української журналістики в іменах», має авторство Наталі Сидоренко; цей рекорд донині не вдалося перекрити нікому з дослідників, що беруть участь у біобібліографічній павіті наукових пошуків.

Однак загальна картина опублікованих у НДІ пресознавства дослідницьких праць співробітників кафедри не була б вичерпною, коли б не відзначилася важлива для творення національної бібліографії української преси низка покажчиків, укладених співробітниками кафедри історії журналістики, редакційно-видавничу підготовку до випуску у світ яких здійснював наш колектив. Маємо на увазі видання, в яких Н. Сидоренко, О. Сидоренко, О. Школьна дослідницьки скрупульозно відтворили пресовидавничий процес на Катеринославщині («Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії (1838–1917 рр.)», Львів, 1995), Полтавщині («Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1938–1917 рр.)», Львів–Київ, 1996), у Подільській губернії («Періодичні видання Подільської губернії (1838–1917 рр.)», Львів–Київ, 1999). Оприлюднені відомості про періодичні видання на той час можна трактувати

як перші докладні й доступні джерела про формування регіонального інформаційного простору. Нагадаємо, були це початки історико-бібліографічних досліджень преси, яка до 90-х рр. надійно заховувалася в спеціальних фондах архівів і книгосховищ, через що медіазнання про історичний шлях розвитку української журналістики містило значну кількість білих плям, успішно ліквідувати які могли лише віддані дослідницькій справі, вперті й наполегливі науковці. Ці праці стали вивіреним дороговказом для багатьох наступників, які зуміли суттєво розвинути корпус своїх досліджень завдяки ретельно зібраній інформації.

Нині кафедра, яка перейшла своє знамените 60-річчя, красива натхненними й благородними обличчями, науково міцна, згуртована прагненням віддавати накопичені ґрунтовні знання, її творчі здобутки вражають, захоплюють, спонукають до нових звершень. Надзвичайно великий реєстр тих фахівців, які завдяки кафедрам здобули міцні знання з історії української журналістики. Зазначимо також, що працівники цього поважного наукового осередку неодноразово розглядали дослідницькі надбання науковців інших інституцій, рецензуючи, відгукуючись, характеризуючи. Саме завдяки їх доброзичливій, чуйній, уважній рецепції дістали рекомендаційне схвалення дисертаційні роботи співробітників НДІ пресознавства В. Габора, О. Дроздовської, Н. Кулеші, В. Ковпака, І. Павлюка, Р. Романюк, О. Середи, а також автора цієї рефлексії.

При нагоді варто, мабуть, було б зазначити, що нині дисципліна, яка є базовою у викладацькому комплексі працівників кафедри внаслідок певних причин (здебільше суб'єктивних), поволі скорочує своє кількісне побутування в корпусі навчальних програм відповідних відділень, факультетів, інститутів українських вишів. Однак потрібність і доцільність такого професійного оперття настійливо доводять реалії і виклики сьогодення. Акцентуємо ще раз своє ставлення до визначеної проблеми, – вперте і наполегливе вивчення історії дає змогу фахово і достойно позиціонуватися в сучасності, не винаходити колеса, а лиш замінювати в ньому певні деталі й компоненти на більш сучасні, зручні й потрібні сьогоденню.

Декільканадцять років тому, оглядаючи нашу спільну видавничу продукцію, про яку ми щойно вели мову, чиновники від державних інспекційних утворень поцікавилися, чи маємо укладені й завірені угоди про співпрацю між нашими інституціями. Запитання було зовсім несподіване, адже формалізовані угоди не завжди сприяють реалізації намірів. Однак наша угода про співпрацю – не проговорена й неписана, не засвідчена мокрими печатками й розло-

гими підписами, лише підтверджена значною кількістю втілених спільних видавничих задумів, участю в наукових форумах, вагомою і щирою підтримкою наукових досягнень і дослідницьких звершень наших колег.

Сподіваємося, що й надалі наші колективи єднатимуть спільні зацікавлення, спільні наукові проекти, сукупно вибудований науковий продукт – історія української журналістики.

Хай щастить Вам, дорогі колеги, одностудці та друзі! Потужного Вам життєвого й професійного талану, удачі на всіх повсякденних ділянках, очікувано важливих результатів Вашої праці й гідного – різноаспектного – оцінювання її вартості!

Алла Бойко,
д. філол. н., проф. (Київ)

ДРУЖНІЙ КОЛЕКТИВ ОДНОДУМЦІВ

На кафедрі історії журналістики завжди є гості. Заходять викладачі поговорити і послухати; завжди «тусуються» магістранти, аспіранти, викладачі, які проходять стажування; сюди заходять гості з інших вишів та інших міст тощо. Усі знають, що тут почують добре слово; нададуть консультацію; вип'ють горнятко чаю-кави, на які так щедри на цій кафедрі.

Ледь не забула про студентів – вони теж намагаються висловити свою прихильність до кафедри історії журналістики. Насамперед у сесію, перед заліком чи іспитом. Вишикуються біля дверей, годинами чекають своєї черги на перескладання якоїсь теми, гудуть як бджоли, обмінюються інформацією. Кожного, хто вийшов з дверей кафедри, незмінно зустрічають паролем: «Що питали?». (Варіанти відповідей: «Жах!», «Все забула!», «Про «Свічечку» або «ЛНВ» – і далі: «Ну, що склала?»). (Варіанти відповідей – сумний погляд або шалено радісний вигук: «Так!»).

Усі, працюючі на цій кафедрі – яскраві особистості, сьогодні кажуть – люди з родзинкою. Але разом вони становлять єдиний колектив, який приймає (або не приймає!) нових людей, які, у свою чергу, стають незамінними і незмінними членами цього унікального колективу.

Наталя Миколаївна Сидоренко, професор, завідувачка кафедри. Людина, яка встигає все. Але на першому місці для неї – наука. Крім написання змістовних і цікавих книжок, статей і лекцій, вона неодмінно бере участь у великій кількості конференцій в Україні і за її межами. (Не раз спостерігала, як на секційний виступ Наталі Миколаївни приходили члени інших секцій, щоб прослухати інформацію про нові дослідження і глибокі висновки з них.) Преса для Наталі Миколаївни – засіб спілкування зі світом і вивчення його. Саме тому кожен приїзд у будь-яке місто України, Європи, Сполучених Штатів Америки чи Австралії починається з ретельного і прискіпливого вивчення репертуару газетних кіосків, а подальше ознайомлення з містом або країною відбувається в архівах бібліотек.

Ніну Филімонівну Остапенко можна вважати позитивною домінантою кафедри. Її незмінному оптимізму можуть позаздрити сту-

© Бойко А., 2014

дентки і аспірантки. Завжди й у всьому Ніна Филімонівна знаходить цікаві моменти і вміє посміятись навіть у кризових ситуаціях.

Тамара Володимирівна Старченко – улюблениця студентів, вони завжди із задоволенням слухають її лекції і ведуть з нею тривалі «літературні» бесіди на семінарських заняттях.

Олена Дмитрівна Школьна Інститут журналістики сприймає як рідний дім – стільки енергії, натхнення і сил вона вкладає у свою роботу. Їй не байдуже все, що коїться на кафедрі й вона відчуває себе відповідальною за ту унікальну атмосферу, яка панує в колективі.

Валентина Петрівна Михайлюта завжди побиває всі «рейтинги суворості» у студентів. Але вони впевнені в справедливості і вимогливості цієї викладачки, і знають: Валентина Петрівна щиро вірить у те, що знання літератури поліпшить світ. Ну, і внутрішній світ кожного окремого студента, певно.

Любов Василівна Боярська, здається, найдоброзичливіша людина в Інституті. Вона завжди допоможе студентам, аспірантам, колегам, а від спілкування з нею всім стає приємно і легко на душі.

Ці люди багато років віддали своїй улюбленій роботі, вони сприймаються як ядро кафедри, її основа і професійний та моральний стрижень.

Але й ті, хто прийшов у цей колектив нещодавно, теж знайшов своє місце й гідно відіграє власну роль.

Олександр Костянтинів Мелещенко – інтелектуал, розумний, спокійний, добрий. Вміє сказати слова підтримки, «урівноважити» будь-яку ситуацію. Його лекції і статті студенти сприймають як своєрідні «вікна» у великий світ мас-медіа.

Анастасія Михайлівна Волобуєва – улюблениця студентів. Енергійна, весела, завжди з усмішкою, вона перетворює пари в захопливі змагання, в яких Анастасія Михайлівна незмінно перемагає.

Наталія Степанівна Желіховська завжди заглиблена у світ публіцистики і літератури, тонко відчуває всі тенденції культури. Мабуть, тим і приваблює студентів і забезпечує собі добре ставлення колег.

Надія Григорівна Герасимчук швидко завоювала прихильність колег і студентів, знайшла своє почесне місце в цьому колективі.

Обдарована долею, талановита і щедра Ольга Юріївна Сухомлин, як, мабуть, ніхто інший, знає традиції українського народу і вміє знайти їм місце в сучасності. Духовний світ Ольги Юріївни розкривається в її книжках і статтях, оригінальному світосприйнятті і високій культурі. Дійсно, справжня окраса цієї кафедри!

Працездатності Андрія Анатолійовича Борця можна лише позаздрити: він читає лекції та проводить практичні заняття в Інституті

журналістики, працює на телебаченні, пише наукові праці, виступає на конференціях – та й ще є безліч справ, які встигає зробити Андрій Анатолійович. Мабуть, прізвище все ж таки накладає свій відбиток на характер людини. Сподіваємось, він вибере свою перемогу.

Коли пишеш про кафедру історії журналістики, зразу приходять на пам'ять чудові, веселі й цікаві розповіді про поїздки по музеях і пам'ятних місцях України, про подорожі в інші країни, про спільне відзначення свят, днів народжень, захистів дисертацій (до речі, це чи не єдина кафедра, яка в повному складі ходить на захисти дисертацій своїх колег і аспірантів, і дружно вболіває за своїх). І розумієш, яким цікавим і насиченим життям живуть ці люди, як легко вони знаходять спільну мову та інтереси.

Нібито написано про всіх, визначено унікальні риси кожного. Дивно, але всі ці люди – мої шановні колеги – об'єднані в єдиному міні-колективі, як пазли, складають дуже яскраву картину не лише «адміністративної структури» Інституту журналістики, а й справжнього дружнього колективу однодумців, які об'єднані ідеями освіти, науки, культури.

Світлана Кравченко,
д. н. із соц. комунік., проф. (Луцьк)

ЗОВОВ'ЯЗАЛА ІСТОРІЯ: ТВОРЦІ ІСТОРІОГРАФІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Біля джерел київської школи журналістики стоїть колектив, якому сьогодні вже понад 60. Кафедра історії журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка має велетенський науково-педагогічний досвід та тривалу власну історію. Цей колектив було засновано 1953 р. на факультеті журналістики разом із кафедрою теорії і практики радянської преси.

Серед перших співробітників кафедри були Володимир Андрійович Рубан, Василь Єліозарович Прожогін, Олексій Олексійович Сурярко, Павло Максимович Федченко та Матвій Михайлович Шестопал. Для сьогоднішніх фахівців зі сфери журналістикознавства це класики в історіографії журналістики.

Їх життєвий і професійний шлях демонструє, що, незважаючи на складний радянський час, були це фахівці з потужним інтелектом, незалежним світоглядом та активною життєвою позицією. Драматична доля М. М. Шестопала показує, як важко в комуністичну добу було журналістам, інтелігентам із незалежним і творчим мисленням, із самостійною позицією, як смертельно небезпечно було навіть думкою протистояти тоталітарній системі.

Тоді було закладено фундамент тих потужних історико-журналістських досліджень, які проводить сьогоднішній викладацький колектив кафедри. В. А. Рубан розробив «Історію російської журналістики», «Історію української радянської преси», М. М. Шестопал – «Історію зарубіжної комуністичної і робітничої преси», П. М. Федченко – «Історію української журналістики», спецкурси «Публіцистична майстерність Лесі Українки» та «Пропаганда наукового соціалізму в українській прогресивній журналістиці».

Навіть в умовах тотальної заідеологізованості науки вчені бачили необхідність розглядати розвиток української журналістики у світлі більш глобальних суспільних процесів, хоч не завжди могли сказати про це відкрито. Так, П. М. Федченко написав книжки «Введення в журналістику, джерелознавство та бібліографія», «Преса та її попередники» та ін.

М. М. Шестопал є автором семи книжок: «Під уолл-стріхою: збірник фейлетонів», «Ми – інтернаціоналісти», «Святий телепень», «Сучасна американська преса: монографія», «Бандицтво сучасного ревізіонізму», «Українська радянська народна творчість про дружбу народів СРСР», «Голос великого народу: монографія про пресу ПНР».

Сьогодні на кафедрі історії журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка працює більше десятка висококваліфікованих фахівців, серед яких професори, доценти, члени Національної спілки письменників України, члени Національної спілки журналістів України.

З 2003 р. кафедрою завідує доктор філологічних наук, професор Наталя Миколаївна Сидоренко, завдяки якій за останнє десятиліття за участі членів кафедри, аспірантів і докторантів постали десятки глибоких ґрунтовних наукових та джерелознавчих праць: дослідження історичного досвіду ЗМК (передусім періодичної преси та радіомовлення) як в Україні, так і за її межами; розвідки про діяльність визначних постатей національної культури та духовності; праці про взаємозв'язки художньої та журналістської творчості; про рівень насиченості сучасних ЗМІ історико-журналістськими та духовно-культурними знаннями.

Професор Н. М. Сидоренко є авторкою кількох десятків наукових та навчально-методичних видань і кількох сотень наукових публікацій. Її досвід, знання і вміння стали запорукою успіху наукових досліджень молодих аспірантів і докторантів кафедри.

За участю викладачів кафедри було видано збірники: «Живі голоси України: нариси про радіожурналістів», «Історія національного радіоєфіру: архівні матеріали (1942–1969)», «Українська журналістика ХХ століття: досвід, традиції, практичні уроки», «Постаті в історії журналістики: невідоме про відомих, нові факти про забутих діячів».

На особливу увагу заслуговують дослідження, які висвітлюють функціонування української преси за межами України, а також її взаємозв'язки з іноземною періодикою. Саме на кафедрі історії журналістики було започатковано вивчення цього раніше зовсім не відомого пласта нашої історії ХХ ст.

Піонером тут виступила Наталя Миколаївна Сидоренко, якій вдалось підняти із забуття сотні найменувань українських еміграційних видань ХХ ст. Її монографії «Задротяне життя» українських часописів на чужині (1919–1924)» і «Національно-духовне самоствердження», видані у 2000 р., стали першими ґрунтовними працями в цьому напрямі. Появі цих розвідок передувала велетенська

пошукова діяльність авторки в архівах і бібліотеках України та за кордоном. Тривала й копітка робота впродовж багатьох років дала рясні плоди. Віднайдені сотні назв не відомих і не описаних у жодному каталозі чи покажчику періодичних видань, які були засновані українцями на еміграції.

У книжці «Задротяне життя» українських часописів на чужині (1919–1924)» розглянуто історичні умови інтернування українців на території Чехії, Єгипту, Польщі та Румунії у 20-ті рр. ХХ ст., появу періодичних видань у їх середовищі та в цілому велику психологічну і культурну роль української еміграційної журналістики. Особливо цінними є покажчик таборової преси, в якому подано бібліографічний опис видань, коротку інформацію про наповнення, періодичність, наявність у бібліотеках чи архівах, редакційний колектив та відомості про співробітників української таборової преси. Фактично ця книжка Н. М. Сидоренко стала першим в Україні суттєвим джерелом довідкової інформації про таборіві видання української еміграції 20-х рр. ХХ ст. та їх співробітників і послужила інформаційним фундаментом для народження нових праць. Чіткість і структурованість та логіка викладу матеріалу дає можливість швидко відшукати у ній важливу інформацію, подану сконденсовано й професійно. Книжка показує масштабність культурної праці, яку вели українці в умовах чужорідного культурного середовища.

Монографія професора Наталі Сидоренко під назвою «Національно-духовне самоствердження» – це глибоке дослідження таборових видань, їх ідейно-тематичного, жанрово-типологічного, організаційно-фінансового аспектів функціонування. Зокрема в ній надзвичайно детально описані важкі умови побутові, технічні та фінансові, в яких виходила преса, ретельно зібрана інформація про програмні засади, репертуар, редакційні колективи та авторів видань.

Велику увагу також приділяє дослідниця технічному оформленню, зовнішньому образу часописів, з особливою любов'ю пише про їх історично-культурне значення як духовної скарбниці визвольних змагань за самостійність України.

Яскравості та правдивості оповіді додають особисті документи, віднайдені, зібрані та використані в монографії Н. Сидоренко. Спогади, листи, уривки зі щоденників, уривки із художніх творів передають атмосферу життя українців за колючим дротом таборів у чужих державах, важкі побутові та матеріальні умови, прагнення втримати твердий дух і надію на майбутнє, незважаючи ні на голодне й холодне існування, попри примарні перспективи.

Дослідниця більш ретельно виписує ключові постаті таборових видань – видавців, редакторів, найактивніших авторів, серед яких Є. Маланюк, В. Біднов, І. Зубенко, Ю. Дараган та ін.

Ті завдання, які ставила перед собою українська еміграція, засновуючи періодичні видання, і які авторка особливо виокремила у своїй праці, не менш актуальні й сьогодні для українців. Для них важливо було сказати світові про себе, свій народ, свою боротьбу, свої ідеї, свою справу, в яку вірили, що вона не загине, ствердити свої моральні сили через творчість у момент політичної поразки, консолідуватися для подальшого руху і вдосконалення.

Книжки Н. Сидоренко про українські таборові часописи написані з великою любов'ю та відповідальністю перед тими історичними постатями в нашій журналістиці, яких несправедливо обминула пам'ять науковців попередніх поколінь. Вони заповнюють величезну прогалину в історії української журналістики, без цих знань повна картина розвитку української преси неможлива.

Наукові надбання Наталі Миколаївни Сидоренко стали підґрунтям для подальших наукових досліджень у цій сфері її учнів та послідовників. У 2008 р. з'явилася праця докторанта кафедри історії журналістики Олега Богуславського «Преса української еміграції і боротьба за незалежність України», в якій автор проаналізував ідеологічні тенденції та політичні рухи в середовищі української еміграції у Європі, представлені в публіцистиці та на шпальтах періодичних видань. Автор розглядає журналістські дискусії представників різних груп української еміграції у міжвоєнній Європі, в яких обговорювалися найближчі завдання політичної еміграції, перспективи співпраці та координування діяльності окремих груп, бачення майбутнього України і шляхів його досягнення.

У тому ж науковому річчі були проведені й успішно завершені на кафедрі історії журналістики дослідження В. Губарця «Преса і книги діаспори. З історії видавничої діяльності українського зарубіжжя» у 2008 р. та Т. Моїсєєвої «Українська преса Австралії (1949–2007 рр.) як чинник збереження національно-духовних цінностей» у 2009 р.

Колектив кафедри веде постійну активну пошукову і джерелознавчу роботу. Результатом такої колективної праці є численні анотовані покажчики, наукові збірники та монографії, підготовлені викладачами до друку. Це покажчик змісту українських видань на теренах Східної України початку ХХ ст. під назвою «Потужна сила рідного слова», упорядкований і підготовлений до друку Н. Сидоренко у 2005 р. до 100-річчя появи перших українських національних періодичних видань в Східній Україні.

Фундаментальною працею колективу кафедри є чотиритомне видання «Періодичні видання Києва (1835–1917)», підготовлене до друку в 2011 р. Його перша частина – це ретельно висвітлені умови формування та функціонування періодичних видань у Києві впродовж ХІХ ст. і до 1918 р. Наступні три частини – це покажчики періодичних видань за типологією, хронологією, мовною ознакою, наповненням тощо. Появі такого дослідження безумовно передувала велетенська пошукова праця в архівах та бібліотеках Києва та інших міст України. Водночас зібрана тут інформація може стати підґрунтям для подальших історико-журналістських досліджень преси Києва, адже українські науковці лише розпочали писати історію своєї журналістики.

Крім потужного науково-дослідного та фахового викладацького потенціалу, яким володіє кафедра історії журналістики, тут панує творча атмосфера взаємопідтримки, колективізму, толерантності, взаємодопомоги, завдяки якій і вдається досягнути таких високих результатів.

Наталія Желіховська,
к. н. із соц. комунік, доц. (Київ)

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Упродовж багатьох років існування кафедри історії журналістики, яка значний час мала назву історії журналістики і літератури, особливу увагу приділяли дослідженню становлення й розвитку журналістської та публіцистичної творчості. У полі зору науковців, які згуртувалися навколо кафедри, перебували як історичні періоди розвитку української преси, так і постаті окремих публіцистів, редакторів та громадських діячів, їхня роль в українському та світовому суспільному розвитку.

Серед журналістикознавчих дисертаційних досліджень, що проходили атестацію в спеціалізованій ученій раді Київського національного університету імені Тараса Шевченка з часу її створення в 1982 р., помітне місце займають роботи, виконані на кафедрі історії журналістики під керівництвом професорів О. К. Бабишкіна, В. В. Яременка, М. М. Веркальця, І. П. Мегели, А. Г. Погрібного, Н. М. Сидоренко, доцентів В. П. Михайлюти, Н. Ф. Остапенко, Т. В. Старченко.

Однією з перших робіт, захищених у новоствореній спеціалізованій ученій раді у 1983 р., була дисертація на звання кандидата філологічних наук В. А. Гошовської «Становление и развитие рабочей прессы в Восточной Галиции в последней трети XIX века», підготовлена на кафедрі історії журналістики під керівництвом професора В. В. Яременка. Наступні три дисертації на звання кандидата філологічних наук були підготовлені й захищені завдяки науковому керівництву професора О. К. Бабишкіна. Це роботи Г. О. Золотухіна «Проблема положительного героя в советской литературной критике (На материале периодической печати 70–начала 80-х гг.» (1986), Г. І. Назаренко «Проблемы нравственного воспитания в творчестве Василя Быкова и их интерпретация в прессе» (1987) і О. І. Коцевої «Леся Українка – публицист и Болгария» (1988).

Також три роботи на звання кандидата філологічних наук були підготовлені завдяки керівництву професора А. Г. Погрібного: О. В. Сибіренко-Ставроянці «Заголовок в киевских газетах второй половины XIX – начала XX века: содержание и функции» (1991), © Желіховська Н., 2014

О. В. Чекмишев «Міфо-символічна система публіцистичних текстів Симона Петлюри у контексті національної міфології» (1996). У 2006 р. Е. Г. Шестакова захистила дисертацію «Теоретичні аспекти співвідношення текстів художньої літератури і масової комунікації» на звання доктора філологічних наук за двома спеціальностями: журналістика і теорія літератури. Професор А. Г. Погрібний розпочав керівництво дослідницькою роботою С. В. Шебеліста «Особливості розвитку сучасної української есеїстики в системі журналістських жанрів», яку довела до успішного захисту в 2009 р. доцент В. П. Михайлюта.

У 1997 р. на кафедрі історії літератури і журналістики було підготовлено дві роботи на звання кандидата філологічних наук: під науковим керівництвом доцента В. Г. Дончика відбувся успішний захист дисертаційного дослідження С. М. Квіта «Літературно-критична й журналістська діяльність Михайла Рудницького у 1910–1930-х роках», під керівництвом доцента Н. М. Сидоренко – успішний захист ґрунтовної праці О. Д. Школьної «Становлення та розвиток системи періодичної преси Катеринославської губернії 1838–1917 рр.».

Також у 1997 р. підготовлено і захищено доцентом кафедри, кандидатом філологічних наук М. М. Веркальцем дослідження на звання доктора філологічних наук «Художня та науково-публіцистична орієнталістика А. Кримського у контексті літературного і культурного процесу України 2-ї пол. XIX – поч. XX ст.» (науковий консультант – професор А. З. Москаленко). Згодом, у 2007 р., під керівництвом професора М. М. Веркальця В. В. Губарець захистив роботу на звання кандидата філологічних наук «Українська етнічна преса США та Канади (1945–1994 рр.): особливості висвітлення україно-американських взаємин».

На кафедрі історії літератури і журналістики під керівництвом професора В. Ф. Іванова, О. А. Щербакова підготувала роботу на звання кандидата філологічних наук під назвою «Проблема формування національної еліти України крізь призму преси 90-х років», захист якої відбувся у 1999 р.

2000 р. став успішним для захисту ще однієї дисертації на звання доктора філологічних наук. Завідувачка кафедри історії літератури і журналістики, доцент, кандидат філологічних наук Н. М. Сидоренко захистила дисертацію «Українська таборова преса першої половини XX століття: проблеми національно-духовного самоствердження» (науковий консультант – професор А. З. Москаленко).

Згодом під керівництвом професора Н. М. Сидоренко було захищено 18 дисертаційних робіт, серед яких чотири на звання доктора

наук із соціальних комунікацій: О. В. Богуславський «Преса української міжвоєнної еміграції в Європі міжвоєнного періоду 1919–1939 рр.: національно-патріотична дискусія» (2009), І. З. Павлюк «Українськомовна легальна преса Волині, Полісся, Холмщини і Підляшшя 1917–2000 років як структурна частина загальнонаціонального інформаційного простору» (2009), С. І. Кравченко «Періодичні видання Польщі 20–30-х років ХХ століття у світлі суспільно-культурних процесів міжвоєнної доби: літературна комунікація, польсько-український діалог» (2010), Ю. В. Колісник «Журнальна періодика УРСР (1950–1980 рр.) у формуванні суспільної свідомості» (2013).

На звання кандидата наук із соціальних комунікацій під керівництвом професора Н. М. Сидоренко було захищено 10 робіт: А. М. Волобуєва «Становлення і розвиток преси Києва (1835–1917): типологія, проблематика, національна спрямованість» (2008), В. О. Гандзюк «Часописи Поділля періоду національно-визвольних змагань (1917–1920 рр.) у відстоюванні ідей державності» (2008), В. В. Георгієвська «Становлення та розвиток рекламно-довідкової преси на території Східної України ХІХ – початку ХХ століть» (2009), В. О. Садівничий «Публіцистично-художня діяльність Миколи Данька в контексті національного інформаційного простору 60–80-х років ХХ століття» (2009), М. В. Варич «Двомовна преса в умовах білінгвізму в Україні: історія, практика, тенденції розвитку» (2009), Т. О. Моїсєєва «Українська преса Австралії (1949–2007 рр.) як чинник збереження національно-духовних цінностей» (2009), С. Ф. Привалова «Журнали «Українська хата» (Київ, 1909–1914) та «Нова Україна» (Прага, 1922–1928) як головні репрезентанти ідейного наповнення та особливостей публіцистики Микити Шаповала» (2011), А. М. Тимошик–Сударикова «Редакційна політика паризького журналу «Тризуб» (1925–1940)» (2012), А. А. Борець «Публіцистика Петра Стебницького: проблема держави та нації» (2012), Н. Г. Герасимчук «Трансформація фейлетону на шпальтах київської преси другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: призначення, жанрова сутність, стилістика» (2013).

Також під керівництвом професора Н. М. Сидоренко було захищено три роботи на звання кандидата філологічних наук: А. В. Кобинець «Громадська думка» / «Рада» (1905–1914 рр.) – перша щоденна українськомовна газета Наддніпрянської України: утвердження національної ідеї» (2005), О. І. Хобта «Мистецька періодика Одеси другого десятиріччя ХХ століття: історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості» (2005), Т. В. Хітрова «Типо-

логічні особливості періодичної преси Запорізького краю (1904–1920 рр.)» (2007).

Завдяки науковому керівництву професора І. П. Мегели, на кафедрі було підготовлено такі дисертаційні дослідження: у 2007 р. захищено дві роботи на звання доктора філологічних наук: Н. В. Яблоновська «Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур» і М. К. Василенко «Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі»; у 2008 р. В. Л. Кондратська захистила роботу «Медіаобраз Криму в поліетнічному інформаційному просторі Автономної Республіки Крим (2002–2007 рр.)» на звання кандидата наук із соціальних комунікацій.

Під науковим керівництвом доцента Н. Ф. Остапенко здійснено підготовку й захист трьох робіт на звання кандидата наук із соціальних комунікацій: Л. І. Звелідовська «Контент авторських шпальт сучасних іспанських письменників Хав'єра Маріяса, Рози Монтеро та Артуро Переса-Реверте» (2012), С. М. Ключко «Типологічна характеристика ЗМК Криму (1954–2004 рр.)» (2013), О. О. Сидоренко «Становлення і розвиток дитячої та учнівської періодики на території України (кінець ХІХ – початок ХХІ століття)» (2013).

Завдяки науковому керівництву доцента Т. В. Старченко, підготовлено і захищено також три дисертаційні дослідження. Зокрема у 2004 р., В. Ю. Тарасюк дістав звання кандидата філологічних наук у результаті захисту роботи «Журналістська діяльність Августина Волошина в контексті розвитку закарпатської преси». Звання кандидата наук із соціальних комунікацій дістали: у 2008 р. – Л. Г. Масімова «Концепція людини та світу в публіцистичній і художній творчості Умберто Еко», у 2009 р. – У. О. Колесніченко «Домінантні мотиви у християнських дитячих журналах сучасної України».

Дисертаційні роботи, написані впродовж зазначеного періоду, характеризуються різноманіттю у виборі тем, чіткою та виваженою інтерпретацією історичних фактів з позицій історичної справедливості й національного відродження українського народу. Серед згаданих праць варто виокремити основні напрями наукових зацікавлень дослідників.

Найчисленнішою групою досліджень є праці, присвячені вивченню особливостей становлення та розвитку преси окремих історичних періодів на різних частинах українських земель. Це роботи А. М. Волобуєвої, В. О. Гандзюка, В. В. Георгієвської, В. А. Гошовської, С. М. Кличко, А. В. Кобинець, В. Л. Кондратської, Ю. В. Колісника, І. З. Павлюка, О. О. Сидоренко, Т. В. Хітрової, О. І. Хобти, О. Д. Шкільної, Н. В. Яблоновської. Зокрема, хронологічні межі

дисертаційного дослідження Ю. В. Колісника охоплюють період радянського тоталітаризму в УРСР (1950–1980), який характеризується зростанням впливу журнальної преси в суспільному житті країни. Джерельною базою наукового дослідження Ю. В. Колісника стали журнали «Україна», «Вітчизна», «Жовтень», «Всесвіт», «Дніпро», «Вісник Академії наук УРСР», «Український історичний журнал», «Мовознавство», «Мистецтво», «Народна творчість та етнографія», «Наука і життя», «Малютко», «Барвінок», «Піонерія», а також самвидавна преса кінця ХХ ст. («Український вісник», «УВ-Експрес», «Кафедра», «Листки прес-служби УГС»). У дисертації окреслено сутність і поняттєву основу тоталітаризму та авторитаризму, проаналізовано їхній вплив на розвиток журналістики, досліджено організаційну роль партійно-радянської преси, її залежність від компартійної ідеології, тотального контролю й цензури.

«Пріоритетним напрямом журнальних ЗМІ 1950–1980 років було *возвеличення соціалістичних досягнень, популяризація ратних і трудових подвигів, пропаганда соціалізму та комунізму*» [4, 13], – зазначає автор основну тематику журнальних публікацій офіційних видань, зауважуючи, що «поряд з офіційними ЗМІ діяли неформальні джерела інформування – український самвидав, фольклор, зарубіжні радіопередачі, які також впливали на зміну суспільної свідомості. Легальні і неформальні ЗМІ «перебудовного» періоду стали важливими чинниками національного прозріння й демократизації, виразниками ідеї державної незалежності України» [4, 34]. Також у дисертації проаналізовано висвітлення питань української культури в журнальних виданнях УРСР та розглянуто національний аспект тогочасної преси, розкрито причини й наслідки денаціоналізації українського народу, шляхи імплантування російських цінностей в український інформаційний простір через втручання в історію, літературу, мову, обряди, педагогіку та інші сфери.

Значно меншу, але надзвичайно цікаву групу становлять роботи, присвячені дослідженню особливостей формування та розвитку емігрантської преси, для вивчення діяльності якої потрібно було подолати значні відстані в просторово-часовому вимірі, адже це абсолютно нова та маловідома сторінка як української історії в цілому, так і преси зокрема. Такими першопрохідцями українського журналістикознавства стали О. В. Богуславський, В. В. Губарець, С. І. Кравченко, Т. О. Моїсєєва, Н. М. Сидоренко, А. М. Тимошик-Сударикова.

Часом відстані в тисячі кілометрів долалися завдяки грантам української еміграції. Так, Т. О. Моїсєєва здобула грант україн-

ської громади в Австралії (3000 дол. США) для відрядження в Австралію з метою дослідження журнально-газетної спадщини української діаспори. Решту дисертаційних робіт кафедри виконано на матеріалах преси української еміграції в країнах Європи. Зокрема, праця С. І. Кравченко присвячена становленню і розвитку польської та української літературної періодики, яка виходила у 20–30-ті рр. ХХ ст. на території Польщі. Об'єктом аналізу стали тексти програмної публіцистики, літературно-критичні виступи, суспільно-культурна й мистецька публіцистика міжвоєнного періоду. Завдяки програмній публіцистиці, дослідженню якої присвячено підрозділ під назвою «Ідейно-естетичні параметри програмування літератури», літературні групи та суспільні рухи презентували свої творчі, світоглядні й суспільні концепції: «Характерною рисою програмних текстів було прагнення колективу задекларувати свою окремішність на тлі яскравої палітри різних літературно-мистецьких напрямків і течій і водночас окреслити ціннісний аспект літератури, спрямованість літературної критики» [5, 14].

Авторка розглядає індивідуальну й колективну програмотворчість, оцінними координатами якої служили суспільний та естетичний ідеали, статус митця в нових умовах, ступінь автономності або заангажованості літературної творчості, комунікативні пререференції та вплив на реципієнта. На особливу увагу заслуговує висвітлення теми України в публіцистиці польських авторів Ю. Лободовського й В. Бончковського та виступи з метою популяризації української літератури в Польщі українських публіцистів Є. Маланюка й Б. Лепкого, активних поборників польсько-української співпраці в усіх сферах культурного життя.

Ідея польсько-української співпраці розкривається й через галерею постатей польських та українських політиків у підрозділі «Політичний портрет на шпальтах тижневика», де змальовані Ю. Пілсудський, С. Петлюра, В. Липинський, політичні діячі польського прометеївського руху. У дисертації висвітлено інформаційно-аналітичну функцію публіцистичних текстів, які мали на меті пізнати людину-політика, показати його роль в історії обох народів.

Дослідженню діяльності відомих публіцистів, редакторів та громадських діячів присвячені роботи А. А. Борця, М. М. Веркальця, Л. І. Звелідовської, С. М. Квіта, О. І. Коцевої, Л. Г. Масімової, С. Ф. Привалової, В. О. Садівничого, В. Ю. Тарасюка, О. В. Чекмишева. Так, наприклад, об'єктом дисертаційного дослідження А. А. Борця стали публіцистичні та художні твори П. Стебницького, надруковані в українській та російській пресі, збірка нарисів «Поміж

двох революцій», праці «Українське питання», «Галичина, Буковина і Угорська Русь», «Україна та українці», «Українська справа» та ін.

Використовуючи положення постколоніальної теорії західних та українських істориків, культурологів та літературознавців, А. А. Борець уперше розглянув українську публіцистику початку ХХ ст. як частину національного антиколоніального дискурсу, ґрунтовно дослідив націєтворчі та антиколоніальні особливості публіцистики П. Стебницького, закономірності її функціонування в межах різноманітних дискурсів. У роботі з'ясовано політичний та культурний контекст подій на етнічних українських землях на початку ХХ ст., визначено взаємозв'язок між функціонуванням політичних концептів «федерація», «автономія», «державність», «самостійність» у творах публіциста та змінами у його національній ідентичності, визначено основні стратегії опору панівному дискурсу й показано імпліцитну антиколоніальну спрямованість його художньо-публіцистичних творів. Також досліджено процес проведення публіцистом символічних кордонів між українською та російською націями, зокрема після жовтня 1917 р.: «У текстах, написаних у цей період, росіян загалом зображено як цілковито «інших», «чужих», а Росію – як метафізичне зло, східну деспотію; Україна ж відповідно стає носієм європейського «духу» й традицій» [1, 10]. У висновках зазначено, що художньо-публіцистичні твори П. Стебницького мають антиколоніальний характер, у них йдеться про трагічність денационалізації, вразливість національного світу перед викликами імперії.

Теоретичні питання ефективності функціонування преси, домінуючі мотиви змістового наповнення, практика застосування редакційної та державної політики у сфері розвитку ЗМІ та формування суспільної думки стали предметом вивчення дисертаційних досліджень М. В. Варич, Г. О. Золотухіна, У. О. Колесніченко, Г. І. Назаренко, О. В. Сибіренко–Ставроян, Е. Г. Шестакової, О. А. Щербакової.

Зокрема, метою дисертаційної роботи М. В. Варич було комплексне вивчення історичних етапів, особливостей практики і тенденцій розвитку двомовної преси в умовах білінгвістичної мовної ситуації в Україні. Об'єктом вивчення стали всеукраїнські двомовні газети: «Дзеркало тижня», «Голос України», «День», «Високий замок» та ін. Авторка проаналізувала теоретичні підходи закордонних та українських дослідників щодо білінгвізму взагалі та білінгвістичних видань зокрема.

Детальний аналіз виникнення та розвитку білінгвістичних видань на території України дав змогу виокремити державно-ідеологічні чинники формування двомовної преси України в умовах тоталітаризму та перших років незалежності. «Потужний наступ тоталітаризму на українськомовні видання свідчить про цілеспрямоване намагання влади применшити роль української мови, обмежити використання побутовим спілкуванням і водночас максимально розширити права російської. Першим етапом у цьому процесі стало запровадження двомовності. Другим – специфіка подання матеріалів», – зазначає авторка [2, 6]. Також у роботі детально розглянуто переваги і прорахунки українського законодавства в галузі ЗМІ, проаналізовано публікації відомих істориків, політиків, діячів культури та науки, присвячені дискусіям про мову, визначено можливі шляхи популяризації української мови, основні тенденції та перспективи розвитку білінгвістичних видань у нашій державі.

Жанрову специфіку журналістської творчості досліджували М. К. Василенко, Н. Г. Герасимчук, С. В. Шебеліст. Основною метою дисертаційного дослідження Н. Г. Герасимчук було з'ясування етапів становлення та еволюції фейлетону як окремого відділу та газетного жанру в російськомовній та українськомовній київській пресі другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Авторка простежила еволюцію газетного фейлетону, виокремила тематичну проблематику, що була в центрі уваги газетних фейлетоністів зазначеного періоду, дослідила особливості творення жанрових різновидів фейлетону, зокрема використання документально-художніх і стилістичних засобів, проаналізувала майстерність у царині сатиричної публіцистики провідних співробітників київської преси. У роботі розглянуто західноєвропейські традиції розвитку фейлетону та його видозміни на сторінках київської періодики, зосереджено увагу на ролі гумору, іронії, сатири, сарказму в досягненні гумористично-сатиричного ефекту, детально проаналізовано специфіку авторської індивідуальності.

На думку дослідниці, образ автора в журналістському творі не тотожний особистості журналіста, хоча іноді наближено відображає його особистісні риси та властивості характеру: «Специфіка фейлетону як сатиричного жанру обумовила формування унікального варіанта образу автора – образу-маски, що не збігається з реальним образом автора» [3, 10]. Узагальнюючи визначальні аспекти змістової, тематичної, жанрової та художньо-стилістичної наповненості фейлетонів, особливості інтерпретації основних подій другої половини ХІХ – початку ХХ ст., авторка зазначає, що вкорінен-

ня фейлетону на газетних шпальтах стало важливим явищем у повсякденному житті, яке сприяло формуванню суспільної думки, допомагало зорієнтуватися у вирі суспільно-політичних проблем.

Підсумовуючи, варто зазначити, що накопичення наукових знань упродовж багатолітньої плідної роботи співробітників кафедри над темами досліджень свідчить про формування наукової школи, яка сприяє створенню єдиної поняттєво-термінологічної системи та координації напрямів наукових досліджень.

1. *Борець А. А.* Публіцистика Петра Стебницького: проблема держави та нації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунік. : спец. 27.00.04 – теорія та історія журналістики / Борець А. А. – К., 2012. – 18 с.

2. *Варич М. В.* Двомовна преса в умовах білінгвізму в Україні: історія, практика, тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунік. : спец. 27.00.04 – теорія та історія журналістики / Варич М. В. – К., 2009. – 17 с.

3. *Герасимчук Н. Г.* Трансформація фейлетону на шпальтах київської преси другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: призначення, жанрова сутність, стилістика : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунік. : спец. 27.00.04 – теорія та історія журналістики / Герасимчук Н. Г. – К., 2013. – 19 с.

4. *Колісник Ю. В.* Журнальна періодика УРСР (1950–1980 рр.) у формуванні суспільної свідомості : автореф. дис. ... док. наук із соц. комунік. : спец. 27.00.04 – теорія та історія журналістики / Колісник Ю. В. – К., 2013. – 36 с.

5. *Кравченко С. І.* Періодичні видання Польщі 20–30-х років ХХ століття у світлі суспільно-культурних процесів міжвоєнної доби: літературна комунікація, польсько-український діалог : автореф. дис. ... док. наук із соц. комунік. : спец. 27.00.04 – теорія та історія журналістики / Кравченко С. І. – К., 2010. – 32 с.

6. *Черняков Б. І.* Українське журналістикознавство. Дисертаційні дослідження, 1982–2000 рр.: Бібліографічний покажчик / КНУ імені Тараса Шевченка, Інститут журналістики; уклад. Б. І. Черняков. – К., 2000. – 63 с.

Елеонора Шестакова,
д. філол. н., проф. (Донецьк)

ЮВІЛЕЙНА РЕФЛЕКСІЯ ЩОДО МОРАЛЬНОГО ПРИНЦИПУ НАУКИ

*Найважча річ на світі – це думати своєю власною головою.
Ось, напевно, чому так мало людей цим займається.*

Генрі Форд

Дуже важко писати ювілейні промови. Дуже важко втриматися на межі усталених ритуально-етикетних фраз, моделей побудови тексту та спокуси відверто таємних думок, спогадів. Особливо це відчувається, коли ювіляр справді зіграв одну з ключових ролей у твоєму житті. Але є одна річ, яка допомагає втриматися між об'єктивністю загальновідомих фактів та суб'єктивністю власної пам'яті й точки зору, – це виголосити промову публічно, дивлячись в очі, знаючи, що її надрукують.

Що для мене, людини, яка вчилася на цій кафедрі у докторантурі, яка захистила саме за рішенням цієї кафедри докторську дисертацію за двома спеціальностями, кафедра історії журналістики Інституту журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка?

Перш за все, це кафедра історії літератури та журналістики, а точніше, науково-духовний простір, споконвічно та довіку пов'язаний для мене з ім'ям Анатолія Григоровича Погрібного. Так вийшло, що я випадково стала його докторанткою: нас «передав» один одному директор Інституту журналістики В. В. Різун.

Але всі ці роки, з першого ж дня, я ставила собі запитання: наскільки випадкове те, що саме кафедра історії літератури і журналістики та саме Анатолій Григорович взяли на себе відповідальність за мене, а я – за те, що стала частиною їхнього науково-суспільного буття?

Відповіді поступово й невпинно надавало життя. Вони були різні. Проте константним було одне: заперечення випадковості. Ким я, незнайома ні як людина, ні як фахівець, була для кафедри та Анатолія Григоровича? Ніким. Проте саме з першої миті знайомства з Погрібним, а потім із колективом кафедри прийшло розуміння діалогічного ставлення, відкритості їх, як людей та науковців, новому, вміння морально відповідально ставитися до того, що дає тобі

життя. Навіть якщо це у повному сенсі випадковий, нікому не відомий, «закріплений» наказом докторант. Це був, мабуть, головний урок нової культури наукового життя.

Знайомство з такими людьми, як Анатолій Григорович Погрібний, відбувається, як правило, якось буденно, і лише згодом, поступово приходить розуміння того, що ж справді проникнуло у твоє життя... Та перша бесіда на кафедрі з зовсім не знайомою для мене людиною, від якої тепер залежало моє життя, принаймні наукове та соціальне, запам'яталася дивним враженням. Анатолій Григорович розмовляв зі мною спокійно, із зацікавленням, як із тими, кого добре і давно знає; постійно шуткував, іронізував, приводив дотепні приклади, ставив такі запитання, що відразу розуміла: він мене слухає та чує. А головне, зовсім не намагається зрадити моє фахове уподобання, змінити тему, над якою я давно працювала. Ні, він просто і легко, відчуваючи повагу до іншого, шукав, як моє філологічне захоплення, навіть пристрасть, трансформувати у простір журналістики.

Це було приємно, спонукало не лише на роботу над дисертацією, а й на те, щоб прислухатися до іншої культури, культури українського шістдесятництва, яке активно, наполегливо створювало вирій наукового, суспільного життя й зараз, коли докорінно змінилася соціально-політична ситуація, колективні настрої, проте не змінилася особистість.

Кожна рецензія, яку писав Анатолій Григорович на мої статті, була лаконічна й концептуальна. Я досі зберігаю всі нотатки та рецензії, написані Анатолієм Григоровичем, бо ціную рівень фахової та моральної культури цієї особистості. Він умів так розставити ціннісні акценти, що я вже точно знала, куди й як рухатися далі.

Якось я мучилася над перекладом метафорично влучного поняття Ю. Лотмана «безделушки быта». Воно ніяк у мене не хотіло перетворюватися й в українській мові на таке ж влучне й емко метафоричне поняття. На консультації запитала про це в Анатолія Григоровича. Він нічого не відповів, лише підвів голову, прищурих очі та швидко покрутив ручкою, якою правив мою статтю, продовжуючи її ретельно читати. А наступного дня він стрімко, якось весело, легко й впевнено усміхаючись, влетів на кафедру, відшукав мене очима та вигукнув: «Добре, що Ви ще не поїхали додому. Здається, знайшов переклад отим «безделушкам быта» – абициці побуту. Ну як, підходе?».

Потім буде страшний 2004 р. Облога Спілки письменників. Його серйозне обличчя, коли він підпише рецензію на мою монографію

на російській мові, аргументуючи це тим, що не можна ламати наукове мислення. А в 2007 р. на одному з практичних занять у студентів-журналістів у Донецькому національному університеті я буду аналізувати невелику роботу Погрібного «Жива душа Донбаського краю» та з дивуванням спостерігати, як студенти не можуть знайти контраргументи проти ідей, публіцистично чітко та влучно сформульованих у цій роботі, й по-іншому починають сприймати власну історію, матеріали регіональних ЗМІ.

Ці зміни культурної свідомості, про які писав Анатолій Григорович, справді відбувалися. Іноді складалося враження, що Анатолій Григорович молодший, ніж я, ніж багато хто, з мого покоління, бо він не боявся мати свою голову та думати нею, не боявся соціальних пасток та спокус, цінував свою наукову та громадську репутацію, своє слово, а саме цінне – вмів не вбивати іншого, того, хто йшов у житті поряд з ним. Саме таким я й запам'ятаю його та ту кафедру, частиною якої він був.

На першому ж моєму семінарі, який відбувся через місяць після вступу до докторантури й тривав майже три години, було не просто попереднє обговорення та затвердження теми мого дослідження, знайомство з іншою науковою мовою, з новим колективом, а й усвідомлення його ціннісних пріоритетів, орієнтирів. І це залишиться майже незмінним дотепер.

Ці пріоритети будуть репрезентуватися у кафедральному науковому стилі розвідок з літературознавства та історії журналістики, прориватися у тому, що Ю. Лотман називав текстами поведінки, і коли кафедра буде відстоювати свою наукову, громадську позицію у гострих життєво-соціальних ситуаціях, і коли буде відпочивати під час легітимного наукового туризму.

Якщо стисло сформулювати ціннісні орієнтири кафедри історії журналістики Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, можна позначити так: тут вчать не лише думати своєю власною головою, а й відстоювати всупереч всьому право на свою голову, думку, позицію, життя.

Головне – мати свою власну голову. І з цим пов'язаний другий момент, який не можна обминути, коли мова йде про кафедру історії журналістики в цілому та її завідувачку Наталю Миколаївну Сидоренко – серйозну, поважну дослідницю, яка намагається підтримувати всупереч багатьом негативним процесам та тенденціям науково-суспільну репутацію кафедри. Одне з об'єктивних підтверджень того – посилення російськими науковцями саме на її розвідки з інтернет-журналістики в російському, виданому Московським дер-

жавним університетом імені М. В. Ломоносова, «Медіальманахе» (наприклад, в № 1 за 2011 р.).

Здавалося б, що це дрібниця, на яку взагалі не слід звертати увагу, бо так має бути: фахові дослідження мають бути запитуваними. Проте в ситуації глибинної суспільної кризи, у час, коли думати своєю власною головою стає вкрай небезпечно, саме такі факти неупередженого посилання на «чужого» за багатьма критеріями автора, актуалізації його дослідження в океані наукових текстів стають знаковими не лише для самого науковця, а й для всього наукового простору. Саме тут стикається та виявляється зв'язок науковості та моральності.

У знаного українського фахівця, класика філософсько-правової й соціальної думки межі XIX – XX ст. Богдана Олександровича Кістяківського є роздуми про кризу сучасної йому науки та її причини. Коли майже вся європейська наукова спільнота, видатні представники російської філософської традиції обговорювали цю кризу, протиставляючи науку та релігію, науку та суспільство, поглиблюючи знаковий для XX ст. розподіл на опозиції особистість/маса, індивід/група, елітарне/низьке, духовне/матеріальне, Кістяківський чітко та переконливо всупереч панівним настроям напише про неможливість розриву, суб'єктивізації принципів науки на моральності: «Згідно з їхніми поглядами, остаточний розв'язок питання про те, що є моральним, а що аморальним, належатиме найчисленнішій соціальній групі чи більшості людськості.

Отже, моральнісні принципи, на їхню думку, становлять собою зовсім довільні настанови попервах поодиноких осіб і племен, потім соціальних груп і народів і, нарешті, цілої людськості, або радше – її більшості, тому що цілковита одностайність у довільно розв'язуваних питаннях недосяжна. Однак зрозуміло, що тут ми маємо справу з абсолютним нерозумінням того, що таке є моральнісний принцип. Адже значущість моральнісного принципу має той же сенс, що й значущість наукової істини. Вона ніяк не пов'язана з тим, як ставиться до моральнісного принципу та або та частина людськості, нехай би то була її більшість, ба й навіть ціла людськість. Чи моральнісний принцип є створений людськістю і чи відкрито нею наукову істину чи ні, це має величезне значення для самої людськості та її долі, але не для моральнісного принципу як такого і не для наукової істини самої в собі. Як арифметична аксіома $2 \times 2 = 4$ або наукова істина про обертання Землі навкіл Сонця зберігали свою повну силу навіть тоді, коли не були нікому відомі, точнісінько так і моральнісний принцип сам у собі нічого не втрачає і

нічого не набуває від того, більшою чи меншою кількістю осіб його усвідомлено».

Цю ідею та засоби її доведення можливо вповні актуалізувати щодо принципів буття кафедри історії журналістики. Бо кожен, хто долею та випадком став пов'язаний з науково-суспільним буттям цієї кафедри, має сам обирати та доводити, що для нього принципи науки та моральності, які нерозривні у своїй суті: або колективні, хиткі, змінювані під тиском обставин, факторів, чужих бажань настанови панівної більшості, чи засади істини, які існують поза та всупереч груповим чи індивідуальним чинникам, прихильностям, уподобанням.

Вибір, якого навчила кафедра, яка вже стала моєю, – це вміння кожен раз думати своєю власною головою, пам'ятаючи, що відповідальність несуть вже не лише за себе, а й за тих, з ким у нас стала спільна історія життя. Саме за це я вдячна кафедрі історії літератури і журналістики Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка.

Світлана Семенко,
к. філол. н., доц. (Полтава)

ХРАНИТЕЛІ ТРАДИЦІЙ

У кожного з нас (а не тільки у вельми поважаемого Юрія Андруховича) те чи інше місто викликає певні спогади, асоціюється з певними сторінками життя... У моєму світовідчутті Києва одна з найтепліших сторінок пов'язана з кафедрою історії журналістики Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка...

Якщо вдається до психології, то ця воістину рідна по духу мені кафедра асоціюється з нижнім дотиком сонця літнього ранку, який вселяє віру в прийдешній день; тихою задушевною бесідою з однодумцями, після якої душевна гармонія поселяється в душі на довгі тижні; приємним ароматом чаю й кави, якими завше, незважаючи на зайнятість і втому, пригощають гостинні співробітники кафедри; шелестом сторінок нових видань, дбайливо приготованим сто-сиком друкованих видань для колег-журналістикознавців з усієї України; «карпатськими горами» студентських конспектів, рефератів, наукових робіт і, найголовніше, щирою, непідробною увагою до твоїх проблем...

Я переконана, що така тепла й невимушена творча атмосфера, яка панує на кафедрі, існує завдяки багатьом чинникам: по-перше, сама історія журналістики сприяє тому, що хранителі духовних традицій, сповнені своєї відповідальної місії – нести у світ те краще, що витворило людство завдяки СЛОВУ; по-друге, що кафедру очолює людина, яка органічно поєднала в собі риси мудрого гуманного керівника й блискучого науковця; по-третє, що кожний із членів кафедри цікава й творча особистість, залюблена у свій фах.

Для багатьох молодих кафедр журналістики в Україні, кафедра-ювілярка стала «кузнею кадрів», життєдайним джерелом досвіду, зразком органічного поєднання класичних традицій з інноваційними освітніми технологіями підготовки майбутніх медійних працівників.

У рік поважного 60-річного ювілею кафедри історії журналістики бажаю своїй рідній кафедрі нових творчих звершень і наукових знахідок, цікавого «наукового туризму», а кожному члену кафедри зосібна всіх засадничих складових ЩАСТЯ.

Світлана Привалова,
к. н. із соц. комунік. (Київ)

КІЛЬКА ЧУТТЄВИХ ШТРИХІВ

Кафедра історії журналістики... Це сьогодні вона має таку назву. А в мої студентські роки лобне місце під сакральною цифрою «204», де непереможні затори під час сесії правомірно йменувалось «кафедра літератури і журналістики». Згадуючи тогочасну кафедру в іменах, розумієш, що в реальній дійсності, як і в назві, вона мала два взаємодоповнювані компоненти – патріотично-літературний та історико-журналістський.

Літературний пропагандистський фронт очолював безперечно Михайло Миколайович Веркалець. Завжди усміхнений і з націоналістичним (лише у розумінні вболівання за мову, рідну землю та успішну в потенціалі державу) почуттям гумору він наказував у кулуарах інституту всім дівчатам «сховати своє голе черево!», декламувати франківського «Моісея» та молитися богу, щоб знати «Отче наш» від початку й до кінця. Врешті, ми погоджувались, адже це і культуру особистості розвивало і знання молитви у спекотний період складання заліків та іспитів було не зайвим. Крім того, навряд його студенти забудуть те, що Агатагел Кримський був орієнталістом, а Карпати – галактичним центром. Особисто для мене Михайло Миколайович був людиною, що відчувала землю, на якій народилась. «Таланти на асфальті не народжуються», – він повторював це часто. Ми його шанували, йому співали і справді любили.

Дисципліни, в межах яких вивчалась російська література, безперечно асоціюються з Тамарою Володимирівною Старченко. І автоматично виникає бажання застосувати білінгвістичне переключення кодів і не тому, що це для нашої мовної практики звично, а через те, що чітко в пам'яті відтворюється аудіальне «ребята, обратіте внимание! Это же говорящие фамилии! Он ведь недаром Желтков!».

Я добре пам'ятаю всі власні назви, до яких ми доторкнулися з Тамарою Володимирівною. Іван Бунін, Іван Купрін, Федір Сологуб, Андрей Белый, Ірина Одоевцева. Вона так тонко інтує четвертий вимір російської літератури, що цитоване не в глобальному далекому минулому, але і не вчора, звучить ніби почуте щойно: «Подумайте, он вдруг спохватился. Она «не содержательница постоянной горни-

цы, а моя жена, хозяйка мого петербургского дома, мать моих детей?». Що найдивніше, імена героїв тексту Буніна «Темные аллеи» я не згадаю, а слова і логічні наголоси в розповіді Тамари Володимирівни пам'ятаю вже майже десять років.

Історія журналістики. В асоціативний рядок із цим поняттям виникає логічне ім'я Наталі Миколаївни Сидоренко. Для численної кількості наших студентів вона, перш за все, вимоглива, допитлива і їй бояться, особливо якщо мова йде про державний іспит перед отриманням диплому. Коли мій курс складав підсумковий останній держіспит в магістратурі, я пам'ятаю як один із членів ДЕКУ сказав: «Готуйтесь, дівчата! Бо одна справа, що я в комісії, а інша, що в ній Наталя Миколаївна!». Це означало, що знання мають бути не лише фонові, а важливо відповідати чітко, по темі, щоб не поставили максимум додаткових питань.

Для мене Наталя Миколаївна гарний приклад того, як можна успішно поєднувати невблаганні дослідницькі пошуки в царині української преси і встигати вдома. Вона першочергово мій науковий керівник, яка уважно ставилася до дисертації, поважаючи всі творчі елементи наукового тексту. «Ряди розподілу? Гарзд, Світлано! Лише раціонально аргументуй у тексті їх призначення, а не тому, що тобі так захотілося».

Зараз я працюю на кафедрі періодичної преси. Поставлені численні в ході захисту курсових робіт запитання, редаговані до дрібниць чергування прийменників «у», «в» у текстах студентів і звичка відвідувати конференції не в онлайн-режимі – це школа кафедри історії журналістики. За це я Вам, мої вчителі, щиро вдячна! З Ювілеєм!

Наталія Яблоновська,
д. філол. н. (Миколаїв – Сімферополь)

НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ – ЕТНІЧНА ПРЕСА

Автономна Республіка Крим є одним з найбільш поліетнічних та поліконфесійних регіонів нашої країни. Тож закономірно, що невдовзі після заснування загальнокримської періодичної преси на півострові стали з'являтися перші етнічні видання (вже в 1860 р. у Феодосії почав виходити вірменський журнал «Масяц агавні» – перша ластівка етнічної преси).

У суспільному житті сучасної України як багатонаціональної держави феномен етнічної преси набуває дедалі вагомішого значення, бо саме вона відбиває особливості національного самоусвідомлення народів, яких вона представляє, їх історичний і соціокультурний досвід, а отже, їх етнічні стереотипи і суспільно-політичні очікування, даючи можливість владі вчасно йти назустріч цим прагненням і таким чином зберігати міжнаціональну злагоду і стабільність у суспільстві.

Для Автономної Республіки Крим етнічна преса має ще більш важливе значення, оскільки тут вона віддзеркалює інтереси не лише національних меншин, що внаслідок історичних обставин проживали на півострові, а й корінних (автохтонних) народів: кримських татар, караїмів, кримчаків, які сформувалися саме на кримській землі й не мають, на відміну від кримських росіян, вірмен, болгар, білорусів, іншої території, крім Криму, де вони могли б зберігати та розвивати свою етнічну самобутність.

Розуміючи важливість дослідження етнічної преси Криму, кафедра історії журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка в 2003 р. розпочала цілеспрямовану роботу в цьому напрямі, результатом якої згодом став захист двох дисертацій: докторської – «Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур» (Київ, 2007) авторки цієї статті та кандидатської – «Медіаобраз Криму в поліетнічному інформаційному просторі Автономної Республіки Крим (2002–2007 рр.)» (Київ, 2008) Вікторії Леонідівни Кондратської.

У дисертації «Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур» проаналізовано особливості етнічної

© Яблоновська Н., 2014

преси як явища журналістики, її найсуттєвіші ознаки і завдання. У роботі досліджено етнічну періодику, яку видавали на території Криму з 1860 р. до сьогодні, відбиття на її сторінках процесів національного відродження і діалогу культур; визначено основні етапи розвитку кримської етнічної преси в їх зв'язку з провідними суспільно-політичними подіями історії півострова.

Нами було вивчено значну кількість бібліографічного та архівного матеріалу, укладено покажчик етнічної преси Криму; введено до наукового обігу маловідомі або не зауважені факти з історії журналістики та етнополітичних процесів на півострові; виявлено особливості розвитку преси корінних народів у зіставленні з пресою національних меншин. У дисертації визначено роль етнічних видань у просуванні ідеї національного відродження свого народу й у становленні міжнаціональної та міжконфесійної злагоди, діалогу культур у багатоетнічній і поліконфесійній спільноті, з'ясовано місце етнічної періодици у кримському журналістському процесі наприкінці XIX – на початку XX ст.

Дисертаційна робота «Медіаобраз Криму в поліетнічному інформаційному просторі Автономної Республіки Крим (2002–2007 рр.)» В. Л. Кондратської присвячена темі вивчення і створення медіаобразу Криму в поліетнічному інформаційному просторі. Авторкою досліджено історіографію питання та проаналізовано головні особливості теоретичних, методологічних і практичних підходів до вивчення медіаобразу окремого регіону. Вперше в науці про соціальні комунікації у дисертації зроблено спробу створити модель об'єктивного медіаобразу Криму.

Медіаобраз Криму було структуровано за допомогою критеріїв його складників, їх уніфіковано і класифіковано, визначено принципи й умови формування та існування оптимальної моделі об'єктивного медіаобразу. Запропонована в роботі модель медіаобразу Криму є: 1) оптимальною, адже містить у собі всі необхідні умови для розвитку медіа та їхньої активної участі у формуванні громадянського суспільства загалом, а також розвитку медіаобразу як його складової частини; 2) об'єктивною, оскільки за основу взято об'єктивно існуючі обставини; модель припускає наявність, розвиток і взаємозалежність кількох пластів медіаобразу; 3) динамічною, що визначено безперервним розвитком процесу взаємовпливу медіа й аудиторії.

Керівником обох дисертацій був учений європейського рівня, знавець кількох європейських мов та літератур, відомий хунгаролог, доктор філологічних наук, професор Іван Петрович Мегела. Са-

ме він, уродженець багатонаціонального Закарпаття й представник угорської національної меншини, як ніхто інший розумів значення етнічної преси в житті нетитульних народів й далекоглядно оцінив це явище як найбільш показове у вивченні специфіки кримської преси.

Сформулювавши тему досліджень, протягом кількох наступних років І. П. Мегела став для нас, дисертантів, найзацікавленішим співрозмовником з приводу становища національних меншин в Україні та ролі й значення їх преси. Спілкування з Іваном Петровичем завжди надихало, породжувало нові ідеї та дарувало несподівані відкриття. Як добра й мудра людина, він міг в одному випадку викликати потрібну для складної наукової праці мотивацію, а в іншому – просто заспокоїти та дати гарну пораду.

Неоціненну допомогу в підготовці робіт завжди надавала завідувачка кафедри – доктор філологічних наук, професор Наталя Миколаївна Сидоренко, чудово обізнана у темі історії української преси, основних сховищ регіональних періодичних видань та їх бібліографічних покажчиків. З перших хвилин нашого перебування на кафедрі Наталя Миколаївна почала ставитися до нас з В. Л. Кондратською не як до гостей з далекої провінції, а як до своїх співробітників, і тому завжди була в курсі того, на якому етапі перебуває дослідження та які складнощі у ньому трапляються.

А складнощів було чимало – й у роботі з архівними фондами, й у подоланні мовних бар'єрів. Основна частина кримських етнічних видань зберігається в Російській національній бібліотеці (РНБ, Санкт-Петербург) і Російській державній бібліотеці (Москва). Окремі етнічні видання народів Криму є в Бібліотеці Російської Академії наук (БАН) (Санкт-Петербург), Республіканській кримськотатарській бібліотеці ім. І. Гаспринського, бібліотеці Кримського республіканського краєзнавчого музею «Таврика», Державному архіві АРК, відділі юдаїки Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (Київ), Караїмському історико-етнографічному центрі (м. Євпаторія), архіві Ісмаїла Отара (Туреччина, Стамбул), бібліотеці Хаккі Тарика (Туреччина), Паризькій бібліотеці та інших архівних і музейних сховищах.

Провідною проблемою джерелознавства у цій сфері залишається залучення до наукового обігу тих видань минулого, які були вивезені за кордон і нині зберігаються у приватних колекціях. Й невідомо, наскільки б нам з В. Л. Кондратською вистачило наполегливості та наукового ентузіазму, якби не підтримка нашої київської кафедри!

Першим рецензентом нашого доробку стала кандидат філологічних наук, доцент О. Д. Школьна, давно закохана в Крим і культуру його корінних народів. Небайдужа, навіть пристрасна у своєму ставленні як до журналістської науки, так і до кримської теми, вона на завершальних етапах роботи допомагала на високому рівні тримати планку дослідницької відповідальності, а після захисту першою щиро привітала з перемогою й досі пильно стежить за заходами й публікаціями, дотичними до теми етнічної преси Криму.

В останні роки явище етнічної преси було порушено ще в одній «кримській» роботі кафедри – кандидатській дисертації С. М. Кличко «Типологічна характеристика ЗМК Криму (1954–2004 рр.)» (науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Н. Ф. Остапенко).

Дослідження етнічної преси Криму тривають: інтенсивно розвивається саме явище, а отже, постійно з'являється новий матеріал для наукових розвідок й дослідницької незаспокоєності.

Тетяна Хітрова,
к. філол. н., доц. (Запоріжжя)

МІСЦЕВА ПРЕСА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ «ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ»

Протягом шістьох десятиліть і в межах кількох поколінь видатних науковців професорсько-викладацький склад кафедри історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка працює над спільною важливою справою – формуванням національної системи координат історії української журналістики й публіцистики.

Наукові праці, що побачили світ завдяки наполегливим зусиллям дослідницької школи кафедри заповнили не одну «білу пляму», відновили тисячі спотворених фактів, увели до наукового обігу численні свідчення, які відображають, відтворюють, систематизують й, нарешті, зберігають джерела української публіцистичної майстерності, традиції національних видавничих ініціатив, специфіку професійного журналістського ремесла, спадкоємність українського наративу загалом.

Архів досліджень кафедри на сьогодні є не лише великим науковим фондом, а й духовною скарбницею, «місцем» історичної пам'яті української журналістики в її історичних межах та еміграції, за умов самоті та заборон, на рівні офіційних видань і самвидаву, у центрі й на місцях у всій взаємозалежності історичних та комунікативних чинників.

Окремим напрямом наукових досліджень кафедри історії журналістики, започаткованим під керівництвом доктора філологічних наук, професора Н. М. Сидоренко, є вивчення регіональних особливостей історико-журналістського процесу, виявлення закономірностей розвитку української періодичної преси у співвідношенні окремого (місцевого) та цілісного (всеукраїнського).

Результатом багаторічної праці в цьому напрямі стали численні дисертаційні, монографічні, публіцистичні й бібліографічні дослідження, що відтворюють унікальні особливості формування провінційної системи преси й, по суті, є джерелом історичної пам'яті окремого регіону. Зусиллями наукового керівника на сьогодні вже

сформована потужна школа регіональних дослідників (аспірантів й докторантів кафедри), які наслідуючи інтелектуальні ініціативи Н. М. Сидоренко відновлюють «замулені криниці» історії української журналістики.

Археографічною основою досліджень регіональних систем медіа як одного з найскладніших пошуково-описових етапів вивчення періодики, що вимагає від дослідників копіткої архівної праці, неабияких методологічних експериментів є створення історико-бібліографічних описів періодичної преси окремих регіонів. На сьогодні, силами науковців кафедри упорядковано покажчики періодичних видань Катеринослава та Катеринославської губернії (1838–1917); Полтави та Полтавської губернії (1838–1917); Подільської губернії (1838–1917); періодичних видань Києва (1835–1917), підготовлено покажчики преси Волині, Чернігівщини, Київщини ХІХ – початку ХХ ст.

Укладені списки ввели до наукового обігу велику кількість нового фактологічного матеріалу – свідчень про часописи (складу редакційних колегій, місця і періодичності виходу, обсягу, накладу, друкарень, біографічних даних про видавців, редакторів і співробітників); архівних документів із фондів бібліотек й архівних сховищ України та різних країн світу, де зберігаються свідчення про українську пресу. Знайдені й описані комплекти періодичних видань стали необхідним орієнтиром на шляху подальшого цілісного дослідження місцевої преси, розкриття її змісту, створення повного репертуару.

Традиції бібліографування продовжили у своїх працях і наукові послідовники кафедри, формуючи каталоги й описуючи періодичні видання Запорізького краю, Одещини, Криму, Волині, Полісся, Холмщини, Центральної України різних історичних періодів, а також тривають дослідження преси Харківщини та Кіровоградщини.

Виховання сучасної історичної свідомості, цінностей національної саморефлексії, етнічної толерантності, культури пам'яті загалом є пріоритетними завданнями науково-педагогічної діяльності кафедри історії журналістики. Дотримання цих принципів відчувається і в наукових роботах «вихованців» професора Н. М. Сидоренко, небайдужих дослідників, які діставши шанс пізнати власну історію, по крихті, по крупіці відновлюють історичну правду формування журналістського процесу на місцях.

На сьогодні при кафедрі сформована цілісна наукова школа досліджень регіональної періодики, успішно захищені дисертації, що системно відтворюють основні етапи становлення провінційної преси, зокрема: докторські дисертації «Українськомовна легальна пре-

са Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–2000 років як структурна частина загальнонаціонального інформаційного простору» (І. З. Павлюк, 2009 р., науковий консультант Н. М. Сидоренко); «Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур» (Н. В. Яблоновська, 2007 р., науковий консультант І. П. Мегела); кандидатські дисертації «Становлення та розвиток системи періодичної преси Катеринославської губернії (1838–1917 рр.)» (О. Д. Школьна, 1997 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Мистецька періодика Одеси другого десятиріччя ХХ ст.: історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості» (О. І. Хобта, 2005 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Типологічні особливості періодичної преси Запорізького краю (1904–1920 рр.)» (Т. В. Хітрова, 2007 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Становлення і розвиток преси Києва (1835–1917): типологія, проблематика, національна спрямованість» (А. М. Волобуєва, 2008 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Часописи Поділля періоду національно-визвольних змагань (1917–1920 рр.) у відстоюванні ідей державності» (В. І. Гандзюк, 2008 р., науковий керівник Н. М. Сидоренко), «Типологічна характеристика ЗМК Криму (1954–2004 рр.)» (С. М. Кличко, 2013 р., науковий керівник Н. Ф. Остапенко) та ін.

У царині досліджень місцевої преси науковці кафедри працюють не лише над відновленням цілісної картини формування інформаційного простору регіонів, виявленням маловідомих пластів періодики, а й розробкою та вдосконаленням теоретико-методологічного інструментарію досліджень регіональної журналістики, принципів її наукової систематизації.

Напрацьовані процедури застосування наукових методів, зокрема в контексті узагальнення великих емпіричних масивів, можуть слугувати прикладами дослідження окремих сегментів періодики молодим науковцям. Досвід вивчення й застосування типологічного аналізу й процедури типологічного моделювання в галузі історії соціальних комунікацій на сьогодні є чітко прописаними в численних публікаціях науковців кафедри історії журналістики й активно застосовується дослідниками різних наукових шкіл.

Варто наголосити й на вагомий внесок наукових сил кафедри в упорядкування термінологічно-поняттєвої системи історії української журналістики, обґрунтування принципів періодизації, розшифрування псевдонімів та криптонімів, вироблення теоретичних засад узагальнення регіональних особливостей історико-журналістського процесу.

Це дає змогу по-новому осмислювати українську періодичну спадщину, її роль у зростанні інтелектуального потенціалу нації, формуванні національної свідомості місцевого населення, в активізації національно-культурних та державотворчих процесів, в очищенні ідеологічного нашарування української «історичної пам'яті». У цьому «прочитується» глобальний освітній вектор діяльності – ретрансляція історії та культури українців, продукування у масовій свідомості національно-громадських імперативів, зрештою, забезпечення необхідного національно-патріотичного рівня освіченості, який, у свою чергу, є передумовою широкого розповсюдження національної преси. Хрестоматійні доробки, видані кафедрою, містять ті публікації, з якими студентам з огляду на певні причини не має можливості працювати в бібліотеках або архівах, а зібрані в книги, до того ж електронні, вони дають унікальну можливість зануритися в минуле, відчути «дух часу».

Уніфіковане поле обміну ідеями та комунікації, наявність наукових видань («Образ», «Журналістика»), літературно-художнього альманаху студентів «Святий Володимир», їх концептуальна національно-орієнтація – це один із механізмів конструювання національної ідентичності, увиразнений у медіастудіях кафедри, що ілюструють стратегічні напрями діяльності у сфері формування соціокомунікативного простору, зокрема обстоювання вільного доступу до національної періодики, координацію видавничих зусиль, налагодження зв'язків із діаспорною громадою, відтворення українського етнонаціогенезу через створення цілісної картини становлення місцевої преси тощо.

Тож кафедра історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка – «зведений дім і доглянутий сад» української школи журналістики, про що свідчить як науковий доробок, так і авторитет її корифеїв та вихованців у наукових колах, унікальність теоретичних праць, актуальність підручників, монографій, які на сьогодні залишаються незамінними в навчальному процесі. А заслуги ідейної натхненниці, Наталі Миколаївни Сидоренко, у науці важко переоцінити, адже вона володіє особливим вмінням мислити теоретично, бачити перспективи наукових пошуків, відчувати значущість порушених проблем у контексті формування національного самоусвідомлення як фундаментальної категорії історії української журналістики.

Олена Пода,
к. філол. н., доц. (Запоріжжя)

ГЕНДЕРНІ СТУДІЇ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ: ДОРОБОК КАФЕДРИ ІСТОРІЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Гендерні студії стали невід'ємною складовою дослідницького дискурсу в Україні. Історики, психологи, філологи, філософи, соціологи активно аналізують гендерний контент України [8]. Зацікавлені у його вивченні й українські журналістикознавці.

У цьому контексті не можна не оцінити внесок кафедри історії журналістики Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка у розвиток гендерного журналістикознавства, практичної журналістики, гендерної просвітницької діяльності.

За останнє десятиліття професорсько-викладацьким складом кафедри написано чимало статей, навчальних і практичних посібників, в яких проаналізовано історичний аспект гендерних студій у журналістиці, сучасний стан функціонування категорії «гендер» у суспільстві взагалі та ЗМК зокрема.

Дослідницька активність кафедралів у царині гендеру ініціювалася завідувачкою кафедри, доктором філологічних наук, професором Н. Сидоренко, яка є авторкою одноосібних наукових статей, співавторкою деяких наукових досліджень, членом авторських колективів навчальних і практичних посібників, покажчиків та ін.

У тандемі з Н. Сидоренко працюють члени кафедри – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент А. Волобуєва, кандидати філологічних наук, доценти Н. Остапенко, Т. Старченко, науковці інших навчальних і дослідних установ – кандидат історичних наук В. Передирій (Львів), кандидат соціологічних наук М. Скорик (Київ).

Згадані науковці є авторами:

– наукових статей («Українські аспекти гендерної рівності» [6], «Гендерні орієнтації українських ЗМІ» [5], «Гендерна політика у дзеркалі преси» (моніторинг газет «День», «Дзеркало тижня», «Столиця», «Хрещатик») [1], «Гендерні акценти у сучасній періодиці» [15], «Життєві історії» – провідний жанр журналів для жінок в Україні» [11] та ін.);

© Пода О., 2014

– покажчика («Сучасна жіноча преса в Україні» [12]);
 – навчальних і практичних посібників («Гендерні ресурси сучасних мас-медіа» [10], «Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість: практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ» [2]);

– книжок («Жіноча доля на тлі доби: Літопис жіночого руху у світлі українських видань» [5]).

Гендерну проблематику розробляють також кандидати філологічних наук, доценти В. Михайлюта («Ірина Вільде і часопис «Жіноча доля»» [4] та ін.), Т. Старченко, котрі досліджують контент художньої літератури («Образність романів Ірини Вільде: особливості відтворення в художньому перекладі» [14] та ін.), Н. Желіховська, яка сконцентрує увагу на аналізі журнальної публіцистики («Гендерна проблематика в сучасній українській публіцистиці» [3] та ін.).

Царина гендерних студій є одним з напрямів наукової школи кафедри на рівні магістерських, аспірантських і докторантських досліджень [7–9; 13], що свідчить про новаторство, послідовність наукових пошуків, підтримання традицій кафедрою історії журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка.

Так уже йдеться, що активними дослідниками гендеру є жінки, котрі в контексті все тієї ж гендерної теорії вдало поєднують у своєму житті одночасне виконання багатьох гендерних ролей, – тому й не дивно, що жіноча частина кафедри історії журналістики є водночас і її окрасою, і потужним науковим «двигуном».

Мені, як колишній докторантці, хочеться побажати рідній кафедрі наукових звершень, щастя, гараздів, жінкам – краси й процвітання, чоловікам – сили й самодостатності.

1. *Волобуєва А.* Гендерна політика у дзеркалі преси (моніторинг газет «День», «Дзеркало тижня», «Столиця», «Хрещатик») / А. Волобуєва // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. Літературознавство і журналістика. – 2002. – Вип. 5. – С. 54–58.

2. *Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість : практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ* / Н. Сидоренко, М. Скорик та ін.; ред.-упоряд. Н. Сидоренко. – К. : «К.І.С.», 2004. – 76 с.

3. *Желіховська Н.* Гендерна проблематика в сучасній українській публіцистиці / Н. Желіховська // Журналістика. – 2012. – Вип. 11. – С. 136–144.

4. *Михайлюта В.* Ірина Вільде і часопис «Жіноча доля» / В. Михайлюта // Образ. – 2009. – Вип. 10. – С. 19–22.

5. *Передерій В.* Жіноча доля на тлі доби : (Літопис жіночого руху у світлі українських видань) / В. Передерій, Н. Сидоренко, Т. Старченко. – К. : Дослідницький центр історії української преси, 1998. – 120 с.

6. *Остапенко Н.* Українські аспекти гендерної рівності / Н. Остапенко, Н. Сидоренко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Сер. Журналістика. – 2004. – № 12. – С. 26–28.

7. *Пода О.* Проблема гендерних репрезентацій у прозі жіночих журналів / О. Пода // Образ. – 2008. – Вип. 9. – С. 28–38.

8. *Пода О.* Гендерні студії у журналістикознавстві: до постановки проблеми / О. Пода // Журналістика. – 2008. – Вип. 7. – С. 149–161.

9. *Пода О.* Комунікатори в жіночому журналі / О. Пода // Журналістика. – 2012. – Вип. 11. – С. 145–153.

10. *Сидоренко Н.* Гендерні ресурси сучасних мас-медіа : навч. посіб. / Н. Сидоренко, А. Волобуєва, Н. Остапенко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – 111 с.

11. *Сидоренко Н. М.* «Життєві історії» – провідний жанр журналів для жінок в Україні / Сидоренко Н. М., Сидоренко О. О. // Культура народів Причорномор'я : научный журнал Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – 2007. – № 101. – С. 208–212.

12. *Сидоренко Н.* Сучасна жіноча преса в Україні : покажчик / Упоряд. Н. Сидоренко, А. Волобуєва. – К. : Дослідницький центр історії української преси, 1998. – 76 с.

13. *Семенко С.* Портретний нарис у творчій практиці Олени Пчілки / С. Семенко // Журналістика. – 2013. – Вип. 12. – С. 126–139.

14. *Старченко Т.* Образність романів Ірини Вільде: особливості відтворення в художньому перекладі / Т. Старченко // Образ. – 2008. – Вип. 9. – С. 68–73.

15. *Старченко Т.* Гендерні акценти у сучасній періодиці / Т. Старченко // Структура и содержание связей с общественностью в современном мире. – Луганск : Знание, 2002. – С. 303–312.

Надія Герасимчук, к. н. із соц. комунік.,
Ольга Михайлюта, асп. (Київ)

ЛІТЕРАТУРНА МІСІЯ ВИКЛАДАЧІВ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

На кафедрі історії журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка завжди працювали викладачами талановиті особистості. Чимало з них, гідно несучи свою педагогічну місію, виконало ще одну – літературну. Одні з них: О. К. Бабишкін, Ю. С. Бурляй, І. Р. Семенчук, П. М. Федченко, А. Г. Погрібний, М. М. Веркалець – уже пішли з життя, залишивши теплі, незабутні спогади, увічнивши себе в літературознавчих працях і творах художньої літератури. Їхніми монографіями, нарисами, навчально-методичними працями користуються сьогоднішні викладачі й студенти.

Нині літературну естафету кафедри гідно продовжують представники старшого покоління викладачів: Галина Гримич, Володимир Святовець, а також молоді педагоги Володимир Пузій та Ольга Сухомлин.

О. К. Бабишкін (1918–1991), доктор філологічних наук, професор, один із найулюбленіших викладачів усіх поколінь студентів, працював на факультеті журналістики з 1965 р. Спочатку як в. о. професора кафедри теорії і практики радянської журналістики факультету журналістики, а впродовж 1968–1988 рр. обіймав посади професора, завідувача кафедр історії журналістики, теорії і практики радянської преси, літератури і журналістики. Його вважають найавторитетнішим лесезнавцем, оскільки дослідженню її творчості О. К. Бабишкін присвятив багато статей і кілька книжок. Останнє з цих досліджень – «У мандрівку століть. Слово про Лесю Українку» (1971). Він створив літературний портрет Агатангела Кримського (1967), а також нариси та монографії про українських письменників, серед яких зокрема: «Володимир Самійленко (1864–1925): літературно-критичний нарис», «Ольга Кобилянська – нарис про життя і творчість» (1963); «Юрій Яновський – життя і творчість» (1957), «Олесь Гончар – творчий шлях» (1968). Викладаючи мистецтвознавство, написав дослідження: «Амвросій Бучма у кіно», «Українська література на екрані», «Кіномистецтво сьогодні», «Кінематограф сучасного Заходу».

© Герасимчук Н., Михайлюта О., 2014

Однією з останніх праць є книжка «Олександр Довженко – публіцист: літературно-критичний нарис» (1989), в якій О. Бабишкін розглянув талант Довженка-публіциста як художника-карикатуриста, сценариста художніх кінофільмів, автора документально-публіцистичних фільмів, прозаїка.

Г. С. Бурляй (1918–1988), кандидат філологічних наук, доцент, працював на кафедрі історії літератури і журналістики з 1972 до 1988 р. Окрім літературознавчих праць, серед яких зокрема: монографія «Володимир Сосюра» (1959), «Михайло Стельмах. Літературний портрет» (1962), «Боець життя нового» (про Д. Павличка, 1963) – написав документальну повість про поета «розстріляного відродження» В. Чумака «Спалах» (1969), історичні романи «Світанок» (1980) і «Червоний вир» (1988), в яких відображено події тарасансько-звенигородського збройного повстання 1918–1919 рр.

Протягом 1973–1983 рр. очолював кафедру та читав нормативні й спецкурси з української літератури, доктор філологічних наук, професор І. С. Семенчук (1924–1998). Написав понад 200 наукових і навчально-методичних праць. Досліджував українську літературу ХХ ст., зокрема творчість О. Гончара, М. Стельмаха. Заслуговує на увагу монографія І. С. Семенчука «Олесь Гончар – художник слова» (1986) – одне й найґрунтовніших досліджень особливостей індивідуального стилю письменника. Дослідник обґрунтував твердження критиків про те, що проза О. Гончара – це поезія в прозі. Наголошено на романтичній піднесеності, пластичності пісенного слова, багатстві образів-символів митця (на матеріалі найкращих романів, зокрема «Твоя зоря»).

П. М. Федченко (1920–2002), доктор філологічних наук, професор, один із найвідоміших шевченкознавців, працював на кафедрі протягом 1954–1956 як в. о. завідувача, а з 1959 до 1968 р. був завідувачем кафедри. У радянські часи його перше наукове дослідження «Матеріали історії української журналістики» (1959) викликало справжній резонанс у науковому світі. ґрунтовність, новизна цієї праці дали підстави заговорити про київську школу журналістики на союзному рівні. Не меншу цінність мають шевченкознавчі праці П. Федченка «Слово про Кобзаря» (1961), «Тарас Шевченко» (1963) та літературознавча «Літературна критика на Україні першої половини ХІХ ст.» (1982).

Академік, доктор філологічних наук, професор А. Г. Погрібний (1942–2007) пройшов шлях від старшого викладача (1972–1975) до завідувача кафедри (1983–1992). Надзвичайно талановитий, він був багатогранною творчою особистістю. Наукову працю поєднував

з активною суспільною діяльністю: у різний час обіймав посади першого заступника Міністра освіти України, заступника Голови НСП України, заступника голови Комісії України у справах ЮНЕСКО. Лауреат національної премії ім. О. Білецького в галузі літературної критики (1996), премій ім. І. Огієнка (1998), ім. І. Багряного (2002), Міжнародного фонду ім. Т. Шевченка (2003), ім. Б. Грінченка (2004), ім. Д. Нитченка (2004), Національної премії України ім. Т. Шевченка (2006). Був засновником і головою Всеукраїнського педагогічно-го товариства ім. Г. Ващенко.

Він був ревним оборонцем рідної мови. 2012 р. Всеукраїнське товариство «Просвіта» заснувало премію імені Анатолія Погрібного, яка щороку присуджуватиметься за вагомий внесок у справу українського національного відродження, розвиток української публіцистики, утвердження державності української мови та подвижницьку просвітницьку діяльність в ім'я України.

Творчий доробок А. Г. Погрібного – це праці з теорії, історії літератури, літературна критика. Він є автором понад тисячі статей та десятків монографій: «Художній конфлікт і розвиток сучасної прози» (1981), «Осягнення сутності» (1984), «Яків Щоголев» (1986), «Олесь Гончар» (1987), «Відповідальна перед епохою» (1987), «Борис Грінченко» (1988), «Борис Грінченко у літературному русі кінця ХІХ – початку ХХ ст.» (1991), «Криниці, яким не зміліти» (1994), «Розмови про наболіле» (2000), «По зачарованому колу століть» (2001), «Світовий мовний досвід та українські реалії» (2002), «Раз ми є, то де» (2003), «Поклик дужого чину» (2004) та ін. А його книжки «Якби ми вчилися так, як треба» (1999) (він був оборонцем), «Класики не зовсім за підручником» (2000) залюбки читають, конспектують, цитують і сьогоднішні студенти.

Доктор філологічних наук, професор, блискучий знавець літератури, літературний критик, публіцист, поет, член НСП України і редакційних колегій кількох науково-публіцистичних видань, М. М. Веркалець (1936–2009) – автор близько 500 ґрунтовних історико-літературних, літературно-критичних і художніх творів. З 1989 р. – старший викладач, доцент, а з 2000 р. – професор кафедри історії літератури і журналістики. Він був найбільшим фахівцем і знавцем українського письменника, перекладача й історика Агатангела Кримського, про якого написав дослідження: «А. Ю. Кримський у колі своїх сучасників», «Персько-таджицька словесність в наукових інтересах А. Кримського», «Краса у розумі (казки, записані Кримським на Лівані)».

Г. М. Гримич (нар. 1938 р.), кандидат філологічних наук, доцент, працювала на кафедрі історії літератури і журналістики про-

тягом 1983–2000 рр., із них 7 років очолювала кафедру (1983–2000). Вона є авторкою понад 100 наукових та навчально-методичних праць, серед яких чільне місце посідає літературно-критичний нарис «Загадка творчого бунту: новелістика українських шістдесятників» (1993). Але шанувальники сучасної української літератури добре знають її прозові збірки «Тюті» (2007) та «Професор Шумейко» (2011). Нещодавно (2013) побачила світ нова книжка Г. М. Гримич – «Усна історія села Тарасовичі (1940–1950-ті рр.)». Це унікальні спогади авторки про воєнні та повоєнні роки в її рідному селі, якого вже немає на мапі України: воно зруйноване й затоплене внаслідок будівництва Київської ГЕС. Галина Михайлівна пише про життя односельців пліч-о-пліч із німцями на окупованій території, про нові специфічні соціальні відносини повоєнного села, що склалися у зв'язку з порушенням гендерного балансу; про руйнування традицій і творення нової сільської культури.

Кандидат філологічних наук, доцент, літературознавець, журналіст В. Ф. Святовець (нар. 1933 р.) працював на кафедрі з 1986 до 2004 р. Його перу належать понад 300 наукових праць, серед яких, зокрема, літературознавчі: «Епістолярна спадщина Лесі Українки», «І. С. Нечуй-Левицький», «Талант починається з деталі», «Художня деталь в українській класичній прозі», «Поетичний синтаксис». З 1986 р. протягом тривалого часу керував літературною студією факультету журналістики. В. Святовець – талановитий прозаїк, автор збірок етюдів і оповідань «Алгоритми виховання», «Як Бог добирає пару», «Зоря над Віфлеємом». Маленькі читачі залюбки ознайомлюються з його книжками для дітей: «Стежка, якою ходять гриби», «Якби дерева говорили», «На білому острові», «Коник із золотим оком». Крім пізнавальної та естетичної функцій, ці твори виконують ще й виховну. Так, герой книжки «Якби дерева говорили» дід Левко вчить онука Максимка дбати про садок, дерева та птахів. Проза В. Святовця перекладалася російською, англійською, казахською та чеською мовами. Він є членом НСПУ та НСЖ. Нагороджений літературною премією імені Юрія Шкрумеляка.

Протягом тривалого часу на кафедрі видавався літературно-художній альманах «Святий Володимир», в якому починало свій письменницький шлях молоде покоління викладачів, зокрема Володимир Пузій та Ольга Сухомлин.

В. К. Пузій (нар. 1978 р.) з 2004 до середини 2011 р. працював асистентом кафедри історії журналістики. Його художні твори виходять під псевдонімом Володимир Арєнев. У різні роки автор співпрацював із такими виданнями, як «Дзеркало тижня», «Сегод-

ня», «Реальность фантастики», «Мир фантастики», «Fan-тастика». Активно пише рецензії та аналітичні статті, виступає із доповідями на фестивалях фантастики.

Літератор працює в широкому спектрі жанрів: фентезі (цикли «Літописи Ніса», «Господар небесного звіринця»), містика («Кола на землі»), наукова фантастика, дитячі казки, фантастичні гуморески тощо. Укладачі антології фантастики «Темна сторона міста» (2014) В. Володимирський, В. Точінов так зазначили в анотації майстерність письменника: «Рідкісний збірник обходиться без творів Володимира Аренева. І зараз він ще раз продемонстрував уміння і бажання працювати в різних жанрах. Його «Подарунок під ялинку» – справжній психологічний трилер. Витончена, тонка, побудована на нюансах робота, яка підтверджує, що автор так затребуваний аж ніяк не випадково» [1]. Автор публікується російською, українською, литовською, естонською, польською мовами. Нерідко сам перекладає свої книжки з російської на українську.

Заслугують на увагу книжки Володимира Аренева: роман «Отчаяние драконов» (2000), роман «Охота на героя», «Правила гри» (2004 – українська версія), повість для дітей «Книгоед» (у співавторстві з Ю. Нікітінським) (2004 – українська версія), оповідання «Монетка на удачу», повість «Бісова душа, або Заклятий скарб» (2003), повість для дітей «Місто Тисячі Дверей» (2004), роман «Паломничество жонглёра», оповідання «Дикі володарі» (2005), «Мифотворцы: Портал в Европу», роман «Магус» (2006; 2007 – українська версія); оповідання «Зобразіть мені рай» (2009), «Мастер дороги» (2013), роман «Комендант мертвої крепости», повість «Душниця» (2014).

Літературна робота та літературно-критичні праці В. Пузія відзначені преміями. Це, зокрема, премія фестивалю «Зоряний міст», 3-тє місце (номінація: Критика, публіцистика та літературознавство); Міжнародна українсько-німецька премія імені Олеса Гончара за роман «Все наше життя» (2001), премія «Єврокон-2004» за «Найкращий дебют» (Encouragement Awards) – 2004 р., премія фестивалю «Зоряний міст» за 2-ге місце (номінація: Критика, публіцистика та літературознавство) за статтю «Как живёте, караси?!» – 2005 р., премія імені Олександра Беляєва (номінація: Критика) за огляди науково-популярних книжок у журналі «Мир фантастики» – 2008 р., премія «Книжка року» сайту «Лабораторія фантастики» (номінація: Мережева публікація. Мала форма) за повість «Душниця» – 2013 р.

Більше того, В. Пузій став сценаристом документального фільму С. Проскурні «Тарас Шевченко. Ідентифікація» до 200-річчя від

дня народження Кобзаря. В анонсі до прем'єри зазначено, що це «стрічка про народні уявлення образу Тараса Шевченка, в яких простий український люд ідентифікував поета з легендарними героями та міфологічними постатями» [4]. Прем'єра фільму відбулась 9 березня 2014 р. у межах фестивалю «Доба Шевченка» та проєкту «Шевченко[mania]» у «Мистецькому арсеналі». Фільм презентовано на майдані Незалежності в межах Шевченкового віче.

Кандидат наук із соціальних комунікацій О. Ю. Сухомлин (Ольга Ольхова – дівоче прізвище) працює асистентом кафедри історії журналістики з 2011 р. Вона є авторкою понад 20 наукових публікацій, кількох навчально-методичних, а також літературно-критичних публікацій, історико-краєзнавчого дослідження про Зимненський монастир.

Молода викладачка – член Національної спілки письменників України (з 2008). Читачам вона відома під іменем Ольга Ольхова. Бере участь у київському літературному об'єднанні «Радосинь» (керівник – поет Дмитро Чередниченко), була учасницею наради молодих літераторів Києва.

Перші поетичні спроби авторки надруковано в літературному альманасі «Добрідень, слово» Луцької гімназії та на сторінках луцьких газет.

2005 р. вийшла книжка поезій О. Ольхової «Керамічна совість». Її редактори зазначають, що книжка відкриває новий світ пристрасної і ніжної ліричної героїні, вільної від будь-якої упередженості, визначених правил і критеріїв оцінки, залюбленої в життя, з її сумнівами й боріннями на шляху пошуку вічних істин людського буття. Поезія наповнена вишуканими художніми засобами, які надають цьому пошуку індивідуальної самобутності й художньої виразності [2].

2007 р. з'явилася збірка поезій «Брунькуються громи», як зазначила журналістка В. Штинько, з «бурхливою повинню почуттів й не за літами мудрим проникненням у самісіньку суть явищ, із несподіваними метафорами, текстом і глибинним підтекстом, отим, що талановитий читач віднаходить між рядками. А ще – із трепетним, благоговійним ставленням до слова, із усвідомленням того, у кого воно було першим» [5].

На літературних зустрічах творчої спілки «Український клуб» письменники відзначили оригінальність і новаторство тропів у віршах Ольги Ольхової: «дуже ніжна, жіноча поезія, вона ніби боїться поранити слово, «свіжість» віршів, «мені тут тісно, відпусти, я поживу на підвіконні» – дуже сподобалося (В. Богуславська); «попри ніжність, є характер, глибина, точно передається жіноча психоло-

гія – «ти відігрієшся і зникнеш», «я негоди пересиджу в собі», – я відкрив для себе талановиту поетесу» (Р. Кухарук); «чудові глибокі образи, є тяга до лаконізму» (В. Шпак); «диван-причал» – чудовий образ» (О. Борщенко) [3].

Крім інтимної лірики, поетеса пише й громадянську: «Відстоявся фреш помаранчевий – Як осад, осіла тривога: Шукали могутніх зачинів, А куди ж завела дорога? Ти із мене розгубленість витруси – Треба знову шукати долі. Розлюбити можна цитрусові, Та Україну – ніколи».

Ольга Ольхова є також авторкою віршів для дітей. Можливо, один із них – «Буде літо, я поїду» – письменниця створила для своєї рідної малечі.

Вона пише й прозу і вважає, що її захоплення художнім словом почалося саме з написання шкільних творів та оповідань.

Аналіз коментарів, матеріалів преси дають підставу говорити про високу оцінку творчої діяльності В. Пузія та О. Сухомлин читачами та видавцями. Творчий доробок цих викладачів – помітне явище в сучасній українській літературі. Володимир Пузій успішно посів авторитетне письменницьке місце в ніші фантастики. Поезія Ольги Сухомлин поцінована читачами та літературними критиками.

Кожен із нас приходиться у життя, щоб виконати певну місію. Однією з найважливіших, найскладніших, найбагатіших і, безперечно, найвідповідальніших є педагогічна. Викладачі учать насамперед словом і власним прикладом. А коли вони, наділені письменницьким талантом, виконують ще й літературну місію, то це слово стає ще вагомим, переконливим, дійовим.

1. *Бесконечное* множество книг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krupaspb.ru/piterbook/recenzii.html?nn=1657>. – Дата доступу : 12.10. 2014.

2. *Книги* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.its.in.ua/bookshelf24/68.html>. – Дата доступу: 12.10. 2014.

3. *На перехресті студій*. Літературний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litforum.com.ua/index.php?r=12&a=2347> Дата доступу: 12.10. 2014.

4. *У Києві знімуть фільм «Тарас Шевченко. Ідентифікація»* // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiev.pravda.com.ua/news/527e75b385e68/>. – Дата доступу: 12.10. 2014.

5. *Штинько В.* Відчуваю весну душею підсніжника // Волинь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volyn.com.ua/printver.php?rub=11&article=0&arch=624>. – Дата доступу: 12.10. 2014.

Катерина Покляцька,
асп. (Київ)

ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ДОСВІД – КРОК У МАЙБУТНЄ

Історична спадщина кафедри історії журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка – це ніби пазл, кожен елемент якого уособлює певний етап її розвитку. Уособленням цього пазлу є викладачі кафедри. Вони відомі своїми науковими дослідженнями та різноманітними працями. Майже кожен із них починав свою практичну журналістську діяльність у різноманітних засобах масової інформації. Як же починалася їхня робота в журналістиці?

Не випадково на кафедрі історії журналістики зараз працюють три члени Національної спілки журналістів України, серед яких Н. Ф. Остапенко має звання Заслуженого журналіста України.

Спробуємо подати кілька важливих елементів цієї професійної таємниці-пазлу, що відтворює журналістське обличчя кафедри.

На вибір професії Наталії Степанівни Желіховської значною мірою вплинули батьки, коли назвали її на честь відомої поетеси Наталки Білоцерківець (дівоче прізвище Наталії було також Білоцерківець). У часи студентства неодноразово доводилося розчаровувати однокурсників, які підходили зі схвальними відгуками про вірші Наталії, які насправді належали її тезці.

Як зазначає Наталія Желіховська: «Поетичного таланту у мене не виявилось, але комунікативні здібності завжди штовхали у вир подій, що, мабуть, і вирішило подальшу долю».

У 1989 р. вступила до Київського державного університету імені Тараса Шевченка на факультет журналістики. З другого курсу почала здобувати досвід роботи на телебаченні. Спочатку це була інформаційна програма «Актуальна камера», згодом телеканал «Право» Українського телебачення (УТ), потім перший комерційний канал «ІСТV». Початок 90-х рр. для колишніх радянських республік позначився небувалою економічною кризою – інфляція зростала настільки стрімко, що про заробляння грошей не йшлося. Журналісти, як і більшість громадян, отримували символічні суми. Але брак матеріального заохочення компенсувався можливістю реалізувати себе в обраній професії.

© Покляцька К., 2014

Згодом майже цілодобовий ритм життя тележурналіста довелося змінити на більш гнучкий графік роботи кореспондента Київської міської газети «Шулявка». Одночасно працювала позаштатним кореспондентом газет «Україна молода» і «Молодь України». Доводилося писати на різноманітні теми, в основному соціально-економічні та культурологічні. Також до її обов'язків входило відвідування щотижневих нарад у Жовтневій райдержадміністрації м. Києва. З цим пов'язаний один курйозний випадок. На території Жовтневого району столиці побудували нову церкву, яку «очолив» колишній комсорг одного з промислових підприємств, що припинило свою роботу після розвалу Союзу.

Виступ новоспеченого «батьюшки» на засіданні райдержадміністрації настільки віддалено нагадував образ врівноваженого служителя церкви й відповідав «кращим традиціям» виступу колишнього партійного керівника, що звіт перетворився на невеликий фейлетон. Публікація мала неабиякий резонанс – обурені прихожани готували на редакцію «хресний хід». На щастя, вдалося залагодити конфлікт ще до його розгортання – голова райдержадміністрації закликав колишнього комсорга зберігати громадський спокій. Завдяки цьому випадку була нагода переконатися на практиці, а не з навчальної літератури, що образа релігійних почуттів може спровокувати непередбачувані наслідки.

Професія журналіста, а надто викладача, вимагає неупередженості й обізнаності з різними сферами суспільного життя. Тому завжди є актуальними нові враження, подорожі, книжки й мистецтво.

Вона прийшла додому засмучена. Досить дивна гримаса на обличчі майже завжди усміхненої та життєрадісної Анастасії бентежила її батька Михайла Волобуєва. «Що сталося?», – запитав він доньку. Але у відповідь почув: «Все добре». Він підійшов до неї, обійняв за плечі й сказав: «Доню, у житті буває по-різному, і мені теж не завжди легко, але коли стає важко, то я заспокоюю себе словами: «Поки ти живий, все зможеш!». З того часу ці слова стали спільним життєвим кредо Анастасії Волобуєвої та її батька.

«Не хочу стверджувати, що мріяла з дитинства працювати викладачкою, та ще й в університеті, який у свій час закінчили мої батьки. Так сталося, що до вступу до аспірантури я майже два роки пропрацювала нештатним, а потім штатним кореспондентом у газеті ЛКСМУ «Молодь України», потім у «Робітничій газеті», – зазначає Анастасія Михайлівна. Там вона побачила редакційне життя видань «зсередины». І воно їй дуже сподобалося: цікаві зустрічі з

різноманітними людьми, близькі й далекі відрядження, вир нескінченних захопливих подій...Тож по завершенню навчання в інституті бачила себе газетяркою.

Друковане слово Анастасії Михайлівни знайшло своє відображення на сторінках видань «Киевские ведомости», де вона працювала позаштатним кореспондентом. Також публікувала свої матеріали в провідних газетах країни «Спортивна газета», «Правда України», «Вечерние вести».

Найбільше захоплює Анастасію Волобуєву спортивна тематика. Вона є постійним дописувачем електронного спортивного видання «Міжнародний турнір «Золоті ворота» (www.goldengates.kiev.ua), сайта Асоціації спортивних журналістів України (www.uspa.com.ua), де розкриває емоційне напруження і динаміку спортивних подій, розповідаючи читачам про «найпікантніші» моменти ігор та спортивних діячів.

І хоч вона ніколи не мріяла бути викладачкою, проте нині Анастасія Михайлівна займається не лише практичною журналістикою, активно друкуючи матеріали в різних виданнях, а й науковою та викладацькою діяльністю. Як колись Наталя Миколаївна Сидоренко відкрила для неї захопливий багатогранний світ науки, так і Анастасія Волобуєва продовжує відкривати його для студентів.

Восени 1976 р. студентство активно «відпочивало» на плантаціях з різною городиною. Юна студентка другого року навчання КДУ імені Тараса Шевченка **Наталя Сидоренко** також опинилася серед нескінченних плантацій капусти і буряків, бо була відряджена проходити практику в газеті «Київський університет», де писала про те, як працюють студенти, та хто найбільше збирає урожаю. На сторінках видання друкували її матеріали «Вирушали комсомольці», «Безумовно, працювати!», «Знаттелюбність» та ін.

Після закінчення другого курсу вона поїхала на практику до м. Переяслава-Хмельницького в районну газету «Комуністична праця». Дочку не дуже хотіли відпускати з дому, а батько навіть іронізував: «Про що ти збираєшся писати в районній газеті, будеш коровам хвосту крутити?».

Наталка поїхала, тільки не хвосту коровам крутити, а працювати... Два місяці практики вона поділила на роботу у двох виданнях: районці «Комуністична праця» і всеукраїнській газеті «Молодь України». У першому виданні з-під її «легкої» руки вийшли матеріали «Світла доля твоя», «Глибоке коріння», «Праця звеличує людину», «Дім щасливих мрій» та ін. У другому – Наталя ознайомила чита-

чів із чарівними містами України, написавши нарис «Не той тепер Миргород» (Полтавська область) і «Ваш тихий, милий Каменград» (про мальовниче містечко Кам'янка Черкаської області). Останню адресу авторка обрала не випадково, адже її мама починала працювати тут після закінчення філологічного факультету КДУ в редакції районної газети.

Після завершення кожного навчального року для Наталі Шудри стало звичною справою їздити по різних містах України. Закінчення 3-го курсу не стало винятком. На Полтавщині кажуть: «Була близько коло Полтавської області», але вона була не тільки близько, а й працювала безпосередньо в Полтаві в газеті «Комсомолец Полтавщини». Там вона написала та опублікувала сім матеріалів. Можливо, на сьогодні цього здається замало, але в ті часи – дуже багато.

Наталія Сидоренко працювала позаштатним кореспондентом у Київській молодіжній газеті «Молода гвардія», в українськомовному журналі «Україна» та англomовному «Ukraine», у журналах «Ранок», «Новини кіноекрана», «Друг читача». Вийшла стаття навіть у журналі «Советский Союз», який сьогодні можна порівняти із «Українською правдою».

З найбільш цікавих зустрічей Наталія Миколаївна виділяє інтерв'ю з українською співачкою, народною артисткою Української РСР Євгенією Мірошніченко, яке було опубліковано в журналі «Ukraine», та народним артистом СРСР Богданом Ступкою (журнал «Ранок»).

Досить важко далось інтерв'ю про робітничу династію «Арсеналець, син арсенальця (Батько. Син. Онук. Правнук)», надруковане в газеті «Молода Гвардія». Наталія Сидоренко згадує, що, спілкуючись із кожним представником сім'ї-династії, треба було наче наптовхувати їх на відповідь, кожне слово доводилося ніби «витягувати щипцями».

Здебільшого в газетах «Комсомолец Полтавщини» та «Комуністична праця» давали редакційне завдання. Наприклад, написати про передовий колгосп, і не мало значення про який саме. Або підготувати матеріал про День працівників нафтової і газової промисловості. Ця подія запам'яталася Наталі на все життя.

«У «Комсомольці Полтавщини» для мене цей день став дуже цікавим, адже довелося літати на вертольоті в Гадяч. Політ над газовим родовищем, коли пролітаєш так близько над вишками і факелами, назавжди закарбувався у моїй пам'яті», – згадує Наталія Сидоренко.

Не менш захопливим було відрядження до Казахстану від журналу «Ukraine», в якому згодом вийшла стаття «Оновлений Ман-

гишлак». Мангишлак – це півострів, який входить до складу Західного Казахстану, в основному це місця, пов'язані з іменем Тараса Шевченка, це Новопетрівська фортеця, де відбував останні роки свого ув'язнення Тарас Шевченко. Сьогодні Новопетрівське укріплення називається містом Форт Шевченка. А центром Західного Казахстану півострова є сучасне місто під назвою Шевченко, де було збудовано перший в світі атомний опріснювач води.

Наталія Миколаївна мала нагоду також поспілкуватися з популярним у 1950–1970-х рр. українським модельєром Герцем Мепеном. Він створював свої колекції для Республіканського будинку моделей, характерною рисою його творчості став синтез традиційного класичного крою та етнічних мотивів.

На думку Наталі Сидоренко, для кожного журналіста корисно пройти різні рівні практичних навичок, починаючи з районного видання.

Вихід фільму «Журналіст» у 1967 р., який став переможцем Московського міжнародного кінофестивалю, зробив у ті роки неабиякий ажіотаж серед випускників одинадцятих класів. Чимало абітурієнтів хотіли стати журналістами. **Ніна Филімонівна Остапенко** не була винятком, і бажання для неї знати все, всюди і зажди стало не лише мрією, а й реальністю.

Одразу після закінчення другого курсу студентка поїхала на практику до сонячного міста в Кримську студію телебачення. «Нас тоді одразу взяли на півставки. За практику ми отримували гроші. До молодих людей у ті часи ставилися дуже прихильно, прагнули щось показати, розказати і навчити. Нам влаштували відрядження до Севастополя, Алушти, Алупки та інших курортів», – згадує Ніна Филімонівна.

На практиці протягом двох місяців студенти робили матеріали в інформаційних жанрах – замітки, репортажі та інтерв'ю. За цей час практиканти навчилися не лише оперативно повідомляти про важливі суспільно-політичні події, а й ознайомилися з красотами Кримського півострова та відчули «морський присмак родзинки» журналістського життя Кримської студії телебачення.

Далі рік за роком скарбничка практик поповнювалася новими цікавими знайомствами та різноманітними подорожами по Україні. Пам'ятає Ніна Филімонівна і свою роботу в Дніпропетровську, де вперше побувала в ливарному цеху і побачила ливарне виробництво, технологічний процес виготовлення виливків.

Після закінчення університету три роки Ніна Остапенко працювала в головній редакції місцевого телебачення і радіомовлення

України, а потім вступила до аспірантури і пов'язала своє подальше життя з наукою.

Юною дівчиною **Любов Василівна Боярська** приїхала вступати до Києва «на журналіста». Але у зв'язку з тим, що у неї не вистачало деяких документів, а до закінчення прийому вона не встигала їх привезти з іншого міста, довелося стати абітурієнткою філологічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Там прийом документів здійснювався трохи пізніше. Проте, як тим справжнім героям, що завжди йдуть в обхід, їй все-таки поталанило зайнятися журналістською діяльністю. Починаючи з 2002 р., вона працювала протягом трьох років літературним редактором спортивної програми «Команда», яка виходила на телеканалі «ТЕТ». А згодом готувала матеріали: вичитувала та редагувала тексти, стежила за вимовою ведучих тощо.

Незважаючи на те, що **Валентина Петрівна Михайлюта** особисто не працювала в засобах масової інформації, але може розказати про особливості практичної журналістської діяльності чимало. Адже члени її сім'ї – майстерні журналісти, які тримають її в курсі всіх нюансів і новинок, що стосуються роботи в мас-медіа.

Чимало людей можуть пригадати, як колись друкувались у шкільній газеті та мріяли стати журналістами. Проте не у всіх ця мрія здійснилася. Але це не стосується **Олени Дмитрівни Школьної**, яка ще у восьмому класі, будучи активним юнкомом шкільного видання, вирішила стати журналісткою.

Ще школяркою вона писала замітки до районної газети «Апостолівські новини». А згодом її прізвище могли не лише побачити на сторінках видання, а й почути на районному радіо Апостолівського району Дніпропетровської області.

«Ще треті півні не співали», а Олена Дмитрівна вже виходила у прямий ефір, щоб поділитися зі слухачами свіжими новинами. «Іноді запрошувала гостей, але в таку ранню пору, о 6.15, мало хто погоджувався прийти», – пригадує Олена Школьна.

Її майстерність вражала колег, адже вона могла спрогнозувати до секунди свій виступ і визначити скільки він забере часу в розмовному жанрі.

Проте наукова робота більше захоплює Олену Дмитрівну, бо вона розширює можливості для творчого розвитку та самореалізації фахівця.

Практична журналістика для **Андрія Анатолійовича Борця** стоїть на рівні з науковою діяльністю. Ще студентом третього курсу він почав працювати в телевізійному агентстві «Профі-ТВ». Це була продакшн-компанія, яка на той час отримувала гранти від Європейської комісії на освітні проекти про Європу. Там він працював у програмі «WWW.Європа.Life», де вперше дізнався, що таке синхрон та здійснив своє перше знімання. Пропрацювавши півроку, Андрій Борець перейшов кореспондентом новинної служби каналу «К1», який ще тільки запускався. «Перше моє знімання відбулося в перший день ефіру, коли до України приїхав президент Мексики. Я знімав сюжет про те, що знають українці про Мексику», – розповідає Андрій Анатолійович.

Восени 2005 р. він почав працювати на телеканалі «1+1». Один тиждень працював журналістом ранкової редакції ТСН, коли доводилося прокидатися о четвертій ранку – адже о шостій починався ефір. Іншого тижня працював в інформаційно-розважальній програмі «Сніданок з 1+1», де готував матеріали під різноманітні рубрики, такі як огляд преси, ранок чудових людей тощо. «Пригадую знімання, про те, як проводили ранок такі особистості, як український письменник Андрій Курков, народна артистка України Ніна Матвієнко, українські письменники брати Капранови та інші знаменитості», – зазначає Андрій Борець. Під час роботи на телеканалі «1+1» він мав можливість познайомитися з усіма журналістами вечірнього випуску ТСН та режисерами монтажу, з якими і надалі підтримує дружні стосунки.

Через деякий час журналіст перейшов працювати в програму «Чорним по білому», де зробив кілька сюжетів про геймерів, продавців «блакитної крові», про Чорнобиль, анафему і т. п. Згодом проект закрили, і Андрій Анатолійович півтора місяця працював на каналі «СТБ». Після того він пішов працювати у класичну новинну журналістику спеціальним кореспондентом служби новин Національної телекомпанії України. Там він дуже часто літав у від'їждження, побував не лише у багатьох країнах Європи, а й середньоазійських – Казахстані, Азербайджані, Таджикистані. Знімав чимало тематичних сюжетів.

У 2008 р. Андрій Борець став кореспондентом служби новин телеканалу «Інтер», де працювати було значно краще завдяки сучасному технічному забезпеченню. Після звільнення у 2009 р. повернувся на «Інтер» знову в 2010 р., але вже як журналіст публіцистичної програми «Наші». Це була туристично-пізнавальна програма

ма про українців за кордоном. Героїв програми шукали по-різному – через посольства, діаспору тощо. Андрій Анатолійович мав нагоду побувати у відрядженнях в Італії, Іспанії, Індії, Таїланді, Китаї.

З осені 2012 р. працює випусковим редактором телеканалу «BUSINESS».

Якщо запитати в студентів Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, хто читає навчальну дисципліну «Міжнародна журналістика», то всі в один голос скажуть – **Олександр Костянтинович Мелешенко**. Проте чи багато вони знають про нього не як викладача, а журналіста-практика? Напевно, зовсім мало.

Після закінчення в 1977 р. середньої школи № 182 м. Києва Олександр Мелешенко працював в об'єднанні «Кристал» і співробітничав із багатотиражним виданням «Прогрес». Через рік він став студентом першого курсу факультету журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. На другому-третьому курсах дописував до газети, яка виходила на факультеті журналістики «Київський університет». Починаючи з другого і до кінця п'ятого курсу позаштатно співробітничав з редакцією газети «Молода гвардія», де друкувалися його матеріали, присвячені робітничій, молодіжній та спортивній тематиці. Серед них можна назвати публікації «В авангарді змагання», «Молоді науковці – виробництву», «Із вогню – в чемпіони».

У 1983–1988 рр. він працював кореспондентом багатотиражної газети «Приладобудівник» Київського ВО «Точелектроприлад», де було надруковано багато різноманітних матеріалів. Також у цей період Олександр Костянтинович працював кореспондентом газети «Вечірній Київ».

З жовтня 1995 до січня 1996 р. Олександр Мелешенко був позаштатним оглядачем міжнародних подій Головних редакцій інформації в Україні і за кордон Українського державного національного інформаційного агентства Укрінформ.

У ці роки Олександр Костянтинович працював в інформаційному блоці новин телевізійного каналу «СТБ» – «ММЦ «Интерньюз». Він зняв близько десяти сюжетів на «Вікна-Новини» телеканалу «СТБ».

У 1996 р. друкувався у газеті «Група Б», яка спеціалізувалася на важкій промисловості. Олександр Костянтинович пригадує, що особливих вимог до матеріалів не було, дозволялося писати на вільну тему, яка б не суперечила тематиці видання. Через два роки по-

чав співпрацювати з виданням «Практика підприємництва», де надруковано його статтю «Золотий ключик» про виготовлення ключів, а також матеріали про залізницю та деякі інші.

У 1999 р. працював у газеті «Сегодня», де виходили матеріали в різних жанрах, таких як звіт, прес-конференція, презентація тощо.

З жовтня 1999 р. він пише міжнародні огляди для видання «Нова генерація», яке виходить один раз на два тижні. Через півроку Олександр Мелешенку доручають вести рубрику «Постаті ХХ століття», де він друкує матеріали про Джона Кеннеді, Саддама Хусейна, Мерлін Монро та інших видатних особистостей.

Нині Олександр Мелешенко значно більше уваги приділяє науковій сфері журналістики.

Поезія і наука, а ще журналістика і реклама – іноді буває так, що є потреба осмислити життя навколо в різний спосіб, з різних позицій, спробувати його на смак і на дотик, а ще просто розібрати на складники. І йдеться тут не про крайнощі непокерованого, а лише про грані та пошуки. **Ольга Юріївна Сухомлин** веде наукові пошуки в царині соціальних комунікацій, новітніх медіа, медіакультури, медіатолерантності, які лежать у сфері її наукових інтересів. Водночас щось зовсім інше бринить у ритмомелодіях її віршів – це пошук сенсів і почуттів, покликань і передчуттів, це щось, про що сказано в метафорах і що переказувати прозою недоречно. Під творчим іменем Ольга Ольхова вже вийшло дві книжки поезії, члена Національної спілки письменників України. Її вірші друкувалися в альманахах та газетних добірках, перекладалися іншими мовами.

Не без поезії творяться і рекламні акомпоненти та інформаційні супроводи брендів, з виробниками яких співпрацює Ольга Юріївна. Була вона і редактором студентської газети «Анфас і профіль», працювала і працює фрілансером у кількох ЗМІ.

Також вона є засновником і шеф-менеджером ініціативної групи «Медіапартнерство», створеної у 2013 р. Група об'єднує професіоналів у сфері журналістики, як практиків, так і викладачів. 28–30 серпня 2013 р. ініціативна група «Медіапартнерство» провела науково-практичний семінар «Запити сучасних медій і проблеми журналістської освіти: Луцький овальний стіл», в якому взяли участь науковці шести університетів, редактори та журналісти луцьких та волинських засобів масової інформації. Основною метою заходу стало налагодження плідного фахового діалогу між журналістами-практиками та викладачами журналістики для вивчення проблем і

потреб сучасних медіа, виявлення нових медіатенденцій, побудови стратегій вишколу журналіста нового зразка та усвідомлення соціальної відповідальності. Другий науково-практичний семінар було проведено у межах наукової конференції Львівського національного університету ім. І. Франка.

Кожен із викладачів кафедри історії журналістики зробив неабиякий внесок у розвиток не тільки наукової, а й практичної журналістики. Адже їхній інформаційний продукт чи то стаття, чи радіо- чи телесюжет сприяв і сприяє розвитку журналістики. Бо без минулого в журналістики немає майбутнього.

Алла Кобинець,

к. філол. н., доц.,
головний редактор газети «Запорізька правда»,
лауреат премії імені Івана Франка
в галузі інформаційної діяльності

ЖУРНАЛІСТИКА: МІСІЯ ЗДІЙСНЕННЯ

Коли я вперше, працюючи в редакції газети «Комуністичним шляхом» (тепер – «Вісті Роменщини») у красивому, зеленому і затишному містечку Ромни на Сумщині в далекому 1979 р., пішла виконувати редакційне завдання на швейну фабрику, то двічі доходила до прохідної і двічі верталася назад. Переступила її лише за третім разом. Познайомилася з людьми, щось запитувала, записувала, запам'ятовувала. Потім прийшла в редакцію і написала розширену замітку, як працює бригада швачок, що вона робить і чим живе. Було це давно, але й досі пригадую той щемний холодок у грудях, який спинав, сіяв нерішучість. Чому? Тепер можу відповісти на це запитання: бракувало досвіду спілкування з людьми, і це породжувало невпевненість: а раптом нічого не вийде?

Потім було п'ять років факультету журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка, і навчання та практика зробили свою справу. Ми, випускники 1985 р., увійшли в професію з гордістю і бажанням творити. І той, хто залишився в ній, упевнена, не пошкодував про це.

Зазвичай, проводячи лекції чи практичні заняття зі студентами – майбутніми журналістами запорізьких вишів – я згадую цю історію зі свого життя. Не для того, щоб розсмішити юні обдарування, а для того, щоб дати їм можливість зрозуміти самих себе: у житті всяке буває, і коли ти зможеш подолати свою невпевненість, переступити через свої сумніви – щось обов'язково вийде. Адже виробничі практики, які відбуваються зараз, мають здебільшого формальний характер. А журналісту такий шлях не підходить. Ось чому потрібно з перших кроків навчання «вгризатися» у професію, аби бути затребуваному на ринку праці.

А щоб студенти краще зрозуміли себе і відчули свою причетність до професії, ми пишемо коротенькі есе (а простіше – твори) на тему: «Моя місія в журналістиці». Тож хочу поділитися думками молодих людей з приводу їхнього бачення своєї майбутньої професії.

«Я пішла у журналістику, щоб відкрити себе».

«Як для мене, привабливими сторонами журналістики є спілкування, а саме: доносити правду до людей – без зайвих слів, звичайно боротися за справедливість, впливати на громадську думку, спілкуватися з відомими, видатними людьми, осягати і доносити глибокий зміст явищ: причини, хід, наслідки; стати знаменитим, а головне – потрібним суспільству і своїй державі».

Зараз я перебуваю на порозі дорослого самостійного життєвого шляху. Я повинна визначитися: чи налаштована на публічну діяльність, пов'язану з нескінченними пошуками і збиранням інформації? А якщо не готова, краще зупинитися» (Наталія Діброва).

«Кожна людина, замислюючись про майбутню професію, намагається зрозуміти кілька речей: про що він мріє, як реалізувати свої мрії і чи вистачить йому сил, щоб пройти намічений шлях. Чим раніше ми чесно відповімо собі на ці запитання, тим більше у нас шансів успішно зробити кар'єру і не розчаруватися на півдорозі».

Журналістика – це дивна професія для самореалізації. Журналіст, працюючи у своїй сфері, не тільки заробляє собі на життя, а й має від цього користь. Наприклад, спілкуючись з людьми, журналіст може дізнатися багато корисного і цікавого».

Для мене місія в журналістиці дуже благородна – бути вісником. Бути джерелом інформації – це дуже респектабельно. Як майбутній журналіст, я маю працювати над тим, щоб моя інформація зацікавила читача. Адже в наш час не так вже й легко зацікавити аудиторію».

«Мені подобається розглядати світ, вивчати його. Мені хочеться більше дізнатися про таємні і приховані механізми управління суспільством і державою. Мене захоплюють людські долі та історії, і мені не терпиться переказати ці історії кому-небудь ще. Я вважаю, що цікавість – це сильний мотив і основа для успішної роботи журналіста».

«Щодо особистих досягнень: планую з часом навчитись писати цікаві для читача матеріали. Саме цікаві, тому що в мене таке відчуття, що деякі публікації в газеті тільки для того, щоб на сторінках не було білих плям» (Діна Середенко).

«Недарма кажуть, що журналістика – це «четверта влада», тому для мене це шанс допомогти людям, які потребують саме моєї допомоги: в плані написати якийсь матеріал, або створити сюжет, в якому все, що людина хоче розповісти, поділитись, стане почутим і донесеним до аудиторії» (Марина Корева).

«Інформаційний ринок представлений таким чином, що попит мають конкретні видання, і лише за рідкісним винятком, самі журналісти. Саме за рідкісним винятком читач шукає ім'я автора, а тільки потім назву видання, в якому той працює. Як правило, такого успіху досягають ті журналісти, майстри слова, відчайдушні люди, які заради свого матеріалу готові піти на серйозні кроки. Історія знає багатьох. Наприклад, Карл Бернстайн та Боб Вудворд запам'яталися всьому світу розкриттям найгучнішого скандалу за всю історію США – «Уотергейтською справою». Такі журналісти відрізняються тим, що вони не забуваються – вони завжди затребувані і завжди їх читають. Теми, порушені ними, завжди цікаві, а заголовки – привабливі».

І я хочу стати саме таким журналістом, досягти рівня вищого пілотажу і не розгубити свою аудиторію навіть після смерті – така моя місія в журналістиці» (Денис Глухов).

«Журналістика – це щось таке, чого не можна торкнутися, поки ти не проникнеш в її сутність. Треба добре вміти написати або розповісти так про подію, щоб вона зацікавила, привернула увагу читача з перших рядків матеріалу. У мене все попереду. Я знаю точно, що моє життя буде пов'язане з журналістикою» (Катерина Ростоміра).

«Хочу стати справжнім фахівцем цієї справи, щоб колись сміливо можна було сказати, що я професіонал. Щоб лишити слід справжнього професіонала. Щоб стати перед дзеркалом і бути гордою собою» (Олена Месьянінова).

Такі одкровення – наче ковток свіжого повітря. І добре, що майбутні журналісти щиро діляться своїми думками про професію. Студенти нинішні й студенти вісімдесятих дуже відрізняються, насамперед світосприйняттям. Виховані без ідеологічних напарувань в еру інтернету та нових технологій, молоді люди нині легше дивляться на проблеми і розуміють їх, вочевидь, трохи по-іншому. Але об'єднують їх недосвідченість і бажання творити. І це радує, як радує й те, що вони намагаються створити свій світогляд, свої переконання».

Творчість виявляється не лише в умінні писати, а й мислити: нестандартно, відверто, без пересторог на кшталт «а що скажуть люди?». Звичайно, в цьому є певна привабливість і цінність. Але до цього ще потрібно бути грамотним, толерантним, відкритим для людей і порядним».

Про останню рису часто забувають, коли йдеться про заробіток чи вигоду. І як при цьому не згадати журналістів-першопрохідців,

«мучеників преси», котрі працювали передусім за ідею. Про це свідчать перші українськомовні видання, що з'явилися на терені України після зняття заборони на українське слово на початку ХХ ст.

Історична цінність цієї журналістської практики нині молодому поколінню здається чимось фантастичним. Але це не фантастика, а дійсність, яка поклала початок професії журналіста в Україні. Ось чому такі речі в навчальних закладах, де є напрям «журналістика», мають стати своєрідними «уроками мужності», які б стали відправною точкою на довгій і звивистій вузівській стежині, що веде у професію.

З огляду на це, зазначу, що та справа, яку робить кафедра історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, воістину безцінна. Вона – взірець для інших вишів, де готують журналістів. Саме тому, без перебільшення, ми маємо сходитися сюди, наче до великого вогнища, яке не лише зігріє, а й додасть сили і мужності, натхнення й оптимізму.

Олена Школьна, канд. філол. н., доц. (Київ),
Катерина Покляцька, асп.

КОНТЕНТ НАУКОВИХ ЗДОБУТКІВ (збірники «Журналістика» та «Образ»)

У сучасному глобалізованому просторі тенденції в розвитку світової науки диктують пошук дедалі оперативніших способів ознайомлення наукового товариства з результатами наукових досліджень різних учених і фахівців. Одним із таких способів є фахові видання, які виступають посередниками між дописувачем і читачем. Дослідник прагне опублікувати результати своєї роботи, викладені в статті, у першу чергу, з метою якнайшвидшого оприлюднення, створення вільного доступу до неї читачів.

Кафедра історії журналістики здійснює випуск збірників «Образ» та «Журналістика». Перше видання було зареєстровано 13 червня 2000 р. Основна тематика журналу стосується теорії та історії публіцистики. Часопис «Журналістика» був заснований ще 1976 р., відновлено вихід 2002 р.

Наукові періодичні видання з 2008 р. виходять як у паперовому, так і в електронному форматах. Електронний формат кожного випуску передається на депозитарне зберігання до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Переглянути наукові електронні видання можна на сайтах НБУВ, Інституту журналістики, бібліотеки Інституту журналістики та наукової бібліотеки ім. М. Максимовича.

У результаті проведених досліджень визначено, що на сторінках збірника «Журналістика», починаючи з 2002 р., було вміщено такі рубрики: «Історичні віхи», «До джерел», «Грані», «Постаті», «Преса за межами України», «Українська преса у світі», «Гендерні домінанти» (інколи ця рубрика мала назву «Гендерні акценти»), «Студентська наука», «Спогади, есе, рецензії, нариси, дискусії, огляди», «Жанрові пошуки», «Методи дослідження в історії журналістики», «Шевченкіана», «Педагогіка», «Медіаконтент», «Духовність», «Журналістська доля (інтерв'ю, есе)».

Проаналізувавши кожну із рубрик, можемо побачити, хто з дослідників найчастіше друкувався в рубриках, яка кількість їх публікацій, з яких міст учені.

Отже, у рубриці «До джерел» уміщено 45 публікації, друкувалося 26 авторів, із них 4 доктори наук. Найактивнішими авторами бу-

© Покляцька К., Школьна О., 2014

ли О. Школьна (6 публікацій), Т. Хітрова (4 статті), С. Кравченко (3 матеріали). Найбільша кількість авторів – це представники Києва (12), Львова (3), Сум і Запоріжжя (2).

Рубрика	Автор	Місто	К-ть публікацій	Науковий ступінь
До джерел	Школьна О.	Київ	6	канд.
	Хітрова Т.	Запоріжжя	4	2 асист., 2 канд.
	Кравченко С.	Луцьк	3	канд.
	Волобуєва А.	Київ	2	канд.
	Гандзюк В.	Вінниця	3	1 асп., 2 канд.
	Дудко В.	Київ	2	канд.
	Забіяка І.	Київ	2	канд.
	Сидоренко О.	Київ	2	асп.
	Сніцарчук Л.	Львів	2	канд.
	Хобта О.	Одеса	2	асп.
	Бондаренко В.	Київ	2	асп.
	Михайлин І.	Харків	1	д-р
	Павлюк І.	Київ	1	д-р
	Горбик Р.	Київ	1	асп.
	Дроздовська О.	Львів	1	канд.
	Єлісовенко Ю.	Київ	1	канд.
	Кобинець А.	Запоріжжя	1	канд.
	Садівничий В.	Суми	1	канд.
	Гайдіна Ю.	Суми	1	
	Сирота Л.	Львів	1	канд.
	Радчик Р. В.	Київ	1	канд.
	Тимошик М.	Київ	1	д-р
	Улиганець М.	Ужгород	1	асп.
	Утвенко В.		1	
	Черняков Б.	Київ	1	д-р
	Яблоновська Н.	Сімферополь	1	канд.
Всього	26	9	45	

Що ж стосується рубрики «Українська преса у світі» (зміна назви з 2003 р. на «Преса за межами України»), то її представляли 12 авторів, чотири з яких доктори наук. Тут вміщено 21 публікацію.

У рубриці «Постаті» особливу увагу приділено людям, які є відомими в історії журналістики. Загальна кількість публікацій у цій рубриці – 32. Друкували свої матеріали 27 авторів, серед яких 5 докторів наук. Матеріали представлено з різних міст України, але найбільше – Київ (11), Луцьк (3), Ужгород (2), Полтава (2), Чернівці, Сімферополь, Суми (по 1 публікації).

Серед визначних особистостей (всього 28), на яких звернули увагу автори фахового наукового збірника, були такі, як: Олег Бабиш-

Рубрика	Автор	Місто	К-ть публікацій	Науковий ступінь
Українська преса у світі / Преса за межами України	Сидоренко Н.	Київ	6	д-р
	Богуславський О.	Запоріжжя	3	канд.
	Тимошик М.	Київ	3	д-р
	Брайлян Н.	Львів	1	канд.
	Денисюк Н.	Львів	1	
	Кулеша Н.	Львів	1	канд.
	Мегела І.	Київ	1	д-р
	Моїсєєва Т.	Київ	1	асп.
	Роговий В.	Лондон	1	
	Семенко С.	Полтава	1	канд.
	Тимошик-Сударикова А.	Київ	1	асп.
	Яневський О.		1	
Всього	12	4	21	6

кін – доктор філологічних наук, професор факультету журналістики Київського університету, літературний критик, кінознавець (автор публікації – С. Гаранський, Київ); Дмитро Богдашевський – священнослужитель, громадський діяч, публіцист і останній редактор «Трудов Киевской Духовной Академии» (М. Левчук, Луцьк); Владзімеж Бончковський – відомий польський публіцист ХХ ст., редактор єдиного у своєму роді часопису «Бюлетин Польсько-Українські» (Варшава, 1932–1938), один із провідних спеціалістів у сфері національної політики та питань Сходу в міжвоєнній Польщі (С. Кравченко, Луцьк), Августин Волошин – один з найпомітніших українських громадсько-політичних, національно-культурних, педагогічних і релігійних діячів Закарпаття, президент Карпатської України (В. Тарасюк, Ужгород); Ісмаїл Гаспринський – видавець провідної кримськотатарської газети «Переводчик» – «Терджиман» (1883–1914) (Н. Яблоновська, Сімферополь); Микола Гладкий – педагог, публіцист (Н. Сидоренко, Київ); Василь Горленко – знаний український публіцист, який повертав із забуття видатних українських художників, збирав залишки народної творчості та цінні українські старожитності (І. Забіяка, Київ); Віктор Гюго – французький письменник і публіцист (О. Мелещенко, Київ); Іван Дзюба – літературний критик і публіцист (Л. Василик, Чернівці); Михайло Драгоманов – публіцист, редактор, видавець (С. Семенко, Полтава); Юхим

Крижанівський – публіцист (А. Бойко, Київ); Федір Матушевський – публіцист, редактор, дипломат (О. Руденко, Київ); Микола Мізко – публіцист, редактор (О. Школьна, Київ); Борис Олійник – поет, публіцист, громадський діяч (М. Свалова, Полтава); Олена Пчілка – письменниця, редакторка, публіцистка (Ю. Краснікова, Київ; С. Семенко, Полтава); Микита Шаповал – поет, публіцист, учений, громадський діяч (С. Дишко, Київ) та багато інших.

Рубрика	Автор	Місто	К-ть публікацій	Науковий ступінь
Постаті	Семенко С.	Полтава	3	канд.
	Борець А.	Київ	2	асп.
	Кравченко С.	Луцьк	2	1 канд., 1 д-р
	Бідзля Ю.	Ужгород	1	канд.
	Бойко А.	Київ	1	д-р
	Василик Л.	Чернівці	1	канд.
	Гаранський С.	Київ	1	студ.
	Горбатюк		1	
	Дишко С.	Київ	1	асп.
	Забіяка І.	Київ	1	канд.
	Запольська Л.	Київ	1	
	Краснікова Ю.	Київ	1	асп.
	Мелешенко О.	Київ	1	д-р
	Левчук М.	Луцьк	1	асп.
	Шівторак М.	Київ	1	
	Руденко О.	Київ	1	
	Садівничий В.	Суми	1	асп.
	Свалова М.	Полтава	1	асп.
	Сидоренко Н.	Київ	1	д-р
	Тарасюк В.	Ужгород	1	канд.
	Теребус О.	Луцьк	1	канд.
	Школьна О.	Київ	1	канд.
	Щербакова О.	Київ	1	канд.
	Яблоновська Н.	Сімферополь	1	д-р
	Михайлюта О.	Київ	1	студ.
Всього	28		32	13

У рубриці «Грані» можна побачити 52 публікації, представлені 42 авторами, із яких 9 докторів наук. Одна публікація надрукована в співавторстві. Серед міст лідирує Київ (22 представники), дві особи зі Львова, дві – з Запоріжжя.

Рубрику «Духовність» представляє два автори з Києва – професор М. Веркалець та доцент Л. Вежель. Обидві статті присвячені видатним українським постатям – першому митрополиту УАПЦ Василю Липківському та відомому богослову, який вважається одним з ініціаторів Львівського псевдособору 1946 р. Гавриїлу Костельнику.

Рубрика	Автор	Місто	К-ть публікацій	Науковий ступінь
Грані	Варич М.	Київ	2	1 асп., 1 канд.
	Василенко М.	Київ	2	1 канд., 1 д-р
	Іванов В.	Київ	2	д-р
	Ілляк Н.	Київ	2	
	Мелешенко О.	Київ	2	д-р
	Пенчук І.	Запоріжжя	2	д-р
	Пристапуненко Т.	Київ	2	канд.
	Супрун Л.	Вінниця	2	канд.
	Бахметьєва А.	Дніпропетровськ	1	
	Житарюк М.	Львів	1	канд.
	Бідзля Ю.	Ужгород	1	канд.
	Балаклицький М.	Харків	1	канд.
	Блохін І.	Київ	1	студ.
	Василик Л.	Чернівці	1	канд.
	Ващенко О.	Київ	1	асп.
	Гончаров Г.	Полтава	1	
	Городенко Л.	Київ	1	д-р
	Гресько О.	Київ	1	асп.
	Гриценко О.	Київ	1	д-р
	Деяк-Якобишин О.	Київ	1	асп.
	Дяченко М.	Запоріжжя	1	
	Улиганець М.	Ужгород	1	асп.
	Желіховська Н.	Київ	2	асп.
	Завадяк В.	Ужгород	1	
	Зоріна О.	Київ	2	канд.
	Льченко В.	Київ	1	канд.
	Льченко К.	Запоріжжя	1	
	Ковтун Т.	Київ	1	канд.
	Колісник Ю.	Черкаси	1	канд.
	Косюк О.	Луцьк	1	канд.
	Кравченко С.	Луцьк	1	д-р
	Кузнецова Т.	Суми	1	канд.
	Малий М.	Київ	1	асп.
	Михайлюта В.	Київ	1	канд.
	Павлюк Л.	Львів	1	канд.
	Петрів Т.	Київ	1	канд.
	Пода О.	Запоріжжя	1	канд.
	Поплавська Н.	Тернопіль	1	д-р
	Пузій В.	Київ	1	асп.
	Серажим К.	Київ	1	д-р
	Хоменко І.	Київ	1	канд.
	Юричко В.	Київ	1	асп.
Всього	42		52	14

У рубриці «Педагогіка» представлено дві статті: доцента Л. Боярської з Києва та кандидата наук із соціальних комунікацій М. Свалової (Полтава), які розглядають питання дисципліни «Фольклор»

у системі журналістської освіти та методичний аспект вивчення публіцистики Б. Олійника студентами-журналістами.

На сторінках наукового збірника «Журналістика» в рубриці «Шевченкіана» подано дві публікації. Одна з них показує становлення Тараса Шевченка як художника-ілюстратора художнього альманаху і книжки, автором є доктор філологічних наук Б. Черняков (Київ), в іншій йдеться про публікації українськомовної преси Росії початку ХХ ст., де активно залучалася спадщина Великого Кобзаря (авторка О. Сидоренко з Києва).

Серед авторів рубрики «Медіаконтент» – аспіранти, здобувачі та магістри кафедри історії журналістики, які працюють над вивченням гендерного контексту та театральної періодики сучасної України, літературно-художніх та літературно-критичних компонентів сучасних українських видань (це зокрема Л. Монич, М. Чернодон, В. Талалай, Л. Хом'якова).

У рубриці «Методи дослідження в історії журналістики» надруковано 4 публікації, автори яких В. Тарасюк (Ужгород), С. Кравченко (Луцьк), Н. Герасимчук (Київ), С. Кличко (Київ). Вони звертають увагу передусім на питання використання методів у студентських наукових роботах, контент-аналіз у системі сучасних методів дослідження публіцистичних текстів та специфіку опрацювання джерельної бази в дослідженнях з історії української та зарубіжної періодики.

Матеріали рубрики «Гендер» подають дослідження про історію українського жіночого журналу, проблеми гендерних ролей і стереотипів, гендерні студії в журналістикознавстві та ін. Тут розміщено 9 публікацій. З них чотири належать кандидату філологічних наук із Запоріжжя О. Поді. Інші написані К. Кобченко (Київ), А. Хріпунковою (Донецьк), М. Скорик (Київ), М. Чернодон (Вінниця).

Рубрику «Жанрові пошуки» представлено 12 публікаціями. Серед авторів – М. Василенко, Н. Герасимчук, Л. Звелідовська, О. Зоріна, Т. Хітрова, С. Шебеліст, Ю. Лук'яненко, О. Гіленко, І. Гаврилюк. Автори досліджують такі вагомні для сучасної журналістики питання, як: реаліті-шоу на Українському телебаченні, різновиди фейлетону та тенденції його занепаду як жанру в українській пресі, сучасна національна колумністика тощо. Найчастіше друкують представників Києва (п'ять авторів).

У рубриці «Студентська наука» розміщено 21 публікацію, дві з них у співавторстві. Рубрика представлена 27 авторами, серед яких найчастіше подають свої дослідження аспіранти та студенти: А. Борець, О. Брязгунова, К. Вострякова, Т. Головченко, І. Гук, Н. Кісарова, Є. Комчук, О. Коваль, К. Корнієнко, Ю. Краснікова, О. Криницька,

О. Монарєва, Н. Овдієнко, Р. Назарова, М. Півторак, Є. Подобна, К. Рутян, Н. Сарапин, О. Сидоренко, П. Усатюк, В. Черняхівська, О. Шелюг, Є. Шидловська та ін.

Рубрика «Спогади, есе, рецензії, нариси, дискусії, огляди» представлена 20 публікаціями (3 публікації у співавторстві), 18 авторами (2 доктори наук). 16 представників Києва, 2 – з Харкова і 1 – з Чернігова. Найбільша кількість матеріалів належить О. Школьній – 4.

Автор	Жанр	Місто
Барановська І.	Огляд	Київ
Варвянська С.	Рецензія	Харків
Волобуєва А.	Огляд	Київ
Михайлин І.	Рецензія	Харків
Гаранський С.	Есе	Київ
Нагорняк М.	Спогади	Київ
Олійник В.	Рецензія	Київ
Пузій В.	Рецензія	Київ
Ряба Н.	Огляд	
Святовець В.	Спогади	Київ
Сидоренко Н.	Рецензія	Київ
Гримич Г.	Спогади	Київ
Усатенко Т.	Рецензія	Чернігів
Школьна О.	Рецензія	Київ
Єлісовенко Ю., Нагорняк М.	Спогади	Київ
Сидоренко Н., Школьна О.	Рецензія	Київ
Шикерява Т., Мурга О.	Огляд	Київ

Проаналізувавши видання «Журналістика» за 2002–2013 рр., можемо побачити, що на його сторінках друкувалося 140 авторів. Повторюваність рубрик така: «До джерел» – 10, «Грані» – 10, «Постаті» – 9, «Спогади, есе, рецензії, нариси, дискусії, огляди» – 9, «Преса за межами України» – 7, «Студентська наука» – 7, «Гендерні доміанти» – 4 («Гендерні акценти» – 1), «Жанрові пошуки» – 3, по одному разу – «Духовність» «Журналістська доля (інтерв'ю, есе)», «Історичні віхи», «Медіаконтент», «Методи дослідження ІЖ», «Педагогіка», «Українська преса у світі», «Шевченкіана».

Найбільша кількість авторів з Києва (64), Львова (6), Запоріжжя (6), Луцька (4), Полтави (4). З інших міст: Ужгород – 3, Вінниця – 2, Одеса – 2. Одним автором представлено Сімферополь, Черкаси, Харків, Донецьк, Суми, Чернівці.

Найчастіше на сторінках видання було розміщено статті О. Школьної – 11, Н. Сидоренко – 8, С. Кравченко – 7, О. Поді і Т. Хітрової – по 5, М. Василенка, С. Семенко, О. Сидоренко, М. Тимошика – по 4, В. Бондаренко, А. Борця, А. Волобуєвої, О. Богуславського, І. Забіяки, В. Іванова, Ю. Колісника, О. Мелещенка – по 3.

Що стосується «Образу», який дотримується передусім духовно-літературного спрямування, включаючи також дослідження з царини публіцистики, історії журналістики, жанрології тощо, то тут можна простежити, які і як часто за період існування часопису були рубрики на сторінках видання: «Історія журналістики» (9), «Публіцистичні обрії» (9), «Світло християнства» (9), «Світ розмаїтій літератури» (9), «Теорія образу» (4), «Образ» (3), «Гоголівські сторінки» (1), «До 100-річчя Ірини Вільде» (1).

При аналізі часопису за допомогою підрахунків було визначено, які рубрики були найбільш популярними. Так, наприклад, «Публіцистичні обрії» вмістили 31 статтю, «Історія журналістики» – 25, «Світ розмаїтій літератури» – 23, «Світло християнства» – 13, «Теорія образу» / «Образ» – 12, «Гоголівські сторінки» – 4, «До 100-річчя Ірини Вільде» – 2.

Серед загальної кількості матеріалів є лише одна публікація у співавторстві (В. Бондаренко та Н. Шудря) у рубриці «Історія журналістики».

Простеживши зміст рубрик, можемо побачити, хто з дослідників найчастіше друкувався, яка кількість їхніх публікацій, з яких міст учені.

Рубрика	Автор	Місто	Науковий ступінь
Публіцистичні обрії	Борець А.	Київ	асп.
	Остапенко Н.	Київ	канд.
	Пода О.	Запоріжжя	канд.
	Поплавська Н.	Тернопіль	д-р
	Семенко С.	Полтава	канд.
	Шестакова Е.	Донецьк	канд.
	Масімова Л.	Київ	асп.
	Михайлюта В.	Київ	канд.
	Забіяка І.	Київ	канд.
	Воронова М.	Київ	асп.
	Хобта О.	Одеса	асп.
	Сидоренко Н.	Київ	д-р
	Свалова М.	Полтава	асп.
	Василик Л.	Чернівці	канд.
	Теребус О.	Луцьк	канд.
	Супрун Л.	Вінниця	канд.
	Шебеліст С.	Полтава	асп.
	Зелінська Н.	Львів	д-р
	Моїсеєва Т.	Київ	асп.
	Желіховська Н.	Київ	канд.
Бугай Л.	Запоріжжя		

У рубриці «Публіцистичні обрії» найчастіше друкували статті авторів з Києва (9) та Полтави (3). Найбільша кількість публікацій належить С. Семенко (4), Л. Василик (3); Е. Шестаковій, А. Борцеві, О. Поді, Л. Масімовій – по 2.

До рубрики «Теорія образу» / «Образ» (зміна назви відбулась у 2009 р.) активно дописували доктори наук – В. Шкляр (Київ), О. Мелещенко (Київ), Л. Городенко (Київ). Друкувалися на сторінках видання у цій рубриці шестеро авторів з Києва, по одному представнику з Вінниці, Запоріжжя, Харкова та Львова.

У рубриці «Історія журналістики» друкувалися три доктори наук – О. Богуславський, Н. Сидоренко, Н. Яблоновська. Найбільше статей опублікували А. Волобуєва, А. Кобинець – 4, Н. Сидоренко – 3, В. Михайлюта, В. Гандзюк, В. Бондаренко – по 2. По одній статті в О. Богуславського, Н. Яблоновської, О. Почапської, В. Садівничого, Т. Хітрової, О. Хобти, В. Дудко, Т. Старченко. Їхні дослідження стосувалися питань становлення та розвитку київської, одеської та запорізької преси; висвітлення діяльності провідних тогочасних часописів, зокрема «Основи», «Громадської думки» / «Ради», «Рідного краю», «Археологической летописи Южной России» та визначних постатей української журналістики, як-от: М. Зерова й А. Ходіна.

Рубрику «Світ розмаїтій літератури» представляють п'ять докторів наук – І. Мегела, І. Павлюк, С. Кравченко, Н. Чечель, М. Тимошик. Найчастіше тут друкувалися Л. Боярська (5 публікацій), І. Мегела (3); С. Кравченко, В. Михайлюта, М. Тимошик – по 2. Найбільше авторів із Києва (всього 11), зокрема: Л. Боярська, Л. Вержель, Н. Желіховська, І. Мегела, В. Михайлюта, Т. Моїсеєва, І. Павлюк, С. Привалова, В. Святовець, М. Тимошик, Н. Чечель.

У рубриці «Світло християнства» найбільше публікацій Т. Старченко (4) та А. Бойко (2). Серед авторів двоє докторів наук – А. Бойко та М. Комариця. Найбільше авторів із Києва: О. Беляков, А. Бойко, Т. Моїсеєва, Т. Старченко, У. Лешко. Інші зі Львова (М. Комариця), Луцька (М. Левчук), Харкова (Т. Казакова).

Рубрики «Гоголівські сторінки» та «До 100-річчя Ірини Вільде» аналізують окремі твори згаданих авторів, порушують питання образності їхньої творчості тощо. Тут друкувалися тільки автори з Києва, серед них два доктори наук (Н. Сидоренко та А. Бойко).

На сторінках «Образу» за досліджуваний період опубліковано праці 58 авторів, із яких 18 докторів наук: О. Богуславський (Запоріжжя), А. Бойко (Київ), Л. Василик (Чернівці), Л. Городенко (Київ), Н. Зелінська (Львів), М. Комариця (Львів), І. Мегела (Київ), О. Ме-

лещенко (Київ), С. Кравченко (Луцьк), І. Павлюк (Київ), Н. Поплавська (Тернопіль), Н. Сидоренко (Київ), М. Тимошик (Київ), Ю. Фінклер (Львів), Н. Чечель (Київ), Е. Шестакова (Донецьк), В. Шкляр (Київ), Н. Яблоновська (Сімферополь),

Серед кандидатів наук найчастіше друкувалися Т. Старченко (7 публікацій), Л. Боярська та В. Михайлюта (по 6 матеріалів); С. Семенко, А. Волобуєва, А. Кобинець (по 4); А. Борець і Т. Казакова (по 3); В. Бондаренко, М. Воронова, В. Гандзюк, І. Забіяка, Л. Масімова, Т. Моїсеєва, Н. Остапенко, Т. Хітрова, О. Хобта (по 2). Решта мають по одній статті: Л. Бахаєва, Л. Вежель, В. Дудко, Н. Желіховська, Ю. Комінко, У. Лешко, О. Почапська, С. Привалова, В. Садівничий, М. Свалова, В. Святовець, Т. Смирнова, О. Теребус, М. Чорнодон, С. Шебеліст та ін.

Матеріали були подані з 13 міст України. Перше місце в цьому списку посідає Київ – 27 авторів, друге – Вінниця та Запоріжжя (по 4), третє – Луцьк, Полтава і Львів (по 3 дослідника). З Донецька представлено двоє авторів. Інші ж міста представлені лише однією публікацією – це Харків, Одеса, Тернопіль, Чернівці, Суми, Сімферополь.

Тематична мозаїка наукових збірників «Журналістика» й «Образ» різнобічна, строката, інколи контрастна, адже під кожною обкладинкою вміщені різноманітні історико-філософсько-соціологічні дослідження. А всі публікації мають авторські особливості й індивідуальний стиль. Вони відтворюють правду життя, сприяють просвіті й розвитку духовності української нації.

Юрій Колісник,

д. н. із соц. комунік., доц. (Черкаси)

МАТВІЙ ШЕСТОПАЛ – АКТИВНИЙ БОРЕЦЬ ЗА НАЦІОНАЛЬНУ ГІДНІСТЬ

Багато палких патріотів відійшло за межу. Не всі імена цих людей викарбувані на скрижальях історії, але в тому, що Україна виборола незалежність, є частка і їхньої праці. Таким патріотом був і наш земляк із Звенигородщини Матвій Шестопап – письменник, журналіст, декан факультету журналістики Київського університету, викладач зарубіжної преси, перекладач із польської і німецької мов. Та понад усе любив рідну мову, свій український народ. І любов ця не була безплідно ліричною. У душі до всього українського він виховував студентську молодь. Ще з малих років черпав почуття прекрасного. По закінченні школи працював на Донбасі. Завершивши навчання на філологічному факультеті Київського університету ім. Т. Шевченка, у 1941 р. розпочав творчу працю в обласній газеті «Київська правда». Але в життя увірвалась війна. Був мобілізований на фронт. Під час Другої світової – офіцер-розвідник. Воював під Сталінградом, Ростовом, Нікополем, Миколаєвом, у Білорусії, Польщі, Берліні. Після війни працював у військових газетах.

Потяг М. Шестопапа до літературного слова, закладений ще з дитинства, активізувався з новою силою на посаді редактора видавництва «Молодь». Заглибившись у літературну роботу, він не лише редагує романи, повісті, оповідання, новели, а й переймається українськими звичаями, традиціями, що лежали в національній основі багатьох творів. Таке захоплення Матвія Шестопапа переросло в справжній науковий потяг і щире зацікавлення фольклорною спадщиною Київщини й Черкащини. Фольклорні перлини з багатьох містечок і сіл Наддніпрянської України, які зібрав і опрацював Матвій Шестопап під час навчання в аспірантурі, стали ключовими в написанні наукової роботи.

Успішно захистивши дисертацію в 1953 р. й здобувши ступінь кандидата філологічних наук, М. Шестопап перейшов працювати в Київський держуніверситет на факультет журналістики, а в 1955 р. очолив його.

Вбачаючи у вчорашньому офіцері-розвіднику перспективного бійця партійно-ідеологічного фронту, компартійна номенклатура призначає Матвія Шестоपालа секретарем партбюро факультету журналістики.

Однак слухняного політичного функціонера із Шестоपालа не вишло. У вільний від навчання час Матвій Михайлович подавав студентам свій курс політосвіти, розповідав про боротьбу українців за національне визволення, передавав їм заборонену літературу, їздив зі студентами місцями козацької і гайдамацької слави, про які в ті часи не говорили, у відвертих розмовах проливав правдиве світло на події 1917–1920 рр. в Україні, ігнорував партійні застороги щодо вшанування пам'яті Великого Кобзаря. За що й поплатився. За поданням КДБ у 1957 р. Матвія Шестоपालа було знято з посади декана. Інкримінували «демагогію в національному питанні».

Це не були перші пореволюційні роки, коли поява національно свідомих особистостей була звичайним явищем, це сталося після кількарізного планового обезкровлення радянською владою української творчої інтелігенції. Після 30-х вона вибухла рухом шістдесятників... Матвій Михайлович став провісником тих подій, які згодом назвуть «епохою лібералізації». Ідеологічні відділи, котрі готували майбутніх провідників політичної лінії КПРС, не могли пробачити вільнодумних поглядів київському декану. Одна шестоपालівська фраза «Журналіст має бути бійцем, а не лакеєм» кидала в піт багатьох можновладців.

За політичних обставин, коли українська мова, культура плано-мірно витіснялися з життя, а директор Інституту мовознавства академік І. Білодід відстоював тезу про «злиття мов», Матвій Шесто-пал не зміг стерпіти цієї ганьби і кинув виклик системі. Узавши участь в обговоренні доповідей, Шестопал зазначив, що не лише великим є російський народ із його мовою, а й не менш кількісним є братній китайський народ. Чи ж не означає це, що українці матимуть ще й і третю рідну мову? Шестопал заперечив теорію «двоязичія», зауваживши, що два язика може мати лише змія.

Реакція не забарилася. У березні 1965 р. Матвія Михайловича виключили з партії, вигнали з університету, а його ім'я було внесено до проскрипційного списку із заборонаю публікування й працевлаштування.

Невдовзі шестоपालівська справа набула міжнародного розголосу. Радіо «Свобода» інформацію про події подавало як заворушення на факультеті журналістики Київського держуніверситету. Понад половина студентів підписала звернення до керівництва універси-

тету з вимогою повернути їм улюбленого викладача. Його колишні вихованці написали колективну заяву на підтримку Шестоपालа до ЦК КПУ. Хоча як не шаленіла влада (студентів-прихильників Шесто-пала виганяли з університету, а журналістів-підписантів шпетили на парткомках), демократичні віяння важко було зупинити.

Розпочався якісно новий період у політичному й громадському житті держави – «відлига» – поняття, яке, за визначенням Микити Хрущова, спритно підкинув радянський письменник Ілля Еренбург. Той самий Еренбург, який у своїх спогадах навів уривок листа, написаного йому ще в 1942 р. фронтовиком-капітаном Шестоपालом: «Дорого розплачуємося за дидактику. Сталін б'є на сполох. Газети роблять з усього кампанію. Це ж вони галасали про мудрі історичні слова надгениального Сталіна: «наш кордон на замку, його надійно захищає вірна сторожа і т.п. Але ж це самогубство!.. Чимало ми робили не виважено. Нині квітаємося за це» [2, 76].

Рівень відвертості того часу просто вражає...

Як відомо, Матвію Шестоपालу з середини 60-х рр. забороняли публікуватися в пресі, принижували, таврували на партійних комітетах, однак його творча спадщина, переживши тоталітаризм, дійшла до сучасників. Думки Шестоपालа допомагають нашому суспільству краще пізнати себе, зрозуміти свою історію, сучасний стан, пробудити національну свідомість.

У щоденниковому записі від 7 травня 1966 р., гнівно осуджуючи політичні розправи над творчою інтелігенцією, Матвій Михайлович зазначав, що за наказом московських верхів в Україні розпочали судові процеси: «Учора судили українських інтелігентів, а сьогодні торжества опереткової дружби народів! Не годиться! Думайте, провінціали!

...Не можна не рахуватися з громадською думкою, якщо не своєю, то хоча б світовою. (...) Шкода – років мало лишилося, а то БУТИ Б МЕНІ СВІДКОМ ПАДІННЯ ЦІЄЇ ГАНЕБНОЇ ІМПЕРІЇ!..

...Хочеться написати Хрущову. Він все ж таки обезсмертив себе поваленням культу особи і деякою демократизацією суспільного життя. Напишу! Хай лишиться хоч для нащадків, для історії і, для ПРАВДИ! Я їй служив і до скону служитиму» [1, 11].

У нотатці від 12 липня 1967 р. Матвій Шестопал ділиться враженнями про свого студента В'ячеслава Чорновола: «Я прочитав його документ з гордістю за цього мудрого і мужнього юнака, з жахом і соромом за наші середньовічні порядки... Чорновіл – справжній син часу, герой, з якого треба брати приклад. Я пишаюся тим, що мав честь бути в числі його викладачів, не скажу «вчителів», бо

я сам дякую йому за науку. Якщо кожне покоління українців народжуватиме бодай по десятку таких Чорноволів – наш великий народ не загине...

Тяжко. Але не страшно. Значить, ми – сила, якщо нас так опікують, так смертельно бояться. Хай страшаться інквізитори й кати. Їхній скрипучий віз безнадійно загруз в болоті. Захекавшись, вони женуться навперейми історії.

Тпррру, оскаженілі!..» [1, 11].

Ведучи мову про шістдесятників-дисидентів, можемо наводити чимало прикладів, як люди вивершували демократичні починання, сіяли зерна добра й свободи, залишали яскравий слід у пам'яті поколінь. До таких людей належали і шестопалівські послідовники – *Василь Симоненко й Анатоль Перепадя, Іван Сподаренко й Борис Олійник, Віктор Близнець й Анатолій Москаленко, Степан Колесник і В'ячеслав Чорновіл та ін.* Їхні стежки не завжди були встелені квітами. Ця історія нашого минулого сповна не відкрита, її ще треба довідкрити, щоб не повторилося те, що було. Щоб трагедія нашого народу була останньою трагедією, щоб людина була вільною і спокійною за своє майбутнє.

Підсумовуючи, зауважимо, що справді великим є той, хто має велику любов. Людина, яку сьогодні вшановуємо, дійсно, любила Україну, любила український народ. Ця любов покликала її до вчинків, які іменують героїчними. Матвій Михайлович розумів це, однак не мав у серці гордині. Орієнтуємось на тих, хто просто і послідовно втілює життєві істини.

1. *Сторінки щоденника Матвія Шестопала* // Літературна Україна. – 2011. – 8 груд. – С. 11.

2. *Эренбург И. Г. Люди, годы, жизнь* / И. Г. Эренбург // [Воспоминания]: в 3 т. – М.: Текст, 2005. – Т. 1. – Кн. 2. – 784 с.

Іван Забіяка,

к. іст. н., ст. наук. співроб., доц. (Київ)

ЧИ ВАРТО ОГЛЯДАТИСЯ НАЗАД? (Дещо про О. Бабишкіна з сьогоднішніх позицій)

Питання минулого, сучасного й майбутнього надзвичайно складні. Захоплення одним гальмує інше. Стрімко рвешся вперед, не враховуєш досвід минулого.

Рух цивілізаційних процесів у пострадянських республіках-державах настільки стрімкий, що на своєму шляху він досить часто руйнує, а чи й знищує багатовікові традиції. Щоб чіткіше можна було уявити такий процес, пошлемося на показані по телебаченню природні катаклізми, такі як зсув ґрунту після великих і тривалих дощових злив, що змивають на своєму шляху віковічні дерева, будівлі, різні комунікативні об'єкти.

Результат від цивілізаційних процесів і природних катаклізмів однаковий у принципі – негативний. І повернення до висхідної позиції практично неможливе. Однак є й відмінності. Суть їх полягає в тому, що перше (цивілізаційні процеси) для значної частини суспільства є бажаним і необхідним, навіть більше того – стає невід'ємною складовою як способу життя, так і характеру професійних занять. Натомість другі (природні катаклізми) практично за будь-яких обставин несуть у собі трагічні наслідки для тих, де це відбулося, і певний психологічний стрес для тих, хто стає свідком цього явища через різні форми одержання інформації. Правда, тут можна зробити ще один умовивід: все, що відбувається в природі й у суспільстві на всій планеті, є паралельний розвиток самої природи з усіма його позитивними й негативними наслідками тільки для суспільства.

Тож зосередимо увагу на цивілізаційних процесах розвитку, що стосується окремих освітянських проблем на прикладі викладацької діяльності одного з професорів факультету журналістики – Олега Кіндратовича Бабишкіна.

Вийшовши зі стін філологічного факультету КДУ ім. Т. Г. Шевченка студентом, його доля тривалий час водила різними шляхами – війна, редакторство у видавництві, наукова робота в академічному інституті, редакторство в УРЕ, аж поки вже в ролі доктора філологічних наук був запрошений на викладацьку роботу на факуль-

© Забіяка І., 2014

теті журналістики. Читав різні курси та спецкурси: «Рецензія», «Сучасне літературно-мистецьке життя та висвітлення його в пресі», «Майстерність українських радянських публіцистів», «Українська література кінця XIX – початку XX століття», «Ленінська теорія пізнання і творчий процес», «Історія світового театру», «Історія українського образотворчого мистецтва», «Історія кіномистецтва», «Окремі лекції з історії української журналістики кінця XIX – початку XX століття», «Олександр Довженко – публіцист», «Історія літератури народів СРСР» та ін.

Ті спогади, що вдалося зібрати від колишніх його студентів, засвідчують, що це був надзвичайно інтелектуально обдарований, високоінтелегентний і водночас вимогливий викладач. Хоча останнє як факт високої поваги до нього.

Поле його викладацької діяльності не обмежувалося аудиторними заняттями. Значна частина його педагогічної роботи відбувалася за межами аудиторій, навчальних корпусів університету, а в кінозалах на перегляді величезної кількості вітчизняних і зарубіжних фільмів, у виставкових залах під час оглядин мистецьких презентацій, у музеях, у різних туристичних поїздках, де ознайомлювалися з краєвидами регіонів України, їх історико-культурними здобутками... Все це мало винятковий вплив на формування майбутніх журналістів, які здобували не лише поглиблені знання з різних галузей гуманітарних дисциплін, а й збагачувалися духовно, набиралися неоціненного життєвого досвіду. Багато хто із його вихованців поставали відомими журналістами, науковцями, викладачами вищих навчальних закладів.

Цілком зрозуміло, для того, щоб займати таку високу позицію викладача, популярність серед молодого покоління, треба було й самому бути на цій висоті, постійно тримаючи себе в якнайкращій фізичній, духовній та інтелектуальній формі. І він тримався.

Його знання не були глибші тільки на 45 хвилин від глибини знань студента. Цю міру визначити було неможливо. Тому пріоритетом тут уже було не подання суми фактів, знань, а сама форма, методика, що, на наше переконання, викликало в студентів інтерес, бажання самим докопуватися до глибин суті того чи того факту, явища. Було вже нецікаво «сипати» фактами, образами. Така висока й глибинна форма викладацької діяльності не могла залишатися тільки в спілкуванні зі студентами, як кажуть, очі в очі. Вона сковувала лектора, зменшувала його емоційний тонус, викликала потребу в іншому спілкуванні, іншій аудиторії, іншого діапазону.

Він спокійно міг би бути класичним академіком у контексті радянської науки, її заслуженим метром, але він завжди обирав роль метра-трудівника на просвітницько-освітнянській ниві. Його просвітництво – це його наукові праці й насамперед окремі видання, яких налічується майже три десятки книжок і брошур. Виходили вони часто, інколи досить солідними обсягами і змістом. Йому заздрили, але він працював і працював. І тільки, здається, одна книжка, верстка якої вже була підписана до друку, так і не побачила світ.

Мова йде про працю О. Бабишкіна «З історії української критики та журналістики початку XX ст. Статті, дослідження». І мала б вона вийти під грифом Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, де в той час працював О. Бабишкін, у профільному видавництві ще 1958 р. Про причини невиходу її можна поки що здогадуватися, враховуючи певний інтерес науковців до української журналістики в цей час, і, можливо, певні особистісні якості характеру Олега Кіндратовича.

Готуючись до відзначення 90-річчя від дня народження Олега Кіндратовича, бодай для загального уявлення ми ознайомилися з книжково-брошурною продукцією автора. Звичайно, всі праці були написані й вийшли у світ ще за радянської епохи. Тому, цілком зрозуміло і закономірно, є там, у тій чи іншій мірі, і соціалістичний реалізм, і протиставлення двох систем, і боротьба з українським буржуазним націоналізмом. Але все це дивним чином не є ключовим і визначальним у текстах. А самі тексти написані цікавим і аналітичним стилем з глибоким знанням справи й переконанням, використанням як вітчизняних, так і зарубіжних джерел. Практично все написане (в книжках і брошурах) представляє автора як глибокого, достатньою мірою розважливого (що дає можливість вичерпно розкривати обрану тему) науковця, що своєю мовою полонить читача фактично з перших рядків праці.

Але не можна не звернути увагу ще на одну особливість О. Бабишкіна як автора, як своєрідного методолога в боротьбі його, як не дивно, з українським буржуазним націоналізмом, що було практично обов'язковим атрибутом істориків, філологів, журналістів, які займалися науковою діяльністю. Цю особливість О. Бабишкіна було підмічено, думаємо, не лише студентами ще на лекціях. Одразу не було зрозуміло, чому свою «гнівну» характеристику-заставку в адресу буржуазних націоналістів лектор підкріплював занадто великими цитатами із творів авторів цього «табору», які ніскільки не були націоналістичними, а тим паче буржуазними, а висококваліфікованими, аналітичними оцінками літературних явищ, проце-

сів, образів і т. д. А потім зрозуміли, що його характеристики-заставки робилися для годиться. Основна інформація все-таки закладалася в ті цитати, які ставали основою матеріалу, що був темою тієї чи тієї лекції.

В основному такий же принцип ми помітили і в згадуваній роботі. Хоча не маємо наміру ідеалізувати автора. Правда, він таким чином «грався з вогнем», і його необережний крок міг вартувати посади, звання й роботи. Тому одна справа користуватися такою метою на лекціях, а зовсім інша – у формах друку, де обережність і пильність зростають на кілька порядків.

У згадуваній книжці є розділ, присвячений журналу «Киевская старина».

Після порівняно короткого огляду всіх історичних та літературних жанрів, представлених у журналі «Киевская старина» (с. 18–46), О. Бабишкін практично зі с. 46 і до 81 (огляд закінчується на с. 84, мінус 1 с. титулу журналу «Україна») веде полеміку переважно навколо імені С. Єфремова. Але, очевидно, правильніше буде сказано – швидше пропагує літературознавця, використовуючи лозину соцреалізму, якою інколи вдарить по землі, інколи просвітить у повітрі, інколи, можливо, використає й за призначенням. Варто наголосити ще один момент. На початку ХХ ст. у журналі «Киевская старина» з літературними оглядами (рецензіями, відгуками) виступали не лише С. Єфремов. Але О. Бабишкін зупиняється лише на цій постаті, ставить саме її в епіцентр, а всіх інших – навколо нього, навіть І. Франка. Чому? На нашу думку, тому, що С. Єфремов з усіх інших є найкolorитнішою постаттю, яку, по-перше, важко охарактеризувати епізодично; по-друге, якщо так зробити, то сам С. Єфремов у цьому огляді не прозвучить на належному рівні, що не відповідає задумці автора; і, по-третє, О. Бабишкін, очевидно, хотів максимально використати ілюзію ідеологічного послаблення після ХХ з'їзду компартії. Адже С. Єфремова О. Бабишкін розглядає не в плані, які «успіхи мав журнал у справі вивчення історії української літератури» (с. 42), де журнал справді мав значні досягнення, друкуючи матеріали величезної кількості дослідників. А «праці І. Франка, М. Сумцова, П. Житецького і на сьогодні не втратили свого наукового значення» (с. 43). Проте, як пише автор, «ідейно-політичні й літературно-естетичні позиції критичного розділу «Киевской старины» найповніше виявилися в оцінках сучасної літератури. Показовою з цього погляду є стаття С. Єфремова про Павла Грабовського...» (с. 46–47). Далі кілька слів про цю статтю і на 12 рядків цитата С. Єфремова.

Подаючи в цьому блоці журналу «Киевская старина» й інших представників ідейно-політичних та літературно-естетичних позицій критичного розділу журналу, таких як Б. Грінченко, В. Леонтович, Д. Дорошенко, Л. Пахаревський, В. Поточний, Л. Старицька-Черняхівська та ін., О. Бабишкін не лише показує їх як авторів цього жанру, а й готує ґрунт для сприйняття чогось більшого й важливішого, глибиннішого й значущішого – сприйняття позицій С. Єфремова. Автор пише: «Літературні тенденції (перше слово закреслено зеленим чорнилом, а замість нього написано «Консервативні» – ким це зроблено, невідомо) «Киевской старины» найповніше виявилися в двох статтях С. Єфремова – «В шуканні нової краси» й «На мертвій точці» (с. 56). І далі О. Бабишкін докладно розглядає спочатку першу статтю, а потім і наступні, подаючи той широкий розголос, жваву полеміку, суперечливі погляди, які викликала особливо перша стаття С. Єфремова, широко цитуючи як самого автора, так і його опонентів...

Звичайно, зупинити плин життя неможливо. Але в силах кожного це життя спрямувати й організувати так, щоб воно було не лише змістовним і насиченим подіями сьогодення. Будь-яка професія, а журналістика в тому числі, вимагає глибоких знань як теперішнього, так і минулого, без яких професіонал ніколи не може бути достатньо ерудованим, тобто професіоналом. Адже тільки ерудована людина може займатися публічними справами. Професія журналіста глибокопублічна справа.

Як рекомендація. Варто було б в Інституті журналістики започаткувати майстер-клас з вивчення досвіду викладачів 50–90-х рр. минулого століття, в якому можна було б узагальнювати досвід багатьох наших попередників. А тих, хто ще живий, запрошувати на відкриті лекції (зрозуміло, зробивши відеозапис цієї зустрічі). Тому питання, чи варто оглядатися назад, як на мене, абсолютно риторичне. Не лише оглядатися, а й повертатися, вивчати минуле. Розвиток природних і цивілізаційних процесів має рухатися гармонійно. Природний процес сам по собі абсолютно ідеальний, де нинішнє тісно пов'язане з минулим і цим самим творить майбутнє. Процес розвитку людства набагато складніший насамперед своїми внутрішніми суперечками, які з'являються наперекір природному розвитку, цим самим вступаючи в конфлікт із ним. Кажучи побутовою мовою, створюється безліч штучних проблем, потім докладається гігантське зусилля на їх подолання, натомість створюється природний вакуум, який примушує людство бігати по кілька разів по одному й тому ж колу або, як кажуть, по кілька разів наступати на одні й ті ж граблі.

Сергій Шебеліст,
к. н. із соц. комунік. (Полтава)

АНАТОЛІЙ ПОГРІБНИЙ – ЛЮДИНА ДУЖОГО ЧИНУ

«Народний професор», «кумир думаючих студентів», «професіонал високого класу», «Великий Українець»... Усі ці епітети звучали, звучать і ще звучатимуть на адресу видатного вченого, публіциста і громадсько-політичного діяча Анатолія Погрібного (1942–2007). Його немає поміж нас, але пам'ять про цю світлу, добру, відкриту, невтомну, інтелігентну й патріотичну людину живе серед друзів, колег, учнів, однодумців і опонентів.

Заповнити прогалину, що виникла після відходу Анатолія Григоровича в інші світи, дуже складно. Це той випадок, який вкотре спростовує тезу про те, що «незамінних людей немає». Виявляється, є. «Його ніхто не замінить. Ніхто! Це була настільки працююча, всеохопна, небайдужа людина, – зазначає голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» Павло Мовчан. – Він надзвичайно вболівав за спільну справу всієї України. Я не бачу такої людини, яка б могла сказати: я – рівнозначний Анатолію Григоровичу». Нам, тим, хто знав професора, залишається брати з нього приклад інтелектуальної відповідальності, відваги, працелюбності й діяльного патріотизму.

Джерела таланту. Анатолій Григорович Погрібний народився 3 січня 1942 р. у с. Мочалище на Чернігівщині, неподалік тичинівських Пісків. Хоча насправді він з'явився на світ у вересні 1941 р., але документи, що засвідчували саме цю дату загубилися у вихорі Другої світової війни. Тож матері, Софії Петрівні Зимбалецькій, довелося «вигадувати» новий день народження сина. Годі й говорити про те, якими були перші роки життя малого Анатолія.

Узимку 1942–1943 рр. нацисти, котрі відступали після поразки під Сталінградом, намагалися «віддячити» ворогові сторицею, тож нещадно палили села і винищували місцеве населення. Перелякані люди, сподіваючись на порятунок, ховалися в льохах, але окупанти, знаючи про це, зривали ляди і кидали туди гранати. Тоді загинуло майже все рідне село Анатолія Погрібного, проте його родині пощастило вижити: на ляду впала палаюча балка й нацисти нічого не помітили. Утім, на цьому жакіття не закінчилися. Вийшовши із заповненого їдким димом льоху, мати з дітьми наразилася на ще од-

© Шебеліст С., 2014

ну небезпеку – після каральної ходи нацистів здійснювали «зачистку» територій ще й поліцаї. Погрібні сховалися в заростях верболозу, але їх видав дитячий голос, на який гітлерівські посіпаки миттєво «відгукнулися» автоматною чергою. Кулі просвистіли майже за 20 сантиметрів над головами родини. Згодом, уже в зрілому віці, Анатолій Григорович віддасть належне воєнному минулому малої батьківщини, відроджуючи партизанські села, здавалося б, знищені назавжди.

Незважаючи на матеріальну скруту й відсутність міцного плеча чоловіка (Григорій Федотович Погрібний загинув на фронті), Софія Петрівна, вчителька початкової школи, дбала про гідне виховання дітей і прищеплювала їм любов до рідного слова і рідної землі. Найбільший вплив це мало, напевно, на сина Анатолія. За словами колеги професора Погрібного, старшого наукового співробітника відділу літератури Науково-дослідного інституту українознавства Олександра Хоменка, мати Анатолія Григоровича «вперше показала йому – ні, не «показала», а дала змогу відчути й безпосередньо пережити – живу, органічну єдність українського слова й українського терену, їхню високу симфонічність, у якій римуються слова і дерева, вірші – і лінія обрїю за полем... У тичинівських Пісках – за кілька кілометрів від Мочалища, – куди жінка ходила із сином по хліб, вона, зазвичай, підходячи до майдану (і це в пам'яті хлопця закарбувалося назавжди), говорила синові: «Отут була церква, де німці спалили багато людей. А ось на тому місці жив колись поет Тичина, що писав ті вірші, які ти знаєш». Так у його світ ці реалії – мікрокосм Чернігівщини та Павло Тичина – назавжди поряд і увійшли».

Утім, правдивого Тичину Погрібний відкрив для себе лише в 60-х рр., коли вночі в гуртожитку передруковуватиме на машинці нецензуровані збірки «Сонячні кларнети», «Замість сонетів і октав», «Вітер з України». Знаючи про внутрішню трагедію Тичини і про те, на що перетворилася його поезія, професор завжди боронив митця від глузувань і кпинів, акцентуючи увагу на кращих, не пропагандистських творах класика, а есей Погрібного «Сонцекларнетні карби віку» (2006) вважають одним із кращих (після «Розстріляного Відродження» Юрія Лавріненка і «Феномену доби» Василя Стуса) літературознавчих текстів про Тичину.

Філологічні схильності й прагнення юного Анатолія були не відразу реалізовані на відповідних факультетах, адже спочатку він вступив до Київського хіміко-механічного технікуму, який згодом перевели в Харків. Після закінчення навчання Погрібний у 1959–

1961 рр. працював апаратником на заводі «Хімреактив» у Шостці на Сумщині. Робота на промисловому підприємстві, однак, не заглушила у хлопцеві гуманітарне начало. Він влаштовував Шевченківські свята, збирав фольклор у довколишніх селах, причому частина із записаних ним весільних пісень (а це близько сотні) до того не була відома етнографам. І тому природно, що незабаром, у 1962 р., Погрібний за покликом душі й серця йде на вчительську працю в с. Піски, де навчає школярів упродовж двох років і долучається до створення меморіального музею Тичини.

Від партії до кафедри. А вже з 1964 р. Погрібний студіює українську філологію в Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка. Для інтелектуального становлення це був, напевно, дуже сприятливий історичний відтинок часу, оскільки – в контексті часткової лібералізації радянського режиму – стала доступною заборонена та замовчувана література, активно розвивалася творчість молодих авторів, проводилися небачені доти культурні вечори.

Саме тоді, в період 60-х рр., відбулося знайомство молодого Анатолія з легендарним письменником Борисом Антоненком-Давидовичем, який був чи не єдиним хранителем духовної єдності діячів Розстріляного Відродження і покоління шістдесятників. Студент Погрібний приходив у квартиру Бориса Дмитровича з метою, так би мовити, «підучити» англійської мови сина відомого літератора. Проте найцікавіше для репетитора починалося після занять із шести-класником Євгенком, бо потім наставала черга розмов із його видатним батьком.

Антоненко-Давидович виявляв інтерес до особи Погрібного, мабуть, тому, що його цікавило молоде покоління, котре зросло в Україні за роки його заслання. Під час однієї з бесід письменник показав студентові книжку «Смерть» (1928) і запитав, чи не чув він, бува, про такий твір. Анатолій зізнався, що не чув, а коли попросив Бориса Дмитровича дати почитати, то реакція була негативною: «Це неможливо. Я Вас не можу наражати на неприємності, бо повість заборонена. [...] Вас виключать з університету, якщо хтось дізнається».

Однак Погрібний таки переконав Антоненка-Давидовича дати на одну ніч цю книжку. Враження від її прочитання він зафіксував у спогаді «Уроки Бориса Антоненка-Давидовича» (2006): «[...] повернувшись до своєї кімнати в гуртожитку № 5 по вул. Ломоносова, я почав чекати, коли хлопці, з якими я жив (усього нас було четверо), вляжуться спати. Коли ж дочекався, то, накрившись простирадлом, включив на тумбочці лампу і – цілу ніч читав. Потрясіння

мав неймовірно, адже дошкульнішого твору, який би ось так під корінь викривав фальш комуністичної ідеології, її першозасновкову ворожість для українства у нашій літературі, здається, і по сьогодні не маю. Надто ж вражало те, що означало в потрактуванні письменника стати «справжнім комуністом».

Означало це, по-перше, відмову від батьків, адже вони в Юрія Горобенка, персонажа твору, «не пролетарського» походження; означало вироблення ненависті до інтелігенції як до контрреволюційного «прошарку» і носія національної культури та водночас до селянства як ворожої пролетаріятові дрібнобуржуазної сили; означало, нарешті, перейдення Горобенком «Рубікону» – не зупинятися перед розстрілом людей, залити себе кров'ю...»

Наступного дня Погрібний повернув «крамольну» книжку Антоненку-Давидовичу, проте письменник не поспішав випитувати у студента враження, даючи змогу все добре осмислити й «перетравити». Згодом, у 1991 р., професор Погрібний пережив почуття, близьке до реваншу, адже роман «Смерть» увійшов до двотомника Бориса Дмитровича. З часу прочитання цього твору Анатолія Григоровича не полишало відчуття глибокої образи за те, що він був заборонений, за те, що небезпечно було комусь про нього навіть розповісти. Тому відразу ж після перевидання він включив цей твір в обов'язкову лектуру для своїх студентів-журналістів.

Зважаючи на атмосферу в тогочасному інтелектуальному житті України, Погрібний не може обминути увагою ще одну знакову постать – Бориса Грінченка, якого офіційна наука почала обережно реабілітовувати. Завдяки зусиллям академіків Максима Рильського й Олександра Білецького стала доступною частина творів Грінченка, проте, за словами В'ячеслава Чорновола, який теж досліджував доробок письменника, це була «напівреабілітація», тому що кожна позитивна згадка про нього «нейтралізувалася» трьома негативними: «буржуазний ліберал», «не усвідомив значення пролетаріату», «зумисне одвертав молодь з соціалістичного на націоналістичний шлях» тощо. Однак Погрібний наполегливо працює в історичному архіві Києва, вивчає фонди Грінченка і пише спочатку дипломну роботу, а згодом кандидатську дисертацію за його творчістю (з 1970 р. Анатолій Григорович почав викладати в Київському держуніверситеті).

Реакція на таку бурхливу наукову діяльність не забарилася: «грінченкознавця» Погрібного відмовляються брати на роботу в журнал «Радянське літературознавство», керівник відділу агітації і пропаганди ЦК КПУ на загальноуніверситетських зборах «громить» мо-

лодого вченого за спроби порівняння «буржуазного ліберала з націоналістичними поглядами» Грінченка з Павлом Грабовським і Михайлом Коцюбинським. У 1973 р. з плану видавництва Київського університету знімають книжку Анатолія Григоровича, написану на основі дисертації. Професорові її вдалося опублікувати лише 1988 р. під назвою «Борис Грінченко. Нарис життя і творчості», а за два роки побачила світ ще одна ґрунтовна праця «Борис Грінченко в літературному русі кінця XIX – початку XX ст.».

Обидві книжки стали чимось більшим, ніж просто літературознавчими студіями, оскільки на презентаціях збиралися переповнені зали слухачів, які вітали доповідача Погрібного бурхливими оплесками. Крім того, Анатолій Григорович готує до друку спогади Марії Загірної про Грінченка, його листи до Івана Франка й упорядковує творчу спадщину Трохима Зінківського. У колі його наукових зацікавлень опиняються праці не лише близьких до Грінченка авторів, але також і доробок Якова Щоголева, Петра Кузьменка, Миколи Вербицького, Івана Манжури, Грицька Григоренка, Миколи Венгера, Марка Вовчка та ін.

Починаючи з 1972 р., наукова й педагогічна діяльність Анатолія Григоровича на довгі роки пов'язується з кафедрою історії літератури і журналістики факультету журналістики Київського університету, де він працював на посаді доцента (від 1976 р.), професора (від 1984 р.), а потім і завідувача (1983–1992 рр.).

Викладачі кафедри оновили практично всі лекційні курси (насамперед з історії української літератури і журналістики кінця XIX – початку XX ст., новітньої української літератури), розробили тематику нових спецкурсів і спецсеминарів, що мали небачений раніше «революційний» характер: «Проблеми сучасного літературно-мистецького життя», «Самвидав шістдесятих», «Публіцистика Дмитра Донцова».

За спогадами доцента Галини Гримич, змінилася атмосфера обговорення відкритих лекцій колег: «А. Погрібний жадав не формального виступу задля протоколу з метою переобрання викладача на посаді, а принципової розмови з критичними зауваженнями й рекомендаціями, домагався, щоб кожна розмова в аудиторії сприяла серйозним пошукам студента, стимулювала його власну творчість. Радив викладачам бути уважними навіть до скупих рядків біографії письменника, журналіста, дошукуватися в них елементів, деталей, які могли б стати імпульсами майбутніх».

Паралельно з літературознавчими дослідженнями Погрібний, який 1981 р. захистив докторську дисертацію «Проблема худож-

нього конфлікту в теорії і практиці сучасної радянської прози», регулярно публікує літературно-критичні статті. Тим більше, що після закінчення університету він устиг попрацювати завідувачем відділу художньої літератури газети «Друг читача», а згодом очолював відділ критики в «Літературній Україні». 1979 р. Анатолій Григорович став лауреатом у номінації «Критика» за версією московської «Літературной газети». Вибрані тексти Погрібного-критика увійшли до збірки «Осягнення сутності» (1985), за ними були «Криниці, яким не зміліти» (1994) і «Літературні явища і з'яви» (2007).

Аналізуючи останнє прижиттєве видання Погрібного, Євген Баран писав: «Імпонує чіткість факту, виваженість оцінок, скрупульозність аналізу, внутрішнє розуміння естетичного й етичного конфлікту, в якому перебували митці, незаангажованість висновків і бажання зрозуміти позицію письменників. Це той рівень фахового прочитання, де потрібно сприймати і оцінювати не тільки розумом, а й серцем. А. Погрібний володіє цим інструментарієм і має велике й добре серце. [...] Ця книжка є добрим подарунком усім шанувальникам української літератури. Рівень письма тут вимірюється рівнем авторського осягнення Слова і рівнем відповідальності за Слово, що засвідчує яскраву творчу і наукову особистість Автора».

В епіцентрі національного відродження. Наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. професор Погрібний, як і багато представників національно зорієнтованої інтелігенції, впрягається у громадсько-політичну роботу. Він був серед тих, хто організував Товариство української мови (згодом ВУТ «Просвіта»), Народний рух за перебудову, Конгрес української інтелігенції, налагоджував контакти зі світовим українством (з 1997 р. – член Президії Української все-світньої координаційної ради). Як депутат уперше демократично обраної Київради, підняв над українською столицею синьо-жовтий прапор, координував акції допомоги студентам, які на знак протесту голодували на площі Жовтневої революції. Після невдалого заклоту Державного комітету з надзвичайних ситуацій опечатував Дарницький райком Компартії, парткоми в Академії наук і Спілці письменників.

Напередодні референдуму 1991 р. Погрібний виголосив на Форумі української інтелігенції доповідь, в якій окреслив ключові національні проблеми, включно з необхідністю створення власного війська і виходу з «рубльової» зони. Проте особливий акцент він зробив на доконечності формування концепції національної освіти, без якої годі й збудувати незалежну Україну та утвердити на її території українську мову.

Завдяки своїй публічній позиції та педагогічному досвіду Погрібний був серед реальних претендентів на посаду міністра освіти, однак через політичні інтриги тогочасних правлячих «еліт» він не здобув цей портфель. На заваді, мабуть, став його українізаторський запал. Натомість ученому запропонували крісло першого заступника міністра. Йти працювати в уряд Анатолій Григорович не дуже хотів: він чудово усвідомлював, що брак необхідних повноважень не дозволить проводити рішучі реформи в освітній галузі. Вирішальним аргументом на користь входження у владу стали благальні слова Олесея Гончара: «Ідіть – я прошу вас, Христом Богом прошу – ідіть, може, щось зробите».

Урешті-решт, професор погодився на кадрову пропозицію і, до його честі, не «забронзовів». Він відмовився від службового авто і добрався на роботу громадським транспортом, що у сучасних реаліях видається фантастикою. За відносно невеликий термін (з травня 1992 р. до липня 1994 р.) він встиг зробити чимало корисного, зокрема досить швидко вдалося українізувати київські школи, потім надійшла черга інших міст.

Як згадував Анатолій Григорович, він отримував безліч дзвінків від батьків, які ні, не обурювалися «підступами капосних націоналістів», а навпаки – просили посприяти українізації освіти. Люди із Сімферополя говорили, що хотіли б, аби їхні діти вивчали і знали українську мову, адже потім вони мають намір вступати до українських навчальних закладів. За ініціативою першого заступника міністра освіти проведено Перший з'їзд педагогічних працівників України, на якому ухвалено важливий документ – програму «Освіта. Україна XXI століття», що визначав провідну роль національного виховання в освітньому процесі.

Пізніше завдяки Погрібному було розроблено «Концепцію національного виховання», котра передбачала переорієнтацію на формування всебічно розвинутої, патріотичної особистості й посилення гуманізації освіти, себто збільшення годин викладання української мови, літератури, історії та піднесення престижу гуманітарних дисциплін.

Українізаційні віяння зачепили не тільки середню школу, а й вищу і навіть саме Міністерство освіти. Погрібний запроваджує атестацію чиновників на предмет знання української мови. Крім того, саме він чи не найактивніше сприяв поверненню в Україну спадщини Григорія Ващенка, створивши з цією метою Всеукраїнське педагогічне товариство його імені, впорядковуючи, перевидаючи і розповсюджуючи Ващенкові праці. Зрештою, те, що на стіні одного з

корпусів Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка висить меморіальна дошка на честь професора Ваценка, – це, у тому числі, й заслуга Погрібного (навесні 2007 р., вже тяжко хворіючи, він передав в університетську бібліотеку з десяток книжок – кілька примірників з доробку Ваценка і власні публіцистичні й літературно-критичні збірки).

Із не меншим ентузіазмом Погрібний турбувався про долю зарубіжної україністики, діаспорних освітніх закладів, зокрема Українського Вільного Університету в Мюнхені. З історією цього вищу пов'язані імена Дмитра Чижевського, Володимира Державіна, Юрія Шевельова, Дмитра Антоновича, Ольги Кобилянської, Богдана Лепкого, Олександра Кошиці, Митрополита Йосипа Сліпого, Патріарха Мстислава та багатьох інших відомих діячів, включно з Папою Римським Пієм XII і американським політологом Збігневом Бжезінським. Крім суто науково-навчальних завдань, УВУ виконує роль українського інформаційно-культурного центру в Німеччині, але нині він опинився на межі закриття. Кілька років тому Федеральне міністерство освіти Баварії перестало його дотувати, пояснюючи, що з 1991 р. це – справа незалежної України.

Та Батьківщина в особі високих посадовців парадоксальним чином нехтує УВУ, за висловом Погрібного, який є «одним із плацдармів євроінтеграції у центрі Західної Європи». І про це промовисто свідчить стратегічне мислення місцевої «еліти». Для виживання університетові потрібно 250 тисяч євро на рік, сума, котра під силу навіть одному олігарху – лише мали б ми олігархів-патріотів, сумно резюмував професор, який, до речі, свого часу добивався від ВАК визнання дипломів УВУ в Україні.

За влучним спостереженням Олександра Хоменка, «часом складається враження, що Анатолій Погрібний виконує в одній особі ті обов'язки, які в розвиненому суспільстві мусять виконувати цілі академічні інституції». І зауважимо, бурхлива діяльність Погрібного не пройшла непоміченою: невдовзі проти нього розгорнулася кампанія звинувачень у «націоналізмі» й «екстремізмі», внаслідок чого Анатолія Григоровича наполегливо попросили піти з посади – «за власним бажанням». Ідучи з уряду, він поклав на стіл гуманітарного віце-прем'єра заяву, в якій промовисто написав: «Прошу звільнити мене за власним бажанням, хоча звільнитися я бажання не маю».

Після завершення чиновницької кар'єри Погрібний повертається до активного наукового життя, багато пише, очолює відділ української філології в Інституті українознавства при Київському уні-

верситеті та, звісно, читає лекції з української літератури в Інституті журналістики, послухати які приходять студенти з інших факультетів. «В нього було дуже цікаво на лекціях. Не хотілось робити нічого іншого, крім того, що слухати. Навіть дехто боявся записувати, для того, щоб випадково нічого не пропустити», – розповідає Аліна Мордюк, яка ще встигла застати останні заняття з Анатолієм Григоровичем.

Однак не лише молодь могла насолоджуватися спілкуванням з мудрим і вимогливим професором. Незабутні враження від бесід з ним залишилися у пам'яті колег по кафедрі історії журналістики. Наприклад, доцент Тамара Старченко зізнається, що ніколи колектив кафедри не забуде особливої атмосфери, яку вже однією своєю присутністю створював Анатолій Григорович. «Усе починалося з того, що рвучко відчинялися двері – і на кафедрі з'являвся стрімкий, завжди усміхнений, осяяний якоюсь особливою доброзичливістю професор Погрібний, – пригадує Тамара Володимирівна. – Ментально його оточували студенти, у ту ж таки хвилину він ставав конче потрібним комусь із аспірантів, методистів, викладачів! Створювався такий собі симпатичний вир, яким дуже привабливе багатоголосся, і найприкметнішим було те, що уся ця поліфонія бриніла й сповнювалася радістю! Це була радість від спілкування зі справжнім Учителем, Наставником. Думаю, що можна говорити й про прекрасну гармонію: адже радість була взаємною! Він був щасливою людиною: умів щиро віддавати те, чим його так щедро наділив Господь...».

Професор Інституту журналістики Віталій Карпенко добре знав Погрібного не лише як науковця і громадсько-політичного активіста (обоє належали до Української республіканської партії «Собор»), але і як вірного побратима. «Анатолій був чуйною і зичливою людиною. Він звик робити людям добро, нічого не вимагаючи на взамін. Дуже уважно й тепло ставився до однодумців. Коли виходила нова його книга, він не забував дарувати її друзям з теплими автографами. У цих надписах виявляється характер, думи і сподівання автора. До речі, Анатолій Погрібний ніколи не приховував своїх поглядів, навіть тоді, коли вони розходилися з позицією людей, від яких залежали його особистий спокій та власне благополуччя. Тому для багатьох він був не ручним і незручним – бо непоступливий», – зазначає Віталій Опанасович.

Перед мікрофоном – професор Погрібний. Анатолій Григорович не зміг обмежитися лише викладацькою працею. Його надзвичайно непокоїло, в якому загроженому становищі перебувала Україна, то-

му що замість її поступового утвердження в усіх сферах спостерігалися зворотні процеси: згортання національно зорієнтованих ініціатив, повернення до влади «колишніх» і реванш шовіністів. «Хто відповідь за наявність цього симбіозу, цього конгломерату антиукраїнських вчорашніх та антиукраїнських сьогоднішніх, що має тенденцію визначати обличчя держави?» – риторично запитував Погрібний.

Саме за таких невтішних суспільно-політичних умов і виникає його громадянська публіцистика, що стала відома широкому загалові завдяки циклу авторських радіопередач «Якби ми вчилися так, як треба...». Про її завдання і суть професор говорив так: «Не дон-кіхотство це, звичайно, а прагнення змінити неприродний стан справ в Україні, зокрема і в культурно-мовній сфері, на такий природний, нормальний».

Знаючи блискучий ораторський талант Анатолія Григоровича, його довершену українську мову й уміння переконувати, працівники Українського радіо звернулися до нього з ініціативою творчої співпраці. У цьому контексті важливу деталь помітив професор Львівського національного університету імені Івана Франка Володимир Здоровега: «[...] так важливо, щоб публіцистика і публіцисти виходили на телебачення і радіо. Хоч би якою якісною була публіцистика в елітних виданнях, вона доходить до одиниць. Інша річ, популярні програми на радіо, особливо на Першому національному каналі, до якого має доступ значна частина населення країни, отих “малих українців”».

Спочатку Погрібний усіляко ухилявся від радійної перспективи, посилаючись на завантаженість роботою в університетах, Спільці письменників, Конгресі української інтелігенції, «Просвіті», але зрештою таки погодився на пропозицію, відразу ж попередивши, що все обмежиться записом не більше семи програм на мовну проблематику.

22 травня 1997 р. вийшла в ефір дебютна передача професора Погрібного, далі було ще кілька щотижневих випусків, на яких усе, за домовленістю, і мало закінчитися. Проте невдовзі, після того, як голос Анатолія Григоровича залунав із радіоприймачів, до нього на адресу Хрещатик, 26 почали надходити листи з усієї України, в яких дописувачі наголошували на важливості саме такої програми.

Звісно, не бракувало і критичних випадів недоброзичливців, які на своїх українофобських зборах проголошували Погрібного ворогом, а деякі оригінали звинувачували його у співпраці з ЦРУ й завданні шкоди Українській державі на рівні з опальним експрем'є-

ром Павлом Лазаренком. Відчувши підтримку слухачів, Погрібний не розлучався з ними цілих десять років – аж до 2007-го.

Як слушно зазначає професор Львівського національного університету імені Івана Франка Василь Лизанчук, «з-поміж інших авторських радіопередач [«Якби ми вчилися так, як треба...»] виявилася найтривалішою не тільки тому, що має безпрецедентно міцний зворотний зв'язок через тисячі й тисячі листів від радіослухачів, а й тому, насамперед, що несе заряд великої та щирої стурбованості надзвичайно напруженою, драматичною для українства ситуацією у духовно-культурній та мовно-освітній політиці держави».

Власне кажучи, майже вся публіцистика Погрібного побудована у формі діалогу з аудиторією, найрізноманітніші думки якої він рясно цитував у своїх передачах, статтях, брошурах і книжках: «Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба...» (1999), «По зачарованому колу століть» (2001), «Мовний досвід світу та українські реалії (2002), «Про паспортну наругу та піар-спектакль...» (2002), «Раз ми є, то де?» (2003), «Поклик дужого чину» (2004), «Жива душа донбасівського краю» (2006), «Дещо про національні пріоритети і стратегію націєвбивства» (2006), «Найперше з Києва питати: про мовну ситуацію в столиці» (2006), «Умію, та не хочу», або Про фальш одного етикету» (2006), «Захочеш – і будеш» (2007).

Проаналізувавши ці видання, неважко помітити, що кожне наступне з них повторює попереднє, але водночас поглиблює, доповнює і розвиває порушену раніше проблематику, наснажується новим фактажем. Тому цілком закономірно можемо говорити не просто про серію публіцистичних книжок, а про своєрідний метатекст, пронизаний наскрізною ідеєю утвердження української України (у нормальному, не звульгаризованому сенсі слова), сучасної європейської держави з чіткими національними пріоритетами в усіх сферах життя – політиці, культурі, освіті, інформаційному просторі тощо.

На думку професора, поняття «національне» та «європейське» не суперечать одне одному, адже досвід провідних країн Старого Світу (особливо східноєвропейських держав-членів Євросоюзу) свідчить, що вони відбулися як успішні саме на національному ґрунті. Однак в Україні з її тяжкою колоніальною спадщиною така стратегія не була зреалізована, внаслідок ми отримали, за Погрібним, значною мірою Україну навпаки або ж не-Україну: «Це – країна, де шовініст-обруситель не тільки не відчуває жодних державних стримувань чи упокорень, а й звільняє українців з праці за їхню відданість своїй державі, за патріотизм, а то й віддає наказ про масове побиття, покалічення українців, як то було 18 липня 1995 року на

Софійському майдані в Києві, коли було бито там [...] саму Україну, саму Українську державу, саму українську ідею, саму українську віру, саму українську мову, – все, власне, що об'єднується словом «українство». І хто спростує, що то був цинізм, поглум з боку не окремих службових осіб – буднікових і т. ін., а саме з боку, може, і нечуваної в історії модифікації держави – саме з боку *України навпаки?*». Проти такої візії він боровся і словом, і ділом усе своє життя. Зрештою, саме за серію публіцистичних книжок професор Погрібний здобув Національну премію України імені Тараса Шевченка, чому передувала ціла епопея.

Книжка «Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба...» вперше номінувалася на здобуття найпрестижнішої мистецької премії 2001 р. За результатами голосування, вона у двох турах набрала більшість голосів, але Шевченківський комітет чомусь влаштовує ще одне голосування, внаслідок якого переміг Мирослав Попович. Проти цього протестує з'їзд «Просвіти», відновити справедливість закликають секретаріат Національної спілки письменників України, але марно.

Анатолій Григорович не розчаровується – і за рік видає нову збірку публіцистики «По зачарованому колу століть», яку висуває у номінанти практично все свідоме українство. Як зазначає професор Віталій Карпенко, «самі члени Комітету стверджують, що такої вражаючої кількості звернень, резолюцій, листів на підтримку жодна кандидатура ніколи не мала – від організацій, від приватних осіб, з України, з-поза її меж (США, ФРН, Бельгії, Словаччини, Австралії). Десятки і десятки схвальних рецензій у газетах і журналах».

Під час нового голосування Погрібний набрав 12 голосів (членів Комітету – 21), а Сергій Білокінь із працею «Масовий терор як засіб управління в СРСР» – 3 голоси. Здавалося б, в Анатолія Григоровича більші шанси на перемогу, однак починається новий раунд кулуарних інтриг, а підсумкове засідання переносять на наступний день. Припускають, що це зробили для того, щоб погодити з «високою хатою» (Адміністрацією Президента) кандидатуру лауреата, яким урешті став Білокінь. «Немає жодних заперечень щодо актуальності та сумлінності здійсненого Сергієм Білоконем архівного дослідження «Масовий терор як засіб управління в СРСР», воно заслуговує на найвищу відзнаку, – зазначає Віталій Карпенко і додає: – Але в тому й річ, що для тодішньої влади праця Сергія Білоконя була цілком безпечна. На відміну від високоталановитої, аргументованої публіцистики Анатолія Погрібного, опертої на неспростовний фактаж викриття антиукраїнського шабашу, що нині шаленіє в Укра-

їні. Адже публіцист фактично висував звинувачення владі і розвінчував режим, який усіяло гальмував утвердження українства в країні». Утім, Шевченківська премія таки знайшла 2006 р. свого гідного лауреата, а урочистій промові професора Погрібного аплодував увесь зал Національної опери, включно з тодішнім Президентом України Віктором Ющенком.

«Наша мова як єдина державна мова в Україні і на сьогодні, і на прийдешні часи – це той рубіж, з якого ми, українці (до речі, спільно з чесними людьми – представниками інших етносів), ніколи, ні за яких обставин не зійдемо, – проголошував зі сцени Погрібний. – Отже, не сійте жарини розбрату, господа, погамайся, «п'ята колоно», що так підступно і так підло маніпулюєш нашим зденаціоналізованим чи злюмпенізованим обивателем! «У їх народ і слово. І в нас народ і слово», – заповів нам Тарас Шевченко, і від цього його імперативу, від цієї його найпростішої та найточнішої формули нашого існування у цьому географічному просторі ми не відступимо ніколи. Мусимо будувати Україну як європейськи зорієнтовану, соціально зорієнтовану національну державу українського народу, у якій має бути добре всім, але у якій мусять неухильно, послідовно підтримуватися українські національні пріоритети – у політиці, економіці, культурі, мові. Це й буде Шевченкова Україна. Це й буде наша Україна. Слава Тарасові Шевченку! Слава Україні!»

За життя Анатолій Погрібний був відзначений численними преміями, в тому числі й найпрестижнішими з них, тому, напевно, він не надто потребує ще якогось, нехай і цілком заслуженого, уславлення. Здається, для професора набагато важливішим було б те, чи зможемо ми продовжити розпочату ним справу і здійснити його найзаповітнішу мрію – щоб Україна відбулася у всій своїй повноті. Завдання це не з простих, але, маючи такий знаковий орієнтир, як Анатолій Григорович, не почувайтесь безнадійно. «Захочеш – і будеш», – повторював услід за Олегом Ольжичем наш учитель і колега професор Погрібний.

Микола Сухомозський,
випускник журфаку 1976 р. КДУ ім. Т. Г. Шевченка,
лауреат ІХ Всеукраїнського рейтингу «Книга року'2007» (Київ)

РЯТІВНИЙ ШТРАФБАТ

(невідомі сторінки з життя
українського велета Анатолія Погрібного)

1971 р., 1 вересня. Тримаючи в руках студентський квиток, гордо переступаю поріг жовтого корпусу Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Мрія здійснилася!

Я уже робив дві спроби вступити до найкращого вишу України. Першого разу підвела шкільна характеристика, в якій після того, як я отримав назад документи зі стандартною відмовою «з причин конкурсу», червоним були жирно підкреслені фрази «Цурався суспільно корисної роботи», «Занадто самовпевнений» тощо. Удруге – не вистачило балів. І лише після дворічної служби в армії став спудеєм.

Півроком раніше старшим викладачем кафедри історії літератури факультету журналістики призначили Анатолія Григоровича Погрібного (пізніше з'ясується ще один випадковий збіг – обидва ми народилися в той самий день і місяць, щоправда, з різницею у 8 років).

Отже, попереду – безхмарна пора оволодіння знаннями! На великий жаль, не все так сталося, як спочатку гадалося.

Зізнаюся відверто: до дисидентського руху ніколи не належав. Ба, навіть щиро вірив у те, що розповідали вчителі на уроках. Проте з юних літ (та й донині!) не міг тримати губи стуленими, коли бачив, як кругле несуть, а квадратне – котять, і незмінно намагався пояснити, що навпаки – ефективніше. А ще – заповзято обстоював ідеали рівності, братерства, чесності, добра, справедливості. Парадокс, але саме за юнацьке устремління повсюдно втілювати в життя «принципи будівничого комунізму» в армії мене ...виключили з комсомолу. До речі, саме цей «гріх» став першим камінцем у вершу, яка, наповнившись, потягла на дно «рибалку». Ось короткий, за браком місця, перелік тих «камінців»:

2. «Розбірки» з КДБ, причина яких – вояж до рідного міста вкупи з двома неграми (у ті часи іноземцям далі ніж за 50 км від місця офіційного перебування виїжджати заборонялося; їх звинувачува-

© Сухомозський М., 2014

ли у шпигунстві, а в Пириятині дислокувався полк Чапаєвської танкової дивізії, отож, і я став «підпомагачем»).

3. Невідвідини заняття і «незалік» з фізкультури. Профанація здорового способу життя: виш переймався не здоров'ям студентів, а ... їхньою слухняністю. Ти міг бути глевким бовтюком, але якщо в журналі є «галочки» – гарна оцінка гарантована. А я, хто без всяких тренувань здатен був викладача на вербу, аби пошукав там груш, закинути, – «двієчник» з усіма наслідками, включаючи позбавлення стипендії.

4. Конфлікт з любителем «заганяти їжачка під череп» професором Василем Єліозаровичем Прожогіним, який, маючи статус куратора нашої групи, закликав кожного перечитати всього Бальзака, переповідаючи одне одному чергову книжку. Мій контраргумент: «Якщо геть облишити навчання і щотижня долати по фоліанту, 90 томів «Людської комедії» заберуть без малого два роки; до того ж, не всі твори Бальзака мені подобаються», а також заява Анатолія Шилошія: «А я збираюся читати Шопенгауера», трактувалися як відвертий бунт і мали відповідну адміністративну реакцію.

5. Передноворічна анкета обласної комсомольської газети «Молода гвардія», яку ми – крім автора цих рядків, уже згадуваний Анатолій Шилошій та Антон Щегельський – заповнили одну на трьох в саркастично-гротесковому стилі. Здавати її наміру не мали, а пустили рядами, аби однокурсники посміялися з «письменницьких» вправ. Серед останніх знайшлася паскуда, яка догідливо доправила цю «творчість» до деканату (офіційна версія, буцімто зіжмаканий папірець зі сльозами на очах принесла вранці прибиральниця, не витримує ніякої критики, бо, хоча ми навчалися майже до 20.00, секретарів парторганізації курсу, партгрупоргів, комсоргів, а також старост курсу і груп наступного дня викликали уже на 9.00).

Аби позбавити «партійний факультет» відверто «нестандартних», використали апробований хід конем: ставили двійки на кожному екзамені, готуючи до виключення за неуспішність (цим шляхом ще на першому курсі прогнали Валерія Лазаренка і Віктора Цимбала, котрі «не у той день» поклали квіти до підніжжя пам'ятника Кобзареві). Вовчий квиток плюс обов'язкова тоді при влаштуванні на роботу характеристика – а якою вона була б, не складно уявити! – фактично ставили хрест на майбутньому.

– ...Що носом підлогою ковзаєш?! – зупинив мене посеред коридору Анатолій Григорович Погрібний (він був уже не просто доцентом, а й секретарем парторганізації факультету), невимовно цим здивувавши – у нашій групі він заняття не вів, тож, крім традицій-

ного «Добридень», ніяких стосунків ми не мали. – І не дмися, мов шкураток на вогні...

– Та..., – вихнув я непевно правицею.

– Нумо, завітаємо на кафедру! – здивував удруге поспіль.

Зайшли – та була поруч. І почали розмовляти. Точніше, левову частку часу (рандеву затягнулося хвилин на сорок!) говорив я. Переповів усе, що виклав вище. І настійливо, пам'ятаю, допитувався: чому так не тямовито в університеті організована безліч речей? Що за смертний гріх – читати того автора, який подобається? Чому в юнаків попередньо не цікавляться, хочуть вони відвідувати військову кафедру чи ні? Чому програма там однаковісінька як для тих, хто уже відслужив і навіть має військове звання, так і для вчорашніх школярів? За яким правом із навчального закладу відраховують за букет квітів, «не у той день» покладених до пам'ятника національному генію, чи «не так» заповнену анкету? І чому роблять це не відкрито, а шляхом інтриг, виставляючи небораків бовдурами?

– Усе зрозумів, – підвів ризику Анатолій Григорович (звичайно, він був у курсі гучної «справи», хіба що не знав якихось, не обов'язково красномовних, деталей). – А тепер кажи, який варіант розвитку подій у цій ситуації вважаєш найприйнятнішим?

– Хіба у мене залишаються варіанти?

– Треба спробувати!

– Здобути освіту... Бодай заочно, – озвучив потаємну думку останніх тижнів.

– А що?! Іноді поміняти чоботи на личаки – вигідно, а в голому степу і хрущ – м'ясо, – підвівся Погрібний. – Зачекай! Повернуся хвилин за п'ять.

Я нічого не розумів.

Не за п'ять хвилин, а майже за півгодини повернувся. Мовчки пройшов до столу, узяв ручку і папір. Подав:

– Щойно з Дмитром Михайловичем (деканом Прилюком. – М. С.) мав вельми непросту розмову. Пиши заяву про переведення на заочне відділення!

Не знаю, коли радість моя була шаленішою: у день, коли отримав студентський квиток, чи коли писав цю заяву. І все міркував: навіщо доцентів Погрібному ставати на захист «неблагонадійного», втручатися у справу, яка наробила стільки галасу й перебуває «на контролі»? Особливо, якщо врахувати, наскільки сильно це могло зашкодити його власному науково-педагогічному майбуттю. Особливо якщо взяти до уваги вже заплановані «ідеологічні зачистки» у Київському та Львівському університетах; арешти патріотів,

серед яких В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко, Василь Стус, Євген Сверстюк, Іван Дзюба, Іван Світличний; ба, навіть заборону відзначити ювілей музею Івана Котляревського в моїй рідній Полтаві...

Майже чверть століття потому матиму тривалу розмову з однокурсником Віталієм Довгичем, який 1981 р. став викладачем рідного факультету, унаслідок чого був ґрунтовно обізнаний не лише з фасадними, а й залаштунковими таємницями альма-матер. Не обминули, звісно, й «епопей-1974». Віталій Андрійович підняв завісу над згаданим вище рандеву Анатолія Погрібного з Дмитром Прилюком. Дискусія – цілком передбачувано – точилася навколо тези останнього про те, що ні про яке переведення мене на заочну форму навчання мови йти не може. Бронейний «набій»-аргумент звучав приблизно так: «Що ти вчиш старого kota гопки? Мені нещодавно Михайло Улянович (ректор Білий. – М. С.) дав ще тих почубеньків, а наостанок прямо звинуватив: «Ви перетворили заочне відділення на штрафний батальйон, що неприпустимо».

Інших тонкощів дискусії Віталій Довгич не знав, проте факт залишається фактом: автор цих рядків завдяки зусиллям доцента Погрібного чи не останнім таки потрапив до журналістського «штрафного батальйону».

... Добігав кінця термін навчання. Треба було братися за дипломну роботу. Тему порадив викладач історії української журналістики Василь Васильович Яременко:

– Досліди газету «Хлібороб»: вона під час Першої російської революції виходила в Лубнах!

Чом би й ні?! Направляю відповідний запит. І отримую «багато-значну» відповідь: «Полтавський облдержархів повідомляє, що в брошурі П. Х. Білого «Лубни. Історико-краєзнавчий нарис» (Харків: «Прапор», 1971. – С. 26) є відомості про газету «Хлібороб», яка видавалася наприкінці 1905 р. українською мовою, раз на тиждень. Редактором її був один з керівників Лубенської організації Української соціал-демократичної робітничої партії (дрібнобуржуазна націоналістична партія) ліберальний поміщик Микола Шемет. Вишло кілька примірників газети.

На нашу думку, для дипломної роботи вам не варто брати газету «Хлібороб» в той час, коли ви хороше дослідження можете зробити по обласній чи навіть районній газеті, узявши будь-який період за післявоєнні роки. Наприклад, висвітлити одне з питань: відродження народного господарства в післявоєнний період; розвиток сільського господарства; інтернаціональні зв'язки; історія рідного краю на сторінках газети чи інше».

Відповідь підписали: за директора Н. Пайдема хтось, чиє прізвище починається на «Мель...», і начальник відділу використання і публікації документів В. Жук (оригінал зберігся. – М. С.).

По суті, це була не лише злегка завуальована заборона торкати вищезазначеної теми, а й натяк на «дрібнобуржуазний націоналізм» нехай і заочника, але все ж «партійного» факультету!

Як бути? Час спливав, а в мене навіть тема не затверджена. І знову – дивний (чи пророчий?) збіг обставин. Іду тим же коридором жовтого корпусу. Глип – назустріч поспішає Анатолій Погрібний. Щиро вітаємося. Анатолій Григорович цікавиться, як справи? Розповідаю, демонструючи «вбивчу» відповідь з облдержархіву.

– А чому б тобі не взятися за дипломну з літератури?

Торопію:

– Та якось... ніколи... не спадало...

І знову, як і два роки тому:

– Зазирнемо на кафедру!

Через півгодини я залишив кабінет, маючи тему дипломної «Образ людини праці в сучасній українській прозі» і втішні напутні слова... її керівника.

Коли прибув на захист, Анатолій Григорович простяг стандартного аркуша:

– Правилами подібне не передбачене. Але я їх порушив і написав на твою дипломну, за яку глибоко вдячний, відгук. Він не відіграє ніякої ролі на захисті: для цього існують офіційні рецензенти. Проте не написати не міг...

Вийшовши, здивовано прочитав: «Вважаю, що дипломна робота т. Сухомозського може бути оцінена дуже високо. Головне її достоїнство – ВЛАСНА (виділено А. Погрібним. – М. С.) думка автора – свіжа, нешаблонна, досить глибока. Це те, чого ми шукаємо в усіх дипломних роботах, але знаходимо не завжди.

Приваблює і те, що робота задумана, та й виконана, значною мірою – капітально. Автор прагне, скажімо, бачити перед собою весь літературний процес, й орієнтується він у ньому непогано. Приємне враження справляє те, що для аналізу дипломник відібрав значну кількість художніх творів.

Отже, це дослідження – цілком самостійне, ґрунтовно виконане. Автор виявляє тут досить високий рівень науково-теоретичної і фахової підготовки» (оригінал зберігся. – М.С.).

Отакий козацький «вистороп»! І задля кого?! Задля заблукалого у трьох (свобода, рівність, братерство) соснах «штрафбатівця»...

Анатолій Григорович не помилився: на його «душевне поривання» ніякої уваги не звернули. Та й хто б це зробив? Професор Василь Прожогін, який очолював Державну комісію? Чи офіційний рецензент, директор Інституту літератури АН УРСР академік Микола Шамота, котрий навіть не спромігся з'явитися на захист, обмежившись надісланим заздалегідь письмовим висновком?! Однак на «добре» роботу все ж оцінили.

Для мене ж стократ дорожчими були щирі слова Анатолія Погрібного!

Отримавши стражденного диплома, дійшов висновку: з таким «послужним списком» і такою «славою» талану в рідних краях шукати годі. Уважно вивчивши рубрику «Вакансії» союзного професійного видання «Журналіст», звернувся з проханням прихистити відразу до чотирьох ЗМІ. Це обласні газети м. Куляба Таджикистану, м. Пржевальська Киргизії, м. Красноводська Туркменії та міська газета «Вогні Арктики» на льодяному мисі Шмідта. І, о диво, – звідусіль надійшли запрошення!

Тож 1976 р., міцно потиснувши руку Анатолію Григоровичу, рушив у далекий путь, навіть не уявляючи, яким звивистим він виявиться: упродовж двох десятиліть гарував у Туркменії, Узбекистані, на Уралі, Крайній Півночі.

До 1978-го ми з керівником моєї дипломної листувалися. А потім якось непомітно – не пригадаю навіть, з чиєї ініціативи (втім, її, мабуть, не було взагалі) – припинили. Зберегти епістолярну спадщину, на жаль, не вдалося. Лише залишилася у нотатнику адреса його тодішньої квартири на вулиці Шолом Алейхема, 19 (чому б їй не стати музеєм?)

...2007 р. Анатолія Григоровича не стало. А я все шукаю відповідь і не знаходжу. Запитання моє просте: «Чому він, ризикуючи власною кар'єрою, взяв участь у щербатій долі пересічного студента?»

Шукаю і не знаходжу.

І, на жаль, уже не знайду...

Анастасія Галата,

студ. Інституту журналістики (Київ)

СТОЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ

Колишній викладачці Київського національного університету імені Тараса Шевченка Вірі Шутенко у вересні виповнилося сто років. У її пам'яті – правдива, неприкрашена історія ХХ ст. Вона й нині пам'ятає обличчя однокурсників, яких влітку 1941-го проводжала на передову. Про те, як у найскладніших ситуаціях вижити, перемогти і не втрачати людяності – розповідь Віри Шутенко.

– Алло, Настусю? – Чую зі слухавки бадьорий голос Віри Василівни. Одразу розумію, що розмова буде легкою.

Вона розповідає про себе, трохи збиваючись, немов хоче сказати про все одночасно. Хвилюється, щоб нічого не пропустити.

– Мій рік народження – 1914, – з гордістю каже Віра Василівна. – Це ви говорите зі столітньою людиною. От ви колись спілкувалися з людиною, якій сто років?

– Ні, – визнаю я.

– У мене гарна пам'ять. Тьфу-тьфу (чую, як вона стукає по столу). Правда, не така, як була.

У голосі Віри Шутенко тремтять теплі інтонації. Вона говорить про історію, влітаючи в контекст часу своє життя. Розповідає про події минулого століття так, ніби все трапилось лише вчора.

«Я в курсі останніх літературних новинок, – каже жінка. – Люблю читати. Особливо історичну літературу. Ось у мене є книжка «Холодний Яр» з автографом Романа Ковалю, він мені подарував.

У квартирі Віри Василівни велика бібліотека – предмет особливої гордості господині. «Анатолій Погрібний часто заходив і брав книжки, яких у нього не було», – усміхається пані Віра.

Характер у Віри Василівни такий, що до неї завжди тягнуться люди. Якби не стала викладачем, їй би дуже пасувала професія дипломата: про все говорить з природженою делікатністю і внутрішньою інтелігентністю.

Сам на сам із історією. Віра Шутенко родом із села Дмитрівка Знам'янського району на Кіровоградщині. Батьки були вчителями в сільській початковій школі. За порадою батьків закінчила семірічку й пішла вчитися до сільськогосподарського технікуму.

© Галата А., 2014

Після технікуму (щойно виповнилося 17 років) Віра Шутенко поїхала працювати в колгосп на Донеччині (тоді – Сталінська область).

«Бригадирка почала розповідати про суворі правила. Раптом каже: «Ваше головне завдання – пильно дивитись, щоб доярки не пили молоко, коли доїтимуть корів». Мене дуже здивували її слова, можливо, я навіть і не побачила б цього, але після такого наказу – придивилася. Бідні дівчата і справді пили молоко, бо були настільки голодні, що не могли втриматись».

Через деякий час до села докотилася хвиля арештів.

«Я на фермі працюю. Думаю, що мене ці арешти не стосуються. Аж раптом приходять якийсь дядько і каже перелякано: «Верка, до тебе з ГПУ приїхали».

«А я тоді ще дуже молода була, дурна (сміється). Заходжу до кабінету, а там сидять троє чоловіків і жінка. Всі у військовій формі, зі зброєю. Двері за мною одразу зачинили на замок. Я сіла навпроти них. Хустку зняла, бо погано трималася. Вусатий грізно запитує: «Ви задоволені роботою?». А що мені відповідати? Ну працюю і все.

Лише пізніше Віра Василівна з жахом усвідомила: одна необережна відповідь – і її відправили б до ГУЛАГу.

Селяни намагалися підтримувати одне одного, ділилися, хто чим міг. «Мене пригощали сусіди, я й зараз пам'ятаю смак того хліба, який був змащений олією і посипаний сіллю».

1939: арешт друзів. У 1937 р., коли їй було двадцять два, Віра Шутенко вступила до Київського педінституту імені Максима Горького (нині Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова).

Одного сонячного ранку Віра, як завжди, прийшла в інститут, на лекцію відомого професора. Минуло десять хвилин, а його немає. Прочекали всю пару, але професор так і не з'явився. Наступного дня повідомили, що його арештували.

Таке траплялося все частіше. Зникали й студенти. Якось серед ночі 1939 р. у гуртожиток приїхали співробітники спеціальних служб. Заарештували півгрупи. Серед арештованих був її товариш Олександр Журба. З відділення української філології теж багатьох забрали.

«Їх судили за справою Спілки визволення України. Відправляли в табори за вигаданими показами, які люди під час тортур давали самі на себе».

Лише в 1981 р., на зустрічі випускників 1941-го Віра дізнається, що двоє її однокурсників вижили. Повернулися з таборів і розповіли про все, що було.

Війна. «Випускний іспит з педагогіки я складала 25 червня 1941 р., – згадує Віра Василівна. – За лічені години до бомбардування. Майже з аудиторії евакуювалася. Взагалі, перед цим у Києві було дуже тривожно. Боялися, чекали війни. В інституті організували курси медсестер, і я їх закінчила.

Віра Шутенко за час війни евакуювалася шість разів. Спочатку – до Харкова, потім на Донбас. Працює вихователькою у дитячому будинку в Сталінграді. Коли Сталінград почали бомбити, їде в Саратов, звідти – у Казахстан. Перебуває в постійному страху, очікуючи, що чергове місто захопить ворожа армія. Зі страхом читає в газеті довгі списки загиблих на фронті, шукає знайомі прізвища. Боїться отримати лист про загибель близьких – на війну пішли її чоловік і брат.

У казахстанському містечку Адбасар Віра Шутенко працює медсестрою у військовому госпіталі. Накладає пов'язки, обробляє рани, робить перев'язки. Щоб розрадити солдатів, допомагає писати листи додому і розповідає новини з фронту, які прочитала в газеті.

«Жили у тісній кімнаті, – згадує Віра Василівна. – У всіх евакуйованих були труднощі з облаштуванням. Міста не були готові до переселення такої кількості людей. Ті, кого відправляли в колгоспи, часто жили в саклях (тентах), багатодітних матерів взимку селили у сараї».

До Києва повертається у травні 1944 р. Місто зустріло руїнами. Сину Леонідові на той час не було й чотирьох років. Нині Леонід Дем'янович згадує: «Ми одними з перших повернулися. Жили навпроти нинішньої Адміністрації Президента, тоді це було ЦК КПУ. На даху ЦК стояли зенітки. Пам'ятаю, як вони стріляли. Мати розказує, що я добре вимовляв букву «р». Мене питали: «Що дамо Гітлеру?», – а я казав: «В морду і гроб». Патріотом був уже тоді» (сміється).

На фронті загинув молодший брат Віри – Борис Павлюк. Коли почалася війна, він був студентом п'ятого курсу географічного факультету Київського університету. Нині в червоному корпусі КНУ золотими літерами написано його ім'я разом із іменами багатьох молодих захисників Вітчизни, які не повернулися з війни.

Педагог за покликанням. У Києві Віра відразу їде до педінституту і, нарешті, отримує диплом.

Після закінчення аспірантури Віра Василівна працювала у вчительському інституті, у педагогічному, а з 1963 р. – у Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка.

У 1972 р. на факультеті журналістики організують нову кафедру – літератури та історії журналістики. До неї приєдналася

В. Шутенко: «Ми всі перейшли: я, Анатолій Погрібний, Іван Семенчук, Бурляй, Млинченко, Прожогін, Хмелюк, Олег Бабишкін, Яременко. Я була єдиною жінкою на кафедрі. Ой, там було як у гостях, дуже добре (сміється). Кафедра виявилася дуже дружною, не виникало жодних конфліктів. На роботу йшла, як на свято».

У перший же день занять із Вірою Василівною трапився курйозний випадок.

«Приходжу читати лекцію на вечірньому відділенні, – каже пані Віра. – Мій курс – російська література початку ХХ ст. Заходжу в аудиторію, представляюся і з натхнення починаю розповідати. На що мені кажуть: дозвольте, але ж ми не прослухали курсу літератури ХІХ ст.! Тобто у них випала «золота доба» російської літератури: Толстой, Достоевський, Тургенєв. Що було робити? Зосередилась, склала план – і прочитала лекцію без попередньої підготовки».

Відрахування за квіти до Тараса. Боротьба з «буржуазними націоналістами» тривала і в університеті. 22 травня, наприклад, до пам'ятника Тарасу Шевченку навіть близько підходити не можна було. Уже за добу до цієї дати в парку чергували наряди міліції і працівників КДБ. Чекали «націоналістів». Покласти квіти Тарасові 22 травня означало поставити під загрозу свою подальшу долю і професійну кар'єру.

Віра Василівна згадує: «В одного з моїх курсів була дуже драматична доля. На Шевченківські дні нас попередили, щоб студенти не ходили до пам'ятника. А у них лекція – одна пара у жовтому корпусі на бульварі Шевченка, а наступна – у червоному. Вони перейшли не бульваром Шевченка, а через сквер, щоб швидше. У результаті декількох людей відрахували просто за те, що вони пройшли повз пам'ятник».

Куди не підеш – скрізь мої! Віра Шутенко – безперечно, улюблениця багатьох поколінь студентів факультету журналістики Київського університету. Багато її випускників працюють і на телебаченні, на радіо, і в газетах: «Куди не підеш – скрізь мої!» – стверджує Віра Василівна.

Викладала Віра Шутенко в педінституті і в Ліни Костенко. Її родина дружила з Максимом Рильським, Остапом Вишнею.

Підтримую Революцію гідності. Нині розпорядок дня Віри Василівни такий: прокидається о дев'ятій годині. Вдень допомагає по дому, виховує праправнуків. Після цього відпочиває за книжкою, читає історичні романи. Ввечері вмикає телевізор і дивиться новини – стежить за подіями в країні. Каже: «Я підтримувала і перший Майдан, і другий. Знаєте, українці довго боролися за незалежність

і врешті-решт її здобули. А сусідня держава сама зробила себе нашим ворогом. Я впевнена, що ми переможемо!».

ХХ ст. Віра Василівна прожила з гідністю.

«Мені неймовірно щастило на гарних людей, – усміхається жінка.

У чому ж секрет викладацького і життєвого успіху Віри Василівни?

«Банально, але перевірено на собі, – каже Віра Шутенко. – Чим більше віддаєш, тим більше отримуєш!».

Любов Боярська,
к. філол. н., доц. (Київ)

«БО ЩЕ РОБЛЮ, БО ЩЕ ЖИВУ, БО ЩЕ БОРЮСЬ. ЩЕ, ЩЕ І ЩЕ...»: ПРОФЕСОР ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ЯРЕМЕНКО

*Куди ж нам тулитися,
як не до Слова?
І. Драч.*

Працювати на факультет журналістики Василь Васильович Яременко прийшов у 1968 р., маючи за плечима, з одного боку, блискучу та перспективну київську кар'єру уже відомого видавця й науковця, а з іншого – непросте становище симпатика і учасника інтелектуально-культурного опору – руху шістдесятників. Кар'єра складалася справді блискуче і була, слід сказати, цілком справедливою і заслуженою компенсацією за той довгий і важкий шлях В. Яременка до столичного вишу, на якому – і арешт батька, і напівсирітська доля, і непосильна дитяча праця (бо війна не зважає, що тобі всього лише 12), і щоденні 18 км до Великосорочинського педучилища, і робота вчителем, і 6 років в армії (брав участь у війні з Кореєю, горів у літаку, був поранений і трохи не осліп, посивів у 22 роки), після демобілізації – робота вихователем у спецдитбудинку, директор якого (соратник і наступник знаменитого А. Макаренка) відправив його здобувати нарешті вищу освіту. Студентом Василь Яременко стає після всіх цих життєвих перипетій у віці 25 років, коли більшість людей (благополучнішої, ніж він, долі) університети уже закінчують, а найпроворніші встигають навіть захистити кандидатські дисертації.

Поступово все почало складатися так, як воно і належить посправедливості. Вступає В. Яременко до педінституту у знаменний рік ХХ з'їзду партії, де було засуджено культ особи Сталіна. Починалася нова політична епоха. І перспективи суспільні та особисті були світлі і багатообіцяючі. По-перше, пощастило вчитися у найкращих філологів того часу: «У 50-х роках кадри вчених-філологів у педінституті були незмірно потужніші, ніж в університеті: П. К. Волинський, Ю. С. Кобилецький, Ф. С. Грім, М. Я. Жовтобрюх, Б. М. Кулик, професори Медушевський, Войтенко, Карлов, Крук. Таких імен

© Боярська Л., 2014

не мав університет Шевченка, він був уже «очищений від професури «з націоналістичним душком», і їх переводили до закладу на ранг нижчого за університет – в педінститут ім. Горького» [8, 6].

По-друге, доля була прихильною, як буває вона прихильною до молодих відчайдушів. І, очевидно, з огляду на те, що знайшла людина нарешті свій шлях до «сродної праці» і докладає титанічних зусиль (тут можна згадати і започатковану тоді звичку читати не менше, ніж 500! сторінок у день, і вивчення та вдосконалення паралельно кількох мов – словацької, німецької, старослов'янської та ін.) для опанування нової професії, плоди тієї «сродної праці» дуже скоро стають не лише сподіваними, а й видимими. На талановитого студента звертають увагу викладачі-літературознавці, насамперед, П. Волинський, Ю. Кобилецький, І. Пільгук.

В. Яременко згадує: «В інституті зблизився з професором Пільгуком Іваном Івановичем. Битий історією і комуністичною системою, він читав обережні лекції. Постанова ЦК КПУ про «Нариси з історії української літератури» ідеологічною голоблею пройшлася і по ньому. Мусив відразу писати, що після постанови партії «класики заговорили до нас по-новому». Він запрошував мене після лекцій прогулюватися вулицями Києва. То були незабутні прогулянки. Я довідувався, де денікінськими багнетами був прикінчений Василь Чумак, де жив Антонович, Заньковецька, Лисенко, Грушевський, де на Безаківській була книгарня «Киевской старины» і хто в ній збирався. А згодом розповідав, що в червоному козацтві В. Примакова очолював 19-річним розвідку, тричі переходив денікінський фронт, щоб об'єднати розрізнених отаманів у єдине військо України. На його руках помирав смертельно поранений отаман Зелений. Згодом бував у професора Пільгука вдома, позичав книги, але прочитував Київ і його людей» [8, 6].

І ось – перший заслужений успіх: диплом з відзнакою і зразу ж вступ до аспірантури (1961). Готується до захисту дисертації про творчість Б. Грінченка. Готується до видання і книжка творів Б. Грінченка, якого ще зовсім недавно «Радянська енциклопедія» називала «реакційним українським письменником» і «буржуазним націоналістом» [8, 294]. «Ще у 1961 році аспіранта Василя Яременка залучив через професора І. Пільгука до підготовки двотомника творів Бориса Грінченка ...Максим Тадейович Рильський... У грудні 1963 року на вечорі з нагоди 100-літнього ювілею Бориса Грінченка обидва – і Максим Рильський, й Іван Пільгук – високо оцінили наукову працю й ентузіазм аспіранта Яременка», – наголошує О. Сліпушко, авторка книжки «Подвижник національної ідеї» [7, 9].

В. Яременко згадував: «Із Максимом Рильським ми заприятни-лися 1963 року, коли я готував до друку двотомник Бориса Грінченка. Грінченко – перший, з кого почалася реабілітація письменників. Процес ішов важко. Рильський писав заяви до ЦК, статті в «Радянському літературознавстві» друкував. І таки добився свого. Білецький, який свого часу Грінченка знищував, потім його і реабілітував» [12, 50]. Двотомник Б. Грінченка було видано під егідою АН УРСР, а ім'я аспіранта Яременка (упорядника і автора приміток) стояло поруч з ім'ям професора І. Пільгука. І це стане початком його величезної подвижницької роботи: повернення в літературу незаслужено репресованих, «невинно убієнних», зацькованих, замовчуваних.

Молодий науковець – у гущі літературного життя. Зав'язується широчезне коло знайомств у гуманітарній сфері. Дружні стосунки з багатьма з тих, з ким тоді потоваришував, Василь Васильович зберіг на все життя. «Разом із Н. Коваленко, О. Федосенком, В. Недільком Василь Яременко започаткував серію «Шкільна бібліотека», на яку спрагло чекала українська школа. Перша книжка у цій серії – твори Івана Котляревського – вийшла з блискучою передмовою Василя Яременка» [7, 9]. Ті книжки бачив і читав, мабуть, кожен український учень. Серія ця існує і нині, і, незважаючи на не завжди сприятливі часи та обставини, доповнюється і розвивається.

А ще вдало склалася тісна співпраця з республіканськими (всеукраїнськими) видавництвами «Молодь» (видавництво ЦК ВЛКСМУ), «Радянський письменник», «Веселка». У них видано до десятка книжок, упорядником яких, автором передмов та приміток був В. Яременко. Це, зокрема, видання творів В. Стефаніка, поезій Б. Грінченка, прози А. Головка, М. Стельмаха, драматургії М. Куліша, творів Г. Сковороди. А ще було чимало статей, надрукованих у 1963–1968 рр. у журналах «Україна» (статті «Григорій Сковорода», «Іван Котляревський», «Марко Вовчок», «Панас Мирний», «Михайло Старицький»), «Українська мова і література в школі» (стаття «Борис Грінченко»). І навіть є закордонна публікація – стаття, присвячена сторіччю від дня народження Б. Грінченка, надрукована у журналі «Дружно вперед» у Пряшеві (Чехословаччина). (дет. див. «Список головних наукових праць професора Василя Яременка» [7, 91–95]). І все це – всього за якихось 5–6 років (аспірантура і два роки роботи асистентом в педінституті)! Дослідницький і науковий діапазон В.В. Яременка, його неймовірна працездатність справді вражають.

А ще: поет-академік М. Рильський хоче виступити офіційним опонентом на захисті дисертації. По-товариськи ставиться В. Сосю-

ра: «Приятелював із Володимиром Сосюрою. Якось пішов запрошувати його на зустріч зі студентами. Розговорилися біля його робочого столу. «Я вам, Василю, – каже, – зараз таке покажу. Нікому ще не показував». Довго порпався в глибокій шухляді, аж ось дістає загорнутий у шмату срібний кишеньковий годинник. «Читайте». Під кришкою вигравірувано: «Культбійцеві Володзьці Сосюрі – Нестор Махно». Виявляється, Сосюра і там був. Цей подарунок – за взяття Перекопу. Згодом я усіх наближених до Сосюри розпитував, яка ж доля того годинника, це ж реліквія. Ніхто не знає», – розповідає в інтерв'ю журналу «Країна» В. Яременко [12, 51].

Один із найпопулярніших і найтитолованіших письменників М. Стельмах симпатизує і пропонує стати офіційним біографом [12, 50]. Коли ж Яременко був змушений піти з педінституту (про причини – трохи згодом), доля і тут була прихильною. М. Стельмах звернувся до тодішнього проректора КДУ ім. Т. Г. Шевченка, й із червня 1966 р. В. Яременко – завідувач педагогічною практикою в університеті, далі – старший викладач кафедри педагогіки вищої та середньої школи, помічник проректора. Кар'єра триває, хай і в ідеологічно вихолощеному, але значно престижнішому й перспективнішому виші. Нарешті, у 1968 р. (у цей час переходить на роботу в ЦК КПУ завкафедри П. Федченко і звільняється викладацька посада) В. Яременко приходить на кафедру історії журналістики факультету журналістики КДУ.

Це один, так би мовити, зовнішній бік, – ота блискуча кар'єра. А був ще інший.

Роки навчання в педінституті (1956–1961) і аспірантурі (1961–1964) були визначальними в українознавчому плані. «Навчання в аспірантурі ввело не тільки в науковий світ, а й безоглядно повело до визначення громадянської позиції, до життєвого вибору. Тут вирішальний вплив мали знайомство і співпраця з Іваном Світличним, Євгеном Сверстюком, Михайлиною Коцюбинською, Юрієм Бадзьо, Валерієм Шевчуком», – наголошує О. Сліпущко [7, 8].

Іван Світличний, літературознавець, поет, перекладач – одна із найбільш знакових фігур у житті Василя Васильовича: «У «Академкнизі», що на вулиці Леніна, познайомився, на ґрунті книжкових інтересів, із Іваном Світличним. Виявилось, що одностудент» [8, 6]. «Із більшістю знаменитих сьогодні шістдесятників мене познайомив Іван. Це і Василь Симоненко, і В'ячеслав Чорновіл, і Василь Стус; в його квартирі на Уманській, 35 я слухав розмови з братами Богданом і Михайлом Горинями, з канадським комуністом Іваном Коляскою, який, закінчивши в Києві вищу партійну школу, вий-

шов з партії й видав у Канаді кілька книг про стан освіти в Україні та умови праці тут національно свідомої інтелігенції. Запам'ятав і він мене, і в 1989 р., коли я працював у Канаді, спеціально приїжджав до Едмонтона, щоб зустрітись, і в центрі всіх розмов були спогади про сім'ю Світличних та їхню не просто гостинну хату, а своєрідний «університет на дому» – напише згодом В. Яременко у статті «Мої університети національної свідомості» [8, 7].

Взагалі, знакових постатей на шляху до національного самоусвідомлення буде немало. Більшість із них вписується в те коло, яке згодом дістане назву шістдесятництва. Через багато років В. Яременко згадує: «Був у Жовтневому палаці Клуб творчої молоді із власним символом, були літературні вечори, для яких писалися сценарії, незмінним режисером, і досить талановитим, був Микола Мерзлікін, був хор Леопольда Яценка, до якого просто бігла молодь (знову ж, списків не було!), були гурти чи ватаги щедрувальників чи колядників на кожний Новий рік з самого початку шістдесятих. Я сам кілька разів брав участь у відродженні цих блискучих і непроминальних народних традицій. Ходили колядувати, щедрувати до відомих письменників, які могли правильно нас зрозуміти (Олесь Гончар, Михайло Стельмах, Павло Тичина, колядували навіть одного разу в секретаря ЦК КП(б)У з ідеології Ф. Овчаренка і ін.)» [9, 535], «Після колядування їхали зустрічати Новий рік на Філатова 10, де була майстерня Алли Горської. Співу, декламації, лотереї. Так формувалося і жило покоління шістдесятників. Воно гартувалося в гарячих дискусіях, на вечорах пам'яті В. Симоненка. Децицію я розповів у передмові до щойно виданого мною чотири томника В. Симоненка «Спадщина» [9, 536].

Ще однією знаковою постаттю був для В. Яременка (та, власне, для багатьох не лише шістдесятників, а й їх наступників) художник І. Гончар: «Іван Макарович Гончар, його робітня із численними скульптурними портретами славних мужів України, його домашній музей, рідкісні книги у його бібліотеці – це мій університет національної свідомості. Але всі ми знаємо, образно кажучи, що університету передують початкова і середня школа. Як і кожен свідомий українець, я ту школу пройшов» [8, 5]. «Перша зустріч із Іваном Макаровичем, цією для мене проречистою людиною, вразила ентузіастичною, подвижницькою, цілеспрямованою працею. Назбирані до його скарбівні речі відразу стали для мене не експонатами етнографічного музею, а швидше моїми співрозмовниками», – згадує Василь Васильович у статті «Мої університети національної свідомості», передмові до книги «Майстер, або Терни і лаври Івана Гон-

чара», виданої у 2007, уже під час роботи В. Яременка у МАУП. «Є в музичній термінології такий термін – мурмурандо, себто спів із закритими вустами <...> Пригадую, як уперше побачив справжній полковничий пернач і козацьку шаблю і колекцію козацьких люльок. То був спів мурмурандо і про люльку Тараса Бульби, яку він не захотів, ризикуючи власним життям, залишити, щоб не дісталась ворожим ляхам. Я душею відчував дзенькіт шабель – і моя рука ставала дужою, хоча в ній була тільки ручка для писання, хотілося робити щось конкретне і потрібне. Я добре пам'ятаю, як після відвідин Івана Макаровича я вдома одним духом написав передмову до творів І. П. Котляревського (1964) – першої книжки в серії «Шкільної бібліотеки». Під живим враженням я починав статтю не викладом біографії письменника і історико-літературного значення його творчості, а про те, як поляки пасами спускали шкіру з Івана Гонти, а москалі гнали в Нерчинські копальні Максима Залізняка, бо в часі це співпадало із часом народження І. П. Котляревського. Хотілося дати школярам і думаючим вчителям бодай шматочок української історії, хай і мурмурандо, але іншої, ніж нам в інституті подавали Єлизавета Юхимівна Кастеллі та Арон Ісакович Табачник. Це вже був спротив проти того, що українську історію нам викладають не українці і не з українських позицій. Так практично в мою свідомість і працю входило все те, чому віддавав своє життя Іван Макарович Гончар, до якого в 60–70 роки ХХ ст. я ходив за університетським рівнем національної свідомості, яку тодішня вища освіта намагалася витравити у студентів. І часто-густо їй це вдавалося.

Мені ж у житті щастило на зустрічі з хорошими людьми. Їм мають бути вдячні і мої внуки. Принаймні, бути вдячними я їм заповідаю» [8, 10–11].

Серед таких людей – кілька письменників старшого покоління. «Так, відомі літературознавці з'ясували, що старші письменники, «батьки», як М. Рильський, А. Малишко, О. Гончар, не належачи до шістдесятництва, палко підтримували його, та нема праць, які б відтворили роль Г. П. Кочура та Б. Антоненка-Давидовича у формуванні національної свідомості дуже багатьох шістдесятників», – вказує В. Яременко на один із недоліків сучасного висвітлення шістдесятництва. – «... Я сам познайомився із творчістю М. Хвильового ще в 60-х завдяки Борису Дмитровичу. А як ми при зустрічі з Григорієм Порфіровичем ловили кожне його слово, всотували в себе їхній досвід і мудрість! Не тільки старші письменники-одномудці впливали на молодих шістдесятників. Ніхто не досліджував, як вплинула літературна молодь на «батьків», а часом і радикально

змінювала їхній світогляд, як у випадку із Матвієм Шестопадом» [9, 536].

Спроби включити до списку шістдесятників усіх, чиє життя і творчість хронологічно пов'язані з 60-ми роками, Василь Васильович категорично спростовує: «Для мене шістдесятники – це покоління, народжене в 30-х роках ХХ ст. (1930–1939), яке заявило про себе як нова творча й ідеологічна сила в шістдесятих роках (1960–1969) і *засвідчило свою опозиційність* до усталених тоталітарною системою норм літературно-мистецького життя, *політичне і мистецьке інакодумання і спротив, чи бодай критику* панівної комуністичної ідеології і всієї радянської політичної системи», – напише він у полемічній статті «Задушене відродження і його душители: в історії і сучасності» [9, 532].

Наприкінці 60-х рр. його особистий «послужний список» включав у себе і дуже ризиковані епізоди. «Світлої пам'яті В'ячеслав Максимович Чорновіл згадував про ті часи: «Так само доредаговувалася (мною та Світличним) стаття «В шовіністичному зашморзі» (ходила по руках і під назвою «Українська освіта в шовіністичному зашморзі»), написана десь наприкінці 1964 року викладачем Київського педінституту Василем Яременком (до речі, В. Яременку вдалося уникнути серйозніших репресій, хоч він був учасником не тільки відкритих, а й нелегальних дій «шістдесятників»: наприклад, у його київській квартирі передруковувалися із мордовських рукописів матеріали справи групи львівських юристів – І. Кандиби, Л. Лук'яненка та ін.)» [7, 8–9].

Сам Василь Васильович напише про це аж у 2009 р. у статті «Задушене відродження і його душители: в історії та сучасності»: «Написав і я тоді статтю «Українська освіта в шовіністичному зашморзі» для підпільного «Українського вісника». Чорновіл розповідає, що всі роки його заслання КГБ з'ясовувало, хто автор. Давав і інші матеріали до «Українського вісника» [9, 537]. І ще: «Або де, скажімо, зазначено, що Люда Шереметьєва (пізніше дружина акад. Я. Р. Дашкевича) у моїй хаті на кухні, підклавши під друкарську машинку подушку, роздруковувала матеріали судової справи Левка Лук'яненка і І. Кандиби? Роздруковувала на цигарковому папері по 10 закладок з тим, щоб вони одночасно з'явилися в усіх обласних центрах. Після закінчення роботи – друкарську машинку утопили в Дніпрі, бо за специфікою шрифтів КГБ швидко знаходило виконавців чи машинку, на якій був надрукований той чи інший текст» [9, 539].

Згадує Василь Васильович і ще одну знакову працю: «Інтернаціоналізм чи русифікація?» якоюсь мірою була працею колектив-

ною. І Дзюбі економічну інформацію надавав В. Чорновіл, із становища в освіті дещо надавав я. Пригадую, був у мене товариш, Валерій Трикіз, ми з одного хутора. Валерій працював у Міністерстві торгівлі УРСР і відповідав за кулінарні училища. Він показав мені накази міністра про русифікацію цих училищ. Розповів Дзюбі, він попросив ці документи. Валерій виніс їх на вихідні, а в понеділок зранку вони лежали на місці» [9, 552].

Власне, і причиною того, що В. Яременко змушений був піти з педінституту став доволі ризикований вчинок: вони разом з В'ячеславом Чорноволом і Ярославом Кендзьором підписали листа про відправку молоді на цілину. Тож у ректораті йому пояснили, що оскільки на кафедрі він прийшов останнім (тобто недавно працює), то йти йому доведеться першим [12].

Крім суспільних змін, довелося йому пережити і особисті втрати. У 1963 р. помирає жорстоко побитий міліцією один із найпопулярніших українських поетів В. Симоненко, земляк і особистий друг В. Яременка. КТМ ще встигне провести вечір пам'яті Симоненка. Але невдовзі, у 1965 р., Клуб творчої молоді закриють. 1965 р. стане роком першої хвилі арештів української інтелігенції (В. Чорновіл подасть портрети тих ув'язнених у книжці «Лихо з розуму»). Арештовують братів Горинів. За відмову свідчити проти них накладають адміністративний арешт на В. Чорновола. Заарештовують І. Світличного. У цьому ж році на прем'єрі фільму «Тіні забутих предків» В. Стус, І. Дзюба і В. Чорновіл протестують проти арештів. В. Стуса виганяють з аспірантури. 1967 р. арештовують В. Чорновола, випускника факультету журналістики Київського держуніверситету, друга і кума. Ці дати – великий біль для В. Яременка, адже за кожним з цих імен – особиста дружба.

Час, коли В. Яременко приходить на факультет, був також часом і великої зовнішньополітичної напруги. У серпні 1968 р. В. Яременко відряджений у Чехословаччину, де відбувалося повстання: «Приїхали з воєнкомату десь пів на одинадцятую і сказали, що я мобілізований і є у мене півгодини на збори. Чекали вони мене внизу. То о дванадцятій ми були у Василькові, а о сьомій ранку в Кошице вже випускали газету. Мене ж перекваліфікували на воєнного журналіста, був там редактором армійської газети словацькою мовою» [5, 16].

Після повернення Василь Васильович і розпочав роботу на факультеті журналістики. Ситуація тут теж була непростою. Факультет ще не оговтався від політичних репресій 1965 р., коли було звільнено з університету і звинувачено в українському націоналізмі ко-

лишнього декана, а згодом доцента кафедри історії журналістики М. Шестопаля, звільнено деяких викладачів, які його підтримували, велику кількість студентів, і стояло навіть питання про закриття факультету [3, 128–129; 6]. Заблоковано захист кандидатської дисертації викладача М. Шудрі (майбутнього заслуженого журналіста України і Шевченківського лауреата, земляка і друга Василя Васильовича), а сам він фактично був витіснений з факультету [3, 128–129].

Уже залишивши кар'єру в університеті імені Тараса Шевченка і працюючи в МАУП, В. Яременко у 2002 р. видасть заборонену в 60-ті книжку М. Шестопаля «Євреї на Україні: Історична довідка», у передмові до якої з емоційною гіркотою пригадає ті часи: «Праця Матвія Михайловича Шестопаля, яка пропонується увазі читачів, має сумну історію, як і життя її автора. Коли в 1968 році я став працювати викладачем факультету журналістики Київського університету, Матвія Шестопаля там уже не було, його викинули з роботи, запламували ім'я різними – ізмами, залишили без шматка хліба і можливості його заробляти. Мав єдину зустріч із ним десь на початку сімдесятих років, зустріч на вулиці, біля університетської бібліотеки, під час якої інший викладач факультету журналістики В. В. Полковенко і познайомив мене...

... В 60-х роках на факультеті групою викладачів була розпалена безпрецедентна ідеологічна боротьба, оскільки факультет журналістики вважався ідеологічним і був зорієнтований на виховання «ідейно загартованих, відданих і вірних справі Леніна і Комуністичної партії ідеологічних бійців». Десятки студентів були виключені із комсомолу і з університету тільки за те, що 22 травня з'явилися в парку Шевченка. Партбюро факультету зобов'язувало нас, викладачів, роз'яснювати студентам перед 22 травня, що цей день буржуазно-націоналістична еміграція відзначає як свято, пов'язане із перенесенням праху Т. Шевченка із Московщини в рідну землю, і що ми не можемо солідаризуватися з ними. І ми роз'яснювали, а студенти йшли в парк Шевченка, щоб уже через кілька днів піти з університету. На 1968 р. уже «пішли» з університету і викладачі Шестопаля, Клишченко, добивали Романа Іванченка. Мене, як нового викладача, виховував професор Суярко: «От стоять барикади: з одного боку барикада я, а з другого – Р. Іванченко. В кого ви стрілятимете?» Кожен мусив у когось стріляти. Ядро стрільців по класовому ворогу складала секретар партбюро професор Володимир Андрійович Рубан (колишній помічник Л. М. Кагановича), Василь Єлізарович Прожогін (один із тих, хто започаткував цькування В. Сосю-

ри за вірш «Любіть Україну»), Леонід Олексійович Суярко, меткий, із бігаючими в різні боки очима, «пляшущий человек», що брак зросту компенсував підгукцуканням за кафедрою навшипиньки, щоб здаватися вищим. Хижим поглядом постійно вишукував ідеологічну жертву і знаходив якусь садистську задоволеність, спостерігаючи за «конаючою» жертвою, байдуже, хто це – чи професор О. К. Бабишкін, чи студент першого курсу. Коли ж і Суярка врешті звільнили з університету за дезорганізуючу роботу, він опинився в Інституті народного господарства, де знову взявся «наводити ідеологічний порядок». Були й інші їхні поплічники.

Колишній випускник факультету журналістики письменник-шістдесятник Станіслав Тельнюк вивів у повісті «Грає синє море» образи єзуїтів, прототипами для яких послужили названі професори й інші викладачі факультету журналістики. І це вже само собою багато про що говорило, а прізвиська героїв повісті Рубанчик, Суяртицький мало приховували справжні прізвиська Рубана чи Суярка. Це справді були ідеологічні єзуїти, які з'їли й Матвія Шестопаля» [11].

Атмосфера, як бачимо з емоційної розлогої цитати, була вкрай напруженою. Проте, як би там не було, професійна кар'єра нового викладача тривала. У червні 1969 р. відбувся блискучий захист кандидатської дисертації. Плідно співпрацює з видавництвами. За перші три роки роботи на факультеті журналістики вийдуть у світ кілька упорядкованих ним книжок, до деяких він написав передмови. Це, зокрема, видання «П. Куліш. Поезії», «Пісня народу – його безсмертя», «О. Олесь. Твори», «Г. Сковорода. Поезії», «В. Стефанік. Катруся». Трохи згодом – семитомник творів М. Коцюбинського, упорядником і автором приміток до першого тому був В. Яременко. «Слід підкреслити, – наголошує О. Сліпущко (його студентка, аспірантка, нині – доктор філологічних наук, завкафедри історії української літератури і шевченкознавства), – що Василь Яременко створив новий і надзвичайно цінний жанр так званої «живої передмови». Його передмови містять багато фактичного матеріалу, теоретичні висновки і водночас збуджують у читача інтерес до українських класиків та їхніх творів. Ці передмови читали і читають нині всі – школярі, студенти, вчителі, викладачі, науковці, просто ті, що цікавляться національною культурою» [7, 9].

Триває співробітництво з провідними журналами, зокрема, з «Україною», де в цей час було надруковано кілька статей (про П. Куліша, І. Карпенка-Карого, П. Грабовського, Лесю Українку, В. Стефаніка, Л. Мартовича, М. Черемшину, А. Тесленка).

Та знову ж таки був й інший бік. Повертається з ув'язнення В. Чорновіл і започатковує підпільний «Український вісник», до якого нелегально готує певні матеріали і В. Яременко. А ще намагається хоч трохи підтримати друга матеріально: «Упорядковуючи черговий том десятитомника В'ячеслава Чорновола, його сестра Валентина Максимівна запитує мене: «А чого в архівах Славка так багато ваших рецензій? Відповідь: «То не мої, а Славкові. Мій тільки підпис». Коли ім'я Чорновола значилося в «чорних списках» і до літературного заробітку він доступу не мав, а мені охоче давали на видавничі рецензії (кандидат наук, доцент КДУ!) у різних видавництвах рукописи творів різних авторів, то часто-густо моя роль як рецензента зводилась до того, щоб рецензію підписати, одержати гонорар і віддати своєму кумові – В'ячеславу Чорноволу» [8, 539].

Намагався він допомогти й іншому своєму другові – В. Шевчуку, в якого був у 70-х рр. арештований брат, письменник Анатолій Шевчук. В. Шевчук наголошує: «Скажу, що в той час, коли мене було викинуто з літератури, а мої твори заказано було друкувати (70-ті роки), Василь Васильович був одним із тих нечисленних моїх приятелів, котрі мене не відцуралися, а всіляко мені сприяли і надихали мене. Згадати б один приклад: коли «Радянська школа» не захотіла мене бачити одним із авторів (разом з В. Яременком) книги «Цікаве літературознавство», Василь Васильович відмовився від співробітництва з цим видавництвом і сам» [7, 20]. В інтерв'ю журналу «Країна» В. Яременко пригадає: «Із шістдесятників я найбільше зійшовся з Валерієм Шевчуком. Його мати, що була директором 32-ї київської школи, часто організовувала вечорниці, на які запрошували письменників, зокрема Ліну Костенко. Я в цій школі читав учителям лекції, там на вечорницях і познайомився з Валерієм. Коли Шевчука не друкували – ми, товариші, підписували його новели, сценарії своїм ім'ям. Сверстюка не публікували, Чорновола – їхні статті під моїм іменем виходили у журналах. Допомігав копійку заробити» [12].

Починаючи з 1971 до 1984 щороку Василь Яременко їздив до Чехословаччини і читав два спецкурси для журналістів на філософському факультеті [5, 16]. Крім офіційного, ця робота мала й інший бік: відвідини Подебрад (де у 20-х рр. була заснована Українська Господарська Академія), зустрічі з тамтешніми українцями-шістдесятниками, так само переслідуваними місцевою службою безпеки, – С. Гостиняком, М. Мушинкою, П. Мурашком, М. Неврлим, сім'єю Геник-Березовських та ін. Багато з них сьогодні відомі українському читачеві як визначні літературознавці (М. Му-

шинка, М. Неврлий, польські шістдесятники – С. Козак, Ф. Неуважний).

«А от, коли говорити про критерії визначення учасників шістдесятництва на Словаччині, в Чехії і в Польщі, можна сміливо брати творчість Степана Гостиняка. Я з ним тісно співпрацював у 70-ті роки. З ним ми повернули в українську історію літератури закарпатського поета Василя Довговича. Я за його сприяння перевіз в Україну автографи поета, організував їх підрядковий і поетичний переклад (проф. В. П. Маслюк, Ю. Винничук) і сам же наступного року відвіз назад до Свидника. Степан Гостиняк і я ризикували однаково, але зробили велику культурну справу, хоч нашу причетність до публікації спадщини Василя Довговича у Науковому збірнику Музею української культури у Свиднику із відомих причин не зазначено», – згадує В. Яременко [9, 539].

На новому факультеті найбільш близьким В. Яременко був до кількох людей. Його колишній студент, тепер заслужений журналіст України, багаторічний головний редактор газети «Голос України» С. Правденко, готуючи книжку «Вчителі-наставники журналістів у Київському університеті» (2011), згадував у статті про свого друга, викладача кафедри історії журналістики Миколу Миколайовича Бурмаку, епізод, коли біля пам'ятника Богдану Хмельницькому той наважився сказати, що колись Радянський Союз розпадеться, як, зрештою, розпалися всі імперії, а Україна стане незалежною: «Отаким він був, мій добрий, на багато років старший, приятель Микола Бурмака. Не боявся сказати студентові таке, за що викликали на ту ж Володимирську в кабінети, з вікон яких і Сибір близьким був. Бо надворі гріла скупим сонцем осінь 1971-го.

Та, здається, більш нікому зі студентів він такого не казав. А от з тими викладачами факультету, з якими найбільше товаришував, – з Романом Григоровичем Іванченком та Василем Васильовичем Яременком – певен, не раз говорив на подібні теми. Вони знали один одного давно достатньо добре, щоб довіряти. Чимось невлотним ці троє відрізнялися від інших викладачів. І, як могли, один одного підтримували.

Вони в усьому, на моє переконання, були справжніми українцями. У характерах, звичках, манерах. Тільки, на відміну від багатьох нинішніх патріотів України, не галасливі (та й де тоді було галасувати!), не суржилом чи діалектами розмовляли, а вишуканою, бездоганною українською. Одне слово, не майданні крикуни, а справжні великі трудівники на ниві української духовності, інтелектуали, які десятиліттями послідовно й непоступливо робили свою благородну справу.

Дякувати Богові, всі троє дожили до нових часів, побачили Україну незалежною. І жоден з них, як і належить справжньому трудівникові, не бив себе в груди і не перелічував, скільки праці й душі вклав у те, щоб вона, Україна, відбулася» [3, 70–71].

Початок 70-х став новим етапом політичних переслідувань. Репресивна машина на цей раз спрацювала набагато жорстокіше. У листопаді 1970 р. була вбита правозахисниця, художниця Алла Горська, одна з ключових фігур шістдесятництва, одна з організаторів Клубу творчої молоді, яка разом з В. Симоненком і Л. Танюком у 1962–1963 рр. виявила місця поховання розстріляних в НКВС у Биківні, на Лук'янівському та Васильківському цвинтарях [9, 465–466]. У 1971 р. змушений залишити роботу на факультеті викладач Р. Іванченко. А наступного, 1972 р., – і М. Бурмака. Це був рік другої, ще масштабнішої, хвилі політичних репресій щодо української інтелігенції. У 1972 р. за книжку «Україно наша радянська» усувають з посади Першого секретаря КПУ П. Шелеста. Заарештовують В. Стуса. Заарештовують інших друзів-шістдесятників, зокрема, Івана й Надію Світличних.

«У січні 1972 р. пройшли чисельні арешти шістдесятників, а 1973 р. «Комуніст України» провів ідеологічну «зачистку» розгромними статтями проти П. Ю. Шелеста за книгу «Україно наша радянська» (квітень), а в наступному номері (за травень) – проти групи шістдесятників, де майже дві сторінки «присвячено» і мені», – згадує В. Яременко [9, 558].

«Коли в 1972 р. після арештів української інтелігенції переді мною було поставлено вибір: або як безпартійному іти з ідеологічного факультету геть, або вступати в члени КППС – друзі порадили: вступати. Якось зустрівся із своїм колишнім науковим керівником професором Ю. С. Кобилецьким і розповів про ситуацію, він запитав, хто буде давати рекомендацію в партію, і, коли почув від мене про намір звернутися за рекомендацією до професора Рубана, зірвав на крик: «Я тебе поважати перестану, вітатися не буду з тобою, тільки візьмеш рекомендацію в Рубана. Мені його жінка в 1937 р. кричала: «Мы еще вашей кровью крыши красить будем». І фарбували...» Це вони змусили Ю. С. Кобилецького піти з посади декана філологічного факультету, а потім і з університету тільки за те, що він не відмовився від присвяти у вірші В. Сосюри «Любіть Україну» [11].

Леонід Бойко в документальній статті «Лицарі неабсурдних ідей і «Партачі життя» (Українське слово. – 1994. – 18 серп.) пише про доповідну записку Інституту історії АН УРСР, підготовлену відді-

лом зарубіжної історіографії (персонально Ремом Симоненком) і надіслану до ЦК КПУ 2 серпня 1972 р. Називалася вона «Про окремі двозначності й помилки у оцінках осіб, зв'язаних із злочинною діяльністю українського буржуазного націоналізму». Йшлося в ній про виданий у серії «Шкільна бібліотека» у 1971 р. томик вибраних творів О. Олесья. Р. Симоненко обурюється, що це вже третє видання творів неблагонадійного поета. Та найбільше обурює його вступна стаття доцента КДУ В. Яременка, який є також упорядником та автором коментарів. Автор доповідної обурюється, що Яременко співчуває поетові, у якого заболіло серце після звістки про смерть сина (О. Ольжича). Крім того, як зазначає Симоненко, доцент Яременко користується даними, одержаними від інших «буржуазних націоналістів-емігрантів», зокрема, Н. Королеви, Н. Ливицької, яких він називає письменницями. А ще пильний автор наголошує, що це видання «не пройшло повз увагу націоналістичної преси», наводячи інформацію з газети «Християнський голос» (1972. – Ч. 14–15).

Донощик зазначає, що «подібні моменти у виданні «Шкільної бібліотеки» неприпустимі». І робить висновок: «Наведене свідчить про факти цілковитого відходу окремих авторів від ленінського принципу партійності в науці та ідеологічній роботі, які завдають шкоди справі інтернаціонального виховання трудящих та активній наступальній боротьбі проти ворожих підступів українського буржуазного націоналізму».

Л. Бойко зауважує: «Певна річ, доцент КДУ Василь Яременко після цього доносу потрапив до «чорного списку» неблагонадійних авторів, який з ініціативи й пильного персонального контролю самого Маланчука одразу ж після його приходу у жовтні того року в ЦК був складений і негласно доведений до відома редакцій журналів, газет і видавництв «для керівництва». Протягом трьох років В. Яременко не міг надрукувати жодного рядка. Його неодноразово викликали до парткому і змушували письмово «каятись» у тому, як він посмів співчутливо писати про О. Олесья в зв'язку з загибеллю його сина – «запеклого націоналіста» Олега Ольжича. Проробки тривали й далі, але вже зі сторінок преси. Так, у статті «За конкретно-історичне відображення життя в літературі» (Комуніст України. – 1973. – № 5) директор Інституту літератури АН УРСР М. Шамота піддав гострій критиці щойно згадану передмову В. Яременка, вказуючи на те, що «стаття Яременка дає портрет поета у прикрашеному вигляді», що «годі говорити про тверезість тону (*передмови*. – Л. Б.), про звичайне почуття гідності, які бажано б виявляти в

науковій праці – та ще коли ця праця про складне і суперечливе в ідейному відношенні явище літератури». Академік звинувачує: «Володіючи таким стилем (як автор вступної статті. – Л. Б.), легко писати про те, чого не знаєш». І наголошує: «Національне чванство давно виробило цей стиль, цю просвітянську словесну в'язь». Закінчувалася стаття зловісними словами: «Пора кінчати з лібералізмом, його методологією і фразеологією» [9, 555–556; 7, 76–80].

У 1973 р. на засіданні партійного бюро факультету, де розглядалася персональна справа В. Яременка, крім усього іншого, наголошувалося, що ім'ярек «багато друкується і видається, а отже – заробітчанин, а не університетський доцент. А відтак у наступні три роки жодної публікації Василя Яременка не з'явилось» [7, 11].

Про той нелегкий час згадує і сам В. Яременко: «Не з доброго дива написав покаяльну заяву і я у вересні 1973 року (*у «Літературній Україні»*. – Л. Б.): тоді мав їхати на факультет підвищення кваліфікації в Москву, а мене не пускали, бо був підданий партійній критиці в «Комуністі України» в травні 1973 р. і не відреагував на неї, а мусив, – за згадану передмову» [9, 550]. «Тільки повернувся із ФПК у січні 1974 р., як у «Радянському літературознавстві» № 1 за 1974 нова погромна стаття С. Крижанівського проти Яременка, і знову «за ідейно-незрілу» статтю про Миколу Куліша» [9, 551].

У ті три роки вимушеної перерви у видавничих та журналістських проектах, викладацька робота, яка й до того не була простою, ще більше ускладнилася. «На всіх лекціях Василь Васильович був винахідливим і кмітливим. Як він мені розповідає, в часи його викладацької праці було дві радифікованих аудиторії. Яременко знав, якщо його пару ставлять в одну з цих аудиторій, то буде сидіти у ректора кадебіст і сам ректор та слухати його лекцію. В нього на цей випадок була написана лекція. Він казав студентам: «Я попереджаю, що сьогодні в нас дуже складний матеріал. Я попрошу якомога більше записувати, бо матеріалу мало такого десь знайдете».

Василь Васильович розповідав їм такі програмні, обов'язкові речі. Шукав форму, як подати матеріал так, щоб зрозуміли, що він має їм це розповісти. Частина сидить його слухає, інша частина сидить, записує – сам Василь Васильович таких називає «зубрячки». Та частина, що просто слухає, – це його справжня аудиторія. Саме їм він натякає, що є офіційний погляд чи оцінка якихось явищ та подій. Але після закінчення лекції вона продовжувалася вже в коридорі, для цих, зацікавлених. Підходили до нього хлопці і казали, що офіційну вони й так точку зору знають, а яка ж його особиста?

Отоді він і починав справжню «лекцію», розповідав, що його думка трошки розходиться з офіційною» [5, 18].

Про те, яким був В. В. Яременко викладачем, згадують його колишні студенти, автори книжки «Вчителі-наставники журналістів у Київському університеті». Зокрема, М. Махінчук, заслужений журналіст України (вчився наприкінці 60-х рр.) пише: «Мені теж випало бути учнем Василя Васильовича Яременка, слухати його лекції з історії журналістики, які часто завершувалися хай скупими, але маловідомими нам, студентам, сторінками давньої і сучасної української журналістики та літератури, зокрема поезії. Щоправда, те завершення відбувалося, як правило, у коридорі після лекції.

У тих розповідях вражала широчінь знань учителя. Хоча й відчувалася його певна стриманість перед ще малознайомою аудиторією. Бо тоді, в кінці 60-х років минулого століття, дуже обізнані старшокурсники подекуди, що він «під ковпаком у КДБ» [3, 391].

М. Ляшенко, знаний фотохудожник і фотожурналіст, викладач факультету журналістики, відомий видавець (вчився 1969–1972) пригадував: «Доля звела мене з Василем Васильовичем 1969 року ще на першому вступному іспиті на факультет журналістики Київського держуніверситету імені Т. Г. Шевченка... Я захоплювався його енциклопедичними знаннями, тактом педагога, інтелігентністю високоосвіченої людини, яка мала суто свою думку щодо навколелітературних і не лише цих тем та дискусій. Таким він був і на лекціях та семінарських заняттях, які часто мали продовження в університетських коридорах жовтого корпусу». «Яременко має дивовижну пам'ять, яка охоплює силу-силенну всіляких цікавих історій з багатьох сфер української і світової духовності. Хто вчився на журфаці, той знає, яким потужним інтелектуалом був наступник Д. М. Прилюка – А. З. Москаленко. Так от я часто ставав свідком інтелектуальних двобоїв Василя Васильовича з Анатолієм Захаровичем, які зустрічалися у моїй фотолaboratorії за чашкою кави. Вони ніби прощупували один одного на повноту знання тієї чи іншої гуманітарної або суспільної проблеми. Один з них торкався її, інший розвивав. Потім вони мінялися ролями, але жодному з них не вдавалося загнати свого опонента в куток. Рахунок завжди був 1:1», «... упродовж багатьох років, за всіляких несприятливих суспільних обставин був і є вірним сином свого народу» [3, 393].

Стаття М. Цивірка, редактора відділу газети «Вечірній Київ», присвячена В. Яременку, має дуже промовисту назву «Чолов'яга на прізвище Дій»: «Кожного року, якщо у цей день мені випадає читати лекцію, я відкладаю її, на яку б тему вона не була, і присвячую

відведену мені годину пам'яті видатного українського письменника, громадського і культурного діяча, мислителя Пантелеймона Куліша...». Студенти факультету журналістики кінця 70-х, мабуть, пам'ятають цю «дивну» традицію професора Яременка. Дехто, можливо, пригадує й ту фізично відчутну тишу, що залягала, коли вимовлялося печально-знайоме зі шкільної лави старовинне козацьке прізвище. Ну хто не знав «зловредних» Костомарова і Куліша, «буржуазних націоналістів», гонителів Марка Вовчка, недругів Шевченка? Саме ім'я – «Пантелеймон» – здавалося якимось старим, патріархальним, наче вийнятим із поїденої шашелем скрині...

Але, але... З вуст «крамольного» викладача лилися слова: «перший український буквар», «перший український історичний роман», «перший український журнал», «перший...» – і породжена імперськими україножерами примітивна карикатура поволі танула, наші молоді душі звільнилися від фальшивого, нав'язаного ззовні стереотипу і проймалися величчю вкрай складної, неоднозначної, суперечливої постаті Пантелеймона Куліша (Вечірній Київ. – 1994. – 23 верес.).

Та ось минають ті три роки заборон. У 1976 р. викладачеві присвоюють наукове звання доцента. Знову розпочинається велика видавнича й пошуково-дослідна робота. У видавництві «Дніпро» виходить трьохтомник творів М. Коцюбинського з примітками В. Яременка, у «Науковій думці» – зібрання творів Лесі Українки в 12 томах, де «Том 10. Листи» упорядковано ним, він є і автором приміток. З цим виданням пов'язана цікава історія. В інтерв'ю Ю. Косинської і О. Крука про це якраз іде мова:

«– Кажуть, ви вдавалися до різних містифікацій...

– Траплялося (усміхається). 1971 року я був у гостях в Оксани Петрівни Косач–Шимановської, сестри Лесі Українки, яка жила у Празі. Пані Оксана подарувала мені книжку Ольги Косач «Хронологія життя і творчості Лесі Українки», видану в Нью-Йорку. І ось 1978 року я впорядковую 10-й том 12-томного видання творів Лесі Українки. У тій подарованій книзі є 94 листи Лесі Українки до Михайла Драгоманова, а послатися на те видання не можу, бо воно закордонне. Що робити? Беру в нашому архіві листи Лесі Українки, на старому папері передруковую потрібні листи з нью-йоркського видання, дошиваю їх архівними нитками до наших. І «з чистою совістю» в 10-му томі друкую листи з посиланням на наш архів» [2]. У тому ж інтерв'ю пригадує він й інший епізод: «Ще один випадок. Володимир Свідзинський — поет, знищений більшовиками. Його твори в Україні практично не збереглися. Натомість Олекса Вере-

тенченко з Харкова свого часу вивіз за кордон рукописи поета, там під кожним віршем авторський підпис. Іван Драч привіз із Варшави американське видання поета «Медобори». Але як же це дати, на що послатися? Це ж середина 1980-х... Роблю таку містифікацію. Передруковую вірші і прошу студента з Харкова: ось тобі лист до мене: «Василію Васильовичу, одна бабця принесла мені рукописи, каже, що вони належали Свідзинському. Надсилаю на ваш розсуд». Так цим листом ми «узаконили» Володимира Свідзинського в Україні. Олег Черногуз тоді був головним редактором «Радянського письменника», і там ми видали твори поета» [2].

Триває і нелегальна співпраця з самвидавом. Так, у статті «Міф про український антисемітизм» (Сільські вісті. – 2002. – 15 листопад.) В. Яременко згадує, що праця М. Шестопада «Євреї в Україні» до нього «потрапила з «Самвидаву» в жовтні 1976 р. для прочитання і побажань або збереження. Але нові арешти, переслідування інтелігенції і смерть автора спонукали мене сховати рукопис, не видаючи, що він в єдиному примірнику, і тільки через 22 роки я повернув його людям, запрошуючи представників єврейської громади до розмови. І не лише їх» [10].

Початок 80-х рр. був не менш плідним. У «Веселці» виходить «Сад пісень» Г. Сковороди зі вступною статтею В. Яременка (він є упорядником та автором приміток). Г. Сковорода – один із найбільш улюблених українських авторів Василя Васильовича. До видань творів філософа він долучався разів п'ять. У розмові з М. Козило професор наголошує: «Розуміння Сковородою щастя людського – воно дуже людяне... Ніколи людина не буде щасливою, якщо вона живе і працює, має роботу, якої вона не любить. Яка – не її. Все – це нещасна людина. ... Вибери працю до любові. Вибери друзів по душі» [5, 25].

Як дослідник давньої літератури, В. Яременко долучається до видань давньоукраїнської поезії, зокрема, книжки «Аполлонова люття. Київські поети XVII–XVIII ст.» (1982), над якою працює разом з В. Шевчуком.

Робота на факультеті журналістики закінчується двома знаковими працями: підручником «Історія української дожовтневої журналістики» та антологією «Чари кохання». «Історія української дожовтневої журналістики», написана у співавторстві з відомими ученими П. Федченком, О. Деєм, М. Нечиталюком, була видана у 1983 р. Упродовж 1984–1986 рр. у видавництві «Молодь» виходить друком трьохтомна антологія української любовної лірики «Пісні Купідона», «Чари кохання», «Оріон золотий». Яременко пише передмову

до другої книжки – «Чари кохання. Любовна лірика українських поетів ХІХ – поч. ХХ ст.» (1985).

У 1984 р. В. Яременко переходить на роботу на філологічний факультет, фактично звільняючи місце Н. М. Шудрі (дочці свого земляка і побратима), яка підготувала кандидатську дисертацію. Всі, хто був на святковому засіданні з нагоди 60-річчя кафедри, були свідками того, як схвилювано і зворушено Наталя Миколаївна згадувала цей його вчинок.

Про роботу зі студентами-журналістами професор Яременко відгукується так: «Факультет був і лишається такий складний, але цікавий. Мені було цікавіше працювати на факультеті журналістики, ніж на філології. Журналістська публіка – вона цікавіша за філологічну. Вона допитливіша. Вона володіє словом якоюсь мірою. Або хоче володіти. Вона завжди щось допитується» [5, 17].

А далі буде філологічний факультет, де Василь Васильович працює аж до 2001 р. На новому відрізкові професійного шляху буде ще багато чого: перебудова, підтримка студентської «Громади» у її вимогах відновити Києво-Могилянську академію, участь у Народному русі України і Товаристві української мови.

А ще – книжки, книжки, книжки... М. Луків, головний редактор журналу «Дніпро» (у редколегії цього часопису В. Яременко теж пропрацював понад 15 років), відомий поет, колишній його студент, у нарисі «Подвижник», написаному спеціально для книжки О. Сліпушко «Подвижник української ідеї: (життєвий шлях і наукова ідеологія Василя Яременка)», наголошує: «Вражає феноменальна працездатність Василя Яременка. Бували роки, коли за його редакцією, упорядкуванням, з ґрунтовними передмовами та науковим коментарем виходило до півтора десятка поважних за обсягом і вкрай необхідних українській культурі видань» [7, 21].

Серед величезної кількості книжок – «Повість врем'яних літ», перша в Україні спроба видати паралельно текст пам'ятки і текст перекладу. «В такий спосіб, на мою думку, належить видати усю нашу стару літературу ХІ–ХVІІІ ст., яка творилася мовами староруською, церковнослов'янською, грецькою, латинською, польською, староукраїнською книжною, народною, наближеною до народної і наближеною до російської та російською мовами. Багатомовність давнього літературного процесу диктує потребу перекласти всю стару літературу сучасною мовою і в такий спосіб повернути її сучасному читачеві, зробити доступною і зрозумілою для найширшого загалу», – писав В. Яременко в передмові [7, 26]. Необхідність таких перекладів можуть засвідчити всі, хто коли-небудь вчив чи викладав давню літературу.

Інші великі проекти В. Яременка – три перші томи «Історії української літератури» М. Грушевського, шеститомник С. Килимника «Український рік у народних звичаях...». Кілька видань витримав «Новий тлумачний словник української мови» (у співавторстві з О. Сліпушко).

Мабуть, наймасштабнішою роботою його як упорядника стала багатотомна серія хрестоматій, умовно об'єднана назвою «Слово». У 1994 р. виходить перше видання «Українського слова» – хрестоматії української літератури і літературної критики ХХ ст., здійснена разом з українськими патріотами діаспори. Цей чотиритомник витримав кілька видань. У той дуже непростий для видавництва час він був відправлений в усі бібліотеки України.

А робота над серією тривала, і згодом вибудувалася в потужну струнку систему: 1) Золоте слово : у 2 кн. : хрестоматія літератури України-Русі епохи середньовіччя ІХ–ХV століть / за ред. В. Яременка ; упоряд. В. Яременко, О. Сліпушко (К., 2002); 2) Слово многоцінне : хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина 15–16 ст.) та в епоху бароко (кінець 16–18 ст.): у 4 кн. / упоряд.: В. Шевчук, В. Яременко; кер. проекту В. Яременко (К., 2006; видання присвячене 15-й річниці незалежності України); 3) Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 4 кн.

Характеризуючи цю величезну роботу, В. Шевчук наголошує, що упорядник «спробував подати й синтез історії нашої літератури через багатотомну серію хрестоматій, починаючи з найдавніших часів аж до теперішнього ...» [9, 7]. Ця, ще не закінчена робота (залишилася українська література ХІХ ст.) є його «кришталевою мрією» [2].

В. Шевчук у передмові «Творець духовної ноосфери» до другої книжки вибраних праць В. Яременка наголошує: «Зараз учений працює над «Словом рідним», що збере пам'ятки ХІХ ст. З цього великого задуму (*дати синтез усієї української літератури.* – Л. Б.) вийшло десять грубих томів, а кілька впорядковується. Вже тільки ця колосальна робота виводить В. Яременка в лави видатних літературознавців, адже подібного ще не видавалося. При цьому твориться уточнена періодизація і тексти збагачено розвідками чи критичними статтями найвідоміших українських учених» [9, 7]. Автор зазначає також, що «коли говорити про одного з найвизначніших сучасних літературознавців Василя Яременка, то його головне ампула: меншою мірою науковий розшук, а більшою – повернення та видання забутих та відкинутих письменників, також організація видавничого процесу» [9, 6].

Крім цієї наймасштабнішої роботи, було безліч інших проектів. Зокрема, впродовж «1987–1989 рр. у молодіжній газеті «Молода гвардія» Василь Васильович вів рубрики «Червоний заспів» та «Згадаймо поіменно», в яких вперше з'явилися імена Василя Чумака, Василя Еллана (Блакитного), Грицька Косяченка, Дмитра Фальківського, Майка Йогансена, Якова Савченка, Спиридона Черкасенка, Павла Филиповича, Антіна Павлюка, Василя Симоненка, Миколи Хвильового, Григорія Чупринки, Володимира Гадзінського, Михайла Грушевського, Олександра Олеса та інших репресованих і заборонених радянською владою культурних діячів України», – зазначає О. Сліпущко [7, 13].

У 90-х рр. на Українському радіо В. Яременко вів авторську програму «Подвижники української ідеї»: «Українська ідея – це ідея, насамперед, національної волі, незалежної Української держави, що збирала б під державний дах усі етнічні українські землі. Врешті, це ідея української православної держави з патріаршою столицею в Києві, з якого починалася християнізація Русі-України, Північної Русі і Білорусії. Ідея волі, вибір людиною свободи ховає в себе моменти трагічні, бо максимально загострює в ній низку проблем. Щонайперше – це боротьба з самим собою (переборення страху, відмова від благ, готовність іти на страждання, себто бути готовим до ув'язнення і т. д.). Вибір людини загострює проблему віри (тільки не в релігійному сенсі), проблему визначення, що є добро і зло, правда і неправда, істина і лжа» [7, 69].

У 2001 р. В. Яременко перейшов на роботу в МАУП, де працював до 2013. Був директором Інституту культурологічних та етнополітичних досліджень, головою Федерації патріотичних видань. За час його роботи вийшло майже 100 книжок. У видавництві МАУП існували дві серії: «Бібліотека української героїки», де були видані твори Олелька Островського, романи «Чого не гоїть вогонь» Уласа Самчука, «Патріот» Миколи Лазорського. У другій серії – «Бібліотека українознавства» – видали чотиритомник Василя Симоненка, «Маніфести» і «Конституцію» Пилипа Орлика, «Київську старовину» Гліба Лазаревського, «Всеукраїнську трилогію» Ю. Липи, книжку Федора Вовка «Антропологія українського народу». У цій же серії побачили світ праці Миколи Міхновського, Олени Пчілки, Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша, Івана Франка. Видали також «Літописне життя» Володимира Мономаха в моєму перекладі, його «Повчання дітям» і «Статут» – судєбник, який виростає із «Правди Руської» Ярослава Мудрого – характеризує В. Яременко свій тамтешній доробок [2]. Підготовле-

ні до друку збірники літературознавчих праць А. Ніковського і В. Державіна.

Важливим для Василя Васильовича проектом було видання творів В. Симоненка. Він багато писав про свого знаменитого друга і земляка, кілька разів публікував недруковані раніше твори. І ось нарешті був підготовлений чотиритомник В. Симоненка «Спадщина». «Я виконав свій громадянський обов'язок – зібрав усі твори, все, що відоме на сьогодні – друковане і ні, й видав чотири томи творів Симоненка, написав нарис про нього», – зазначає В. Яременко [12].

З лютого 2013 р. працює в університеті ім. Б. Грінченка: «А Борис Грінченко сказав: «Ми, щоб робити на світ народились». Грінченко – мій патрон і остався. Я 50 років відробив під патронатом Бориса Грінченка. Два томи уже видав (*мається на увазі повне зібрання творів, задумане в університеті.* – Л. Б.). Хочу закінчити цю справу понад усе» [5, 27].

У 2011 р. В. В. Яременко відзначив своє 80-ліття. З цієї нагоди видавництво «Аконіт», з яким довго і плідно співпрацює професор, видало двотомник його вибраних праць під назвою «...Літератури дивна течія...».

Через три роки, даючи інтерв'ю студентці-журналістці, Василь Васильович спробує підбити деякі підсумки (35 років викладацької роботи, 71 рік трудового стажу, професор, лауреат премій ім. Г. Сковороди, ім. І. Нечуя-Левицького, «Дружба», нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, генерал-лейтенант Всеукраїнського Козацького Війська): «Комуś треба тільки прожити 71 рік, а в мене це загальний трудовий стаж. Цим я гордий. Це моє життя» [5, 27]. І розмірковує: «Кожне покоління, його треба поважати. Воно жило в своїх умовах. І тому постає питання, чи правильно я прожив? Коли можна, як кажуть, без страху смерті, собі відповісти. Чи багато ти нагрів? Знаєте, хочу так осмислити усе. Моє покоління не має права сказати так, як Шевченко казав: «Ми чесно йшли, у нас нема зерна неправди за собою». На жаль, у мого покоління було дуже багато не тільки зерен, знаєте, а ... мабуть, і випічок, які були неправдою. І студентам були зобов'язані щось говорити, я не міг казати так, як думаю. Це вже брехня була. Це вже нечесність була. Було це, було...

Але нам треба було виживати. А коли людина виживає, а не живе, то і не буде без того, щоб робить якісь переступи. І от, знаєте, коли розумієш, що життя вже прожите, оце питання часто виникає. Чи правильно я прожив? Бо наше покоління ... ми зробили щось. Ми не ідемо з пустим возом з базару. Ми веземо щось на тому возі. Щось

передаємо, хтось щось візьме з нашого багажу. Скільки я тільки повернув із забуття, цих, розстріляних несправедливо» [5, 24].

Отже, «чи правильно я прожив? На всі, так би мовити, нюанси цього питання я відповіді ще не маю. Бо ще роблю, бо ще живу, бо ще борюсь. Ще, ще, і ще...» [5, 29].

У бібліотеці В. В. Яременка – сотні книжок, подарованих колишніми студентами, які стали відомими журналістами і письменниками. У всіх автографах – слова непроминущої вдячності до Вчителя (наприклад, двотомник «...Літератури дивна течія...», упорядники кожен том завершують вибраними автографами).

Є у тій величезній колекції і такий знаковий для нашої кафедри автограф:

«К. Шудря. Влада творчості. – К., 1976.

Вельмишановному Василю Васильовичу Яременку – Людині великої й красивої душі, вічно закоханому педагогові, першопрохідцю в літературознавстві й історії літератури, – зі щирою приязню і вдячністю за виховання почуття творчості в моєї доньки. Катерина Шудря – 7.V.1977 р.» [8, 677].

Зовсім ще юна Наталка Шудря (тепер – доктор філологічних наук, завкафедри історії журналістики Н. М. Сидоренко) була тоді студенткою-другокурсницею факультету журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Розпочалася ще одна нова університетська історія, до якої герой нашої статті був особисто причетний.

1. Білокін С. Клуб творчої молоді «Сучасник» (1960–1965) в історії України другої половини ХХ ст. / Білокін С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Bilokin4.htm.

2. Василь Яременко: Що написано – неспростовно. Відомий літературознавець – про більшовицькі репресії в літературі, рукописи, зшиті нитками містифікацій, і свою кришталеву мрію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.umoloda.kiev.ua/number/2158/169/76893.

3. Вчителі-наставники журналістів з Київського університету / [Горлов А. Ф., Махінчук М. Г., Остапенко Н. Ф., Сорока М. М. та ін.] : довідково-літ. вид. – К., 2011.

4. Деревінський В. Праці В. Чорновола – «Правосуддя чи рецидиви терору» та «Лихо з розуму» як джерело до вивчення радянських репресій 1965–1966 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : history.ukma.kiev.ua/docs/journals/magisterium/28/derevinskiy.pdf.

5. Козило М. На віки збудований : нарис про Яременка Василя Васильовича / М. Козило. – К., 2014. – Рукопис.

6. Полковенко В. Хто жирував – хто страждав / В. Полковенко // Українська газета. – 2008. – 18–31 груд.

7. Сліпушко О. Подвижник української ідеї : життєвий шлях і наукова ідеологія професора Василя Яременка / Оксана Сліпушко. – К. : Аконт, 2001.

8. Яременко В. «...Літератури дивна течія...» : у 2 кн. – Кн. 1. (Праці 1968–2001). – К. : Аконт, 2011.

9. Яременко В. «...Літератури дивна течія...» : у 2 кн. : – Кн. 2. (Праці 2001–2010). – К. : Аконт, 2011.

10. Яременко В. Міф про український антисемітизм / Василь Яременко // Сільські вісті. – 2002. – 15 листоп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrcenter.com/Література/Василь-Яременко/21467-1/Міф-про-український-антисемітизм.

11. Яременко В. Плекаймо справжню дружбу [Електронний ресурс] / В. Яременко. – Режим доступу : exlibris.org.ua/szestopal/intro.html.

12. Яременко В. Показав годинник «Володці Сосюрі – Нестор Махно» / В. Яременко // Країна: тижневий журнал по-українськи. – 2013. – № 20 (173). – С. 50–53.

Анастасія Мамалига,
д. філол. н., проф. (Київ)

МАНДРІВКА СТОЛІТЬ – ПЕЧАТЬ ЇЇ ДУХУ

Наталя Миколаївна Сидоренко – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри історії журналістики – прийшла до свого ще молодого ювілею зі значними, переконливими здобутками.

Не перелічити її праць, вражає палітра досліджуваних нею аспектів та імен на журналістських і літературних теренах. І що найважливіше, головними, стрижневими напрямками її наукових досліджень є проблематика українського національного відродження, утвердження української національної ідеї, об'єктивний аналіз історії національної журналістики й літератури.

Цьому присвячено її ґрунтовні праці, а саме монографії: «Національно-духовне самоствердження: у 3 кн.», «Українська періодика в Італії (1905–1995 рр.)», «Задротяне життя українських часописів на чужині (1919–1924)», «Журналістська «планета Ді-Пі»: Українська преса у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців у Європі після 2-ї Світової війни (1945–1950)» спільно з О. Сидоренком. Ця тематика представлена і в інших численних наукових публікаціях Н. Сидоренко.

Заглиблюючись у світ документально-архівних розвідок, Наталя Миколаївна багато зробила для усвідомлення ролі в історії журналістики і літератури тих людей, які поклали своє життя на вівтар чесного, сміливого служіння Україні.

Вона подала понад 150 розповідей про журналістів до видання «Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника», вражає кількість її статей, представлених в «Українській літературній енциклопедії», в «Сучасній енциклопедії України», у виданні «Мистецтво України: Енциклопедія». Велику увагу дослідниця присвячує насамперед маловідомим іменам і заслужено повертає їх до скарбниці нашої історії.

Важко переоцінити внесок Н. Сидоренко в дослідження української періодики за межами рідних земель – у Великій Британії, Італії, Франції, Росії, Польщі, Чехії, Єгипті, Німеччині, Румунії та ін. Вона відкриває також так звану «таборову епоху» у контексті двох світових воєн, засвідчуючи незламність українського національно-

© Мамалига А., 2014

го духу, прагнення українців зберегти навіть в екстремальних умовах свою гідність, свою мову, любов до Батьківщини.

Взагалі у своїх працях вона повсякчас активно висловлюється за утвердження, збагачення української мови. І цьому сприяє не лише завдяки віднайденню влучних, аргументованих міркувань, високої оцінки рідної мови в духовному житті українців, а й тому, що сам стиль наукового мовлення Наталі Сидоренко є виразним, гнучким, із вкрапленням метафорично-образних засобів, із сильною доказовою логічністю викладу.

В опублікованій автобіографії Наталя Сидоренко так визначає коло своїх наукових зацікавлень: історія української преси ХХ ст. (в Україні та за її межами); міжнаціональні відносини і засоби масової комунікації; історія жіночого руху, жіночі постаті в українській культурі, жіноча преса; гендерні стереотипи в сучасних мас-медіа; преса для дітей.

Ознайомлення з науковим доробком Н. Сидоренко розкриває, з одного боку, значну розгалуженість названих напрямів, з іншого – вони всі пронизані спільною духовною наснагою вченої-патріотки, чесною, сумлінною дослідницею, що, як невтомна трудівниця бджола, запилює цвіт національної свідомості, аби він давав щедрі, збагачені силою знання плоди.

Ірина Жеребіло,
студ. Інституту журналістики (Київ)

ОБЛИЧЧЯ КАФЕДРИ: КІЛЬКА КОРОТКИХ ІНТЕРВ'Ю

Н аталя Миколаївна Сидоренко

«Маємо мрію...»

Початок роботи на кафедрі: 1984 р.

– Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?

– У мене батько журналіст, а мама, незважаючи на те, що була філологом, а взагалі стала філософом, теж починала свою трудову діяльність у газеті на Черкащині. Тобто, так чи інакше, журналістика – це родинна професія, тому мені здається, що варіантів інших у мене навіть не було.

На цьому факультеті освіту здобував мій батько, тут він навчався в аспірантурі, і з аспірантури змушений був піти. Це сталося тоді, коли деканом був Матвій Шестопад. Коли проти нього виступив ректорат і партійна верхівка університету за певні «порушення», деякі викладачі, аспіранти й студенти стали на його захист. Серед них був і мій батько. На тлі цих подій він змушений був залишити аспірантуру. Він так ніколи не захистив дисертацію. Пізніше батько працював у редакціях газет і журналів, в освітніх установах, зокрема в Інституті культури. Він лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка як кінематографіст і сценарист, заслужений діяч мистецтв. Та стосунки на рідному факультеті залишились зіпсованими. Коли я вступала до університету, батьки хвилювались про те, яке ставлення буде до мене в університеті.

Скажу чесно, я дуже боялася нашого декана Дмитра Михайловича Прилюка. Він журналіст з великим досвідом, колишній редактор газети «Сільські вісті». Людина кремезна за своєю статуєю. Коли він ішов коридорами факультету, це була така глиба, яку просто неможливо було не помітити. Його ставлення до абітурієнтів і до студентів було різним: він дуже любив тих, хто вийшов з села, бо, власне, і його біографія була такою. Він міг, скажімо так, «благословити» на легкий шлях студента, який приїхав з глибинки і намагався розкрити свої таланти. Такого студента він проводив через

© Жеребіло І., 2014

різні складнощі, допомагав із іспитами. Треба пам'ятати про те, що кожна комісія могла отримати настанову, якого студента краще прийняти. Такі благословення й аванси Дмитро Михайлович давав багатьом. Він також пильно придивлявся до мене.

Я була іменною стипендіаткою – імені Лесі Українки. Для студентів того часу 75 карбованців, які я отримувала, були великими грошима. Зарплата в 100–120 карбованців для початкуючого викладача вважалася тоді нормою.

Так склалося, що дипломну роботу писала під керівництвом Дмитра Михайловича Прилюка. І він вирішив залишити мене працювати в університеті, хоча не відразу знайшли для мене посаду. Таким чином, із отриманням вищої освіти я почала працювати інженером, а точніше стажистом-дослідником, на кафедрі радіомовлення і телебачення. Реально ж я перебувала на кафедрі періодичної преси. Ця робота стала підготовкою до аспірантури і продовженням мого наукового дослідження, започаткованого в дипломній роботі.

Під час навчання на факультеті журналістики займалася комсомольською діяльністю, навіть якийсь час була секретарем комсомольської організації... Я не тільки народилася в День комсомолу (за «радянським календарем»), а й свого чоловіка зустріла на комсомольських «перехрестях»...

– Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?

– У наші студентські роки, на відміну від сьогоднішніх часів, нас дивували і по-хорошому вражали викладачі. Найпершим я згадую Василя Єліозаровича Прожогіна, який незалежно від теми лекції настільки захоплював аудиторію, що студенти слухали його з розкритим ротом. Коронний вислів Василя Єліозаровича: «Запустить ежа под череп». От саме це він робив зі студентами. Він запускав цього розумового їжака в наші голови, змушував нас мислити. Ми постійно були в розумово-емоційному напруженні. Навіть нічого не конспектували, бо з безкінечних переходів, асоціацій, «забігання вперед» і «повернення назад» утворювалася розірвана ланцюгова реакція, яку ми не встигали відразу поєднати в одне ціле.

Російську літературу викладала спочатку Віра Василівна Шутенко (навіть не віриться, що ми вже не юні, а їй виповнилося сторіччя!), а потім Микола Дем'янович Хмелюк. Шкільна програма того часу була дуже регламентованою й ідеологічно вивіреною. В університеті було інакше: доцент Хмелюк занурювався набагато глибше, розповідав про особистість кожного літератора, про факти жит-

тя й поведінку кожного з художників слова. На його лекціях ми почули те, що не могли прочитати в радянських підручниках. Він також частково розповідав щось із так званого «напівзабороненого», недоступного; прищеплював потребу читати журнали. Традиційно белетристика спершу з'являлася на суд читача в журнальній періодиці – в журналах «Нева», «Всесвіт», «Звезда», «Москва», «Радуга». І лише через кілька років ти міг дістати повноцінну книжку.

Не можу не згадати Марію Устимівну Каранську. Вона викладала українську мову. Студенти жартували: пари не з української мови, а з «каранської». Вона була учасницею Великої Вітчизняної війни і справді мала залізний характер; нікому пощади не давала і дуже суворо до всього ставилася. Єдину свою двійку в університеті я отримала з української мови. Але як не вміла відмінювати числівники, так досі з ними маю труднощі. Чесно кажучи, коли мені поставили двійку, стався шок, від якого досі не можу відійти...

Щоб отримати передплату на художні твори популярних літераторів – Льва Толстого, Івана Буніна, Олександра Купріна чи ще когось, або ж «дістати» книжку А. де Сент-Екзюпері чи Е. Гемінгвея, треба було вистояти неймовірну чергу або ж мати блат. Зараз, коли заходиш у книжковий магазин, то книжку здебільшого обираєш за естетикою оформлення: яка в неї обкладинка, титулка, тиснення. У часи моєї юності цього не вистачало.

Ми з більшою довірою, аніж нинішні студенти, ставилися до викладачів. Для нас це були передусім авторитети. У нас не викликало сумніву, чи потрібні дисципліни нам викладають. Треба було вчити історію партії, знати політекономію і марксистсько-ленінську філософію – ми їх вчили. Це не означає, що в той час студенти не вигадували якихось комбінацій-махінацій, коли не були готові, хотіли пожартувати чи «розіграти» серйозний хід на екзамені...

– Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних із історією журналістики?

– Звичайно, викладачеві треба знати якомога глибше історію журналістики. Якщо науковець досліджує не тільки пресу, а й інші види ЗМІ – це неймовірний пласт інформації, охопити який практично неможливо. Має існувати тенденція до вміння шукати інформацію, докопуватися до істини, вміти «копати лопатою», не важливо, чи ми говоримо про архів, про бібліотеку, чи про електронний пошук. Треба вміти знайти істину, хоча часто вона з'являється років так через 25, коли ти вже її навіть не шукаєш. Зараз легше знаходити потрібні джерела, тому що є інтернет і багато бібліотек дають можливість дистанційно розробити маршрут певного пошуку.

Перший мій крок був пов'язаний з кафедрою радіомовлення і телебачення, в аспірантурі я була на кафедрі періодичної преси, а призначення дістала на кафедру історії літератури і журналістики (так називалася кафедра з 1972 до 2003 рр.). Моїм науковим наставником у студентські роки був Василь Васильович Яременко, який до того моменту викладав історію української журналістики. Він фактично звільнив мені місце на кафедрі, коли повернувся викладати на філологічний факультет. У той час на кафедрі працювали метри літературної критики: Анатолій Григорович Погрібний, Юрій Семенович Бурляй, Олег Кіндратович Бабишкін, Олег Андрійович Кузьменко. Пізніше приєдналися Віталій Андрійович Довгич, Ніна Філімонівна Остапенко, Тамара Володимирівна Старченко, Галина Михайлівна Гримич і Віталій Федорович Святовец. Як не дивно, на кафедрі традиційно більше було чоловіків, аніж жінок.

Раніше кафедра не була такою розкутою, якою вона є сьогодні. Все згадується мені в досить суворих тонах. Була чітка програма, певна кількість годин, план виховної роботи, кураторство. Найбільшим жахом, що я згадую з тих часів, стало чергування викладачів у гуртожитку. З огляду на те, що в нас завжди була друга зміна, викладач повинен був відвідати гуртожиток хоч раз на тиждень, погостювати години з восьмої вечора і до десятої. Це завжди було примусовим пунктом сканування студентів: коли вони приходять, який мають вигляд, в якому стані до гуртожитку повертаються. Бажано було напроситися в гості, оцінити порядок у кімнаті. Найгірша моя пригода, мабуть, коли мені довелося першого січня почергувати в гуртожитку.

– Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?

– Одним із найбільших наших досягнень є те, що наша кафедра за останні роки підготувала сім докторів наук і понад десяток кандидатів наук. Щоправда, жоден колишній докторант не працює на нашій кафедрі. Це Микита Василенко, Наталя Яблоновська (Сімферополь), Олег Богуславський (Запоріжжя), Світлана Кравченко (Луцьк), Елеонора Шестакова (Донецьк), Ігор Павлюк (Львів), Юрій Колісник (Черкаси). На нашій кафедрі залишилися кандидати наук із соціальних комунікацій Анастасія Волобуєва, Андрій Борець і Надія Герасимчук, а також Наталя Желіховська, яку науково «виховував» В. В. Різун. Ми жартуємо, що частково готуємо кадри для кафедри періодичної преси – М. К. Василенка повернули після докторантури кваліфікованим доктором наук, а Вікторію Георгієвську і Світлану Привалову «подарували» вже з кандидатськими дисертаціями.

Мені здається, що найголовніше – не заважати кожному виявляти себе і підтримувати ініціативи, які виникають на кафедрі. Інші інколи говорять про нас, як про кафедру, що любить мандрувати. Не було таких екскурсій, започаткованих Катериною Степанівною Серажим, профкомом університету, куди б ми не з'їздили. Дуже любимо відвідувати всілякі конференції. Це не тільки можливість наукового розвитку, а й бажання помандрувати новими містами. Наприклад, з Оленою Дмитрівною Шкільною ми постійні гості на конференціях Львівської національної бібліотеки імені Стефаніка. Нашою останньою спільною поїздкою стали відвідини музею Катерини Білокур, що розташований в Богданівці, під Яготином. Це була спільна кафедральна поїздка.

Фактично такою установою, де ми потрібні як фахівці, куди нас час від часу запрошують, з ким підтримуємо професійні зв'язки, є Львівська національна бібліотека імені Стефаніка. Вони започаткували великий проект «Українська журналістика у світі». У межах цього проекту ми видавали покажчики, створені нашою кафедрою. Це і видавничка, і дослідницька програма, в якій беремо участь. Також товаришуємо з кафедрою мови та стилістики Білоруського державного університету в Мінську. Цього року Московський університет виявив зацікавлення нашими з Анастасією Волобуєвою темами (хоча це не перша наша заявка). Але у зв'язку з останніми політичними подіями у країні вирішили відмовитися від поїздки на конференцію. У нас були хороші стосунки з колишнім деканом факультету журналістики Санкт-Петербурзького університету Мариною Шишкіною. Та зараз керівництво змінилося і нових контактів ми ще налагодити не встигли. Певні зв'язки є в Краківському і Люблінському університетах, але це більше персональне, аніж кафедральне спілкування.

– **В яких напрямках має розвиватися кафедра і чого їй не вистачає?**

– Наш гендерний аспект, звичайно, шкутильгає. Але що поробиш, коли в журналістику приходять здебільшого дівчата. Мені б хотілося, щоб усе залишилося в такому кадровому наповненні, як зараз. Було б чудово, якби вливалися нові молоді сили. Ми маємо мрію: створити підручник із історії української журналістики. Та на сьогодні залишається велика кількість фактологічного матеріалу, який ще не зібрано і не систематизовано. Нам не вистачає статистичних матеріалів і деяких джерел, що перебувають в обмеженому доступі на 50 років. Тобто року з 1960 не всіма матеріалами ми можемо скористатися. А писати історію журналістики, посилаючись на малонадійні чи неповні джерела, неможливо.

– **Найяскравіша відмінність сучасного покоління студентів від студентів у стінах ІЖ 5–10–15 років тому?**

– Сучасні студенти не закомплексовані, вільні, зі своїми очевидними настроями і бажаннями. Досить здібні. На жаль, я не завжди бачу бажання виявляти й розвивати свої здібності. Навчальний процес сьогодні трохи нівельований. Нині студент не бажає дотримуватися законів, правил і принципів. Навіть при демократичному ладі й демократичних настроях має бути закон і дисципліна. Цього було забагато в радянські часи, але цього часто не розуміє сучасне покоління. Ми не зможемо грамотно побудувати надійну й політичну, й економічну, й освітню системи, якщо йтимемо навмання, не дотримуючись певних законів. Має бути рівновага між особистістю і законом, між демократією і дисципліною. Цієї рівноваги немає.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?**

– Думаючи про свою фахову зацікавленість, можу порекомендувати «Щоденник» Євгена Чикаленка. В його творі закладено чимало з того, що визначало долю журналіста в певний час. Але, власне, диктувало і ті настрої, і той героїзм, і ті патріотичні настанови, які потрібні не лише кожній людині, а й журналісту зокрема. Це те, чого нам зараз так не вистачає.

– **Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Я завжди виступаю за справедливість. Незважаючи на те, що я народилася під сузір'ям Скорпіона, більше рис у мене від знаку Терезів. Напевно, здається, що я більше логік за розумовим складом і за темпераментом. Та насправді я дуже емоційна людина, яка здатна розчулитися, затамувати в собі біль, заплакати.

– **Особистість: оптиміст/песиміст/реаліст?**

– Я сова. Рано ніколи не прокидаюся. Для мене це взагалі велика біда, коли треба вставати рано. Ліпше всю ніч не спати, аніж о шостій ранку продирати очі. Коли треба, то можу і о третій годині, і о п'ятій ночі піти на поїзд чи на літак. Усілякі ситуації трапляються... Мені ж працюється краще ввечері. Я півдня можу перейматися будь-якою справою, приблизно години так до дев'ятої вечора, але я все одно нічого корисного не роблю. Просто дуже довго готуюся, перед тим, як почати виконувати якусь «справжню» (творчу) справу.

– **Ваші захоплення, хобі?**

– Раніше я збирала марки, монети, листівки з ромашками – кітч мого дитинства, в'язала й шила, мала колекцію ляльок у національному вбранні. З цього всього сьогодні залишилась пристрасть

до подорожей і різноманітних поїздок, бо на все інше мене просто не вистачає.

У мене вдома цілий клан журналістів: і чоловік, і старша донька журналісти за фахом. А от молодша донька, хоча за освітою дизайнер одягу, зараз займається сценографією.

– **Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?**

– Не люблю золото і діаманти. Діамант і платина – така річ, цінність якої не завжди можна розпізнати. А от напівдорогоцінне натуральне каміння мені дуже до вподоби: бурштин, аметист, малахіт, чароїст, гірський криштал. Колись, за часів студентства, я їздила на наукову конференцію до Єкатеринбурга. Студенти Уральського університету нас спеціально відвели на звалище заводу «Самоцветы» поглянути на ту красу, що там залишається. Я взагалі люблю витвори з натурального каменю, не тільки ювелірні вироби.

Можливо, це смішно й банально, але я не пожалкую грошей на ксерокопії і сканування газет і журналів у бібліотеках чи архівах Москви, Петербурга, інших міст. Часто зупиняюся перед якоюсь дорогою книжкою. Важливим мотивом стає не тільки текст, а й оформлення видання. Пам'ятаю книгу, за яку 10 років тому я заплатила 250 гривень, – це не було дешево. В розумних межах не пошкодую грошей на букіністичну книгу чи періодику. Вдома з мене жартують: вчорашніх газет не тримаємо, читаємо ще довоєнні...

– **Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач? Якими електронними гаджетами користуєтесь?**

– Певним чином обмежую себе в інтернет-спілкуванні; тобто якщо можна цього уникнути, то я не користуюся (на жаль, сам процес дуже «затягує»...). Не користуюся Фейсбуком чи Однокласниками. Для мене важливий тут певний моральний аспект: я не готова до масштабів планетарних «пліток», у цьому відношенні я людина закрита. Не хочу бути мухою в цій павутині.

– **Звідки любляєте дізнаватись новини? Якому ЗМІ надасте перевагу?**

– Часто свідомо зменшую потік інформації, що стосується політичних подій і воєнного ажіотажу. Іноді навіть просила своїх дітей чи чоловіка, щоб вони мені переповіли, що відбувається. З новинних випусків зараз переглядаю «Громадське телебачення», канал «1+1», інколи дивлюся «5 канал»; час од часу вмикаю російські новини – найчастіше «Дождь». Кілька разів ловила себе на думці, що просто боюся вмикати телевізор, намагаюся відгородитися від поганих новин. Телевізор вмикається тільки тоді, коли вдома, крім мене, ще хтось присутній. Інколи переглядаю новини BBC чи CNN. З

друкованих видань нині надаю перевагу «Українському тижню», «Корреспонденту», «Дзеркалу тижня». Але я купую чимало різних видань відповідно до своїх зацікавлень. Збираю колекцію регіональної журнальної періодики; часописи привожу майже звідусіль, де буваю. Цього року – з Луцька, Вінниці, Івано-Франківська.

Олександр Костянтинівич Мелешенко

«Мене не можна пускати в книгарню, бо я втрачаю голову, в мене очі розбігаються і я божеволію»

Початок роботи на кафедрі: 2012 р.

– **Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?**

– Ще зі школи в мене був потяг до гуманітарних наук. Під впливом учительки з історії вирішив вступати на історичний факультет. У радянський час деякі факультети університету, включно з історичним, були на особливому рахунку в ідеологічному плані. Туди вступали за квотами абітурієнти певних категорій (наприклад, діти високопосадовців), а також представники так званого робітфаку – хлопці після армії або виробничники, дівчата з досвідом роботи у колгоспі/радгоспі. Я походив з родини службовців, тож міг бути прийнятий в останню чергу. Мого року випуску вступний конкурс становив сімнадцять осіб на місце. На іспитах для вступу мені не вистачило півбала. Розповів усе, як було, вчительці історії, а згодом дізнався, що вона на моїх помилках учить старшокласників нашої школи. Тож наступного року вирішив вступати на факультет журналістики.

Видатна заслуга Дмитра Михайловича Прилюка в «насадженні» дипломованих журналістів у більшості областей України та в організації навчального процесу на київському журфаці. До наукової діяльності студенти привчалися буквально з першого курсу. Участь у науковій студентській конференції вважалася великою честю.

У радянські часи існувало правило: до аспірантури не можна було вступити відразу після отримання диплому спеціаліста. Потрібно було мінімум два роки відпрацювати в будь-якій професійній редакції. Завдяки прихильному до мене ставленню нового декана Анатолія Захаровича Москаленка в 1985 р. я вступив на заочне відділення аспірантури. Але, як показало життя, неможливо було поєднувати діяльність у газеті з роботою над дисертаційним дослідженням. Аспірантура заочна, а в останні півроку – денна, закінчилася безрезультатно.

Повернувся на рідний факультет у серпні 1990 р., де почав працювати в нещодавно створеному комп'ютерному класі під керівництвом Володимира Володимировича Різуна. Ані інтернету, ані «Windows» ще не було. На комп'ютерах з операційною системою MS-DOS ми навчали студентів текстового процесора «Лексикон», оболонки «Norton Commander», баз даних інформаційного агентства «ТАРС». Невдовзі до нас приєднався Валерій Феліксівич Іванов.

У лютому 1991 р. я став асистентом кафедри періодичної преси, тобто викладачем. Ця велика кафедра була поділена після захисту докторської дисертації Володимиром Атаназійовичем Качканом, заступником Анатолія Захаровича Москаленка з наукової роботи. Так у жовтні 1992 р. я опинився на новій кафедрі журналістської майстерності, де мене новий завідувач активно спонукав до написання та захисту кандидатської дисертації («У мене на кафедрі всі мають бути з науковим ступенем»). Тема була така: «Газетні інформаційні моделі: взаємозв'язок і взаємозалежність концепції і структури тематики». Це питання мені було цікаво досліджувати, тож я написав дисертацію менше, ніж за рік. 10 вересня 1993 р. я її захистив. Ми саме переїхали в нову будівлю, я був першим з ІЖ, хто тут захистився.

Я викладав кілька навчальних дисциплін, пов'язаних із комп'ютерами. Але після перепрофілювання кафедри журналістської майстерності на кафедрі видавничої справи та редагування я перейшов на кафедру міжнародної журналістики, де опинився без педагогічного навантаження. Тоді мене відправили в докторантуру на три роки з відривом від роботи, внаслідок чого перервав своє майбутнє доцентство. Тема докторської дисертації давно вже була сформульована: «Комп'ютерні і телекомунікаційні технології як гарант інтеграції журналістики України в світовий інформаційний простір». Було багато матеріалу зібрано, написав я докторську фактично достроково. Та все одно мусив чекати понад п'ять років, щоб захиститися. Фактично я захистив докторську дисертацію, ще не будучи доцентом – доволі рідкісний випадок у гуманітарних науках. Тож в один рік отримав відразу два документи – диплом доктора наук і атестат доцента.

– **Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?**

– У часи, коли ми навчалися, у нас був унікальний професор Олег Кіндратович Бабишкін. Фронтвик, людина дуже високої культури, освіченості. Він міг читати безліч дисциплін: і про літературу, і

про мистецтво, і про кінематограф. Енциклопедичних знань була людина. І він був членом трьох спілок: журналістів, письменників і кінематографістів. Ледь не увесь розклад факультету журналістики був підлаштований під нього. Кафедра забезпечувала 12 курсів світової літератури. І в кожному курсі було мінімум по 500 авторів, яких треба було прочитати. Це і поети, і прозаїки, і драматурги. Ми читали на кожній парі: на історії КППС, на філософії, на політекономії – аби тільки встигнути прочитати. Я, як книгоглот, зі ста відсотків устиг прочитати за програмою О. К. Бабишкіна відсотків сімдесят п'ять. Ми вели літературні щоденники обсягом 96 аркушів. У мене було таких 12 зошитів, заповнених сюжетами творів світової літератури. (Навіть у студентському театрі мені довелося грати професора Бабишкіна – завдяки відповідній конституції.)

Ніколи не прогулював пари. По-перше, пропуск без поважних причин на перший раз відзначався суворим попередженням, на другий – відрахуванням з університету. По-друге, я взагалі любив учитися. Чесно зізнаюся: нехтував комсомольською роботою і за рахунок цього ходив у бібліотеку. Закінчив університет з червоним дипломом і навіть «висів» деякий час на дошці пошани кращих випускників факультету. Я мав лише одну четвірку з української мови, яку мені поставила Ольга Михайлівна Пазяк ще на першому курсі, яку вона, незважаючи на відмінну відповідь на іспиті, продублювала на четвертому курсі. (Через півроку, аналізуючи мій творчий доробок, привезений з виробничої практики, вона визнає свою неправоту, але буде пізно.)

– **Найяскравіша відмінність сучасного покоління студентів від студентів у стінах ІЖ 5–10–15 років тому?**

– У кожного покоління є свої плюси та мінуси. У поколінь попередніх плюсами були висока професійність і дотримання тих журналістських стандартів, про які ми так багато говоримо. Цим зараз дуже часто нехтують сучасні журналісти з багатьох причин. А перевага сучасних журналістів у тому, що вони мають доступ до безлічі ресурсів, у тому числі й електронних. Це, звісно, дуже допомагає у редакційній роботі. Але ця легкість і доступність породжує в молоді відчуття, що в будь-який момент усе є під руками, тож можна і нічого не робити. Це величезна помилка молодих.

– **Кого з відомих журналістів-практиків Ви виховували?**

– Я викладав у багатьох теперішніх депутатів. Це і Андрій Шевченко, і Ігор Мірошниченко, і Володимир Ар'єв. До речі, той же Ігор Мірошниченко, доки не вступив до лав всеукраїнського об'єднання «Свобода», працював спортивним журналістом. Пам'ятаю, як ми з

Олегом Шумейком, Дмитром Джулаєм часто після занять залишалися в комп'ютерному класі, завантажували на нешвидкісні ЕОМ футбольну програму «Менеджер» і перетворювалися на Валеріїв Лобановських. Кожний перед своїм екраном розкачувався назад-уперед і благав: «Давай! Давай!». Ми так загравались, що вахтери ледь не силоміць нас виганяли з приміщення.

– **Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?**

– У радянській системі кожен журналіст був партійним працівником, це було визначено статтею Володимира Ілліча Леніна (1905) «Про партійну організацію та партійну літературу»: кожний літературний працівник, письменник, журналіст є частиною ідеологічного механізму компартії. Потрібно було грати за цими правилами. Але якщо ти не йшов проти системи, то остання про тебе турбувалася. Система підготовки журналістських кадрів була влаштована інакше, ніж тепер. Наприклад, декан не міг набрати новий курс на факультет доти, доки він особисто не влаштував кожного випускника на роботу за фахом. Декан автоматично був одним із секретарів Співки журналістів і він особисто всіх працевлаштовував. Хоча це й було в межах радянської ідеології. Нас тоді виховували інакше: журналіст повинен мати громадянську позицію, він – захисник ображених, скривджених, знедолених. Редакція газети, журналу, радіо, телебачення була останньою надією людей, які не могли добитися справедливості в партійних, радянських, профспілкових чи комсомольських органах. Радянські журналісти могли реально допомогти людям, мали вплив на високопосадовців і вважали себе потрібними в тому суспільстві.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?**

– Існує феномен південноамериканського роману, на який зараз мало звертають увагу. Це і Габріель Гарсія Маркес, й Отера Сільва з Венесуели, і Варгас Льоса з Перу, який нещодавно став лауреатом Нобелівської премії з літератури, це й аргентинець Хуліо Кортасар. Латиноамериканський роман мені дуже подобається. Мені взагалі багато хто подобається, бо я пройшов вишкіл професора Бабишкіна.

– **Ваші захоплення, хобі?**

– Поступово й непомітно в мене виникла звичка писати свої тексти подумки. Мешкаю я на лівому березі Дніпра, а працювати доводилося на околицях правобережжя (у районах станцій метро «Святошин», «Нивки», «Берестейська»). Щоб не гаяти час у робочому кабінеті, починав писати в метро: продумував композицію, вигадував заголовок, перший абзац – це мінімум. Далі – уже на роботі пе-

редруковував створене на друкарській електричній машинці «Ятрань» (яка, до речі, була не у всіх колег, не кажучи вже про комп'ютери) і продовжував дописувати. Така от виходила економія дорогоцінного робочого часу.

Раніше я збирав назви футбольних клубів з усього світу. У часи, коли ще не було доступу до інтернету, я назбирав більше тисячі назв. Це, до речі, дуже допомагало мені в грі з моїм дуже ученим однокласником Вовою Михайловим, з яким ми мірялися обсягом знань, передусім географічних. До речі, у дев'ятому класі я посів третє місце на Олімпіаді у Києві саме з географії.

– **Чи маєте непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Я завжди кажу: треба перед собою ставити грандіозні цілі – навіть коли здається, що вони недосяжні. Головне – прагнути до того, а результат не змусить себе довго чекати.

– **Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?**

– Мене не можна пускати в книгарню, бо я втрачаю голову, в мене очі розбігаються і я стаю божевільним. Треба мене за руки утримувати. Мені одразу ж хочеться все купити.

– **Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач?**

– Я людина дуже важка на підйом. Потрібно, щоб хтось увесь час мене підштовхував. Я лише зовсім нещодавно з великим зусиллям завів собі електронну скриньку, але все одно в мене часу на організацію листів і перевірку не вистачає: постійно створюю навчально-методичну літературу для лекцій і семінарських занять. Ось тут я не лінуюсь, а постійно працюю, використовуючи принцип письменника Ю. К. Олеші – «Ані дня без рядка».

Любов Василівна Боярська

«Мене щиро дивує, коли студент задоволений від того, що все поскладав на трійки»

Початок роботи на кафедрі: 2003 р.

– **Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?**

– Після школи в мене був вибір між журналістикою і філологією. Я в той час писала вже статті до міськрайонної газети. Я приїхала до червоного корпусу подавати документи для вступу вже в останню п'ятницю, в понеділок термін подання документів на журналістику закінчувався. Та виявилось, що в мене не вистачає однієї статті для творчого конкурсу. А повертатися в суботу додому, коли матеріал у газеті вже зверстаний, пізно. Тоді я пішла в приймальню

комісію і попросила, щоб мені знайшли, що є близьким до журналістики в університеті, бо мені хотілося вчитися тільки тут. І мені запропонували вступати на філологію. Вони мені швиденько оформили документи, і я після першого іспиту пройшла на філологічний факультет. І жодного разу не пошкодувала.

– **Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?**

– Не маю червоного диплома через «Історію КПРС». У мене ще й з викладачем був конфлікт на першому курсі. І цей конфлікт наздогнав мене на державних іспитах. Та чесно кажучи, я не шкодую, що в мене з «Історії КПРС» і «Політекономії» не відмінно.

– **Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?**

– Я вже кілька років поспіль на першому курсі рекомендую студентам книжку канадського вченого Нортропа Фрая «Великий код: Біблія і література». Він входить до двадцятки найбільш цитованих учених у царині гуманітарних наук. Так от, у передмові до своєї праці вчений, власне, говорить про те, яким має бути викладач. Фрай зазначає, що завдання викладача не в тому, щоб прийти і показати, що він тут знає більше за інших і намагатися накинати студентам свою думку, свої єдино правильні погляди й переконання. Завдання викладача полягає в тому, щоб створити такі умови для аудиторії, за яких студенти б згадали, що вони про це вже самі думали, що вони про це вже колись чули, – і віднайшли певну асоціацію. За таких умов студенти починають згадувати, починають працювати мізками і самі роблять висновки з почутого. Якщо ти викладач, зроби так, щоб вони не боялися помилитися, щоб вони почали думати і піднімали той культурний чи інтелектуальний пласт, який уже є після школи. Головне – щоб студенти навчилися оперувати вже готовим запасом знань.

– **Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?**

– У нас на кафедрі було розроблено дуже хороші спецкурси. Наприклад, «Гендерні ресурси ЗМІ» – спецкурс, що розробила Наталя Миколаївна, читали його Ніна Філімонівна, Тамара Володимирівна й Анастасія Михайлівна. Відповідно до нової дисципліни, була видана книжка «Гендерні ресурси мас-медіа». Крім того, Наталя Миколаївна Сидоренко розробила свого часу інший спецкурс – «Національні меншини і ЗМІ». Цю дисципліну деякий час викладала і я. Ці спецкурси були, на мою думку, потрібними, цікавими, і, го-

ловне, студенти мали до них інтерес. Було б непогано, якби їх повернули до навчальних планів, адже це дуже актуально.

– **Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?**

– Збільшення кількості самостійної роботи, зменшення лекційних і практичних годин, переведення освітнього процесу на тестову систему, велика кількість паперової роботи – це все негативні тенденції розвитку освіти й збільшення навантаження на викладача. Викладач поставлений у такі умови, коли в нього майже не залишається часу розвиватись науково, а це неприпустимо.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студенту?**

– У зв'язку з тими подіями, що зараз відбуваються в країні, я читаю досить специфічну літературу. У книжках ти ніби увесь час намаєшся знайти хоч якусь відповідь. Я перечитала Фазіля Іскандера «Кролики і удави». Починаючи з січня, вже 4 рази перечитала. Там про те, що не можна нехтувати шансом: кролики, зумівши переступити свій страх перед гіпнозом удавів, не скористалися ситуацією, не захотіли самі перестати красти, – і удави освоїли іншу стратегію. Наступною стала «Історія Русів» (яку востаннє тримала в руках десь у 90-х рр.) про нескінченні пошуки українцями чийого протекторату. «Убити Дракона» Євгена Шварца перечитала – про те, що найстрашніше зло можна перемогти, тільки не можна зупинитися на півдорозі, і про те, що найскладніше перемогти Дракона в самому собі. За цією книжкою було знято фільм Марка Захарова і поставлено виставу в театрі «Ленком». І ще Шарля де Костера перечитала, «Легенда про Тіля Уленшпігеля». Там маленька країна бореться за свою незалежність, а головний герой носить на грудях ладанку з попелом спаленого інквізицією батька. «Попіл Класа стукає мені в серце», – зазначає він, наголошуючи на відповідальності перед жертвами. Власне, тексти дібрані до теперішньої політичної ситуації.

– **Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Фазіль Іскандер писав: «Якщо ти не маєш сили злу протистояти, тоді зроби довшою його дорогу». Я намагаюся жити по совісті. Думаю, це правильно: не примножувати у світі зла чи хоча б зроби-ти його дорогу довшою.

– **Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?**

– Література – це людинознавство. Найголовніше покликання художньої літератури – виховати й виплекати співчуття, людяність і співпереживання. Треба вчитися сприймати текст не просто відірваним від життя, треба вчитися розуміти атмосферу того часу, коли

він створювався: в яких умовах жив письменник, в яких реаліях, чому він створив таку сюжетну лінію і як вистраждав свого героя. Вся література – гуманітаристика, вона виховує в нас людяність. Треба добирати ті тексти для студентів, які б розвивали саме такі якості.

Більшість сучасних студентів, на жаль, не привчена читати, їм категорично не хочеться зайвий раз узяти книжку до рук. Вважають, що художній текст опрацьовано за переказом на дві сторінки в інтернеті. Іноді навіть складається враження, що молодь зовсім не хоче здобувати освіту і до кінця не розуміє, навіщо вступала до вишу. Щиро дивує, коли студент задоволений від того, що все поскладав на трійки. Таке ставлення до навчального процесу пригнічує.

Незважаючи на вік, я люблю вчитися, мені хочеться дізнаватися щось нове. Як побачу якусь цікаву книжку, то я, звичайно, її куплю. Нещодавно я придбала собі книжечку «Чорна риторика» Карстена Бредемаєра. Це робота про вміння маніпулювати всіма риторичними методами й ефективно працювати з інформацією. Я вирішила, що треба обов'язково це вивчити. Книжки – найкоштовніше, чого мені хочеться, на що ніколи не шкода грошей.

– Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач? Якими електронними гаджетами користуєтесь?

– Інтернет я розглядаю здебільшого як джерело корисної інформації. Книжки в електронному вигляді чи якісь цитати часто шукаю в мережі. Я маю також сторінку у Фейсбуці, але дуже рідко користуюся соціальною мережею. Не маю в тім потреби. З ким хочу, з тим і так спілкуюся.

– Звідки полюбляєте дізнаватись новини? Якому ЗМІ надаєте перевагу?

– Відколи почалася революція, я постійно переглядаю новини. Переважно дивлюся «5 канал», телеканал новин «24», почала дивитися «ТВі» (хоч, чесно кажучи, не дивилася цих каналів кілька років). Раніше я переглядала лише випуски новин на телеканалах «СТБ», «1+1», «Інтер», та під час революційних подій потрібної інформації там не було достатньо. З інтернет-ресурсів читаю новини «Главком», переглядаю також новини на «Укрнет». У ці найгарячіші дні я також скуповую ледь не всі друковані видання з останніми новинами.

Анастасія Михайлівна Волобуєва

«Під час мого навчання я не могла собі дозволити списати іспит з телефона, а сьогодні – це вже ніби норма»

Початок роботи на кафедрі: 2002 р.

– Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?

– У мене тато журналіст, брат вчився на факультеті журналістики, а мама за освітою філолог. Тож коли виникло питання вступу до вишу, обирала між журналістикою і філологією. Подумавши вирішила, що журналістика мені стане ближчою.

Під час навчання в інституті працювала в газетах «Киевские ведомости», «Молодь України» та «Робітничій газеті». Але ніяк не могла знайти свій стиль, усе більше писала штампами. Паралельно з практичною журналістикою почала відчувати схильність до наукового аналізу. Добре пам'ятаю, як взимку другого курсу під час вивчення курсу «Історія української журналістики» підійшла до Наталі Миколаївни й попросилася в аспірантуру. Вона сказала, що ще рано, але запропонувала взяти участь у конкурсі Малої академії наук. Так розпочалося моє наукове життя, яке триває й досі. З практичної журналістики я також стараюся не «випадати». Кілька років була постійним дописувачем одного фехтувального сайту. Зараз час від часу публікуюся на сайті Асоціації спортивних журналістів України.

– Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?

– Коли ми вчилися на першому курсі, десь у вересні-жовтні розмалювали парти в 21 аудиторії. Точніше сказати, не тільки ми це робили. Міжнародники теж їх розмальовували. Але саме до нас на лекцію прийшли тодішній директор ІМВ Леонід Васильович Губерський з нашим деканом Анатолієм Захаровичем Москаленком. Нам чітко сказали, що збираються вигнати тих, хто це зробив. Усі знали, хто зіпсував парти, проте жоден із нас нікого не видав. Але через те, що ми виявилися винними, то мали «видраїти» всі парти 21 аудиторії. Тож найяскравіший спогад це, коли ми перед і після пар драїли парти в 21 аудиторії.

Надзвичайно цікаві лекції були в Анатолія Захаровича. На першому курсі він викладав «Основи журналістики». А курс Володимира Івановича Шкляра «Політика і влада» ми взагалі слухали з відкритими ротами, настільки він умів тримати аудиторію. Я вже зараз точно не пригадаю, що читав Ігор Юрійович Слісаренко, поєму щось пов'язане з телебаченням. Для нас він став викладачем нової формації. Він тоді повернувся з Великобританії, де проходив практику на ВВС. Тож його пари були з великою кількістю наочно-го матеріалу. Лекції він читав без папірців, лише з невеликим пла-

ном. Розповідав дуже корисні й необхідні для нас, майбутніх журналістів, речі. А головне – він часто на парах сидів на столі, що для нас було досить незвичним явищем. Також усі обожнювали літературу, яку викладала Ніна Филімонівна Остапенко. Ніхто не переживав, що треба багато читати. Всі просто читали й раділи, що можуть на заняттях обговорити прочитане.

– **Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?**

– Я намагаюсь ставитися до студентів толерантно, з повагою. Розумію, що вони чим швидше хочуть піти працювати, тож іноді пропускають заняття. Завжди шукаю спільну мову з ними і вимагаю, щоб вони обдумували впродовж пари, що прочитали, а не просто зачитували відповідь із зошита чи ксерокса. Якщо мені буде цікаво викладати предмет, тоді, думаю, зможу і студентів ним зацікавити. Якщо ж вони відчують, що я не захоплююся дисципліною, яку викладаю, не вдосконалююся в ній, тоді й вони так само будуть ставитися до предмета.

– **Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?**

– Для мене найбільше досягнення – це стосунки на кафедрі між колегами. Щірі щодо одне до одного, завжди намагаємося одне одного підтримати. Працювати в такій атмосфері приємно. Крім того, ми намагаємося писати й видавати збірники, різноманітні покажчики, що стосуються історії журналістики. Так, кафедра на чолі з Наталею Миколаївною видала покажчики періодичних видань Полтавської, Подільської губерній та Києва; зараз готуються до виходу покажчики Чернігівської, Волинської та Київської губерній. Інформацію для них збирали в бібліотеках та архівах України, Росії, Канади, Чехії тощо. Переконана, що кращих покажчиків дореволюційної періодики не існує.

– **Найяскравіша відмінність сучасного покоління студентів від студентів у стінах ІЖ 5–10–15 років тому?**

– Я думаю, основна різниця полягає в тому, що ми вчилися за книжками, а сьогоднішні студенти вчать за всілякими електронними ресурсами. І ще в тому, що в час мого навчання я не могла собі дозволити списати іспит з телефону, а сьогодні – це вже ніби норма. Студенти навіть не розуміють, наскільки цінною є ця свобода доступу до інформації, відкриті електронні бібліотеки, безліч навчальних ресурсів. Прикро, що з усіма цими можливостями загальний рівень знань студентства стає нижчим. Переконана, якби студенти читали, багато читали, їхній рівень підвищувався би.

Самі студенти не змінилися. Бажання в них ті самі: вчитися, веселитися, гуляти, закохуватися, товаришувати, шукати можливості легко скласти іспит, якщо вони не готові, знайти роботу... своє місце. Так було і 10 років тому.

– **Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?**

– У сучасній освітній системі є чимало позитивних рис. Переваги в першу чергу в тому, що студенти можуть постійно брати участь у всіляких грантових програмах, літніх школах тощо. А запровадження системи подвійних дипломів дає можливість усім охочим поїхати вчитися на певний час за кордон.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студенту?**

– Мені подобається «Село Степанчиково та його мешканці» Федора Достоєвського. Я його читала років сім тому, але й досі пам'ятаю уривки з тексту.

– **Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Це принцип Рабіндраната Тагора: намагатися радіти кожному дню, незалежно від того, що відбувається. Коли я дізналася про такий принцип, то зрозуміла, що можу застосувати його й для себе. Мені такий погляд на життя виявився близьким.

– **Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?**

– У матеріальному сенсі я б хотіла мати можливість більше подорожувати світом і побувати в різних цікавих місцях. Здебільшого це пов'язано з містами, де є музеї та галереї. Активний екскурсійний відпочинок мені подобається значно більше, ніж просто пляжі й засмага.

– **Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач? Якими електронними гаджетами користуєтесь?**

– Загалом, я користуюся всіма доступними електронними засобами. Але, як на мене, то потрібно їх значно більше використовувати саме під час викладання. Я маю неймовірну кількість матеріалів у паперовому вигляді. Переконана, вже настав час відсканувати їх й активніше ділитися зі студентами.

Валентина Петрівна Михайлюта

«Мої одногрупники передбачали мені майбутнє:

«Михайлюта – майбутній професор»

Початок роботи на кафедрі: 2000 р.

– **Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?**

– Уже з першого класу школи переді мною стояла дилема ким мені бути: вчителем чи лікарем. Це були дві найважливіші й найпривабливіші професії для мене. Моя сестра пішла маминим шляхом, обрала навчання в медичному інституті. У дитинстві я часто приходила до мами в лікарню, іноді навіть щось їй допомагала, у мене був білий медичний халатик і шапочка. Перші два роки після школи я вступала до медінституту, але для вступу не вистачило півбала. Тоді я й зрозуміла, що, мабуть, повинна стати вчителем.

Мій чоловік – журналіст, він закінчив факультет журналістики. Так вона й ввійшла в нашу сім'ю, обидві доньки закінчили Інститут журналістики. Тепер уже в нас нова династія – журналістів.

– **Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?**

– Ми вчилися за радянських часів, тож завжди мали відпрацювати в колгоспах і радгоспах. Ми приходили 1 вересня на заняття, а потім їхали всією групою на місяць збирати помідори. Це були дуже гарні часи такого неформального спілкування: ми купались у річці, засмагали, співали пісень ввечері біля вогню, знайомилися із жителями, наші хлопці билися з місцевими хлопцями за дівчат... У нас було цікаве студентське життя.

У групі моє майбутнє було визначено: всі дівчата казали, що я – майбутній професор.

– **Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?**

– Для викладача дві риси обов'язкові: перша – любити свій предмет, який ти викладаєш, бо як ти можеш прищеплювати любов до нього, якщо сам його не любиш. А друга – любити студентів, з якими ти працюєш, бо спілкування повинно бути повноцінним і двостороннім. У цьому плані мені легко, адже предмет, який викладаю, я люблю, і мені приємно, що студенти завжди старанно готуються до занять, читають. Це вселяє надію, що вони також люблять літературу.

– **Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?**

– Найвищими науковими досягненнями кафедри є наукові здобутки Наталі Миколаївни Сидоренко: вона професор, захистила дисертацію з історії журналістики, її ім'я добре відоме в наукових колах України. Доброї пам'яті професор Анатолій Григорович Погрібний, якого з нами вже немає, завжди був візиткою нашої кафедри і ми ним пишалися. І якщо ми говоримо, що у нас на кафедрі працю-

вав Анатолій Григорович Погрібний, то це вже свідчить про високий рівень наукової діяльності кафедри. Він читав лекції за кордоном, був досить відомим літературознавцем. Анатолій Григорович викладав українську літературу. Крім того, він був активним громадським діячем, досліджував проблеми української мови, української державності. Про це він розповідав на лекціях і реально намагався втілити найкращі задуми в життя, коли був заступником міністра освіти України. До того ж, Погрібний вів у прямому ефірі Українського радіо програму «Якби ми вчилися так, як треба», котра мала великий успіх і популярність, цю програму знали й слухали мільйони українців.

– **В яких напрямках має розвиватися кафедра і чого їй не вистачає?**

– Щодо матеріального забезпечення кафедри, то у нас навіть місця не вистачає для всіх викладачів. Теоретично треба, щоб були в кабінеті й шафи, й додаткові полиці. І, врешті, ми повинні прагнути до того європейського стандарту, коли в кожного викладача є невеликий кабінет, де він може зустрітися зі студентами, поспілкуватися, проконсультувати їх.

– **Найяскравіша відмінність сучасного покоління студентів від студентів у стінах ІЖ 5–10–15 років тому?**

– Я б не сказала, що існує якась така суттєва різниця між студентами різних поколінь. Єдина, мабуть, різниця – вміння користуватись технікою, і в цьому плані сучасні студенти мобільніші. Вони можуть швидше здобувати інформацію. Раніше студенти не мали такої техніки, але, незважаючи на це, вони все одно знаходили все, що треба. В усі часи є й старанні студенти, й такі, що не хочуть вчитися. А ще нинішні студенти спішать працювати, одночасно здобувати кілька освіт, що заважає їм мати повноцінні знання.

– **Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?**

– Найбільша проблема для мене – це велика кількість студентів у групах і мала кількість годин на предмет, який читаю. Певна, що тут я не «відкриваю Америку», думаю це актуально для моїх колег.

Тривалий час розвиток української освітньої системи був загальмований. Це не дозволяє нам повноцінно й рівноправно увійти в Болонський процес, в якому ми ніби вже є, але суто формально насправді. Болонський процес й європейська система освіти передбачають, що викладач працює із маленькою групою, не більше, скажімо, 12 студентів. У мене зараз групи – сорок студентів. І як цим студентам елементарно встигнути бали набрати? Як навіть відповісти? У такій ситуації це складно. Тут докорінно треба змінювати систему.

Ми дуже «революційні», у нас дуже багато й часто всього змінюється, руйнується до «основанья» і ми, на жаль, дуже багато втрачаємо під час цих змін. Переконана, що треба вчитися в «старої доброї Англії» консерватизму й відмовитися від невиправданої економії. Починаючи зі школи й закінчуючи вишами, у нас гіпернабори, гіперкласи – це не сприяє якості освіти.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?**

– Тарас Шевченко – це наше все. Але в літературі, у мистецтві ми не можемо обмежитися одним іменем. Геніальна Ліна Костенко. Звісно, я пораджу її читати. Але водночас сучасна людина не може не читати, скажімо, Юрія Андруховича чи Габрієля Маркеса.

– **Ваші захоплення, хобі?**

– У мене такий щасливий збіг обставин, коли мені за моє захоплення платять гроші – люблю читати книжки. Спочатку це було хобі, а тепер це моя робота.

– **Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?**

– Я не маю залежності від якихось речей і можу відмовити собі багато в чому, та від потрібної книжки не можу відмовитися.

– **Звідки полюбляєте дізнаватись новини? Якому ЗМІ надаєте перевагу?**

– Не можу сказати, що особливо полюбляю якісь телеканали, але найпопулярніші телепрограми я просто змушена переглядати, адже зараз читаю дисципліну «Медіакритика». Зазвичай моніторю новинний контент і порівнюю, в якому ключі подають новини телеканали «СТБ», «Інтер», «1+1». Звертаю увагу на те, хто пропонує найбільш достовірну, повну, збалансовану інформацію.

Ніна Филімонівна Остапенко

«Якби ми так ходили на заняття, як ви ходите тепер, то, мабуть, жоден із нас не закінчив би університет»

Початок роботи на кафедрі: 1985 р.

– **Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?**

– На факультет журналістики я потрапила певним чином випадково, бо чіткого уявлення про свою майбутню професію не мала. У 1967 р. вийшов на екрани фільм «Журналіст». Це дуже красива історія людини, що весь час подорожує і зустрічає непересічних особистостей. Тоді мені здалося, що ця професія мені б підійшла. Хоча спершу я збиралася вступати на радіофізичний факультет. Моя лп-

ша подруга йшла на журналістику, тож і я швидко змінила свою думку. Ми разом подали документи і разом не вступили на стаціонар, хоч набрали по 19 балів із 20. Нас зарахували на вечірнє відділення. Після зустрічі з деканом факультету журналістики Дмитром Михайловичем Прилюком з'ясувалося, що відмінно складені обидві сесії на першому курсі дозволять при певних обставинах розраховувати на перехід на денну форму навчання. Довелося після роботи багато вчитися, виконувати завдання, відвідувати лекції. У 17 років поєднання роботи й навчання було досить складним, але результат... З другого курсу я вже була «стаціонарною» студенткою факультету журналістики.

Після закінчення університету я три роки працювала на телебаченні й лише потім вступила до аспірантури. У той час стипендія в аспіранта була такою ж, як і зарплата редактора. Моїм керівником був Володимир Андрійович Рубан, професор кафедри партійно-радянської преси. Я працювала три роки в бібліотеці в газетному архіві, надихалась пилюкою, та все ж захистила дисертацію на тему «Роль селянської преси в пропагандистській підготовці масової колективізації сільського господарства УРСР 1926–1929 рр». Тепер ця тема видається дещо дивною, а тоді була цілком у дусі часу, а методи роботи з газетними архівами залишилися корисними на всі часи.

– **Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?**

– Найбільше мені подобалося вивчати історичні дисципліни: історія журналістики, політична історія, історія України. Я впевнена, що точно працює одне з посилай теорії «раси, середовища й моменту» Іполіта Тена: людина завжди залежить від того, що було до неї, і визначає те, що буде після неї. Ми завжди несемо певну відповідальність за прийдешній час.

Я закінчила навчання з червоним дипломом. Але я б не сказала, що це через великий потяг до навчання. Наймовірніше, це поєднання меркантильного інтересу й зацікавлення, адже мати хорошу стипендію могли тільки відмінники.

– **Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?**

– Не обов'язково людина з гучним іменем у журналістиці може стати хорошим викладачем і навпаки. Я не поділяю думки, що викладачі всіх дисциплін, які є в Інституті, повинні мати практичний досвід роботи в журналістиці. О. Герцен уважав, що найцінніше, що дає університетська освіта, «це метода». Урешті, викладач ви-

ступає як критик, заохочує до надбання освітніх цінностей. Він повинен вміти визначити певні теоретичні критерії і запропонувати їх студентам. Крім того, варто не тільки звертатися до аудиторії, а й вміти почути своїх студентів.

– **Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?**

– На нашій кафедрі зібралися люди, що мають схожі зацікавлення й наукові інтереси. Кожен з моїх колег – експерт у певній царині журналістики. Ми завжди дізнаємося щось нове одне від одного. У такій атмосфері приємно працювати. Ми можемо похизуватися й тим, що на нашій кафедрі захищався нинішній міністр освіти і науки України Сергій Квіт.

– **В яких напрямах має розвиватися кафедра і чого їй не вистачає?**

– Нам катастрофічно не вистачає годин. Взагалі я не дуже задоволена сьогоднішнім навчальним процесом. Мені здається, що у студентів повинна бути більш ґрунтовна гуманітарна база. Бажано на першому-другому курсах більше давати загальногуманітарних предметів: історію, філософію, літературу. Слід завжди пам'ятати, що спочатку було Слово. Тому українську мову взагалі треба вивчати стільки, скільки студент вчиться на журфаці.

– **Найяскравіша відмінність сучасного покоління студентів від студентів у стінах ІЖ 5–10–15 років тому?**

– Негативна риса сучасного студентства – менш глибокі знання. А от позитив у тому, що воно налаштоване на швидше сприйняття всього нового, що його оточує.

– **Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?**

– Не треба так швидко змінювати все і всіх. У нас постійно змінюють навчальні плани, вводять багато дрібних курсів, за час яких студент не встигає повноцінно опанувати предмет. Скажімо, наступного року ми переходимо на скорочений тиждень. Студенти будуть вчитися чотири дні, п'ятий день – час творчої праці. Але для того, щоб цей експеримент вдало втілювався в життя, треба мати відповідні умови в стінах інституту, а не відправляти студентів творчо розвиватися додому.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?**

– Нині мені подобається Жозе Сарамаго своєю пересторогою «Перебої в смерті». Вчить нас, щоб ми не хотіли чогось беззаперечно! Врешті, я думаю, що література – це та спонка для нашого життя, яка примушує нас про щось задуматися. Вчора зі студентами ми провели семінар за книжкою Еріха Марії Ремарка «На західному

фронті без змін». Одна справа, коли ми читали цей твір у минулі роки, зовсім інше – читати зараз, коли ми на порозі війни з Росією. Ця книжка змушує замислитися і трохи інакше подивитися на всі ті речі.

– **Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Я маю єдиний непорушний життєвий принцип: «Не бреші!».

– **Звідки полубляєте дізнаватись новини? Якому ЗМІ надаєте перевагу?**

– З друкованих видань я люблю «Голос України». Це чи не єдине видання, яке нині відповідає класичному типу газети, намагається дотримуватися головних принципів журналістики і надавати свої шпальти представникам різних точок зору, що не завжди ми маємо в інших ЗМІ. З електронних ресурсів переважає «ЛІГА.net». І на цей момент, як не дивно, мені дуже подобаються випуски новин телеканалу «1+1».

– **Чи можна Вас зустріти в соціальних мережах/на форумах/у чатах? Де саме?**

– Я не дуже люблю виставляти особисте життя напоказ і ділитися останніми подіями з усім світом. Тож соціальні мережі – це розвага не для мене.

Тамара Володимирівна Старченко

**«Я одержала свою першу четвірку,
вступаючи до аспірантури на екзамені з історії партії»**

Початок роботи на кафедрі: 1986 р.

– **Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?**

– З дитинства мене «розривала» любов між медициною і красним письменством. І врешті-решт красне письменство здобуло перемогу. Я жодної секунди про це не шкодую. То є велике задоволення працювати там, де тобі подобається, де тебе розуміють.

Я працювала на підготовчому відділенні нашого ж університету, викладала українську літературу і навіть трошечки українську мову. Це було надзвичайно цікаво, тому що туди йшли діти, які справді прагли знань. Ми готували абітурієнтів більшою мірою для тодішнього факультету журналістики. І коли місце на кафедрі звільнилося, то я з великим задоволенням пішла працювати на факультет журналістики.

– **Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?**

– У мої студентські роки мені було цікаво все. Мені говорили: «Ти ненормальна!». У нас було сім чи вісім мов – усі мені видавались цікавими. У нас була медична підготовка чотири роки. Я діставала величезне задоволення і від медицини також. Мені було цікаво все. І, на щастя, я і до цього часу не втратила ось цієї зацікавленості абсолютно до всього. Вона ще й досі є.

Може, й незручно говорити, але в сучасному студентському розумінні я була не модерною, а була такою свідомою студенткою, у мене залишки совісті були (бачите, як я обережно формулюю). Скажімо, у нас угорську мову викладали завжди носії мови, викладачі з Угорщини, і в групі було лише семеро дівчат. Звісно, не всі хотіли лишатися на лекції. Але я йшла, одна була з викладачем дуже часто, і не тільки тому, що в мене були залишки совісті, а просто було справді цікаво. Фактично, це були безкоштовні індивідуальні заняття. Нині, коли я приїжджаю до Угорщини, угорці захоплені тим, що я розмовляю їхньою мовою.

Я закінчила навчання з червоним дипломом. І це теж не сучасно звучить. Уявіть собі, аж незручно говорити: протягом п'яти років у мене не було жодної четвірки. Ніколи! Я одержала свою першу четвірку, вступаючи до аспірантури, на екзамені з історії партії.

– Кого з відомих журналістів-практиків Ви виховували?

– Говорити про журналіста, але не мати на увазі широкі культурні горизонти, які формує перш за все література, просто неможливо. Література – це не тільки прекрасна лабораторія слова, вміння працювати зі словом, це ще і вміння долучатися до особливостей психології людини, до найрізноманітніших психологічних виявів людської особистості. І що, як не література, може дати найкращі можливості для становлення журналіста саме в цьому напрямі.

На телебаченні сьогодні все знайомі обличчя. Ведучі «ТСН» – більшість мої випускники. І неймовірна кількість депутатів Верховної Ради. От, скажімо, той же Андрій Шевченко. У мене до цього часу залишаються його письмові роботи, саме Андрія Шевченка. Андрій свого часу пропустив практичні заняття, коли ми розглядали роман Емілі Бронте «Грозовий перевал». Та яку прекрасну роботу він потім написав! Коли в мене є можливість, я студентам його цитую. Це і розумно, й образно, і відверто, і від душі, і чесно, і як завгодно... Такими речами справді можна пишатися.

– Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?

– Керівництво інституту, зокрема директор, дає можливість нам самим думати, виявляти свої творчі вподобання, власне бачення навчального процесу, його позитиви й негативи. Ми самі створюємо

програму, на нас ніхто не тисне. І я маю величезне задоволення від того, що я зі студентами працюю так, як мені зручно, як мені здається найбільш оптимальним. Завідаючи п'ять років цією кафедрою, ми з Володимиром Володимировичем говорили про те, що треба щось змінювати. Він це розумів, утілював це в життя. Тепер ми маємо дисципліну «Літературний стиль». Це було важливо саме для журналістів. Звертаючись до літературного стилю, говоримо про особливості художнього тексту, про методи й засоби створення художньої виразності. Ми повернули в практичне річище. Тепер це набагато ефективніше.

У Біблії зазначено: «Спочатку було Слово». І Слово було втілено у Святому Письмі. От без цього не можна кожному студентові. Без Євангелії. Тут уже навіть справа не в питаннях віри. Це основа основ, це є початок. І тому, прочитавши чотири Євангелії, людина мисляча, яка звикла аналізувати і щось бачити, знайде для себе багато важливого.

– Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?

– Можливо, це з віком пов'язане – я перечитую те, що люблю. Я не можу без Чехова. Надзвичайно люблю Нечуя-Левицького. Він для мене справжня віддушину. Любила його ще зі школи, але над повістю «Бурлачка» плачу і досі.

– Ваші захоплення, хобі?

– Без театру я не уявляю свого життя, без музики я не уявляю свого життя, без філармонії, без будинку органної музики. Ще я дуже люблю вишивати.

Подорожі – це те, без чого я взагалі не мислю свого існування. Мені пощастило, адже я була в більшості найвідоміших, найбагатших, найкращих музеїв світу: це і Лувр у Парижі, і Прадо в Мадриді, і Дрезденська галерея. Я була по-справжньому вражена, коли побачила «Сикстинську Мадонну», і мені абсолютно було байдуже, що там ще є. Але величезними слізьми я плакала у Богданівці (Яготинський район), у музеї Катерини Білокур. Я бачила оригінали її робіт у Лаврі, у музеї декоративного мистецтва. Але в маленькій хатинці Катерини Білокур панує неймовірна атмосфера. Дух і подвиг цієї жінки – це чудо.

– Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?

– Мене так вчили: як би тобі не було погано, які б проблеми з усіх боків не обліпили, у жодному випадку, ніколи не можна людину ображати!

– Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?

– Люблю друковані видання інтелектуального плану. У мене невелике коло: у «Дзеркалі тижня» я читаю аналітичні матеріали. Там є аргументація, там є висновки, там є думка. Для мене найголовніше, щоб ця думка пульсувала. Якщо ти відчуваєш подібне, то це справді цікаво.

– **Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач? Якими електронними гаджетами користуєтесь?**

– Інтернетом користуюся обов'язково, без цього вже ніяк не можна. Адже в студентів є нахил, м'яко кажучи, все брати з Вікіпедії. Тож і мені інколи доводиться простежувати, що там пишуть.

Олена Дмитрівна Школьна

**«Нам не вистачає нових столів,
великої книжкової шафи і викладачів-чоловіків»**

Початок роботи на кафедрі: 2001 р.

– **Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?**

– А хіба може бути щось цікавіше за історію журналістики? Я ще на третьому курсі університету захопилася цією дисципліною, так і досі «відійти» не можу. Це мій щирий науковий інтерес. Я й досі не знайшла щось цікавіше, як знайду – подамся до іншої царини.

– **Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?**

– Література нам дуже подобалася. Ми вивчали набагато більше, аніж сучасні студенти. Усі п'ять років нам викладали українську літературу, зарубіжну і російську літературу. І ще в нас був курс літератури народів СРСР. Це справді було дуже цікаво. Я взагалі була сумлінною студенткою. Могла не дійти на пару тільки в тому випадку, якщо дуже погано себе почувала. До навчального процесу я ставилася відповідально, тому і не розумію студентів, які увесь час прогулюють пари.

– **Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?**

– Історія журналістики – дуже специфічна дисципліна. Її викладають нині ледь не у всіх провінціях, де відкрили факультети журналістики. Часто викладачі, які мають зовсім інші наукові інтереси, просто вимушені викладати історію журналістики через навчальні плани й навантаження. Викладач історії журналістики – це передусім науковець, який досліджує цей напрям. Проблема в

тому, що ми не маємо класичних підручників, типових схем, не маємо усталених поглядів на історію журналістики як систему, немає класичної хронології і періодизації. Треба володіти величезним обсягом матеріалу, щоб знання з історії журналістики систематизувати й викласти студентам чітко, зрозуміло. Це можливо лише тоді, коли ти сам заглиблений у цю сферу і досліджуєш роботи інших науковців з історії журналістики.

– **Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?**

– Важливо, щоб був певний баланс між викладачами старшого і молодшого покоління. У нас дуже різні вікові цензи серед колег на кафедрі. Нині я працюю з тими людьми, яких ще пам'ятаю як своїх викладачів. Я представник середнього покоління. Бо на кафедрі вже є й ті, у кого викладала я. Андрій Анатолійович Борець і Ольга Юривна Сухомлин – нещодавні мої студенти.

– **Найяскравіша відмінність сучасного покоління студентів від студентів у стінах ІЖ 5–10–15 років тому?**

– Молодь стала ледачішою. У часи, коли я навчалася, теж були різні студенти, але навчання все-таки було для нас важливим. Людина має ставитися відповідально до того, чим вона займається. І в навчанні, і в роботі. Ніколи не повірю, що студент, який не готується, прогулює, бреше викладачеві, стане в майбутньому нормальним журналістом.

– **Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?**

– Освітня система надто забюрократизована, викладачеві доводиться виконувати купу паперової роботи. Постійно відбуваються якісь зміни. Освіта все ж консервативна система, має бути якась (це слово використаю, яке вже у нас стало лайливим) стабільність. А коли зміни відбуваються так, що за ними не встигають ні викладачі, ні студенти, тоді стається розбалансування системи. Класична система університетської освіти потребує більшої тягlosti в навчальних планах і програмах.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?**

– Всі повинні читати Тараса Шевченка, всі повинні читати Івана Франка, всі повинні читати Лесю Українку. Класика. Це стосується кожного, хто вважає себе освіченою людиною. Що стосується студентів-журналістів, то вони повинні обирати у світовій класиці твори, які, так чи інакше, стосуються журналістики. Або твори тих авторів, які мали досвід написання публіцистичних текстів, адже це відбивалося і на їхній літературній творчості. Або твори, написа-

ні про журналістів і про журналістику. В українській літературі класичним зразком такого формату є Іван Франко. Бо загальновідомо, що він письменник і поет. Та ми постійно наголошуємо на тому, що це найвидатніший журналіст-публіцист за всю історію української журналістики. Він усе своє свідоме життя писав матеріали для газет і журналів.

Мені цікаво, що людина відчуває, читаючи певний твір. Почуття, які виникають при сприйнятті й читанні художніх творів – це найважливіше. Я прихильниця класичної літератури. Хоча про сучасних авторів не можна сказати, що все так погано. Деякі зачіпають... Але все має пройти апробацію часом і тільки тоді стати чимось значущим. Це стосується і художньої літератури, і журналістики. Звідки ми знаємо, що читатимуть через 100 років? Воно може бути блискуче написано, і дуже на злобу дня, і відгуки мати позитивні. Але ж ми не знаємо, чи буде цей твір оцінено прийдешнім поколінням, чи стане він класичним, чи увійде в історію.

– **Ваші захоплення, хобі?**

– Я люблю вивчати старі газети. І не втомлююся від такої роботи. Є пласт видань, з якими цікаво працювати, але ти розумієш, що це лише тло, що таких видань було багато. А є кілька вершин української журналістики і їх на пальцях перелічити можна. Є видання, які можна назвати вершинами журналістики: газета «Діло», часопис «Киевская старина», газета «Рада», американська «Свобода», «ЛНВ».

Я змушую ходити студентів до бібліотеки не через те, щоб ускладнити їм підготовку до семінарського заняття. Коли ти тримаєш у руках газету, якій понад сто років, то яскравіше відчуваєш дух епохи, атмосферу того часу. Ти можеш уявити, як людина того часу гортала цю газету чи переглядала свіженький журнал, а не стрічку новин в інтернеті.

– **Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Все, що робиться – на краще. Справді так вважаю. Бо якби вже це собі постійно не повторювала, то взагалі б з глузду з'їхала.

– **Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?**

– Я дуже люблю театр. Це те, на що я не пошкодную грошей: на гарну театральну виставу. Одним із найбільших театральних потрясінь стала для мене вистава «Урус-Шайтан» у театрі імені Івана Франка. Я дістала неймовірні враження й справжнє мистецьке потрясіння. Востаннє я була в Київському академічному театрі драми і комедії на Лівому березі й дивилися там «Анну Кареніну». Хоча твір дуже складний, він досить вдало поставлений на сцені. У цьому

ж театрі я переглядала «26 кімнат» за творами Антона Чехова. Раніше ставили в театрі «Вишневий сад» – вистава просто неймовірно душевна. Одна з найулюбленіших моїх постановок – «Одруження» за Миколою Гоголем. Це твір класичної російської літератури, практично в усіх театрах йде російською мовою в класичній постановці. У театрі імені Івана Франка його ставлять у перекладі Остапа Вишні українською мовою. Переклад Остапа Вишні – просто суперовий, з усіма оцими українськими колоритними висловами, ідіомами.

– **Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач? Якими електронними гаджетами користуєтесь?**

– Я все люблю записувати від руки. Завжди маю купу папірців, коли готуюся до пар.

Мій мережевий прогрес закінчився на тому, що колись мої студенти змусили мене зареєструватися «ВКонтакте». «Однокласники» мені не подобаються, а у «Фейсбуці» всього забагато: забагато людей, занадто багато інформації, коментарів. Однієї соцмережі мені вистачає.

– **Звідки полюбляєте дізнаватись новини? Якому ЗМІ надаєте перевагу?**

– Були ж часи, коли по телевізору я тільки переглядала серіал «Величне століття. Роксолана». Ще й переживала! А зараз – здуріти можна: цілодобово прив'язаний до інформаційного потоку. Але це вимушено, безумовно. З огляду на нинішню нестабільну політичну ситуацію в країні треба знати те, що відбувається, навіть коли ти нічого не можеш з тим вдіяти. Я зазвичай дивлюся новини на «5 каналі». А от аналітичні передачі й ток-шоу не дивлюсь принципово, вони мене дратують.

Наталія Степанівна Желіховська

«Важливо не те, що є, а те, як має бути»

Початок роботи на кафедрі: 2007 р.

– **Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?**

– У 1989 р., коли я вступала на факультет журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (тоді Київський державний університет імені Т. Шевченка), як і сьогодні, був одним з кращих вищих навчальних закладів України. Під час мого навчання, у 1992 р., факультет журналістики став Інститутом журналістики. Перші два курси ми провчилися у жовтому корпусі університету на бульварі Т. Шевченка. І хоча нова будівля на вул.

Мельникова (колишня Вища партійна школа) була надзвичайно респектабельною, у стінах жовтого корпусу ми почувалися затишніше й атмосфера була по-справжньому студентською.

Журналістика мене зацікавила в старших класах школи. Якогось яскравого поштовху до цієї професії я не пригадую, але сам процес дослідження й написання матеріалу мене завжди приваблював. Це було прагматичне усвідомлення власних нахилів і здібностей. Спробувавши себе в журналістиці, перейшла на викладацьку роботу, і сьогодні маю змогу поєднати як журналістику, так і наукову діяльність.

Уже з першого курсу навчання я працювала на телебаченні. Спочатку це був телеканал «УТ-1» – єдиний український канал того часу. Згодом, у 1993 р. з'являється перший комерційний телеканал, створений спільно з американцями. Це був канал «ICTV», де я продовжила свою телевізійну практику. Після декретної відпустки вирішила змінити шалений ритм «телевізійного» життя й спробувати себе в друкованих виданнях – «Україна молода», «Молодь України» та ін. До аспірантури я вступила вже у 2004 р.

На початку 90-х рр. ми всі були мільйонерами. Хоча працювала на півставки, моя зарплатня становила чотириста тисяч гривень. Утім, на ці тисячі можна було купити не так вже й багато. Так, купуючи кілька кілограмів фруктів (апельсини й банани), можна було витратити п'ятдесят-сімдесят тисяч.

– Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?

– Чесно кажучи, я не була зразковою студенткою. Через свою роботу на телебаченні я не так часто з'являлася в інституті, а на старших курсах взагалі рідко відвідувала пари. Але завдяки телебаченню, зробила якісну дипломну роботу на тему: «Телевізійний портрет: від задуму до втілення». Щодо навчальних програм, то в наш час було багато експериментальних спецкурсів. Зокрема, з музичним мистецтвом нас ознайолювали викладачі з консерваторії. Деякі заняття відбувалися в актовому залі, де на сцені стояв рояль й можна було влаштувати міні-концерти.

– Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?

– Викладач вишу має бути «два в одному»: і дослідник – а це людина-інтроверт, заглиблена у свою тему наукового дослідження; з іншого боку, екстраверт, бо викладачеві потрібно виступати перед аудиторією, спілкуватися, ділитися зі студентами результатами своїх наукових досліджень.

– Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?

– Мені подобається західна система освіти, до якої ми намагаємося наблизитися. Специфіка цієї системи в тому, що все спрямовується на індивідуальний підхід, викладач працює з невеликими групами студентів. Незважаючи на введення модульно-рейтингової системи оцінювання, нам ще потрібно подолати залишки радянських стандартів в організації навчального процесу.

– В яких напрямках має розвиватися кафедра і чого їй не вистачає?

– Наукова атмосфера – те, що необхідно підтримувати і розвивати: більше наукових контактів, конференцій, активного обміну думками і досвідом. Усе це допомагає створити такий собі «мозковий центр», відповідне наукове середовище в університеті. Тоді виникають нові ідеї досліджень та наукових пошуків як у студентів, так і викладачів.

– Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?

– Від рівня розвитку наукового середовища залежить і ступінь академічної свободи викладачів. Без наявності академічної свободи неможливо уявити собі університет як такий.

– Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студенту?

– Як на мене, усі твори Оксани Забужко варті уваги. Ця авторка водночас інтелектуалка і талановита письменниця. Якщо зважати на сучасні українські реалії, то варто взяти до рук твір Дмитра Донцова «Націоналізм». Він не втратив своєї актуальності й сьогодні, хоча був написаний на початку ХХ ст. мовою, яку, можливо, важко сприймати. Але за змістом абсолютно влучний і актуальний. Уваги вартує також робота Еріха Фромма «Мати чи бути».

– Ваші захоплення, хобі?

– Я дуже люблю водити автівку. За кермом я відпочиваю, почувую себе досить впевнено і комфортно. Мені це справді подобається.

– Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?

– Для мене найважливішим є переконання в тому, що все повинно бути саме так, як має бути, а не так, як є. Це певний рівень, якого потрібно досягати. Вислів «маємо те, що маємо» – це не про мене.

– Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?

– Григорій Сковорода писав, що є абсолютні цінності, а є змінні, релятивні, які залежать від суспільної формації, епохи, місця проживання тощо. Абсолютні цінності для кожної людини в усі часи однакові – віра, надія і любов. Якщо відняти це у людини, вона втрачає сенс свого існування.

– Звідки полюбляєте дізнаватись новини? Якому ЗМІ надаєте перевагу?

– Останнім часом, а точніше, з листопада минулого року, крім сайтів «Українська правда» та «Радіо свобода», дивлюсь «Громадське телебачення». Цей ресурс задовольняє мене рівнем професіоналізму й оперативністю подання новин.

Андрій Анатолійович Борець

«У дев'ятому класі мені з дурного розуму захотілося стати журналістом»

Початок роботи на кафедрі: 2009 р.

– Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?

– В аспірантурі я довідався багато такого, що пройшло повз мене за п'ять років навчання в інституті. Наукове становлення в мене відбулося саме в аспірантурі. Не стільки завдяки курсам, які нам читали, а завдяки процесу самоосвіти. Я йшов навчатися до аспірантури з метою заповнити ті теоретичні прогалини, що в мене були й які я усвідомлював. А пізніше мене Наталя Миколаївна запросила працювати на кафедрі.

– Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?

– Зі студентських років я пригадую наш випускний 2006 р. Одна з моїх однокурсниць, Катерина Бойко, була дуже творчою особистістю, і саме вона спланувала святкування бакалаврського випускного. Вона вигадала неймовірний формат: ми поїхали в якусь недобудову в центрі міста й смажили там шашлики. Пам'ятаю, в той день був футбольний матч «Україна – Італія», коли проводився чемпіонат світу в Німеччині. Ми смажили м'ясо і слухали трансляцію матчу по радіо. Україна програла з великим рахунком.

– Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?

– У викладача має бути баланс між умінням розповідати і змістом лекції. Зараз розумію, що часом на лекціях надто намагаюся зацікавити, часом на шкоду змісту. Через складність та специфіку деяких дисциплін, таких як «Основи наукових досліджень», інколи навіть спрочую виклад матеріалу до неможливості. Є люди, які вмюють гарно говорити. Я працював на телебаченні і знаю, хто такий ведучий. Це складна робота, особливо, якщо це ведучий прямо-

го ефіру. Відсотків на вісімдесят – це дар, і ще двадцять – набуті навички. Я б ніколи в житті не зміг стати в кадр і довго про щось говорити. А от на лекціях, як правило, не встигаю розповісти все, що хотів. Вміння поєднати цікаву форму викладу з суттю – це велика майстерність.

– Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?

– Кілька років тому від нас пішли Михайло Миколайович Веркалець, Анатолій Григорович Погрібний. Це були чудові викладачі, ті викладачі, котрих мої однокурсники згадують і дотепер. Це я вже зараз розумію, що тоді вони казали деякі речі надто дискусійні. Але вони так могли зацікавити предметом, що потім ти сам це перевіряв, шукав у якихось джерелах, згадував, досліджував. Вони сформували ціле покоління студентства. Ми могли з ними не погоджуватися, але вони спромоглися викликати в студентів справжній інтерес до історії та літератури.

– В яких напрямках має розвиватися кафедра і чого їй не вистачає?

– Нам не вистачає синтетичної праці з історії журналістики, яку, напевне, варто було б створити. Це завдання на перспективу. Створити підручник саме з навчальною метою, бо з наукової точки зору така праця в будь-якому разі була б досить суперечлива, як і будь-яка історія – чи то літератури, чи то України. Такий підручник потрібен насамперед для студентів: виклад усього матеріалу курсу в сконцентрованому вигляді.

– Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?

– Освіта – це взагалі величезна проблема. Абсолютно зрозуміло, що українська освітня система значно відстає від західної. Багато в чому. Для прикладу – бібліотеки. Достатньо піти в Наукову бібліотеку ім. Максимовича і зрозуміти, наскільки це ще й досі XIX ст., порівняно з тим, що є на Заході (звісно, я розумію, як важко українським бібліотекам сьогодні). Західні бібліотеки комп'ютеризовано, працює система QR-кодів, термінали з талончиками на відвідування, ледь не мапу тобі малюють, як дійти до потрібної книжки. А в нас що?

Я був вражений, коли відвідав один із приватних університетів Стокгольма. Лекційні аудиторії схожі на наші, а от практичні заняття в них проходять в іншій атмосфері. Система «викладач-студент, керівник-підлеглий» там зруйнована. Там обов'язково всі сідають за круглий стіл, де і відбувається дискусія. Це відмінний від нашого формат навчання. Наша університетська система в принци-

пі не змінилася ще з тих часів, коли вчилися наші прадіди. Я думаю, що Михайло Максимович, Михайло Драгоманов, за великим рахунком, викладали так само, як і ми зараз: так само виходили за кафедру і щось розповідали. Видно, що там процес змінився, пішов уперед.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?**

– Про смаки не сперечаються. Мені багато чого подобається. Є австрійський письменник Еліас Канетті, лауреат Нобелівської премії, австрійські письменники Роберт Музіль та Йозеф Рот, яких, здається, не викладають ні в школі, ні в університеті. Дуже мене вразив лауреат Гонкурівської премії Мішель Турньє. Я б радив прочитати його роман «Вільшаний король». З українських письменників – той же Олександр Ірванець. Його роман «Хвороба Лібенкрафта» теж дуже мене вразив.

– **Особистість: оптиміст/песиміст/реаліст?**

– Мені добре працюється, коли є мотивація. Краще, звісно, пишеться, коли залишається півгодини до здачі матеріалу, а не два тижні.

– **Ваші захоплення, хобі?**

– Я намагаюся не пропускати Форум видавців у Львові. Завжди їжджу до Львова і зустрічаю там багатьох своїх однокурсників, знайомих, які живуть у Києві, але яких я бачу раз на рік тільки там. Це вже стало традицією.

– **Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Мій життєвий принцип поганий: так виходить, що я все відкладаю на останню хвилину. Я сам стільки разів з цим зіштовхувався: маєш час – варто зробити це зараз, а не потім. Але все одно відкладаю, а потім все роблю поспіхом. Я знаю, що потім пошкодную, та все одно завчасно до роботи не беруся.

– **Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?**

– Я до певної міри автомобіліст. Намагаюся, щоб автівка в мене завжди була справна. Якщо є можливість купити якийсь аксесуар – обов'язково куплю. Люблю довгі автомобільні поїздки.

– **Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач? Якими електронними гаджетами користуєтесь?**

Півтора роки тому я видалив свої профілі з соцмереж, але під час революції я їх поновив, щоб стежити за подіями та швидко отримувати інформацію. Для мене це важливо в професійному сенсі. Ти завжди швидко дізнаєшся, якщо раптом відбувається щось цікаве: десь читають лекцію, проводять круглий стіл....

Я користувач «Фейсбуку». Маю сторінку в «ВКонтакте», але я припинив її вести ще в студентські роки. Ці дві соцмережі – зовсім

різні аудиторії. На превеликий жаль, ознакою проблемного стану українського суспільства є те, що Україна входить у дуже невелику кількість країн світу, де найпопулярнішою соціальною мережею не є «Фейсбук». Звісно, популярність «Фейсбуку» спровокована процесом глобалізації. «Фейсбук» змушує і тебе, і американця, і африканця – таких різних людей – мислити спільними категоріями. Але, водночас, ти належиш до якогось ширшого світу.

– **Звідки полюбляєте дізнаватись новини? Якому ЗМІ надасте перевагу?**

– Мені завжди бракувало такого ЗМІ, як «Ехо Москви» – розмовна радіостанція, яка за рейтингами в Москві посідає одне з перших місць. В Україні тільки-но запустилася радіостанція «Вести FM». Зараз там багато непоганих російськомовних ведучих, але хотілося б, щоб більше було українськомовних. Розмовне радіо дуже популярне в Сполучених Штатах. Ми маємо радіо «Ера FM», але воно працює за старими зразками. А «Вести» – проект досить сучасний. Я його слухаю, коли їду за кермом на роботу. Така пасивна форма сприйняття інформації – не коли ти читаєш, а коли тобі розповідають – досить зручна.

Надія Григорівна Герасимчук

«Найголовніше, чого навчає університет студентів, – це вміння вчитися»

Початок роботи на кафедрі: 2011 р.

– **Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?**

– З самого дитинства я знала, що буду вчителькою, і планувала вступати на філологічний факультет. У той час на всі гуманітарні факультети університету конкурс був від десяти осіб на місце. Тож я не ризикнула подавати документи до університету і вступила до педагогічного інституту. Я й починала працювати вчителькою, викладала в школі українську мову і літературу.

– В університеті стала працювати з 1995 р. Спочатку на підготовчому факультеті. Сталося так, що готувала до вступу абітурієнтів, які планували вступати до Інституту журналістики. Я побачила, що це неймовірно творчі особистості, з якими було цікаво спілкуватися. Ми влаштовували поетичні вечори і читання, ходили на екскурсії. І коли з'явилася можливість працювати на кафедрі історії журналістики, я із задоволенням перейшла до Інституту журналістики.

– **Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?**

– Важливо насамперед бачити в студентах особистість і поважати їх. Я це ще в школі відчувала, коли бачила, як вчителі ставилися до учнів. Завжди думала: якщо я стану вчителькою, ніколи не принижуватиму дітей. Працюючи з аудиторією студентів-журналістів, не менш важливо самій бути творчою особистістю і захоплюватися дисциплінами, які викладаєш.

– **Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?**

– Найбільшим нашим досягненням я вважаю, кажучи словами Ліни Костенко, ту позитивну «гуманітарну ауру», що сформувалась на кафедрі. У нас надзвичайно доброзичливі, теплі, по-справжньому дружні стосунки, на межі з родинними навіть. Ти щодня приходиш на роботу – як на свято, заходиш на кафедру з усмішкою на вустах. А в професійному плані мені подобається, що кафедра постійно над чимось працює. Зазвичай це такі проекти, до яких залучають нас усіх. Нещодавно закінчили роботу над довідково-енциклопедичним виданням «Журнали України». Кожен міг обрати собі той напрям дослідження, який йому цікавий. Наталя Миколаївна завжди обговорює ідеї створення подібних робіт з усіма викладачами. Такі проекти втілюються з великим задоволенням.

– **Найяскравіша відмінність сучасного покоління студентів від студентів у стінах ІЖ 5–10–15 років тому?**

– Сучасні студенти стали більш розкуті, не бояться висловлювати свої думки, вони не бояться нетрадиційних запитань. Думка сучасного студентства набагато глибша і ширша, і їх не бентежить, якщо вона не збігається з думками інших. Це мені подобається. Подобається також, що роботу починають шукати рано – на другому чи третьому курсах. І взагалі нині студенти готові раніше почати працювати. Ставлюся до цього позитивно.

– **Кого з відомих журналістів-практиків Ви виховували?**

– Іноді на телебаченні помічаю випускників, в яких я викладала. Ще з підготовчого відділення мені пригадується Наталя Гуменюк – розумна, цілеспрямована, творча особистість. Вона закінчувала магістратуру у Швеції. Раніше працювала на телеканалі «Інтер» разом з нашим Андрієм Борцем, а зараз на «Громадському телебаченні».

– **Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?**

– Найголовніше, чого навчає університет студентів, – це вміння вчитися.

Звісно, треба змінювати й постійно оновлювати навчальний процес, не можна стояти на місці. Та після нововведень повинен бути позитивний результат. У нас, на жаль, все навпаки. Часто змінюються навчальні програми, додаються нові дисципліни без обговорення з викладачами, скорочують кількість годин на базові дисципліни.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?**

– Особисто мені подобається Федір Достоєвський, зокрема його «Брати Карамазови», «Ідіот», але я не можу радити кожному обов'язково прочитати ці твори. Хоча вважаю, що він письменник, якого, безумовно, варто прочитати всім. Дехто з молоді вважає А. П. Чехова «депресивним» письменником, але я його люблю. Ніколи не сплутаєш його особливий стиль. А з сучасної літератури я обираю зокрема італійську. Мені подобається есеїстика і романи Умберто Еко. Хоча і белетристика С. Ахерн, М. Барбері – непогана річ. З українських письменників – романи Ю. Андруховича, поезія Л. Костенко. У С. Жадана напрочуд гарна поезія. При всій своїй модерності вона зберігає справжність, тепло і любов.

– **Особистість : оптиміст/песиміст/реаліст?**

– Я не тільки оптиміст, я ще й невірний романтик, недарма ж народилася під сузір'ям Риб.

– **Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Мій життєвий принцип – бути чесною з усіма і насамперед із самою собою.

– **Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач? Якими електронними гаджетами користуєтесь?**

– Хоча мені подобається «електронний прогрес» і я із задоволенням спостерігаю, як діти працюють з комп'ютером, звертаюсь до нього лише за величезної необхідності. Друкую швидко, тож надрукувати статтю чи якийсь інший матеріал для мене не проблема. Але зазвичай електронними засобами не часто користуюся. Інколи вибірково переглядаю новини в інтернеті. Я не дуже «просунутий користувач».

– **Звідки полюбляєте дізнаватись новини? Якому ЗМІ надаєте перевагу?**

– Найчастіше переглядаю новини на «5 каналі» й на нещодавно створеному телеканалі «News One». Іноді дивлюсь «Голос Америки» з Мирославою Гонгадзе. А з інтернет-видань зазвичай читаю «Українську правду».

– **Чи можна вас зустріти у соціальних мережах/на форумах/у чатах? Де саме?**

– З усіх соціальних мереж я зареєстрована тільки в «Однокласниках», але й там рідко з'являюся, бо віддаю перевагу живому спілкуванню.

Ми вже давно не в СРСР. Маємо свободу вибору, вільні кордони, вільний доступ до інформації – це величезний плюс. Ти відчуваєш себе справді вільною людиною. Саме це відчуття надихає дивитися на світ оптимістичним поглядом. Людина має жити в гармонії з собою і оточенням. Я завжди мріяла, щоб у кожній родині була любов і злагода, бо від цього залежать і настрої в суспільстві. Щиро хочеться, щоб люди просто були уважніші, толерантніші одне до одного.

Ольга Юрїївна Сухомлин (Ольхова)

«Скільки себе пам'ятаю – пишу, на щастя, не на парканах»

Початок роботи на кафедрі: 2011 р.

– Чому для роботи (освіти) обрали саме Інститут журналістики (факультет журналістики) КНУ?

– У мене було багато варіантів, де навчатися. Мала можливість здобувати освіту в Ягеллонському університеті, куди пройшла за конкурсом. Утім вирішила розпочати навчання в Україні, а вже з третього курсу продовжити в Польщі. Та життя внесло корективи в мої освітні плани: на третьому курсі я вийшла заміж і вирішила (точніше – вирішили – разом із чоловіком), що я залишаюся в Києві.

– Найяскравіший спогад зі студентських років? Які університетські дисципліни подобались найбільше? З якими відзнаками закінчили університет?

– Яскравими спогадами про студентські роки є наші дискусії з Микитою Кимовичем Василенком. У нього дуже неординарний підхід до навчального процесу – із зануренням у практику, до того ж, із головою і потребою надовго затримувати дихання. Досвід – колосальний, у тому числі й для теперішньої викладацької роботи. З великою шаною згадую пари Володимира Івановича Шкляра, який, на жаль, вже не викладає в нашому інституті. Пари Володимира Івановича – це дорожня карта професії, це інтуїтивне прочитання політичних подій у країні та світі в поєднанні з глибоко ерудованим аргументуванням висновків, це наукове пізнання як захоплива гра, до якої ти долучаєшся з ентузіазмом дитини. Досі в різних ситуаціях звертаюся до нього за порадою, намагаюся дослухатися до настанов і просто заряджаюся позитивом.

– Які риси/захоплення важливі для викладача дисциплін, пов'язаних з історією журналістики?

Я з дитинства закохана в мову, в її природу, насолоджуюсь усім – від звучання до внутрішньої суворості організації.

Зараз викладаю сучасну зарубіжну публіцистику. Цей курс дуже перспективний, цікавий і насичений. Намагаюся наповнити його найактуальнішими текстами з сучасної світової публіцистики. Часто зі студентами розглядаємо ті дискусійні події світової політики й міжнародного життя, які щойно з'явилися на шпальтах світових ЗМІ. За таких умов є можливість залучити майбутніх журналістів до найжвавішої дискусії. Ми пишемо такі собі публіцистичні «респонди» на ті матеріали, що з'являються в різних світових ЗМІ, пишемо в навчальних цілях, хоча були випадки, коли долучалися до дискусії на шпальтах, зокрема електронних медіа.

– Досягнення кафедри, якими Ви пишаєтесь? Що стало найбільшим досягненням на сьогодні?

– Я пишаюся тим, що працюю поруч із зірками викладання журналістики. Уся кафедра – зіркова. Треба докласти зусиль, аби бути гідною часточкою цього сузір'я.

– В яких напрямках має розвиватися кафедра і чого їй не вистачає?

– Кафедра існує в дуже демократичному режимі, тісно співпрацює зі студентами – це мені дуже імponує. У нас нескінченний потік студентів, які приходять за рекомендаціями, порадилися чи просто поспілкуватися. Іноді, особливо під час сесії, коли під дверима кафедри натовпи студентів, мені видається, що ми – як «підрозділ нянь» у системі Інституту журналістики.

– Найяскравіша відмінність сучасного покоління студентів від студентів у стінах ІЖ 5–10–15 років тому?

– Дуже часто мої колеги кажуть: «Сучасний студент нічого не читає». На це я відповідаю: «Ви навіть не уявляєте, як багато він читає... в «ВКонтакте», у «Фейсбуці». Просто він читає непотрібну йому інформацію». Я студентів закликаю: якщо ви користуєтесь соціальними мережами, намагайтеся із цього теж взяти максимальну користь, бо апдейти статусів ваших друзів не підвищують вашого ай-к'ю. Як сказала одна з моїх студенток, ай-к'ю підвищує чек-ін у бібліотеці.

Студентство мого покоління більше читало художньої літератури, ми були більш зацікавлені в пошуку інформації. Інформація не лежала на поверхні, інтернет був іще не таким всемогутнім і всезнаючим, доводилось докласти більших зусиль.

Сучасний студент має більше можливостей для реалізації свого творчого потенціалу й задоволення інформаційних потреб. І я пере-

конана, що до сучасного студента треба просто знайти правильні підходи, правильно його мотивувати й показати саме ту ціль, яка буде для нього визначальною і цікавою. Мотивація сучасного студента, на мою думку, це наріжний камінь освіти. Тільки на цей камінь можна нагромаджувати благородний граніт науки.

– **Найбільші переваги та недоліки в сучасній освітній системі?**

– У нас забагато формалізації там, де вона не потрібна. Я категорично проти переписування навчальних програм кілька разів на рік. Це гаєння часу викладача. Це абсолютно не підвищує ефективності праці зі студентами і ніяким чином не впливає на викладання самого курсу.

Мені подобається творча атмосфера в інституті. Не бачу нічого поганого в поєднанні студентами навчання й роботи, проблемою є лише те, що студенти часто де-факто обирають щось одне. Кричущим же неподобством є виправдання навчальних проблем зайнятстю на роботі. Назвався Цезарем, справляйся з підвищеним навантаженням, а ні – визначайся й обирай.

– **Літературний твір або автор, якого б Ви порадили прочитати кожному студентові?**

– Дуже люблю читати, насолоджуюсь книжками майже фізично – аж до відчуття голоду, коли за рутинними справами не вдається почитати в задоволення. Люблю Андруховича, децю із Забужко, Матіос, Роздубудько, Степнову, Мінаєва і Веллера, Шабловського, Реверте, поезію Костенко, Савки, Іздрика... о, тут мені буде важко зупинитися.

– **Ваші захоплення, хобі?**

– Багато креативних ідей до мене приходять у душі або під час того, коли плаваю в басейні (влітку – варіантів більше). Певно, вода щось таке із мене генерує – те, що потім мусить бути записаним, хай навіть мокрою рукою.

Люблю свою автівку, сумую за нею, коли ставлю на ТО.

– **Чи маєте Ви непорушний життєвий принцип? Який саме?**

– Я прямолінійна людина. Іноді цю мою прямолінійність приймають, наприклад, за надмірну принциповість. Але моє життєве кредо: ніколи не мати якихось потаємних думок. Якщо мені щось не подобається – я кажу про це людині прямо. Не буває непримиримих стосунків, бувають непроговорені стосунки, які потім провокують негативні ситуації. Я проти негативних ситуацій, коли можна все вирішити через діалог.

– **Ваша найбільша духовна і матеріальна цінність?**

– У мене є слабкість (насправді, не одна, але це – секрет) – я дуже люблю дерева, колекціоную їх зображення і втілення. Вони в мене

є у вигляді прикрас, малюнків дерев на зошитах, поезії та наукових розвідках, маю дерева – декоративні елементи вдома – і керамічні, і ковані, і мальовані.

Мені здається, існує дуже мало людей, які пишуть поезію і знають звідки вона береться. Іноді приходиться слово чи фраза, дець у тобі живе-живе, пульсує... Ти ніби від неї спочатку можеш відмахнутися, а потім вона обростає якимись іншими фразами. І зрештою підступає до горла чимось, що вже мусить бути проговорене.... Тоді відбувається це вихлюпування думки на папір. Власне, у мене так, а ще обов'язково мушу написаним поділитися – часто мій перший читач-слухач і суворий критик – мій чоловік.

– **Наскільки Ви сучасний/мобільний викладач? Якими електронними гаджетами користуєтесь?**

– Люблю технологічні новинки, намагаюся широко використовувати їх у роботі та повсякденному житті. Це не тільки зручно, це вже необхідно. Переслідувань найновіших гаджетів не влаштовую, живемо в такий час, що радше нові гаджети переслідують нас – намагаюся цьому не опиратися, звісно, через обставини й можливості.

Спогади

Юрій Ярмиш,
проф., заслужений працівник культури України,
лауреат премій імені Миколи Островського,
Юрія Яновського, Ярослава Мудрого (Київ)

БУРХЛИВІ 50-ті рр.

Вони й справді були такими. Смерть Сталіна. Розстріл Берії. Хрущовська дуже суперечлива демократична «відлига». Все це – 50-ті рр.

1947 р. було створено відділення журналістики на філфаці Київського університету, а 1953 р. нарешті відкрито факультет журналістики.

Спекотного літа 1953 р. вступав до університету і я. Приїхав з індустриального Нікополя, де мене у СШ № 13 успішно «зарубали» на випускних екзаменах. Відмінник з усіх предметів упродовж десяти років, я був «не свій», вчився у тій школі лише останні дві чверті. Батьки повернулися на рідну Дніпропетровщину з Дрогобича, де я з 1944 р. навчався у СШ № 4, колишній рідній гімназії Івана Франка, Михайла Павлика, Василя Стефаника.

Лише восени 1953 р., коли я вже навчався в Києві на факультеті журналістики, грізна комісія з Дніпропетровська довела, що в СШ № 13 міста Нікополя зі мною повелися несправедливо, бо я «порушував» майбутню видачу золотих медалей двом донькам керівників Нікопольського південнотрубного заводу. Тож у навчальній частині Київського університету мені показали новий «Атестат зрілості», що надійшов з Дніпропетровського відділу народної освіти, а в Нікополі в час зимових канікул у школі мені вручили «Срібну медаль», на якій було вигравірувано «За відмінні успіхи».

Як учора ніби все було. Біля червоного корпусу університету в час вступних екзаменів лише студенти, жодного батька чи матері. Це ж сором – приходити разом з родичами, як це робиться сьогодні! До того ж, у багатьох абітурієнтів батько загинув на фронті або був покалічений. Були й круглі сироти, німецькі загарбники смертельним вихором прокотилися містами й селами України, поруйнували найбагатшу республіку, її могутні заводи, фабрики, шахти. Тож молоді, добре навчені кадри – ой як були потрібні Україні!

Майбутні студенти вдягалися вельми скромно. У дешеві костюмки з районної чи сільської крамниці. А коли у когось було щось схоже на пристойний костюм, то уважніше придивіться – він перелицьований. З батькового довоєнного одягу. Тим, хто вступив, жи-

© Ярмиш Ю., 2014

лося важко. Гуртожиток був малий. Спали на ліжках по черзі, чекаючи годинами з конспектами у так званій ленкімнаті, доки звільниться ліжко.

1956 р. – розкол у політичній свідомості громади. Ще вчора Сталін – геній, полководець, корифей науки, а сьогодні з вуст Хрущова – кривавий кат, який понищив мільйони людей. Особливо лютував в Україні. Але про це говорять уголос найсміливіші. Бо за згадку про Голодомор 1932–1933 рр. можуть виключити з університету, ще й заарештують.

І виключали. І саджали. Навіть за пропозиції, як вдосконалити, демократизувати існуючий лад. І не давали потім закінчити університет. Як моєму однокурсникові поетові Борису Мар'яну. Та про це – потім.

Спочатку – вибачення. Пробачте мені, шановні п'ятдесятники, що не всі прізвища зможу назвати. У 50-ті рр. журналістами стали більше тисячі здібних юнаків і дівчат. Як згадати всіх у невеликій статті? Вважаю, що кожен курс повинен написати про себе самотійно. З кожного курсу вийшли талановиті, енергійні журналісти й письменники, які знають, як робиться книжка, знають, що означає в наш непростий час слово «спонсор» або «благодійник».

... Абітурієнти факультету журналістики прийшли на свій перший екзамен 1 серпня, а на останній – 13-го. У цей проміжок ми написали твір з української літератури, диктант з української мови, склали усні екзамени з української літератури, з української мови, твір з російської літератури, з російської мови, географії, історії, іноземної мови. Отже, одинадцять екзаменів за тринадцять днів! Я набрав 53 бали, мав 9 «п'ятірок» і 2 «четвірки». Мабуть, це був прохідний бал. Однак список прийнятих було вивішено в червоному корпусі університету лише після 20 серпня. Напевне, у ректораті довго узгоджували з «інстанціями», кого прийняти, а кому повернути документи.

Нарешті, 1 вересня 1953 р. ми зібралися в єдиній у старовинному корпусі аудиторії у вигляді амфітеатру (нині – аудиторія № 329). Чому саме в цій, найбільшій університетській аудиторії? Та тому що нас, першокурсників-журналістів було аж 150! Ми вступили не на відділення журналістики філологічного факультету, як абітурієнти попередніх років, а вже на власний факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка!

Розподілили нас на п'ять академічних груп. Якимось до деканату зібрали старост груп (мене обрали старостою другої академічної групи) і віддали нам на кілька годин особові справи студентів курсу, щоб ми зробили список з відповідями на традиційні питання: прізвище, ім'я, по-батькові, де навчався, яку школу закінчив та ін. ...

Отоді ми, старости груп, помітили, що курс було сформовано за

соціальним конкурсом. Студентами стали діти фронтовиків, сироти, вчорашні школярі із нових областей України – Прикарпаття, Карпат, Закарпаття. Хоч би в їхніх письмових роботах червоний колір від олівців філологів-екзаменаторів і переважав. Я вважаю, що соціальний конкурс був справедливий. Нові області потребували власних освічених громадян, як тоді казали – місцевих кадрів. Працюючи нині на приймальних екзаменах, я замислююсь, а чи вступили б у наші роки в Інститут журналістики студенти-сироти, такі таланти, як Василь Симоненко, Борис Олійник, Роберт Третяков?.. Їхні творчі особистості почали розквітати лише з другого-третього курсів. Яким уважним повинен бути на приймальних – творчих екзаменах кожен викладач, щоб побачити паростки таланту у творі сімнадцятирічного юнака чи дівчини!

А таки бачимо! Членами Національної спілки письменників України стали після 2000 р. молоді журналістки – поетеса Ольга Германова, прозаїк Ксенія Харченко. На підході ще кілька творчих осіб, яких друкує наш літературний альманах «Святий Володимир», де я – член редколегії.

... Восени 1953 р. наші університетські програми зосереджувалися переважно на мовних та літературних предметах. Ми вивчали давню слов'янську мову, граматику української та російської мов, дали було літературознавство. Мені особисто найбільше подобалася антична література, яку викладав літературознавець Вадим Пащенко. Молодий, у вишиванці, майстер спорту з альпінізму, він багато цитував напам'ять давніх греків і римлян. Я зрозумів, що людство мало високу культуру ще три тисячі років тому і різниця між блискучим оратором і стратегом Періклом і сучасним полководцем – не на користь сталінського вихованця. Наприклад, жорстокого безжалісного Жукова, який жив ідеєю переселення українців до Сибіру – вагонів не вистачало!

Нам подобалися лекції з російської літератури викладачки Котовської – доньки героя громадянської війни Григорія Котовського – чемної, делікатної красуні, дружини Пащенка.

І однак майже повний перехід на філологію, літературу, філософію та історію мене не задовольняв. Я любив математику, алгебру, геометрію, астрономію, фізику. А вчителька хімії з Нікопольської школи № 13 ще довго згадувала, що хімію з її учнів найкраще знав Ярмиш. Тож я дивився на факультетські розклади і при нагоді відвідував лекції з аналітичної геометрії, з фізики. Ні, я не намагався запам'ятати складні формули. Мене цікавила математична логіка доведення. Я думав, якщо людство придумало системну мову музики, то чому так розділені і відокремлені одна від одної точні науки? Скільки часу втрачає людство, працюючи на стиках наук. Я

любив ходити до планетарію, слухав лекції про сонячну систему, про міжгалактичний простір, відвідував відкриті лекції з проблем вищої математики в товаристві «Знання». Тобто хотів оволодіти широкою гамою університетських знань, різноманітних наукових прикладів. Пригадую, як радів уже в 70-ті рр., коли в букністичній крамниці купив рідкісне видання (30-х рр. ХХ ст.) праць з релятивістської фізики Пуанкаре, Лоренца, Мінковського, Ейнштейна та «Кібернетику» Вінера.

Один відомий поет запитав мене:

– Навіщо Вам фізика, кібернетика? Ви ж пишете казки, притчі, байки...

– Тому й пишу, що люблю різноманіття людської мудрості. До речі, науковий редактор збірника праць з релятивістської фізики – український фізик Дмитро Іваненко, рідний брат видатної казкарки Оксани Іваненко. А вдома я зберігаю лист від Оксани Дмитрівни Іваненко мені, тридцятирічному: «Вірю у ваш талант. Передаю вам естафету казок».

Десь ближче до нового, 1954 р. на першому курсі виникла ідея зібратися після лекцій і почитати власні твори. Так уперше ми гуртом слухали твори одне одного. Власні поезії читали Борис Олійник, Вадим Крищенко, Валерій Гужва, Роберт Третяков, Віктор Погрібний та багато інших. Поступово ми знайомились зі студентами-журналістами інших курсів, з поетами-філологами. Так виникла ідея випустити в університеті окремою збіркою вірші поетів-студентів. У тій книжці було вміщено вірші Бориса Олійника, Роберта Третякова, мій вірш, твори студентів, старших від нас на один курс – Василя Симоненка, Миколи Сома, Тамари Коломієць, вірші філологів Миколи Сингаївського, Олеся Лупія, Василя Діденка, Володимира Підпалого. Також окремою книжкою (їх було кілька) вийшла наукова праця сумлінного трудівника Олекси Мусієнка, старости нашого курсу, про революційну діяльність студентів університету святого Володимира в ХІХ – на початку ХХ ст.

Почалися виробничі практики. Мене вразили гострі проблемні нариси Степана Колесника, Вадима Пепи, художньо-документальна повість Миколи Шудрі «Сади Магомета» – про видатного українського селекціонера. Так писати я не вмів і щиро радів колегам, вчився у друзів. У мене виходили в газетах літературні рецензії, кінорецензії (у дніпропетровській обласній «Зорі», у «Нікопольській правді», «Крымской правде», «Радянському Криму»).

Нас вражали старшокурсники, особливо харків'яни. Їх 1953 р. перевели з Харківського університету до нас і в них були свої претензії до навчальних програм, до життя в гуртожитку.

Серед харків'ян вирізнявся стрункий, рішучий студент на ім'я

Юрій Барабаш. Зовні він був дуже схожий на легендарного краснодонця з «Молодої гвардії» Олега Кошового і був таким же полум'яним патріотом. По закінченні факультету журналістики 1954 р. він почав творче життя літпрацівником у «Вечірньому Києві», однак швидко повернувся до Харкова, де йому згодом доручили редагувати літературний журнал «Прапор» (нині – «Березіль»).

Юрій Барабаш захистив докторську дисертацію, видав кілька книжок про творчість Олександра Довженка, Григорія Сковороди. У Москві став директором Інституту світової літератури імені О. М. Горького, заступником міністра культури колишнього СРСР. Він завжди підтримував творчі зв'язки з Україною. За літературознавчі твори останніх років Юрій Барабаш удостоєний високого звання лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, лауреата Фундації Антоновичів (США).

У журналі «Прапор» багато працював талановитий критик, перекладач, літературознавець Володимир Брюгген, теж журналіст за фахом.

Із курсів поперед нами запам'ятався студент Леонід Тендюк. Талановитий поет, він ще студентом любив мандрувати. Тож по закінченні факультету журналістики видав книжку «Поле моє, полечко...» і ... став матросом. Здається, немає країни в басейні Тихого океану, де б він не побував. Леонід Тендюк – автор численних книжок подорожніх нарисів, повістей, лауреат літературної премії імені Лесі Українки. Мені щиро подобаються його книжки «Шукачі тайфунів», «Альбатрос – блукач морів», «На коралових атолах» та інші.

Чимдалі ми вчилися, тим більше бачили, і розуміли курс 1952 р. вступу. Талановиті студенти й студентки, вони були згуртовані, підтримували одне одного. Це були Василь Симоненко, Іван Сподаренко, Віктор Близнець, Микола Сом, Анатолій Москаленко, Василь Чехун, Тамара Коломієць, Галина Мухіна, Ірен Розум, Лесь Калехевич, Микола Кіпоренко, Вадим Решетілов, Юрій Ячейкін, Іван Шпиталь, Жанна Безвершук, Анатоль Перепадя, Валерій Князюк та ін.

У середині 50-х доля звела мене в редакції університетської багатотиражної газети «За радянські кадри» з Василем Симоненком. Він керував відділом культури, а я – спорту. Вранці ми приходили до редакції, яка містилася на вулиці Володимирській, на другому поверсі управління університету. Василь сумлінно готував до друку студентські вірші, рецензії, відгуки на концерти студентських ансамблів.

Часом з'являвся з іронічними темами однокурсник Василя Симоненка Юрій Ячейкін і вони вдвох писали гострі замітки, фейлетони (під псевдонімами). Мало хто знає, що коли Василю Симоненку

не дали місця в гуртожитку, то запросив його жити до себе додому Юрій Ячейкін, хоча це був старий робітничий барак. Нині чимало хто хотів би «приписатися» до імені Василя Симоненка, та справжнім йому другом у студентські роки був Юрій Ячейкін, майбутній майстер гумористичних, фантастичних, історичних творів.

Щирим другом був Микола Сом, приїздив студентом до рідного села Симоненка, має альбом світлин свого друга. Щоразу, коли тираж нашої газети було видруковано, Василь Симоненко брав його під пахву і йшов до університету розповсюджувати. За це він мав невелику грошову винагороду від редакції. Іноді ми одержували від профкому університету зарплатню у вигляді талонів на обід у кафе навпроти Інституту легкої промисловості. Годували там цілком пристойно.

Одного разу обідати з такими ж талонами, як і в нас з Василем прийшли спортсмени – кремезні, мовчазні.

– Юро, а це що за хлопці? – поцікавився Василь.

– Збірна України з класичної боротьби, чемпіони України і Радянського Союзу.

Василь Симоненко з цікавістю розглядав чемпіонів, потім прокоментував: «Оцих бугаїв та до нашого б колгоспу. Так би понатренувалися, чемпіонами світу стали!».

1962 р. завідувач сектору преси ЦК комсомолу Олександр Гаврилов попросив мене, інструктора, запросити з Черкас Василя Симоненка (вони були однокурсники). Незабаром Василь приїхав, був він безробітний. Ми з Гавриловим почали обдзвонювати київські редакції. Нарешті домовилися з редактором «Робітничої газети». Василь Симоненко став кореспондентом по Черкащині. Це було дуже непросто зробити. На одному з творчих вечорів Василь Симоненко під бурхливі оплески прочитав свого нового вірша про Україну:

Ради тебе перли в душі сію,
Ради тебе мислю і творю –
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю.

Я проводжав Василя до фунікулера, той з подільського причалу «Ракетою» повертався до Черкас. На прощання ми міцно потиснули один одному руки. Василь пообіцяв: «Незабаром пришлю тобі першу свою збірку віршів і віршовану казку!».

Не встиг... Наприкінці 1963 р. геніального поета Василя Симоненка не стало. Бог подарував йому лише 28 років трагічного життя.

... Викладачами в нас були цікаві, непересічні люди.

На перших курсах запам'ятався історик, професор Введенський. Він входив до зали й одразу, не чекаючи доки ми вгамуємося, починав свою лекцію. Давня руська історія в його розповідях оживала. Київські, чернігівські, путивльські князі хоробро боролися з воро-

гами Русі, але й не забували один про одного – кому володіти золотомверхим Києвом?

Чудово читав естетику молодий Кудін. Лише потім ми дізналися, що його цікаві розповіді про літературне мистецтво – це роздуми колишнього киянина, талановитого письменника і публіциста Костянтина Паустовського з книжки спогадів та есеїв «Золотая роза».

Не забуду, як приносив на свої лекції книжки XVII–XVIII ст. Петров, завідувач відділу стародруків Республіканської наукової бібліотеки. Особливо запам'яталось рідкісне видання 1790 р., дивом збережена книжка Радищева «Путешествие из Петербурга в Москву». Викладач дозволив мені торкнутися рукою обкладинки цієї книжки. А її тримав у руках сам Радищев! Коли я читаю сьогодні курс «Сатиричні жанри», я обов'язково розповідаю студентам про той епізод з книжкою Радищева і показую мій власний примірник сатиричного журналу Новікова «Трутень» 1769 р.

Назавжди запам'ятались лекції з української мови аспірантки Алли Коваль. Якось вона принесла на лекцію першу поетичну книжку Павла Тичини «Сонячні кларнети». Прикладами з цієї книжки вона ілюструвала лекцію.

Хіба думав я, що через чверть століття разом з доктором філологічних наук, професором Аллою Петрівною Коваль ми будемо приймати захист студентської виробничої практики на п'ятому курсі. Я розглядатиму зміст та журналістську майстерність друкованих матеріалів, а А. П. Коваль доказово й дуже гостро критикувала студентів за мовні огріхи. Однак наприкінці пари кожному студенту дарувала на пам'ять ті картки, на яких вона виписувала студентські мовні «перли».

Та не завжди в 50-ті рр. зустрічі з викладачами закінчувалися щасливо.

У великому залі червоного корпусу навесні 1954 р. відбувалися загальнофакультетські комсомольські збори. Я записався на виступ. Коли надали слово, розповів про наші студентські проблеми, про переважання конспектуванням першоджерел, про те, що студентам потрібна культурна програма. На закінчення покритикував викладача історії КПРС Столяренка за погане знання мови. Закінчив виступ під оплески.

Наступного дня мене запросили на своє засідання комуністи курсу. У тій же аудиторії амфітеатром після лекцій похмура група грубо вичитувала мене, що я не справжній комсомолец, що я зазіхаю на єдність КПРС, та що я можу погано закінчити своє студентське життя. То були студенти Чорний, Пустовіт, Гаман – інших не пригадую.

Настала літня сесія і викладач історії КПРС Столяренко помстився мені, коли я складав йому іспит. Зробив Столяренко в Київ-

ському університеті блискучу кар'єру: став доктором історичних наук, професором. Комуністи навіть обрали його секретарем парткому (на правах райкому!) Київського університету. Та КДБ ніколи не припиняв своїх перевірок. Чекісти з'ясували, що в Столяренка... зовсім чужа біографія часу війни!

А от викладачі-фронтовики були на нашому журналістському факультеті – справжні! Воював на фронтах Великої Вітчизняної війни майбутній декан факультету журналістики Матвій Михайлович Шестопал. Він пишався тим, що його особистий день народження збігався з найбільшим святом у Радянського Союзу, бо народився Матвій Михайлович 7 листопада 1917 р.

Читав декан курс зарубіжної комуністичної і робітничої преси. Це були суцільні назви газет, журналів, політичних партій. Різних дат. Утримати в пам'яті понад п'ятсот назв газет і журналів можна було лише день-два. Та ще й присікувався Матвій Михайлович до кожної неправильної дати. Мене «ганяв» хвилин 50. Однак поставив п'ятірку. Закінчив свою роботу деканом він трагічно. Компартійні чиновники звинуватили його в націоналізмі.

А від свого улюбленого викладача Павла Максимовича Федченка я несподівано для себе одержав «задовільно». Чомусь у мене в списку літератури до його курсу «Історія української журналістики» не було однієї зі статей Михайла Максимовича. Павло Максимович зняковів більше від мене, ставлячи мені «тройка». А коли після сесії я прийшов знову, вивчивши геть усе, – він, навіть не питаючи, поставив мені «відмінно».

У 60-ті рр. доля звела нас обох у санаторії, де лікували легені, – то був санаторій «Гірське сонце» в Алуці. І там Павло Максимович розповів мені про свої воєнні роки – на Далекому Сході, на річці Амур, де він служив прикордонником. Кордон був фактично оголений: сибірські дивізії рятували Москву! А прикордонники чатували у «секретах» на відстані п'ятисот метрів один від одного. Японці провокували, порушували кордони. Отам Павло Максимович і захворів на туберкульоз. Одного разу ми вдвох були на якихось процедурах і я побачив на спині професора страшний шрам – слід від операції. Тобто читав Павло Максимович Федченко свої блискучі лекції, маючи лише одну легеню! Його книжки з історії світової журналістики й нині привертають увагу студентів і потребують перевидання.

Коли я закінчував факультет журналістики, нашим деканом уже став Іван Никифорович Слободянюк. Це теж був фронтовик, якого по війні доля кинула на допомогу Китайській Народній Республіці. Там він зібрав значний науковий, фактичний матеріал і написав докторську дисертацію про пресу комуністичного Китаю, видав на цю

тему солідну монографію. У 90-х рр. у Китаї побував директор Інституту журналістики професор А. З. Москаленко. Повернувшись із наукового відрядження, він розповів, що в час відвідин факультету журналістики Пекінського університету він побачив стенд із фотографією Івана Никифоровича, де китайською мовою повідомлялося, що саме цей вчений – засновник факультету журналістики Пекінського університету. Китай має чотири тисячі років писемної історії, це горда країна. Однак друзів, які зробили добро для Китаю, там пам'ятають.

Набиралися досвіду в 50-ті рр. такі наші викладачі, як Леонід Суржко, Євген Бондар. Вони підготували курси з історії радянської преси, цікаво аналізували газетні жанри. Не забути поїздки нашої академічної групи до Миколаївської області на «трудоий» семестр 1955 р. Скромний, інтелігентний Євген Прокопович Бондар виявився прекрасним організатором. Швидко домовився з головою колгоспу про житло для студентів, про харчування (дуже й дуже гарне – зі свіжою свининою, борщем та духмяним хлібом). А що саме ми робили на колгоспних ланах найкраще розповісти віршем тієї золотої сонячної осені. Вірш той було вміщено в нашій студентській стіннівці:

Мы ломали с тобой кукурузу.
Солнце спины пекло, животы.
Я надел себе фартук на пузо,
То же самое сделала ты.
Мы сломали с тобой очень много.
Пот стирая со лба и со щек,
Часто я выходил на дорогу –
Не идет ли машина еще?
Эх, машина, разгепанный газик,
Мчи по тракту, пылюку клубя!
Дорогая моя, хоть бы разик
Повидать в кукурузе тебя...
Все, кончаю. Загнал свою музу!
Чуть о главном сказать не забыл:
Я навеки полюбил кукурузу –
И тебя навеки полюбил.

Чи в кукурудзі справа, чи в щирій чистоті, красі й розумі наших дівчат з курсу. Тільки свої життя поєднали – Борис Олійник з Тамарою Вертипоріг, Валерій Гужва з Людмилою Латишевою, Роберт Третьяков з Лідією Труфановою, Владислав Бойко з Тамарою Рязановою і ще, і ще, і ще...

А яка художня самодіяльність була на факультеті журналістики! Який танцювальний ансамбль, який співочий секстет та ще й акапелло, без інструментального супроводу!

А факультетські спортсмени! От за них треба було боротися, щоб вступали на журналістику. Бо кожен декан прагнув повернути на свій факультет видатних спортсменів. Університет у 50-ті рр. мав навіть власних олімпійських і світових чемпіонів та рекордсменів. Під час Олімпійських ігор 1956 р. в Австралії у басейні міста Мельбурна приніс очки радянській команді брасист, студент факультету журналістики Ігор Заседа. Завершував він своє життя вже в ХХІ ст. на посаді голови київського відділення Національної спілки журналістів України. А втратив здоров'я цей чудовий письменник і публіцист, майстер детективного жанру в нелегкій боротьбі із олігархом Суркісом, який звелів закопати відкритий басейн біля стадіону «Динамо» (бо автостоянка йому, бачте, потрібніша була). Той басейн із підігрітою водою був місцем тренування київської молоді, спортсменів протягом багатьох десятиріч. Новим володарям життя начхати на те, що було створено для киян. Їм аби мати «швидкі» гроші!

Моїм однокурсником і другом у час навчання став видатний легкоатлет, бігун на середні дистанції Гліб Горбенко. На київському Центральному стадіоні на стенді рекордів українських спортсменів довгих 15 років було ім'я Гліба Горбенка зі всесоюзним рекордом серед юнаків у бігові на 2000 метрів.

А студент факультету журналістики, стрибун з жердиною Ігор Петренко! У 50-ті рр. він був членом збірної команди Радянського Союзу з легкої атлетики, неодноразово перемагав американських стрибунів – і у нас, і в Сполучених Штатах.

А чудовий майстер потрійного стрибка Дмитро Єфремов! Переможець багатьох змагань, він став майстром спорту буквально на моїх очах у Дніпропетровську. «Перейти Рубікон», подолати кілька сантиметрів від першого розряду до нормативу майстра йому певний час аж ніяк не вдавалося. Саме тоді, 1957 р. у Дніпропетровську проходив практику не тільки я, а й мій друг, видатний легкоатлет Гліб Горбенко. Ми пішли на стадіон, де відбувалися змагання легкоатлетів. А в Дмитра Єфремова знову невдача! Заступив планку і вперше, і вдруге. Перед третім стартом ми рішуче підійшли вдвох до Дмитра, різко поговорили з ним... І – о диво! З третьої спроби Дмитро Єфремов став майстром спорту Радянського Союзу! А потім були в нього і звання чемпіона, і рекорди. Та коли закінчилися молоді спортивні роки, Дмитро Єфремов став хорошим газетярем, таким же виховав і свого сина, теж журналіста.

Не забути й навчань на військовій кафедрі. Щотижня о 6-й ранку в напівпідвалі правого крила червоного корпусу збиралася чоловіча частина курсу. Чотири роки підряд кожного з нас вчили командувати мотопіхотним взводом. По закінченні навчання у військоматі кожен із нас одержував військовий білет, де було зазначено

перше офіцерське звання – молодший лейтенант. Однак заняття були не тільки в Києві. Двічі ми виїжджали у військові табори. Перший раз – до польових таборів на Чернігівщині, до палаток у сосновому лісі поблизу Десни.

Запам'ятався нічний марш-кидок на 40 кілометрів. То було влітку 1956 р., напередодні Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Москві. За добу до того маршу (а він обов'язковий у військовому навчанні) раптом почав накульгувати один студент – двометровий синок першого секретаря ЦК КПУ Кириченка. Та так театральню кульгав, показував, мовляв, аж ніяк йому не подолати 40 кілометрів нічного маршу серед лісу і з форсуванням водної перепони, з атаками й стрільбою.

Надвечір бачимо, чому саме так демонстративно старався кульгати панський синок, майбутній історик і дипломат, надзвичайний і повноважний посол СРСР у Норвегії. З Києва за синком тато приїхав чорну «Волгу» і синок, кинувши військовий одяг, зброю та чоботи, переодягнувся у цивільне і помчав на цековському авто до Москви на всесвітній фестиваль «кріпити» дружбу з молоддю інших країн. А ми у темряві (місяця не було!) вчилися серед дрімучих лісів воювати, боронити рідну землю.

У тих таборах полюбляв знущатися з нас сержант Бондаренко, худий, кривоносий, веснянкуватий, рудий. Він міг підняти нас серед ночі й наказати пробігти в протигазах кілька кілометрів. Або, роблячи нічну перевірку, сильним променем службового ліхтаря світив довго кожному в очі: чи справді саме той студент стоїть струнко перед ним? Яюсь я не втримався і в темряві, коли сержант нахабно світив в очі комусь з наших студентів, прокоментував спокійно: «Йде, мов... світить!».

Далі почалося непередбачене. У сержанта виявився непоганий слух і він залишив наше відділення стояти ще дві години в темряві, вимагаючи, щоб студенти виказали зухвальця, назвали прізвище порушника військового уставу. Але ніхто не виказав мене! Екзекуція і вимагання «хто сказав...?» тривали ще дві доби, аж поки з Києва не приїхав військовий куратор нашого курсу майор Бакаєв і наказав сержанту припинити знущання зі студентів, майбутніх журналістів.

По закінченні п'ятого курсу, перед тим, як видати нам військові білети (дипломи вже вручили), нас повезли до Молдавії. То було літо 1958 р. Американські Збройні сили поводитися, як і нині – влізли в чергову країну, яка, мовляв, загрожує безпеці Америки. Того року це була Лівія – країна серед спекотної Сахари з величезними запасами нафти. Президент США бадьоро кинув своїх морських піхотинців при підтримці гармат бойових кораблів флоту

штурмувати середземноморські пляжі Лівії і брати до полону дівчат у бікіні. А радянський генштаб вирішив продемонструвати американцям, що наші Збройні сили теж уміють штурмувати прибережні території – у районі Чорного моря.

Однак оскільки піску на чорноморському узбережжі значно менше, ніж у Сахарі (до того ж, курортний сезон!), було обрано військовий полігон у Молдавії. Хто ж саме демонструватиме доблесну міць військових сил наймиролюбнішої у світі держави? Радянське командування довго сушило голови й вирішило провести головні артилерійські навчання за активної підтримки – атаки! – випускників факультету журналістики, тобто з допомогою нас, без п'яти хвилин молодших лейтенантів.

Ми довго штурмували скелясті горби полігону, аж поки за наказом не залягли в кілька шеренг поблизу головного командного пункту. Вже сутеніло і коли настала глуха ніч, до того командного пункту потяглася вервечка військових газиків (машин п'ятдесят – ми рахували) на чолі з маршалом артилерії Вороновим. Тим машинам ніде було стати й якийсь сердитий генерал наказав нам атакувати висоту попереду. Наш безпосередній начальник, комбат, крикнув «Вперед, орлы!» і ми з автоматами піднялися в атаку. І раптом через наші голови полетіли снаряди. Ми, стріляючи з автоматів Калашникова, бігли вперед з криками «Ура!» за могутнім артилерійським валом. Снаряди зі 155-міліметрових гармат, ревучи, пролітали над нашими головами і розривалися попереду з оглушливими вибухами й скреготом. Так тривало кілька трагічних хвилин.

І раптом – тиша. Повна тиша. Як потім з'ясувалося, ми ледь не загинули. Бо через ті 50 військових авто, яким ніде було зупинитися, нас кинули в атаку на п'ять хвилин раніше. І ми, без п'яти хвилин офіцери, могли б на сопках Молдавії втратити свої молоді життя.

Я розповідаю в цих нотатках здебільшого про наш курс – про те, що найкраще знаю, що пережив. Однак ми, випускники 1958 р., добре пам'ятаємо і багатьох студентів, які закінчили факультет журналістики 1959 р. Там теж були цікаві люди. Майстром кінопубліцистики став Ігор Малишевський. Почав він свою творчість на радіо (як і його однокурсник, майбутній професор Інституту журналістики Віктор Миронченко) – і досить успішно. То був справжній творчий призов молодих журналістів. На радіо почав працювати і безмежно талановитий гуморист Андрій Крижанівський.

Не обминула щаслива радіодоля й моїх однокурсників. Майстрами радіо (а дехто і телебачення) стали Валерій Гужва, Владислав Бойко, Гліб Горбенко, Олександр Кравцов, Віктор Стельмах, Анатолій Барчуков. Останній – то ціла епоха в спортивній журналістиці, понад двадцять років він коментував футбольні матчі. Його хри-

плуватий інтелігентний голос не забути. Донині успішно працює в редакції новин першої програми Національного радіо Віталій Олександрович Сидоренко, цей видатний практик сучасних радіоновин.

Понад сорок років працював у журналі «Вітчизна» Ігор Малишевський. Спочатку – відповідальним секретарем, надалі – заступником головного редактора. В його творчому активі романи «Міст через три життя», «Контрудар», повісті, талановиті публіцистичні кінофільми. Він лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка та премії імені Ярослава Галана.

Випуск 1959 р. подарував Україні блискучих письменників-гумористів Юрія Прокопенка, Володимира Чепігу. Багато років вони очолювали сатиричний журнал «Перець». Своє щире слово залишив у літературі дитячий письменник Віктор Кава, лауреат премії імені Лесі Українки. Невтомно творить майстер історичної прози, автор романів «Меч Арея», «Похорон богів», «Золотий Ра», «Цар і раб», лауреат Державної премії імені Т. Г. Шевченка Іван Білик. Талановитий прозаїк Іван Куштенко є автором таких патріотичних книжок, як «Заграва», «Фарватер», «Вогненний мис», «Батарея» та ін.

П'ятий курс закінчив 1960 р. В'ячеслав Чорновіл. Пригадую, як В'ячеслав Максимович виступав на святкуванні 50-річчя Інституту журналістики. Як щиро дякував професорові П. М. Федченку, керівникові його дипломної роботи. Уже в студентські роки згущувалися хмари над головою відвертого у своїх демократичних поглядах студента – і професор Федченко захищав студента, дав можливість В. М. Чорноволу одержати диплом, спеціальність журналіста.

Повертаючись до розмови про мій рідний курс, хочу нагадати молодим творчим поколінням про таких талановитих журналістів, як редактор багатьох київських газет, заслужений працівник культури Олег Ситник, редактор «Робітничої газети» Евеліна Бабенко-Півторадні, публіцисти Леонід Байдак, Юлій Шелест, Микола Ходцький, Анатолій Романенко, Неллі Русова, Ніна Максимовських.

А от когорта письменників-однокурсників, лауреатів Шевченківської премії: поет Борис Олійник, прозаїк Василь Захарченко, публіцист Степан Колесник, публіцистка Лідія Коваленко, кінопубліцист Микола Шудря. Хочу назвати поетів-лауреатів Валерія Гужву, Дмитра Головка, Роберта Третякова, Вадима Крищенко, Олександра Маландія, Петра Палія, Віктора Погрібного, прозаїків-лауреатів Івана Власенка, Олексу Мусієнка. Вже давно заслуговують на лауреатські звання письменники Вадим Пепа, Іван Пашков, Марина Слов'янова.

Так, 50-ті рр. були бурхливі, тривожні, трагічні. Свою «п'ятирічку» відсидів у страшному мордовському Дубравлазі таланови-

тий поет, прозаїк, публіцист Борис Мар'ян. Нині він головний редактор урядової газети «Независимая Молдова».

У своєму публіцистичному дослідженні «На передовій журналістської освіти в Україні» директор Інституту журналістики В. В. Різун про студентство 50-х рр. зазначає: «Деякі вільнодумці свої «університети» проходили за ґратами, у таборах чи в армії. Це – Борис Мар'ян, Іван Пашков, Вадим Пепа та інші. Не оминула лиха доля В'ячеслава Чорновола, Василя Захарченка, Юлія Шелеста». У цьому трагічному списку з шести осіб – п'ятеро – мої однокурсники.

Минають роки. Важкі, неоднозначні роки становлення рідної держави на ймення Україна. Йдуть з життя колись молоді, красиві п'ятдесятники. Бо коли ми говоримо про літературу й називаємо найталановитіших, найсміливіших, то визначаємо цю когорту як шістдесятників. Однак ті, хто має журналістську освіту, – це п'ятдесятники. Бо друкували ми, проходили виробничі практики в авторитетних газетах – республіканських, обласних, міських у 50-ті рр. Там залишилися наші перші публікації. Як і в університетській газеті «За радянські кадри», яку в середині 50-х робили ми разом із Василем Симоненком, Миколою Шудрею.

Той, хто віднайде час попрацювати з підшивками газет – зробить творчі відкриття – віднайде першопублікації багатьох нині визаних майстрів слова, майстрів літератури – п'ятдесятників!

Київський національний університет імені Тараса Шевченка пишається своїми вихованцями, яким за час незалежності присвоєно високе звання – Герой України. Це вісім колишніх студентів університету. Серед них академік НАНУ, хімік В. В. Скопенко, перший Президент України, економіст Л. М. Кравчук, академік НАНУ, історик В. М. Литвин, поет, лауреат Шевченківської премії І. Ф. Драч, лауреат Шевченківської премії, філолог і співачка Н. М. Матвієнко.

І три Герої України – випускники факультету журналістики. Три п'ятдесятники.

Герой України, народний депутат, член Національної спілки письменників України, голова редакційної ради газети «Сільські вісті» Іван Васильович Сподаренко.

Герой України, академік НАН України, поет, лауреат Шевченківської премії Борис Ілліч Олійник.

Герой України, лауреат Шевченківської премії, публіцист, голова Народного руху В'ячеслав Максимович Чорновіл.

Попереду в живих нові роки праці на ниві журналістики. Щоденної праці. Творчої. Невтомної. Чорної.

Студентська хроніка

Дарія Симоненко,
студ. Інституту журналістики (Київ)

УЖИНОК ШЕСТИ ДЕСЯТИЛІТЬ

60 років минуло від часу заснування кафедри історії журналістики в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Урочисте святкування ювілею відбулося 8 листопада в Інституті журналістики.

У залі вченої ради приймали привітання викладачі кафедри на чолі з завідувачкою, доктором філологічних наук, професором Наталею Сидоренко.

Подію відкрив директор Інституту журналістики, професор В. В. Різун, згадавши ще один ювілей – 60-ліття створення факультету журналістики. Не випадково в залі був присутній один із тих студентів, який був серед першого набору на факультет у 1953 р. – лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, публіцист Степан Колесник.

Привітати прийшли колеги з кафедр мови та стилістики, видавничої справи та редагування: дякували за гостинність, ентузіазм і плідну співпрацю. На святкування приїхали гості – викладачі різних вищих навчальних закладів України, які є науковими вихованцями кафедри історії журналістики (як колишні аспіранти й докторанти) – із Сум, Вінниці, Запоріжжя, Полтави, Донецька, Черкас, Сімферополя. Слово також мали доктор наук із соціальних комунікацій, заступник генерального директора Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Л. В. Сніцарчук і доктор філологічних наук, професор кафедри журналістики Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна І. Л. Михайлин.

Серед запрошених – завідувач кафедри історії літератури та журналістики у 1992–1998 рр. доцент Г. М. Гримич, викладачі цієї кафедри В. А. Довгич, О. А. Щербакова. На жаль, у зв'язку з хворобою не зміг завітати професор В. В. Яременко; у відрядженні в цей час перебували президент НаУКМА, професор С. М. Квіт і завідувач кафедри зарубіжної літератури Інституту філології, професор І. П. Мегела. Колишнім викладачам кафедри цього року виповнилися поважні ювілеї і просто хороші дати. Так, В. В. Шутенко 6 листопада відсвяткувала свої 99 років, Г. М. Гримич 1 листопада – 75 років, влітку виповнилося 80 років В. Ф. Святковцю.

© Симоненко Д., 2014

Голова Київської регіональної організації НСЖУ Михайло Сорока вручив медаль «За незалежність» Г. М. Гримич і Н. М. Сидоренко.

На святі згадано чимало визначних моментів із історії становлення кафедри. У різні часи на ній працювали лідери думок, талановиті педагоги, письменники, серед яких лауреати Шевченківської премії, журналісти, котрі захоплювали і надихали студентів своєю харизматичністю та відданістю справі.

Перший завідувач кафедри В. А. Рубан, викладачі В. Є. Прожогін, М. М. Шестопал, П. М. Федченко та ін., досліджуючи передусім сучасну їм радянську пресу, творили основи теорії та історії журналістики як наукових дисциплін. Викладачі завжди долучалися до виховання молоді в патріотичному дусі.

Неодноразово згадувалося ім'я Анатолія Погрібного, який очолював кафедру в 1983–1992 рр., і Дмитра Прилюка, 95-річчя від дня народження якого святкували в Інституті журналістики цього ж дня.

Упродовж шести десятиліть кафедра історії журналістики була духовним та інтелектуальним осередком українського журналістського простору, зберігає вона цей почесний статус і в наші дні.

Даніела Морозова,
студ. Інституту журналістики (Київ)

ТУТ ПРАЦЮЮТЬ МИТЦІ

Мені випала надзвичайна честь бути присутньою на святкуванні ювілею кафедри історії журналістики Інституту журналістики. Чесно кажучи, спочатку новина не викликала великої радості, адже уява малювала сплановану обов'язкову подію, щось надто офіційне, узвичаєне, аби непричетний до кафедри дістав задоволення.

Сказати, що я помилялась? Не те слово. Якщо точніше: мені було незручно через те, що я прийшла без подарунка. То була справжня сімейна зустріч, де кожен присутній – родич, а не гість за запрошенням. Неначе, відкривши двері в інституті, ми зробили крок у чиясь гостинну хату, де за столом зібралось щире святкування. До того ж, вітали не тільки колектив, а й Наталю Миколаївну Сидоренко, от і скажіть, чи бувають у світі збіги? Ототожнюючись з людиною, колектив переходить на особистісний рівень і зникає будь-яка офіційність.

Вітали іменинників усі: і Суми, і Львів, і Харків, і Полтава, і просто студенти ІЖ, здавалось, наче не існує відстані й кордонів між ними, всі рідні й перебувають поруч. Подарунки довершували картину домашнього затишку: квіти, картинки, рушники, запашний мед. Навіть не скажеш, що це дарунки для кафедри, де нема жодного не науковця. Бо адресовані вони, в першу чергу, митцям, гостинному товариству, сім'ї, у домі котрої навіть квітки квітнуть краще, на здристі усіх підвіконь країни.

Цікавий також той факт, що при спробі підрахувати кількість публікацій співробітників кафедри було отримано несподівано невелике число. У чому причина? Львівські колеги з Національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника так звикли вважати кафедральних киян «своїми», що просто не врахували їх внесок як частку творчого здобутку Інституту журналістики.

На сімейні цінності орієнтувалися і у більшості своїй побажання головному ювіляру, а ще жартома бажали вирішення гендерного питання, адже в боротьбі за права жінки майже лишили кафедру без чоловіків. Тому не зайвим стало побажання гармонійних стосунків і щасливої долі. Наостанок усіх присутніх приємно подивував хор «Катруся». На цій співочій ноті святкування назавжди закарбувалось у нашій пам'яті.

© Морозова Д., 2014

Діана Зублевська,
студ. Інституту журналістики (Київ)

60-РІЧНА ІСТОРІЯ

8 листопада в Інституті журналістики (зал засідань вченої ради) відбулася урочиста зустріч на честь 60-річчя кафедри історії журналістики.

Кафедра історії журналістики була створена в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка восени 1953 р. Першим завідувачем кафедри був кандидат філологічних наук, доцент Володимир Андрійович Рубан. Із 2003 р. кафедрою завідує доктор філологічних наук, професор Наталя Миколаївна Сидоренко.

Кафедра історії журналістики є загальноосвітньою. Крім «Історії української журналістики», тут читають такі курси: «Історія зарубіжної журналістики», «Літературний стиль», «Медіакритика», «Сучасна українська публіцистика», «Сучасна зарубіжна публіцистика», «Фольклор» та ін. Кафедра видає два щорічних фахових збірники – «Образ» і «Журналістика». Зараз на кафедрі працює 12 викладачів, кожен із яких є доктором або кандидатом наук.

На святкування ювілею кафедри до Інституту журналістики приїхали гості з різних міст України: Сум, Львова, Вінниці, Запоріжжя, Полтави, Донецька, Харкова, Черкас, Сімферополя. Кожен особисто привітав викладачів із їхнім святом. Було сказано чимало гарних слів, вручено цікаві подарунки. Серед символічних сюрпризів – банка меду та горнятка для нього, мовляв, кафедра історії журналістики найпривітніша і завжди пригортає своїх гостей чаєм.

Сьогодні кафедра історії журналістики посідає одне з провідних місць серед структурних підрозділів Інституту журналістики. Вона має солідний потенціал, досвід та власну історію. А захищені кандидати та доктори наук працюють не лише в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, а й далеко за його межами.

© Зублевська Д., 2014

НОВА ІСТОРІЯ

Кафедра історії журналістики займає особливе місце в структурі Інституту журналістики: вона одна з найстаріших кафедр, має довгу освітню та наукову історію. Колектив цієї кафедри стоїть перед викликами часу, пов'язаними з пошуком свого місця в новітній освітній системі та новій науці про соціальні комунікації.

Історія вітчизняної та світової журналістики сьогодні – це не тільки розвиток преси, це і розвиток радіо- й тележурналістики, електронних видань. Це історія нових жанрових контамінацій. А крім того, співіснування журналістики в системі нових медійних форм та технологій дозволяє говорити вже про історію медіа взагалі, і не тільки масових. Я бачу сучасний розвиток кафедри в цьому напрямі. Бажаю колективу кафедри швидко інтегруватися у підготовку фахівців різних бакалаврських напрямів та різних магістерських програм.

Успіху вам, колеги!

Кафедра соціальних комунікацій.
Завідувач кафедри –
доктор філологічних наук, професор,
директор Інституту журналістики
Володимир Володимирович Різун

ПОВАГА ДО ІСТОРІЇ СПОНУКАЄ ЖИТИ МАЙБУТНІМ

У кожній системі є елітні підрозділи. Кафедра історії журналістики – із таких у нашому інституті. У неї елегантна компетентнісна позиція в інститутській структурі, що є платформою для роботи з інтелектуальною насолодою викладачам і для привабливання естетичною наснагою студентів.

Тут згуртувалися люди, яких ціную за справжність. Прочитую в їхніх очах і розуміння життя, й особистісну гідність, і нефальшиву повагу до інших. Схоже, багато з них мудрість здобували не тільки читанням книжок.

Кафедра має багату історію, що зобов'язує мислити про людей, які там працюють, з особливою повагою, бо їхнє усвідомлене ставлення до минулого поєднується з відповідальним баченням сьогодення. Такими даром і вмінням вони володіють по-справжньому.

Між нашими кафедрами може бути більше співпраці. На кафедрі історії журналістики добре знають, хто і як чаклував над думкою і словом у минулому. Свій вимір такого чаклування розвивають студенти, які опановують видавничу справу та редагування, тепер. Спільно ми зможемо згенерувати продуктивніші ідеї і створити ефективніші моделі роботи студентів і зі студентами. Такі кроки назустріч, сподіваюсь, ми зробимо.

І в ювілеї думається про майбутнє справ – нехай їх буде багато. Справ, які приносять відчуття потрібності й гуртуватимуть усіх, для кого кафедра історії журналістики – символ професіоналізму, доброзичливості й вміння бачити в усьому цінність людини.

Кафедра видавничої справи та редагування.
Завідувач кафедри –
доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
Василь Іванович Теремко

У РІЧИЩІ ТРАДИЦІЙ

Знагоди 60-річчя кафедри історії журналістики прийміть найщиріші вітання і побажання творчого натхнення та успіхів! Бажаємо надалі зберігати та примножувати традиції Інституту журналістики, сприяти прогресу наукової думки, робити достойний внесок у розвиток української вищої школи.

Нехай ваш досвід і професіоналізм, величезний творчий та інтелектуальний потенціал у справі підготовки майбутніх журналістів і виховання молоді й надалі служитимуть зміцненню нашої держави.

Зичимо викладачам і співробітникам кафедри міцного здоров'я, добра, щастя та подальшого процвітання.

Кафедра іноземних мов.
Завідувачка кафедри –
кандидат філологічних наук, доцент
Олена Степанівна Фоменко

НАУКОВИЙ РИТМ НЕ СПИНЯТИ!

У науці немає широкої стовпової дороги, і тільки той може досягнути сяючих вершин знання, хто не боїться втоми і піднімається вгору кам'янистими стежками. Ці слова великого класика підтверджують і шлях, пройдений кафедрою історії журналістики.

Наука – зміна непізнаного, де лиш одне непізнане змінюється на інше. Людина не може по-справжньому удосконалитися, якщо не допомагає удосконалитися іншим.

Подяка всім за творчу працю, підняття наукової думки Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Життя не стоїть на місці. Хто не встигає за ним, той залишається самотнім...

Кафедра історії журналістики ніколи не стоїть на місці. Вона рухається, живе сучасними потребами. Хай не сповільнюється науковий ритм, хай зростають учні, підтримують ідеї своїх попередників.

Кафедра кіно- і телемистецтва.
Завідувач кафедри –
доктор філологічних наук, професор
Сергій Іванович Горевалов

НАРОЩУВАТИ ПОТУЖНІСТЬ

Кафедра історії журналістики – це одна із наших найпотужніших кафедр, що забезпечує і фахову, і гуманітарну підготовку студентів Інституту журналістики. Кафедра, яка завоювала авторитет і повагу протягом не одного десятиліття існування факультету журналістики. Дуже хочеться, щоб усі дисципліни, які викладає кафедра, залишилися в наших навчальних планах. Зарубіжна журналістика, і, передусім, історія української журналістики, літературний стиль, публіцистика – це всі ті дисципліни, що стосуються фахової підготовки журналістів.

Я дуже хочу, щоб увесь колектив кафедри ще довго працював, аби до колективу вливалися нові молоді наукові сили, а передусім чоловіки, щоб була і гендерна рівність. Звичайно, кафедра передусім сприймається як колектив, де працюють чудові й дуже розумні представники жіночої статі. Звісно, хочеться бачити поряд із цими шляхетними, незамінними викладачками і викладачів-чоловіків.

Я б хотіла побажати кафедрі історії журналістики нових творчих злетів і здобутків, наукових досліджень у царині, яку вони глибоко розвивають і відпрацьовують і в підручниках, і в наукових монографіях, і під час наукових конференцій. Саме ця кафедра бере найактивнішу участь у всеукраїнських наукових симпозіумах, де вони гідно представляють наш Інститут журналістики. Я хочу сказати, що колектив кафедри періодичної преси, яку я маю щастя очолювати, завжди з великою пошаною і любов'ю ставиться до викладачів кафедри історії журналістики. Успіхів, творчої наснаги й усіляких гараздів!

Кафедра періодичної преси.
Завідувачка кафедри –
кандидат історичних наук, професор
Тетяна Олегівна Приступенко

ЖИТТЯ ТРИВАЄ!

60 років – це жах! Стільки, кажуть, не живуть!
Кафедрі історії журналістики виповнилося 60 років – це вже поважний вік. На цій кафедрі працюють творчі особистості, талановиті науковці, що демонструють надзвичайно високу працездатність та безмежну відданість роботі. Усі кафедрали за своїм потенціалом справді дуже здібні й напрочуд пишучі. Це, мабуть, одна з тих кафедр інституту, де найбільше пишуть.

Щораз, коли заходиш на кафедру історії журналістики, потрапляєш у святкову атмосферу. Було б чудово, аби на кафедрі зберігалася така ж дружня, тепла атмосфера, бо в колективі це дуже велика рідкість. Бажаю нашій сестринській кафедрі творчої наснаги, завжди залишатися молодю і красивою! Плідної й успішної праці вам, добробуту, здійснення всіх ваших наукових і творчих задумів! Бажаю кафедрі бути такою ж принциповою і дружньою до студентів і привітною до колег!

Від себе особисто та від імені кафедри реклами та зв'язків з громадськістю зичу кафедрі історії журналістики усіляких гараздів!

Кафедра реклами та зв'язків з громадськістю.
Завідувач кафедри –
доктор філологічних наук, професор
Валерій Феліксович Іванов

І ЗНАКОВІСТЬ, І ЛЕГЕНДАРНІСТЬ...

Кафедра історії журналістики – це той структурний підрозділ, що об'єднує історію і сучасність медіагалузі. Викладачі кафедри – це знакові особистості національного рівня. Про них ходять студентські легенди (варто згадати принаймні професора М. Веркальця), їх визнає спільнота літераторів (наприклад, професор А. Погрібний), ними захоплюються колеги, в їхні таланти закохується молодь.

Щиро бажаю кафедрі розвитку, зростання, удосконалення; вірних студентів, грамотних, інтелектуальних аспірантів.

Викладачам залишатися знаковими, легендарними, улюбленими. Аби студенти цінували й професійні, й особисті якості, а Наталі Миколаївні – успішної управлінської роботи.

Нехай ваша кафедра завжди славиться як сім'я, що підтримує і розуміє кожного члена родини.

Кафедра електронних видань і медіадизайну.
Завідувачка кафедри –
доктор наук із соціальних комунікацій, доцент
Леся Михайлівна Городенко

ЛІТЕРАТОРАМ

Любі колеги з найближчої кафедри
(за звичкою ми вас звемо Літератори)!
З вами, либонь, однієї ми крові –
непрофілююче-невипускові.
Дві гілки на дереві філології.
Між нами і справді самі аналогії...
Ми з вами сусіди, ще й добросусіди –
як мовиться, навпіл всі радощі й біди
(хотілось би в Долі замовити тільки:
щоб перших – побільше, а других – ніскільки!).
Вимогливість ваша відома і зрима:
у вас бо щосесії попід дверима
з недбалих студентів формуються поклади.
І наші тут чітко збігаються погляди!
Святий ваш неспокій – нехай він не гасне –
за страдницю-мову і мовлення красне.
Хай задуми ваші і наші єднальні
утіляться в зустрічі міжкафедральні!

Кафедра мови та стилістики.
Завідувачка кафедри –
доктор філологічних наук, професор
Наталія Петрівна Шумарова,
учений секретар кафедри –
кандидат філологічних наук, доцент
Дмитро Васильович Данильчук

ГЛИБИННИМИ ШЛЯХАМИ ІСТОРІЇ ДО ВЕРШИН ПРОФЕСІЙНОСТІ

На 60-річчя кафедри історії журналістики Інституту журналістики Національного університету імені Тараса Шевченка наше дружнє послання.

Вам – уже 60! І в той же час – тільки 60! Адже історія вашої кафедри невіддільно пов'язана зі створенням у Київському університеті факультету журналістики, днем народження якого вважається перше вересня 1953 р. (наказ № 1062 від 4 вересня 1953 р.), а кафедру сформовано на початку жовтня (наказ № 1310 від 8 жовтня 1953 р.). Відповідно, на кафедру історії журналістики у вересні–жовтні 1953 р. зараховано перших співробітників, очолив яких кандидат філологічних наук, доцент Володимир Андрійович Рубан.

Змінювалася вода в Дніпрі, текли роки, випускалися студенти й приходили нові... Життя ставило різні вимоги, які кафедра успішно вирішувала, почасти вивершуючись над вимогами, почасти – випереджаючи вказівні та спрямовуючі догми тих, хто обзивав себе розумом і честю цілої епохи.

Ви жили історією, історія відображалась як у ваших лекціях, у підготовлених та виданих навчальних посібниках, підручниках, монографіях, наукових статтях тощо, так і у ваших серцях.

У світ професійної журналістики саме ваша кафедра вводить студентів такими глибинними шляхами, як українські традиції «усної публіцистики» та історико-культурні обставини появи журналістики на українських етнографічних землях, як діяльність «Руської трійці» та ідеї Кирило-Мефодіївського братства, як публіцистика Григорія Квітки-Основ'яненка, Євгена Гребінки, Михайла Максимовича, Миколи Костомарова, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Драгоманова та ін., хто формував духовний стрижень нації.

На цьому шляху до професійності вивчаєте зі студентами події та діяльність особистостей, пов'язаних із нашою Сумщиною. Своє вагомє місце в навчальних програмах знайшли такі наші земляки, як Пантелеймон Куліш, Павло Грабовський, Борис Грінченко, Микола Хвильовий, Іван Багряний та ін.

Керівним і спрямовуючим началом діяльності вашої кафедри, що бачимо зі справ, залишався відомий принцип, що пізнання історії предмета веде до розуміння його сутності. Цим ви сильні, цим сильні студенти, які проникають у суть предмета.

За п'ятдесятирічний час кафедру очолювали відомі науковці, знамі педагоги, вишукані особистості, кожен із яких залишив помітний слід у розвитку колективу.

Із 2003 р. кафедрою завідує доктор філологічних наук, професор Наталя Миколаївна Сидоренко. Тож, вінуючи кафедру історії журналістики з ювілеєм, ми не можемо не згадати й про ювілейні п'ятірки Наталі Миколаївни. У контексті шани та любові, яка не піддається звичайному вимірюванню, ми вважаємо Наталю Миколаївну нашою крайнюкою: коли в Сумському державному університеті (зауважимо – і за її підтримки) розпочалася підготовка журналістів, професор Н. М. Сидоренко чимало зробила для нашого розвитку – і як голова державної екзаменаційної комісії, і як вчений секретар та голова наукової ради з захисту дисертацій, і як науковий керівник дисертантів, і як автор наукових праць... І, звичайно ж, як педагог, чий напрацювання (щиро запропоновані) ми з великим задоволенням використовуємо.

Вітаючи ваш колектив із солідним ювілеєм, ми не можемо не засвідчити подяку за ту підтримку, яку ви надаєте кафедрі журналістики Сумського державного університету, ми не можемо не висловити захоплення вашими науковими здобутками, не вигукнути багатоголосо – «Многая літа!!»

Ректорат Сумського державного університету.
Кафедра журналістики та філології СумДУ.

ШАНОВНА НАТАЛЕ МИКОЛАЇВНО!

Людина приходить у цей світ для любові. І любов знаходить її всюди: у першій пелюстці проліска, в осінньому листі, у теплій літній росі, у новорічному кружлянні сніжинок. Щаслива та людина, яка вміє відчувати цю любов, збагатити нею свою душу, щедро подарувати іншим.

Ви, Натале Миколаївно, людина, що ніколи не зупиняється на досягнутому, а рухається вперед, знаходить нове в нібито звичному й відомому. Ви – людина сонячної енергії, людина творча, невтомна й допитлива. Поруч із Вами віриться, що світ – це загадка, яку треба відгадувати кожного дня. Водночас Ваша мудрість і розважливність надихають колег і друзів, атмосфера спілкування з Вами – завжди тепла й затишна. Ви не складаєте рецептів щастя, Ви вмієте гармонійно поєднувати все: науковий і педагогічний пошук, турботу про родину, кафедральні справи, подорожі, нові цікаві ідеї. Усе так злагоджено, впорядковано, спокійно й упевнено. Така Ваша хода в науці, такий стиль життя. Бо все задумане й здійснене – то від любові до своєї справи.

Нині до Вашої господи завітало життєве і творче повноліття. Тож нехай Господь благословляє Вас натхненням у праці, злагодою в оселі, новими цікавими враженнями щодня. Хай Віра, Надія й Любов янголами-охоронцями оберігають Вас на всіх життєвих шляхах!

Павутинка бабиного літа
Зацвіла й погасла у траві.
Скільки днів ясних ще не прожито,
Скільки мрій не знайдено нових!
Тому серце – юністю крилате –
Ніби вперше, рветься у політ.
Так нехай зозуля ще багато
Накує щасливих, добрих літ.
Хай Господь дарує світлу долю,
Хай печаль не ступить на поріг.
Майте сонця й радості доволі
Для нових омріяних доріг!

Марина Свалова,
кандидат наук із соціальних комунікацій, викладач,
Полтавський національний педагогічний університет.

НАТХНЕННО-ТВОРЧО

Вельмишановні працівники кафедри історії журналістики Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка! Колектив газети «Запорізька правда» щиро вітає вас із 60-річним ювілеєм провідної кафедри інституту.

Ваш натхненний і творчий колектив робить надзвичайно важливу справу на ниві вітчизняної журналістики, відкриває нові імена, нові сторінки історії преси. Ваші книжки читають та вивчають журналісти. Знання, які черпають від вас студенти, дають їм можливість досягнути значущість історичних джерел професії, якої вони вчать. У редакційному колективі «Запорізької правди» працювали і працюють випускники факультету журналістики, і кожен із нас із великою вдячністю згадує ті незабутні уроки, пов'язані з історією преси, літератури.

Бажаємо колективу кафедри невичерпного натхнення, нових ідей, пошуків і знахідок, цікавих публікацій.

Зичимо здоров'я, оптимізму, невтомності!

З глибокою повагою,
головний редактор **А. Кобинець**
від імені колективу «Запорізької правди»

Наукове видання

Журналістика

Щорічний науковий збірник

Випуск 13 (38)
2014

Електронна версія видання:
<http://www.nbuv.gov.ua>
(Наукова періодика України);

Над випуском працювали:

Редактор **Ганна Дзюбенко**
Коректор **Ганна Дзюбенко**
Підготовка електронної версії видання **Ольги Вихватенко**
Художній редактор **Олена Поліщук**
Технічний редактор **Вікторія Шевченко**

Підписано до друку 06.02.2014
Формат 60x84/16. Гарнітура SchoolBook.
Обл.-вид. арк. 11,3. Ум. друк. арк. 10,55.
Друк офсетний
Наклад 500 примірників

Набір здійснено
навчально-видавничою групою Інституту журналістики
Адреса редакції:
04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1,
Інститут журналістики, кімн. 103-А,
тел. 481-45-48, факс: 483-09-81.
e-mail: vydav_group@ukr.net

Надруковано в навчально-поліграфічному центрі
Інституту журналістики
до Державного реєстру ДК №3062 від 17.12.2007.